

บทที่ 4

สภาพการณ์ของผู้ไม่มีชื่อในระบบทะเบียนราษฎร

แม้ว่าผู้วิจัยจะเริ่มคุ้นชินกับการเดินทางไปแสวงหาข้อมูลจากหลาย ๆ พื้นที่ ทั้งในภาคเหนือและแถบภาคตะวันตกในบางจังหวัดมาบ้างก็ตาม แต่การไปครั้งนั้น เป็นเพียงการไปเยือนเป็นครั้งคราวที่มีได้ลงลึกสู่แก่นแท้ของชุมชนอย่างแท้จริง ในขณะที่ผู้วิจัยยังไม่เกิดความรู้สึกว่าจะต้องพบกับสภาพเช่นไรบ้างจากการแสวงหาข้อมูลในเชิงลึก การตัดสินใจเลือกพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อเป็นแหล่งศึกษาหาความจริงในเรื่องเด็กและเยาวชนไร้สัญชาติที่เป็นบุตรของแรงงานต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายนั้น เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าจังหวัดสมุทรสาครเป็นจังหวัดที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นอันดับต้น ๆ และมีแรงงานต่างด้าวเป็นจำนวนมากในสมุทรสาคร(นำเสนอแล้วในบทที่ 1 บทนำ) ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดสมุทรสาครเพื่อให้ทราบถึงข้อมูลโดยทั่วไปจากจังหวัดนี้ ก่อนที่จะเดินทางลงสู่พื้นที่และสัมผัสกับสภาพความเป็นจริงของสมุทรสาครและเปรียบเทียบกับข้อมูลที่มีอยู่ จากนั้นจึงเจาะลึกลงสู่กลุ่มเป้าหมายของผู้วิจัย คือเด็กและเยาวชนที่เป็นบุตรแรงงานต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ซึ่งในการนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยจะกล่าวถึงการรวบรวมข้อมูลโดยแบ่งการนำเสนอตามลำดับหัวข้อดังนี้

ตอนที่ 1

ข้อมูลด้านสถิติเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวและบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย

ตอนที่ 2

ข้อมูลจากการเก็บในจังหวัดสมุทรสาคร ประกอบด้วย

2.1 ภาพรวมของจังหวัดสมุทรสาครและอำเภอเมืองตามแหล่งข้อมูลต่าง ๆ กับสภาพข้อเท็จจริงที่ผู้วิจัยได้สัมผัส

2.2 สภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปของแรงงานต่างด้าวและบุตรที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมผัส

2.3 สภาพชุมชนของเด็กและเยาวชนไร้สัญชาติ

2.4 กรณีศึกษาจำนวน 20 กรณีศึกษา

2.5 กรณีศึกษากับชุมชน : มุมมองของการอยู่ร่วมกัน

1) มุมมองของบุคคลในชุมชน

2) มุมมองของกรณีศึกษาต่อชุมชน

ตอนที่ 1

ข้อมูลด้านสถิติเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวและบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย

ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในหัวข้อที่ 2 ในเรื่องเกี่ยวกับการตรวจจับแรงงานต่างด้าวและบุตรของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งเป็นเวลาที่ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าไปสัมภาษณ์พูดคุยกับแรงงานต่างด้าวและบุตรได้ ผู้วิจัยจึงได้เก็บข้อมูลด้านสถานการณ์และสถิติเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวในหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และการได้รับอนุเคราะห์ข้อมูลจากท่านปลัดกระทรวงแรงงาน ในช่วงเดือนกันยายน 2547 ที่ช่วยให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.1 สถานการณ์แรงงานต่างด้าวด้านต่าง ๆ ในจังหวัดสมุทรสาคร

ในเอกสารนำเสนอคณะกรรมการด้านปัญหาแรงงานต่างด้าวในประเทศไทย คณะกรรมการแรงงานและสวัสดิการสังคม วุฒิสภา ได้รายงานถึงสถานการณ์แรงงานต่างด้าวในด้านจำนวน/เศรษฐกิจ/สังคมและวัฒนธรรม ไว้ว่า

1) สถานการณ์จำนวนแรงงานต่างด้าวในจังหวัดสมุทรสาคร

จำนวนแรงงานต่างด้าวได้เปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นของจังหวัด ในปี 2542 มีการจัดเก็บข้อมูล โดยใช้ข้อมูล 2 แห่ง ได้แก่ 1. การจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายและการตรวจสุขภาพและค้นหาโรคจากหน่วยงานในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขของจังหวัดที่ได้มีการตรวจสุขภาพของแรงงานต่างด้าว ซึ่งมีรายละเอียดของการตรวจสุขภาพแรงงานต่างด้าวที่มีขึ้นทะเบียนไว้ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงผลการตรวจสุขภาพแรงงานต่างด้าวที่มีขึ้นทะเบียนในจังหวัดสมุทรสาคร

แรงงานต่างด้าว	ปี 2540	ปี 2541	ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544
มาตรฐานสุขภาพ	27,281	9,900	15,379	20,556	22,656

และเมื่อจำแนกสัญชาติพบว่าเกือบทั้งหมดมีสัญชาติพม่าถึงร้อยละ 99.6 ดังตารางที่

ตารางที่ 4 แสดงสัดส่วนสัญชาติของแรงงานต่างด้าวที่มีขึ้นทะเบียนในจังหวัดสมุทรสาคร

ปี 2543-2544

สัญชาติ	ปี 2543		ปี 2544	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
พม่า	20,460	99.54	22,583	99.6
ลาว	93	0.45	71	0.31
กัมพูชา	3	0.01	2	0.01
รวม	20,556	100	22,656	100

และเมื่อนำจำนวนของแรงงานต่างด้าวจากอดีตคือในปี 2543 2544 และ ปี 2547 มาเปรียบเทียบกัน ดังตารางที่ 5 จำนวนของแรงงานต่างด้าวที่เปรียบเทียบ ปี 2543 กับ ปี 2547 พบว่า พม่ามีจำนวนเพิ่มขึ้น 458 เปอร์เซนต์ ชาวลาวเพิ่มขึ้น 687 เปอร์เซนต์ ชาวกัมพูชาเพิ่มขึ้น 6,320 เปอร์เซนต์ ซึ่งเป็นเปอร์เซนต์ที่สูงมากเพียงไม่กี่ปี

ตารางที่ 5 จำนวนแรงงานต่างด้าวที่มีขึ้นทะเบียนในจังหวัดสมุทรสาครในปี 2543, 2544

และ 2547

สัญชาติ	ปี 2543	ปี 2544	ปี 2545	ปี 2547
พม่า	20,460	22,583	-	93,669
ลาว	93	71	-	6,386
กัมพูชา	3	2	-	1,896
รวม	20,556	22,656	140,000	101,951

ที่มา : สำนักบริหารการทะเบียนราษฎร กระทรวงมหาดไทย

หมายเหตุ : สำหรับปี 2547 เป็นรายงานผลการจดทะเบียนระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม -

31 กรกฎาคม 2547

ประชาคมจังหวัดสมุทรสาครได้ประมาณการจำนวนแรงงานต่างด้าวจากแรงงานที่มีอยู่จริงในจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งในกลุ่มนี้จากการศึกษาเรื่องการย้ายถิ่น ได้เรียกว่า การย้ายถิ่นที่ละเมิดบรรทัดฐาน(Irregular migration) ตามข้อเสนอขององค์การสหประชาชาติ มิได้ตีตราผู้ย้ายถิ่น อ่างในการศึกษาผลกระทบทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมฯ วณิ ปิ่นประทีป(1) การประมาณการจำนวนการจำนวนผู้ย้ายถิ่นที่ละเมิดบรรทัดฐานหรือแรงงานต่างด้าวเหล่านี้ ประชาคมสาธารณสุขของจังหวัดสมุทรสาคร ระบุว่า จำนวนแรงงานต่างด้าวที่ถูกกฎหมายข้างต้น สมาชิกประชาคมมีความเห็นว่าจะมีจำนวนที่น้อยกว่าความเป็นจริงที่ปรากฏในสังคม ประมาณถึง 6-7 เท่าของการขึ้นทะเบียนประมาณ 123,336 – 143,892 คน จากฐานประชากรจังหวัดสมุทรสาครในปี 2541 ในการนี้ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสมุทรสาคร ได้ทดลองการคำนวณการตกจด(ทะเบียน) เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นตามตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนแรงงานต่างด้าวที่คาดประมาณจากอัตราการตกจอดตามประชากร ปี 2542

อัตราการตกจอด	จำนวนที่ขึ้นทะเบียน	จำนวนที่คาดประมาณ		
		ชาย	หญิง	รวม
1 เท่า	20,556	9,201	11,355	20,556
2 เท่า	41,112	18,687	22,425	41,112
3 เท่า	61,668	28,031	33,637	61,668
4 เท่า	82,224	37,375	44,849	82,224
5 เท่า	102,780	46,718	56,062	102,780
6 เท่า	123,336	56,062	67,274	123,336
7 เท่า	143,892	65,405	78,487	143,892
8 เท่า	164,448	65,406	99,042	164,448
9 เท่า	185,004	65,407	119,597	185,004
10 เท่า	205,560	65,408	140,152	205,560

2) สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรม

แรงงานต่างด้าวที่เข้าที่มาจากในประเทศไทยส่วนใหญ่ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ จึงเป็นปัจจัยเสริมการสร้างรายได้ แต่เมื่อพิจารณาจากรายได้หรือผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อบุคคล (Cross Province Product) ของจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า มีความแตกต่างของรายได้ในกลุ่มต่าง ๆ โดยกลุ่มแรงงานต่างด้าวเป็นกลุ่มที่อยู่ระดับล่างสุด จากข้อมูลคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เมื่อพิจารณามูลค่าผลิตภัณฑ์รวม (Gross Province Product) ของจังหวัดสมุทรสาคร ในปี 2538 เท่ากับ 93,825.7 ล้านบาท ในปี 2539 เท่ากับ 82,743.2 ล้านบาท พบว่า สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวม ร้อยละ 61.6 เป็นมูลค่าของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม รองลงมาร้อยละ 12.6 และ 8.4 เป็นมูลค่าของผลิตภัณฑ์เกษตรกรรม และสินค้าแปรรูปเกษตร ตามลำดับ ดังนั้น ปัจจัยการมีที่อยู่อาศัย จากรายได้ย่อมสร้างช่องว่างที่เป็นแรงกดดันให้เกิดปัญหาความรุนแรงต่อไปได้ จุดที่เป็นภาพสะท้อนความเป็นอยู่ของแรงงานต่างด้าว ได้แก่ ตลาดค้ากุ้ง พบว่าแรงงานเหล่านี้อาศัยที่พักนอนเป็นผลัด ชุมชนแออัดชอยต่าง ๆ ของจังหวัด

ความมั่นคง สังคมและวัฒนธรรม ข้อมูลในส่วนนี้ที่ชัดเจนยังไม่มีการศึกษารองรับแต่มีปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ อัตราเกิดในกลุ่มหญิงต่างด้าวที่จะก่อให้เกิดปัญหาเด็กไม่มีสัญชาติ พบว่า ในโรงพยาบาลสมุทรสาครที่เป็นโรงพยาบาลของรัฐแห่งเดียวในปี 2542 ได้มีการ

บันทึกชาวต่างด้าวมาตลอดทั้งปีถึง 419 คน เฉลี่ยวันละ 1.15 คน และสูงขึ้นในปี 2543 เท่ากับ 451 คน เฉลี่ยวันละ 1.35 คน ในขณะที่หญิงที่เป็นชาวต่างด้าวตามการประมาณการตกจด 7 เท่า จะมีหญิงถึง ถึง 78.487 คน ซึ่งเป็นหญิงกลุ่มหญิงวัยเจริญพันธุ์เป็นส่วนใหญ่ และวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของกลุ่มแรงงานส่วนใหญ่ที่เป็นพม่า ไม่มีชั้นตอนมากมายและไม่ยุ่งยาก เพียงจัดงานเลี้ยงเล็กๆน้อยเท่านั้น และสภาพความเป็นอยู่แออัด ชาย-หญิง อยู่ร่วมห้องเดียวกันหลายคน จากการสัมภาษณ์ประชาชนที่อยู่ใกล้เคียง จะให้ข้อมูลว่า แต่งงานกันอายุน้อยประมาณ 15 ปี มีโอกาสเปลี่ยนคู่ครองกันบ่อยเนื่องจากการเคลื่อนย้ายที่อยู่บ่อย จึงประมาณจำนวนบุตรที่เกิดขึ้นได้เท่ากับ 5,902 – 10,539 คน (ตามตารางที่ 7) ในทางกลับกันเมื่อทดลองคำนวณกลับอัตราส่วนการมาตลอดที่โรงพยาบาลของรัฐกับที่เกิดจริงในพื้นที่ จะพบว่าอัตราส่วนการมาตลอดโรงพยาบาลของรัฐเพียง 1 ใน 14.2 – 25.1 ส่วน สอดคล้องกับการสัมภาษณ์หญิงชาวพม่าที่มารับวัคซีนบาดทะยัก เมื่อมีโรคบาดทะยักในเด็กแรกเกิดในกลุ่มดังกล่าว พบว่าส่วนใหญ่จะคลอดกับผดุงครรภ์ที่เดินทางไปทำคลอดให้ตามจุดต่าง ๆ สรุปแล้วปัญหาจำนวนแรงงานต่างด้าวที่เข้ามามีการเคลื่อนย้ายคลอดเวลา แต่จำนวนเด็กเกิดที่ทำให้ประชากรเพิ่ม ยังมากอยู่ตลอดเวลาไม่เปลี่ยนแปลง

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนเด็กเกิดจำแนกตามจำนวนหญิงวัยเจริญพันธุ์แรงงานต่างด้าวที่คาดประมาณจากอัตราการตกจด ปี 2542

ประเภท	ประมาณการ อัตราการตกจด	หญิงวัยเจริญพันธุ์ 15-49 ปี (คน)	อัตราเจริญพันธุ์ (ร้อยละ)	จำนวนเด็กเกิดที่ คาดว่าจะมี(คน)	หมายเหตุ
จังหวัดสมุทร		132,196	7.52	9,939	ข้อมูลจริง
สาครแรงงาน	1 เท่า	11,355	7.52	854	
ต่างด้าว	2 เท่า	22,425	7.52	1,686	
	3 เท่า	33,637	7.52	2,530	
	4 เท่า	44,849	7.52	3,373	
	5 เท่า	56,062	7.52	4,216	
	6 เท่า	67,274	7.52	5,059	
	7 เท่า	78,487	7.52	5,902	
	8 เท่า	99,042	7.52	7,448	
	9 เท่า	119,597	7.52	8,994	

ที่มา : สาธารณสุขสมุทรสาคร

นอกจากปัญหาการมีบุตรแล้ว ปัญหาการไม่ต้องการบุตรก็เป็นปัญหาที่พบว่าเมื่อมาโรงพยาบาลก็ป่วยหนักแล้ว จากรายงานของโรงพยาบาลสมุทรสาคร พบว่า มีชาวต่างด้าวได้ทำแท้งชนิดไม่ปลอดภัย ในช่วงเดือน ตุลาคม-ธันวาคม จำนวน 33 ราย โดยแต่ละรายใช้วิธีการที่รุนแรง น่ากลัว สอดคล้องกับการศึกษาผลกระทบทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมฯ ของ วนิ ปิ่นประทีป(1) กล่าวถึง การทำแท้งที่ไม่ปลอดภัย (unsafeabortion) ในกลุ่มแรงงานต่างด้าว เนื่องจากการเข้าถึงสถานบริการทางสังคม โดยเฉพาะสถานบริการด้านสุขภาพก็จะมีขีดจำกัดมากขึ้น จึงทำให้สตรีในวัยแรงงานส่วนใหญ่ขาดการวางแผนครอบครัวการตั้งครรภ์ไม่ถึงประสงค์ขึ้นก็จะแก้ปัญหาโดยการทำแท้งในกลุ่มผู้ที่ย้ายถิ่นด้วยกัน ซึ่งทำให้เกิดการทำแท้งที่ไม่ปลอดภัยมีจำนวนสูง

1.2 สถิติของบุคคลไม่มีสัญชาติไทย

ได้มีหน่วยงานราชการต่าง ๆ จัดเก็บข้อมูลบุคคลไม่มีสัญชาติไทย และบุคคลไร้สัญชาติไว้ ดังนี้

1) กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีการสำรวจข้อมูลเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทยที่เข้ารับการศึกษานในปี 2545 พบว่า มีเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทยทั่วประเทศ 149,773 คน ส่วนใหญ่เป็นเด็กชนกลุ่มน้อยตามชายแดน แยกเป็นเด็กในภาคกลาง 7,987 คน ภาคเหนือ 140,879 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 840 คน และภาคใต้ 913 คน

2) กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้มีการจดทะเบียนคนต่างด้าว 3 สัญชาติ คือ (พม่า ลาว และกัมพูชา) ทั่วประเทศ ณ วันที่ 6 กันยายน 2547 พบว่า มีคนต่างด้าวใน 3 สัญชาติ จำนวน 1,250,260 คน (ตามเอกสารสรุปจำนวนคนต่างด้าว 3 สัญชาติ ในภาคผนวก) และเมื่อผลการจดทะเบียนดังกล่าวมาวิเคราะห์เปรียบเทียบเฉพาะจังหวัดที่มีจำนวนคนต่างด้าวตั้งแต่ 30,000 คน ขึ้นไป จากจำนวนมากไปหาน้อย ตามลำดับ ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 จำนวนคนต่างด้าว 3 สัญชาติ (พม่า ลาว กัมพูชา) ณ วันที่ 6 กันยายน 2547
เฉพาะจังหวัดที่มีจำนวนคนต่างด้าวตั้งแต่ 30,000 คนขึ้นไป จากมากไปหาน้อย
ตามลำดับ

ชื่อจังหวัด	จำนวนคนต่างด้าว			บันทึกถึง ปัจจุบัน	ภูมิภาคที่ตั้ง ในประเทศไทย
	เป้าหมาย				
	ชาย	หญิง	รวม		
1. กรุงเทพมหานคร	86,045	121,597	207,642	203,892	ส่วนกลาง
2. ตาก	60,919	59,717	120,636	119,041	ภูมิภาค
3. สมุทรสาคร	53,732	48,219	101,951	95,411	ส่วนกลาง
4. เชียงใหม่	38,952	38,000	76,952	78,425	ภูมิภาค
5. ระนอง	30,398	24,708	55,106	52,331	ภูมิภาค
6. สมุทรปราการ	31,448	18,961	50,409	50,696	ส่วนกลาง
7. ชลบุรี	32,191	17,217	49,318	49,686	ส่วนกลาง
8. สุราษฎร์ธานี	25,443	13,369	38,812	39,692	ภูมิภาค
9. ปทุมธานี	23,604	15,038	38,642	36,408	ส่วนกลาง
10. เชียงราย	14,833	15,476	30,309	32,428	ภูมิภาค
11. กาญจนบุรี	17,804	14,814	32,615	32,195	ภูมิภาค
12. ภูเก็ต	21,256	10,217	31,473	31,299	ภูมิภาค
13. พังงา	20,391	10,181	30,572	30,899	ภูมิภาค

ที่มา : การทะเบียนกลาง กรมการปกครอง

จากตารางที่ 8 จะพบว่า จังหวัดกรุงเทพมหานครมีจำนวนแรงงานต่างด้าวมากที่สุดในประเทศไทย จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า ในจังหวัดที่มีจำนวนแรงงานต่างด้าวมากกว่า 50,000 คน จะเป็นจังหวัดในส่วนกลางของประเทศถึง 3 จังหวัด และเป็นอันดับ 1, 3 และ 6 ตามลำดับ จึงเป็นไปได้ว่าแรงงานต่างด้าวในปัจจุบันมีการอพยพเข้าสู่ส่วนกลางของประเทศมากขึ้น และจากข้อมูลจังหวัดทั้ง 13 ลำดับ ขณะที่จังหวัดรอบนอก เช่น กาญจนบุรีซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีแรงงานต่างด้าวได้อพยพผ่านเข้ามากลับมีจำนวนแรงงานต่างด้าวอยู่ในอันดับที่ 11 และมีจำนวนแรงงานต่างด้าวเพียง 32,195 คน ขณะที่จังหวัดในส่วนภูมิภาคแต่ละภาค พบว่าในภาคเหนือนั้น จังหวัดตากซึ่งถือว่าเป็นจังหวัดที่มีเขตแดนติดกับต่างประเทศคือพม่า และเป็นจังหวัดที่มีระบบเศรษฐกิจเข้มแข็ง จะมีจำนวนแรงงานต่างด้าวสูงที่สุดคือจำนวน 119,041 คน รองลงมาคือจังหวัดเชียงใหม่

จำนวน 78,425 คน และเชียงรายจำนวน 32,428 ในส่วนของภาคใต้จะเห็นได้ว่าจังหวัดระนองซึ่งเป็นจังหวัดที่มีเขตแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านเช่นกันได้มีจำนวนแรงงานต่างด้าวสูงที่สุดคือจำนวน 52,331 รองลงมาคือจังหวัด 31,299 คน และพังงาจำนวน 30,899 สรุปได้ว่า ปัจจัยของการฝังตัวของแรงงานจะเกิดขึ้นในจังหวัดที่มี 1. ระบบเศรษฐกิจดี 2. ง่ายต่อการเดินทางเข้า-ออก และแรงงานต่างด้าวมักมีแนวโน้มที่จะเคลื่อนย้ายเข้าสู่จังหวัดในส่วนกลางมากขึ้น

1.3 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

จัดทำทะเบียนราษฎรบุคคลที่ไม่มีสัญชาติ จำแนกตามอายุทั่วประเทศ ณ วันที่ 31 สิงหาคม 2547 (รายละเอียดนำเสนอในภาคผนวก) พบว่า ในเด็กแรกเกิด - 11 ปี จังหวัดตากเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีจำนวนเด็กในช่วงอายุนี้นี้มากที่สุด คือจำนวน 9,725 คน รองลงมาคือจังหวัดระนอง 7,878 และจังหวัดกาญจนบุรีจำนวน 5,247 คน ตามลำดับ ในเด็กอายุ 12-14 ปี พบว่า จังหวัดตากเป็นจังหวัดที่มีจำนวนเด็กในช่วงอายุนี้นี้มากที่สุดคือจำนวน 2,800 คน รองลงมาคือกรุงเทพมหานคร จำนวน 1,499 คน และจังหวัดระนองจำนวน 1,410 คน ตามลำดับ ในเด็กอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พบว่าจังหวัดกรุงเทพมหานครเป็นจังหวัดที่มีจำนวนเด็กในช่วงอายุนี้นี้มากที่สุด รองลงมาคือจังหวัดตากจำนวน 104,555 คน และจังหวัดสมุทรสาครจำนวน 89,225 คน ตามลำดับ ข้อมูลที่ได้นี้ได้แสดงให้เห็นว่าบางจังหวัดมีการเกิดและการอยู่อาศัยอย่างถาวรของแรงงานต่างด้าว เช่น จังหวัดตากที่มีจำนวนของแรงงานต่างด้าวเป็นจำนวนมากในทุกช่วงอายุ ขณะที่บางจังหวัดเป็นเพียงแหล่งชั่วคราวในการส่งผ่านของบุตรแรงงานต่างด้าวต่อไปสู่จังหวัดอื่น เช่น จังหวัดกาญจนบุรี ที่มีเด็กแรกเกิด- 11 ปีสูงที่สุด แต่เมื่อพิจารณาถึงวัยที่เข้าสู่การศึกษา (12-14 ปี) และวัยแรงงาน (15 ปีขึ้นไป) พบว่า มีสัดส่วนของจำนวนน้อยกว่า และบางจังหวัดก็เป็นเพียงแหล่งการทำงานของแรงงานต่างด้าว เช่น จังหวัดสมุทรสาคร และเมื่อเปรียบเทียบจำนวนของเด็กในช่วงวัยต่าง ๆ ในจังหวัดสมุทรสาคร ตามตารางที่ 9 พบว่า ชาวพม่าจะมีจำนวนมากที่สุดในทุกช่วงอายุ และพบเด็กช่วงอายุในวัยแรงงานคือ 15 ปีขึ้นไปมากที่สุด

ตารางที่ 9 ผลการจัดทำทะเบียนราษฎรผู้ไม่มีสัญชาติไทยในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามอายุ
ณ วันที่ 31 สิงหาคม 2547

เชื้อชาติ	ช่วงอายุ					
	แรกเกิด - 11 ปี		12 ปี - 14 ปี		15 ขึ้นไป	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
พม่า	1,543	1,240	311	228	42,601	38,784
ลาว	59	55	15	78	3,249	2,819
กัมพูชา	24	20	2	7	1,184	588
รวม/คน	2,941		641		89,225	

ที่มา : การทะเบียนกลาง กรมการปกครอง

1.4 สาธารณสุขจังหวัดสมุทรสาคร

ได้มีการสำรวจเด็กที่เกิดจากมารดาแรงงานต่างด้าวในจังหวัดสมุทรสาคร ตั้งแต่ปี 2543 - 2546 ตามตารางที่ 10 พบว่า จำนวนการเกิดของเด็กมีการเพิ่มจำนวนขึ้น

ตารางที่ 10 แสดงผลของเด็กที่เกิดจากมารดาแรงงานต่างด้าวในจังหวัดสมุทรสาคร

พ.ศ.	จำนวน/คน
2543	485
2544	533
2545	412
2546	533

ที่มา : สาธารณสุขจังหวัดสมุทรสาคร

ตอนที่ 2

ข้อมูลจากการเก็บในจังหวัดสมุทรสาคร

2.1 ภาพรวมของจังหวัดสมุทรสาครและอำเภอเมืองตามแหล่งข้อมูลต่าง ๆ กับสภาพข้อเท็จจริงที่ผู้วิจัยได้สัมผัส

ก่อนการลงสู่ภาคสนามอย่างเต็มตัวของผู้วิจัยนั้น ผู้วิจัยได้มีการศึกษาข้อมูลของจังหวัดสมุทรสาครและอำเภอเมืองเพื่อให้ทราบถึงประวัติและภูมิหลังของจังหวัดนี้ การเดินทางและจุดเด่นของจังหวัด และได้รับข้อมูลว่าจังหวัดสมุทรสาคร หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “มหาชัย” เป็นจังหวัดเล็ก ๆ ตั้งอยู่บนปากน้ำท่าจีน ห่างจากทะเลเพียง 2 กิโลเมตร ภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมและการประมง เป็นจังหวัดที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรสัตว์น้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์น้ำทะเล จึงมีการประกอบอาชีพด้านการประมงอย่างกว้างขวาง มีเรือประมงที่ทันสมัยกว่า 1,000 ลำ ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ในแต่ละปี นับได้ว่าอยู่ในอันดับหนึ่งของประเทศ อีกทั้งยังเป็นจังหวัดที่มีน้ำเกลือมากที่สุดด้วย และในอดีตยังเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีบันทึกไว้ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เมื่อคราวพระเจ้าเสือเสด็จประพาสทางชลมารค

ประวัติ

สมุทรสาคร เดิมเรียกกันว่า “ท่าจีน” เพราะเป็นตำบลใหญ่อยู่ติดอ่าวไทย มีชาวต่างประเทศโดยเฉพาะชาวจีนนำสำเภาเข้ามาจอดเทียบท่าค้าขายกันมาก จึงเรียกติดปากว่า “ท่าจีน” จนกลายเป็นชื่อตำบล เมื่อปี พ.ศ. 2091 ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิโปรดให้สร้างเมืองใหม่ขึ้นอีกหลายเมือง ด้วยมีพระราชประสงค์จะใช้เป็นที่ระดมพลสำหรับสู้รบกับพม่า บ้านท่าจีนจึงยกฐานะเป็นเมือง “สาครบุรี” ตั้งแต่นั้นมา จนถึงสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้เปลี่ยนชื่อเมืองสาครบุรีเป็นเมืองสมุทรสาคร ครั้นถึงรัชสมัยของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงปฏิรูปการปกครอง มีการจัดระบบราชการส่วนภูมิภาคเป็นมณฑลเทศาภิบาล และมีการประกาศจัดตั้งสุขาภิบาลแห่งแรกของประเทศไทยขึ้นที่ตำบลท่าฉลอม เมื่อปี พ.ศ. 2449 ทั้งยังได้เสด็จพระราชดำเนินตำบลท่าฉลอมถึงสองครั้ง ต่อมาใน พ.ศ. 2456 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชโองการให้ทางราชการเปลี่ยนคำว่า “เมือง” เป็น “จังหวัด” ทั่วทุกแห่ง เมืองสมุทรสาคร จึงได้เปลี่ยนเป็น “จังหวัดสมุทรสาคร” มาจน

ทุกวันนี้ ส่วนคำว่า “มหาชัย” ที่คนชอบเรียกกันนั้นเป็นชื่อของคลองที่ขุดขึ้นเพื่อตัดความคดเคี้ยวของคลองโคกขามแต่เดิมมาทะลุออกตัวเมืองทำเงิน

การเดินทาง

ทางรถยนต์

การเดินทางไปสมุทรสาครจากกรุงเทพฯ โดยเส้นทางรถยนต์ตามทางหลวงแผ่นดินสามารถไปได้หลายเส้นทาง ดังนี้

1. จากสามแยกบางปะแก้ว ไปตามทางหลวงหมายเลข 35 ถนนธนบุรี-ปากท่อ (ถนนพระรามที่ 2) ผ่านที่ทำการเขตบางขุนเทียน ด้านซ้่งน้ำหนักเอกชัยถึงสี่แยกมหาชัย(กิโลเมตรที่ 28) เลี้ยวซ้ายเข้าตัวเมืองสมุทรสาคร ระยะทางประมาณ 29 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังสามารถแยกจากถนนธนบุรี-ปากท่อ ที่กิโลเมตรที่ 34 ถึงที่ว่าการอำเภอบ้านแพ้ว ระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร

2. จากศูนย์การค้าดาวคะนองไปตามถนนเอกชัย ผ่านสะพานบางขุนเทียน วัดสิงห์ แยกบางบอน โรงเรียนศึกษานารีวิทยา วัดโพธิ์แจ้ ตำบลดอกกระบือ ด้านซ้่งน้ำหนักเอกชัย เลี้ยวขวาเข้าตัวเมืองสมุทรสาคร ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร

3. จากแยกท่าพระไปตามทางหลวงหมายเลข 4 ถนนเพชรเกษมถึงหนองแขม เลี้ยวซ้าย เข้าซอยเพชรเกษม 81 ถึงแยกถนนเอกชัย เลี้ยวขวาไปตามถนนเอกชัย ผ่านโรงเรียนศึกษานารีวิทยา ด้านซ้่งน้ำหนักเอกชัย เข้าสู่ตัวเมืองสมุทรสาคร ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร นอกจากนี้ ยังสามารถใช้เส้นทางถนนเพชรเกษม เลียบทางแคแล้วเลี้ยวซ้ายเข้าถนนวงแหวนรอบนอกจะไปตัดกับถนนเอกชัย วกรถกลับเข้าถนนเอกชัย หรือตรงไปเข้าถนนธนบุรี-ปากท่อก็ได้ หรือจากถนนเพชรเกษม ผ่านอ้อมน้อย แยกเข้าถนนเศรษฐกิจ 1 ที่กิโลเมตรที่ 25 ผ่านอำเภอกระทุ่มแบน ได้อีกเส้นทางหนึ่ง

4. จากสะพานพระปิ่นเกล้า ไปตามถนนบรมราชชนนี ตัดเข้าถนนเพชรเกษม ได้ 3 ทาง คือ ถนนพุทธมณฑลสาย 2 สาย 4 และสาย 5 จากนั้นเลือกเข้าตัวเมืองสมุทรสาคร ได้ 2 ทาง คือจากสาย 2 ออกถนนเอกชัย เลี้ยวขวามาผ่านโรงเรียนศึกษานารี ระยะทางประมาณ 35 กิโลเมตร หรือใช้สาย 4 สาย 5 เข้าถนนเศรษฐกิจ 1 ที่แยกอ้อมน้อย ผ่านอำเภอกระทุ่มแบน

ระยะประมาณ 50 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังสามารถเข้าถนนวงแหวนรอบนอก ซึ่งตัดผ่านถนนเอกชัยและถนนธนบุรี-ปากท่อได้อีกด้วย

ทางรถประจำทาง

บริษัทขนส่งจำกัด เปิดบริการเดินรถกรุงเทพฯ-สมุทรสาคร ทุกวัน ตั้งแต่เวลา 04.30 – 21.30 น. จากสถานีขนส่งสายใต้ ถนนบรมราชชนนี

ทางรถไฟ

มีรถไฟออกจากสถานีรถไฟวงเวียนใหญ่ทุกวัน ๆ ละหลายเที่ยว ตั้งแต่เวลา 05.30 – 20.00 น. สุดปลายทางสถานีมหาชัย ใช้เวลาเดินทาง 1 ชั่วโมง

อาณาเขตและการปกครอง

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดนครปฐม

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอไทย

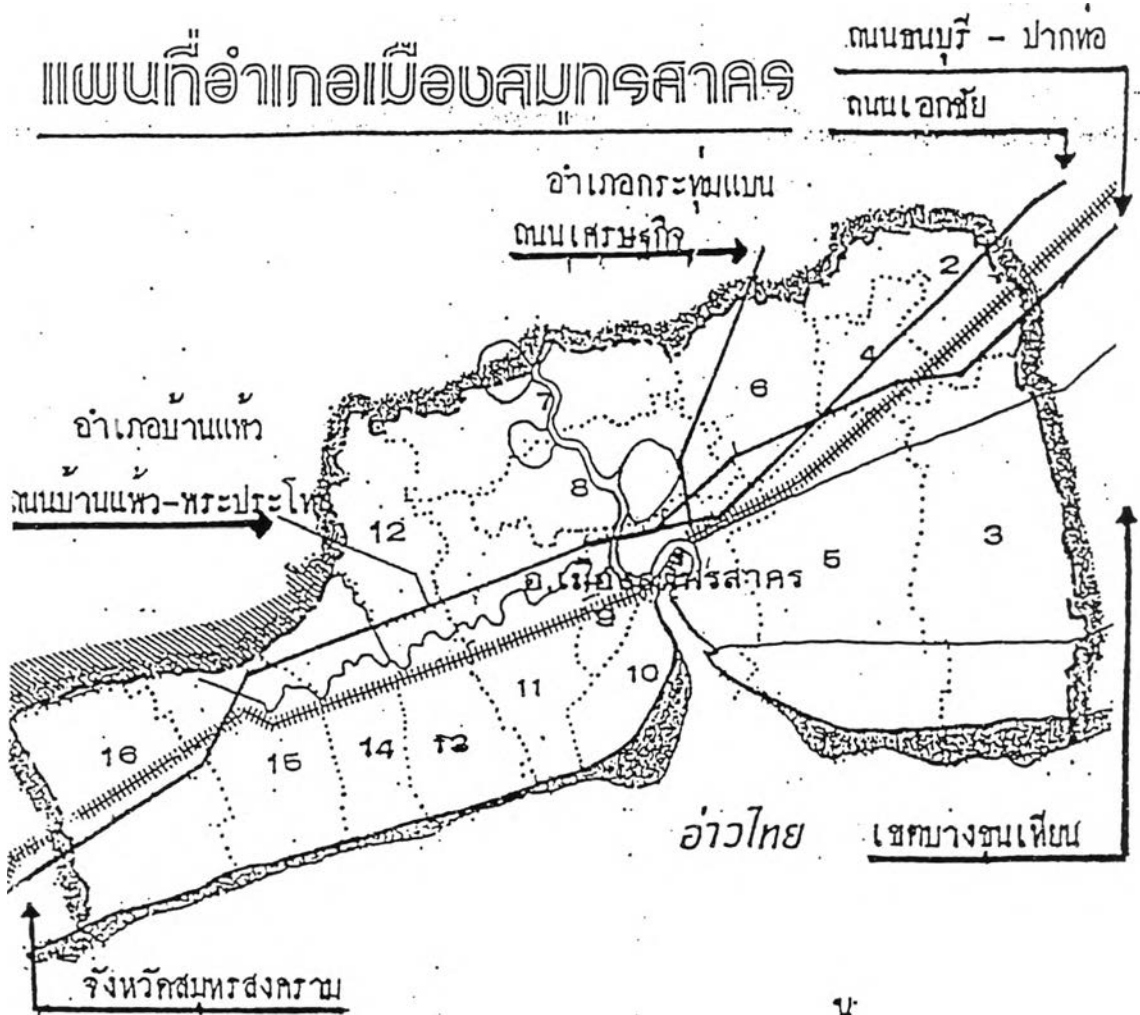
ทิศตะวันออก ติดต่อกับกรุงเทพฯ และสมุทรปราการ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสงคราม และราชบุรี

จังหวัดสมุทรสาครมีเนื้อที่ 851 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอกระทุ่มแบน และอำเภอบ้านแพ้ว

แผนที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร

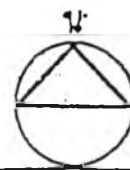

แผนที่อำเภอ เมือง

แสดง เขตเทศบาล, เขตตำบล

1	เทศบาลเมือง
2	บางน้ำจืด
3	พื้นที่ามรสิงห์
4	คลองกระปอ
6	โคกขาม
6	นาดี
7	บ้านเกาะ
8	ท่าทราย

9	ท่าจีน
10	บางหญ้าแพรก
11	บางกระเจ้า
12	ชัยมงคล
13	บ้านโป่ง
14	บางโคก
15	กาหลง
16	นาโคก

จากข้อมูลดังกล่าวได้สื่อให้ผู้วิจัยเห็นถึงความเก่าแก่ของจังหวัดและชื่อเสียงในเรื่องการประมง สัตว์น้ำที่สำคัญของประเทศไทยจังหวัดหนึ่งที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจส่งออกของประเทศไทย สิ่งเหล่านี้คือภาพพื้นฐานในความรู้สึกรักใคร่ของผู้วิจัยก่อนการมาเยือนสมุทรสาครในวันหนึ่งวันแรกของการมาเยือน

ผู้วิจัยและบุคคลใกล้ชิดได้ขับรถไปจังหวัดสมุทรสาครเพื่อสำรวจถึงสภาพของจังหวัดและขอบเขตของอำเภอเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับการวิจัยของผู้วิจัย ผู้วิจัยได้ใช้เส้นทางจากถนนปิ่นเกล้า-นครชัยศรีมุ่งหน้าสู่อำเภอบางแคและเข้าสู่ถนนธนบุรี-ปากท่อ เพื่อมุ่งหน้าสู่จังหวัดสมุทรสาคร ตลอดเส้นทางที่เดินทาง ผู้วิจัยพบว่ามียุทธยานขนาดใหญ่วิ่งไปและกลับอยู่ตลอดเวลา ชวนให้ผู้ขับรถต้องระมัดระวังตัวเพิ่มเป็นทวีคูณเพียง 25 นาทีผู้วิจัยและผู้ร่วมเดินทางก็มาถึงเขตมหาชัยเมืองใหม่ที่มีตึกกรมบ้านช่องที่ทันสมัยไม่แพ้หลาย ๆ เขตในกรุงเทพมหานคร จากนั้นประมาณ 10 นาทีผู้วิจัยก็ได้มาถึงอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีรถขั้วไขว้ไปมาอย่างมากมาย แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยไม่ได้คาดคิดมาก่อนคือสภาพของเมืองที่มีแต่ฝุ่นแดง ๆ เต็มไปหมดและกลิ่นคาวบางอย่างที่เหม็นตึงจมูกผู้วิจัย ซึ่งต้องปรับตัวอยู่ประมาณสักครึ่งชั่วโมงจึงจะชินต่อกลิ่นดังกล่าว ผู้วิจัยและผู้ร่วมทางได้ขับรถไปรอบ ๆ เมืองสมุทรสาครจนข้ามสะพานทำเงินไปและเข้าสู่ชุมชนในแถบนั้น และผู้วิจัยก็ได้เห็นภาพของบ้านเรือนและศาสนสถานที่มีทั้งของชาวไทย ชาวจีนและชาวตะวันตกที่ตั้งอยู่ไม่ห่างไกลกันมากนัก และเมื่อขับรถเข้าไปถึงริมฝั่งของแม่น้ำทำเงิน ผู้วิจัยก็ได้พบกับเรือประมงที่จอดอยู่ตามริมฝั่งและสภาพของบ้านเรือนที่เบียดเสียดกันอยู่จนแทบจะหายใจไม่ออก โดยในแต่ละบ้านนั้นจะมีภาษาต่างประเทศติดอยู่พร้อมสินค้าที่เรียงรายอยู่ตามหน้าบ้านเหล่านั้น ผู้วิจัยเดาว่าภาษาที่ผู้วิจัยเห็นในครั้งนี้น่าจะเป็นภาษาพม่า และร้านรวงเหล่านั้นก็น่าจะเป็นของชาวต่างด้าว เนื่องจากผู้วิจัยสังเกตว่าผู้ชายใส่ผ้าถุง ปะเป้งเหมือนชาวมอญและผู้รับเงินก็มีการแต่งกายที่คล้ายกัน ในพื้นที่แห่งนี้ผู้วิจัยได้พบกับวัดที่มีความใหญ่โตและดูสวยงามยิ่งหลายวัด ซึ่งผู้วิจัยสังเกตว่า รูปแบบการสร้างของที่นี่ไม่เหมือนกับวัดในกรุงเทพฯ ที่ผู้วิจัยเห็น แต่มีสถาปัตยกรรมบางอย่างที่คล้ายคลึงกับวัดในเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าสิ่งก่อสร้างเหล่านี้ น่าจะแสดงให้เห็นความเหมือนของบางสิ่งที่ผู้วิจัยยังไม่มีข้อมูลยืนยันอย่างหนักแน่น ในความสงสัยนั้น แต่ก็ไม่อยากจะทักท้วงเอาเองจากชุมชนแถบแม่น้ำทำเงิน ผู้วิจัยได้เดินทางเข้าสู่ตัวเมืองของสมุทรสาครและได้ขับรถเลยไปถึงเขตโคกรกรากนอก โคกรกรากในจนถึงบริเวณที่เป็นบ้านเรือนของชาวบ้านที่ปลูกอยู่ตามป่าโกงกางที่ขึ้นอยู่อย่างหนาที่บึงเบื้องหลัง ผู้วิจัยสังเกตว่าในกลุ่มผู้คนที่เดินขั้วไขว้ไปมาในแถบนี้ จะมีการแต่งกายไม่

เหมือนกับคนไทย กล่าวคือมีการใส่ผ้าถุง ประแป้งตามใบหน้า และในเมื่อได้ถือถุงคล้ายกับเพิ่งกลับจากการไปจ่ายตลาดมา ผู้วิจัยใช้เวลาในการสำรวจบริเวณที่คาดว่าจะเป็นอำเภอเมืองตามที่แผนที่บอกไว้ทั้งหมดประมาณ 4 ชั่วโมงครึ่งจึงพักรับประทานอาหารทะเลและเดินทางกลับ

2.2 สภาพความเป็นอยู่ทั่วไปของแรงงานต่างด้าวที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมผัส

หลังจากการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ท่านหนึ่งในมูลนิธิแห่งหนึ่งที่ทำงาทางด้านสุขภาพในสมุทรสาครแล้วและได้รับคำตอบให้ผู้วิจัยเดินทางลงพื้นที่ในเย็นวันหนึ่งของเดือนเมษายน ปี 2546 ซึ่งครั้งนี้คือการได้พบปะกับแรงงานต่างด้าวในอำเภอเมืองเป็นครั้งแรกของผู้วิจัย ในวันนั้นผู้วิจัยและพี่เจ้าหน้าที่มูลนิธิพร้อมกับน้อง ๆ รวมจำนวน 3 คน ได้ลงพื้นที่ตลาดกุ่มซึ่งเป็นทั้งที่ทำงานและมีที่พักของแรงงานต่างด้าวอยู่ด้วยกัน และที่สำคัญกว่านั้นคือการมีตลาดขายสินค้าสำหรับแรงงานต่างด้าวโดยเฉพาะด้วย ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกตื่นเต้นมากที่จะได้เห็นพื้นที่ดังกล่าวนี้

การทำความรู้จักกัน

ตลาดกุ่ม (เทศบาลเมืองสมุทรสาคร)

ครั้งแรกในการพบกันของผู้วิจัยและแรงงานต่างด้าวนั้น ผู้วิจัยสังเกตว่าแรงงานหลายคนหันมามองผู้วิจัยแต่ก็มิได้แสดงอาการหวาดระแวงแต่อย่างใด มีเพียงสายตาที่มองแบบสงสัยในที อาจจะเป็นเพราะว่าผู้วิจัยไม่ได้มาเพียงลำพัง แต่เป็นการมาโดยมีผู้คุ้นเคยกับสถานที่แห่งนี้อยู่แล้ว เป็นเชื่อมสะพานให้ ผู้วิจัยจึงได้รับการอิมตอบจากคนงานหลาย ๆ คน ที่ออกมาจับจ่ายซื้อหาอาหารทั้งคาวหวาน จากพ่อค้าแม่ค้าที่เป็นทั้งคนไทยและชาวมอญ ที่ได้นำสินค้า อาทิ ผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ต่าง ๆ และเครื่องสมุนไพรที่แรงงานต่างด้าวใช้ในการปรุงอาหารและรักษาโรครวมทั้งร้านรวงที่ขายสินค้าอุปโภคอื่น ๆ เช่น อาหารแห้ง ปฏิทินภาษาพม่า มอญ หนังสือที่พิมพ์เป็นภาษาพม่า มอญ เป็นต้น อยู่เรียงรายใกล้ที่พักของคนงานที่เป็นลักษณะตึกสูงประมาณ 2 ชั้น และแบ่งซอยเป็นห้องเล็ก ๆ อีกหลายสิบห้อง ภายในห้องเหล่านี้มีลักษณะที่บ แสงส่องเข้าไปได้น้อย มีหน้าต่างน้อย พื้นห้องมีน้ำคล้าย ๆ น้ำหมากอยู่หลายที่ และผู้วิจัยสังเกตว่า คนงานจะพักอาศัยอยู่ห้องละหลาย ๆ คน ซึ่งขนาดของห้องไม่น่าจะเหมาะสมกับจำนวนคนงานที่พักอาศัยอยู่ พี่ ๆ เจ้าหน้าที่บางท่านก็ได้เข้าไปพูดคุยกับคนงานที่นั่งรับประทานอาหารอยู่ บางท่านที่เดินชมตลาดและได้นำผู้วิจัยเดินสำรวจตามห้องพักคนงานต่าง ๆ ทั้งในชั้น 1 และชั้น 2 สังเกตว่า คนงานหลาย

คนมีความสนิทสนมและคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี และผู้วิจัยก็ได้รับการแนะนำให้คนงาน รู้จักในฐานะอาสาสมัครที่จะมาทำงานด้านเด็กและเยาวชน ซึ่งคนงานที่ผู้วิจัยมีโอกาสพบปะก็ได้ กล่าวเชื้อเชิญให้ผู้วิจัยเข้ามาทำงาน และในครั้งแรกนี้ ผู้วิจัยได้พบปะกับหนูน้อยวัยประมาณ 2 ขวบ ซึ่งเป็นบุตรของแรงงานต่างด้าวท่านหนึ่งที่วิ่งไปวิ่งมาอยู่ระหว่างตลอดกับที่พักของคนงาน ผสมกับการเข้าออกของรถบรรทุกอาหารทะเลของบริษัทนายจ้าง ที่มีการเข้าออกอยู่ตลอดเวลา ผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับบิดาของเด็กที่เดินออกมาตามให้บุตรกลับไปรับประทานอาหาร ถึงความเป็นอยู่ของเด็กและความปลอดภัย เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าเด็กอายุยังน้อยและถูกปล่อยให้วิ่งเล่นอยู่ตามลำพัง โดยมีรถบรรทุกเข้า-ออกตลอดเวลา ซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายได้ หากคนขับรถไม่ทันได้สังเกต แรงงานต่างด้าวท่านนั้น กล่าวว่า เขาไม่มีทางเลือกเพราะที่นี่ไม่มีใครดูแลเด็กให้ เขาจึงต้องปล่อยให้บุตรวิ่งเล่นและหากในเวลางานเขาจะฝากบุตรไว้กับเพื่อนบ้านบ้าง เพราะบุตรมีอายุยังน้อย การจะส่งกลับประเทศต้นทางก็กลัวว่าบุตรจะได้รับความลำบากและห่างไกลจากบิดามารดา และประเทศต้นทางมีโภชนาการและสาธารณสุขที่ไม่สมบูรณ์เหมือนอยู่ในประเทศไทย หน้าที่ แรงงานต่างด้าวบางคนก็ไม่มีบุพการีที่จะเลี้ยงดูบุตรให้ เนื่องจากเสียชีวิตแล้ว เมื่อบุตรกำเนิดมาก็ต้องพยายามดูแลเท่าที่จะกระทำได้ แต่การทำงานก็เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต เมื่อผู้วิจัยสอบถามความคิดเห็นในเรื่องการจัดให้มีแหล่งดูแลเด็กเล็กที่เป็นบุตรคนงาน และให้ความรู้พร้อมทักษะชีวิตพื้นฐานนั้น แรงงานท่านนี้กล่าวว่าเขาอยากให้มีแบบนั้นเพราะเขาจะได้ทำงานอย่างเต็มที่ไม่ต้องพะวักพะวงเหมือนในปัจจุบัน

โครกกรากใน-นอก (ตำบลบางหญ้าแพรก)

ผู้วิจัยคิดว่าตนเองได้สัมผัสกับพื้นที่แห่งนี้มากกว่าแหล่งอื่น ๆ และใช้เวลาอยู่กับพื้นที่แห่งนี้ค่อนข้างนาน เนื่องจากพื้นที่แห่งนี้มีแหล่งของโรงงานต่าง ๆ อยู่มากมาย และมีที่พักของคนงานอยู่อย่างหนาแน่น การลงพื้นที่ครั้งแรกจึงเป็นการไปเยี่ยมชมโรงงานต่างด้าวพร้อมกับเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิ ซึ่งมีทั้งคนงานในโรงงานต่าง ๆ อาทิ โรงงานแกะกุ้ง และคนงานที่ทำงานก่อสร้างบ้านจัดสรรต่าง ๆ การเดินทางเข้าไปในครั้งนี้ ผู้วิจัยเริ่มรู้สึกคุ้นเคยกับแรงงานต่างด้าวมากขึ้น และตัวแรงงานในพื้นที่นี้ก็ไม่รู้สึกลัวผู้วิจัยเป็นคนแปลกหน้าแต่อย่างใด จะมีเพียงแรงงานที่เป็นหนุ่มสาวบางส่วนที่ยังรู้สึกที่ไม่คุ้นเคยกับผู้วิจัยในพื้นที่นี้ ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปยังที่พักของคนงานในบางโรงงานและบางแหล่งก่อสร้าง

2.3 สภาพชุมชนของเด็กและเยาวชนไร้สัญชาติ

สนามวิจัยที่เกี่ยวข้องกับฉกมนุษย์และสังคมนั้น บางครั้งเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ซับซ้อน ฉกหรือสนามมีคุณลักษณะคล้าย ๆ กับอุปนิสัยของคนเรานั้นเอง ลักษณะบางอย่าง อาจจะมองเห็นได้ชัดเจน (Visible) หรือปกปิด (close) ไม่ให้ใครรู้ใครเห็นหรืออาจให้รู้ให้เห็นได้ เฉพาะบางคนเท่านั้น บางลักษณะอาจจะเปิดเผยบางเรื่อง ปิดเฉพาะบางเรื่องในระดับและมีติ ต่าง ๆ กันไป (นิศา ชูโต, 2540 : 90) เช่นเดียวกับสภาพชุมชนของเด็กและเยาวชนไร้สัญชาติที่ ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัสในสนามวิจัย ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงภาพรวมของจังหวัดและอำเภอ เมืองสมุทรสาคร รวมทั้งสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปของแรงงานต่างด้าวในหัวข้อที่ 1 และ 2 แล้ว ว่า อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร มีโรงงานอุตสาหกรรมในสินค้าหลากหลายประเภท โดยเฉพาะ โรงงานที่เกี่ยวข้องกับสัตว์นำทะเลเกือบทุกชนิด ซึ่งกลุ่มแรงงานต่างด้าวคือผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ของ โรงงานเหล่านี้เอง ดังนั้น หากผู้คนเดินทางเข้าสู่อำเภอเมืองก็จะพบสภาพของโรงงานที่ตั้งอยู่สลับ กับบ้านพักคนงาน บ้านเช่าต่าง ๆ และร้านรวงที่ขายสินค้าหลากหลายชนิด ตามความต้องการของ ผู้ซื้อ ที่พักของแรงงานต่างด้าวจึงอยู่กระจัดกระจายในเกือบทุกพื้นที่ที่มีโรงงานตั้งอยู่ โดยเฉพาะ ในเขตตำบลบางหญ้าแพรก ท่าจีน โคกขามและท่าทรายเป็นต้น บุตรของแรงงานต่างด้าวที่อายุยัง น้อย จะอาศัยอยู่กับบิดามารดา โดยใช้ที่ตั้งของโรงงานหรือสถานที่ทำงานนั้น ๆ ของบิดาและ มารดาเป็นที่พักอาศัยมากกว่าการเลือกเพื่อความพอใจหรือเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้น เด็กและ เยาวชนไร้สัญชาติบางคน จะอาศัยอยู่กับบิดามารดาในที่พักคนงานที่โรงงานจัดให้ อาจจะเป็นห้อง แถวในลักษณะเป็นชั้นเดียว สองชั้น หรือสามชั้น และบางคนก็พักอาศัยอยู่ตามบ้านเช่าปะปนกับ คนไทยโดยทั่วไป จนผู้คนที่ไม่ได้มีความคุ้นเคยหรือสังเกตแทบจะไม่ทราบเลยว่า นี่คือห้องพัก ของแรงงานไทยหรือแรงงานต่างด้าวกันแน่ ยิ่งเฉพาะบุตรของแรงงานต่างด้าวในรุ่นที่ 2 ที่เกิด และเติบโตในประเทศไทยนั้น แทบจะหาข้อแตกต่างในการแยกแยะได้ยากมาก หากบุคคลผู้นั้น ทิ้งอัตลักษณ์ดั้งเดิมทางชาติพันธุ์บางอย่างไปแล้ว เช่น การนุ่งผ้าถุง กินหมาก ทาแป้งพม่า เป็นต้น สภาพชุมชนที่ผู้วิจัยได้ประสบในการลงเก็บข้อมูลนั้น มีลักษณะความแตกต่างที่สามารถแยกแยะ ให้เห็นอยู่ 2 ลักษณะคือ

1. สภาพชุมชนแบบผสม
2. สภาพชุมชนที่มีเพียงกลุ่มแรงงานต่างด้าว

ดังรายละเอียด ดังนี้

1. สภาพชุมชนแบบผสม

ชุมชนในแบบนี้เป็นลักษณะของเด็กและเยาวชนไร้สัญชาติที่มีครอบครัวอาศัยอยู่ตามบ้านเช่าของคนไทย ในทางกายภาพจะเห็นการอยู่ร่วมกันของบ้านคนไทยที่ปลูกสลับไปกับหอพักที่แรงงานต่างด้าวมาเช่าอาศัยอยู่ ส่วนในเรื่องของการอยู่กันในสังคมก็จะพบการปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบของการพูดคุย ทำกิจกรรมร่วมกันของแรงงานต่างด้าวกับคนไทย อาจจะทำหน้าร้านค้า ที่พัก และที่นั่งเล่นในชุมชน เด็ก ๆ คนไทยก็จะคุ้นเคยและสนิทสนมกับบุตรแรงงานต่างด้าว โดยเฉพาะในรุ่นที่ 2 ก่อนข้างมาก และความเป็นไปในชุมชนจะออกมาในลักษณะของการเอื้อประโยชน์ต่อกันของทั้ง 2 ฝ่าย กล่าวคือ แรงงานต่างด้าวได้ปัจจัย 4 คือ แหล่งที่พักอาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคที่คนไทยนำมาขาย ส่วนคนไทยก็ได้กำไรจากการขายสินค้าและบริการต่าง ๆ สภาพชุมชนแบบนี้จะพบว่ามีความขัดแย้งในคน 2 กลุ่มเชื้อชาตินี้ไม่มากนัก เพราะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน เด็กและเยาวชนไร้สัญชาติในสภาพชุมชนลักษณะนี้ จะมีความกลืนกลายเป็นไทยสูง และได้รับความช่วยเหลือจากคนไทยเพื่อให้ได้รับโอกาสในการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานต่างๆ ของสังคม เช่น ในด้านการศึกษา เป็นต้น หลายคนเมื่อเติบโตขึ้นจึงมีลักษณะทางพฤติกรรมที่เหมือนคนไทยทุกประการ

2. สภาพชุมชนที่มีเพียงกลุ่มแรงงานต่างด้าว

ชุมชนในแบบนี้ เป็นลักษณะของแรงงานต่างด้าวที่พักอาศัยอยู่กับหอพักในเขตโรงงานของนายจ้าง ซึ่งอาจจะเป็นที่พักแบบชั้นเดียว สองชั้นจนถึงเจ็ดแปดชั้น ขึ้นอยู่กับขนาดของโรงงานกล่าวคือ หากเป็นโรงงานขนาดใหญ่ กลุ่มของแรงงานต่างด้าวก็จะมีเป็นจำนวนมาก หอพักจะมีขนาดใหญ่และมีหลายชั้นมากขึ้น และแต่ละโรงงานก็จะมีรั้วรอบขอบชิดของที่พักคนงาน ที่บุคคลภายนอกจะเข้าไปภายในได้อย่างลำบาก การอาศัยอยู่ของแรงงานต่างด้าวและบุตรจะเป็นไปในลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันเป็นส่วนใหญ่ เช่น ชาวมอญ กะเหรี่ยง พม่า เป็นต้น การปฏิสัมพันธ์จะเป็นไปในลักษณะของแรงงานต่างด้าวด้วยกันมากกว่าการคบหากับคนไทยในชุมชนที่อยู่ข้างเคียง แม้จะมีบ้านของคนไทยปลูกอาศัยอยู่ใกล้กับโรงงานแห่งนี้ก็ตาม แต่การปฏิสัมพันธ์จะเกิดขึ้นในลักษณะที่ไม่แน่นอน เป็นแบบต่างคนต่างอยู่ เป็นส่วนใหญ่ และคนไทยบางรายไม่ค่อยพอใจต่อการพบปะกับแรงงานต่างด้าวมานัก บางรายถึงกับประกาศขายบ้านของตนไปก็มี เพื่อให้หลีกเลี่ยงจากแรงงานเหล่านี้ ในส่วนของเด็กและเยาวชนไร้สัญชาติที่เป็นบุตรของแรงงานต่างด้าวนั้น พบว่ายังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ดั้งเดิมของตนค่อนข้างสูง

และมีการกลืนกลายเป็นบางส่วนบ้าง เนื่องจากบิดมารดาและบุคคลรอบข้างที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันยังมีการรักษาเอกลักษณ์ด้านชาติพันธุ์ของตนอยู่สูง ประกอบกับการมีโอกาสนในการสร้างความสนิทสนมกับเด็กไทยและคนไทยไม่มากนัก เด็กและเยาวชนเหล่านี้จึงขาดการซึมซับเอาเอกลักษณ์แบบไทยหรือรับแบบขาดตอน ในส่วนของโอกาสในการเข้าถึงการบริการขั้นพื้นฐานของสังคม ก็พบว่าขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสิทธิของบิดมารดาว่ามีอย่างน้อยเพียงไร เด็กบางคนจึงโอกาสเข้าถึงบริการเหล่านี้ได้น้อยมาก เมื่อเทียบกับกลุ่มแรกและบางคนเมื่อเติบโตขึ้นมาในสังคมไทยก็จะมีปรับตัวและรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยได้น้อย

2.4 กรณีศึกษาจำนวน 20 กรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 1 : เอ (นามสมมติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	รพ.สมุทรสาคร อ.เมือง จ.สมุทรสาคร พศ.2532
อายุ	ขณะให้สัมภาษณ์อายุ 14 ปี
ระดับการศึกษา	จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
บิดามารดา	บิดาและมารดามีเชื้อชาติมอญ บิดามีอายุ 43 ปี อาชีพคัดปลาอยู่สะพานปลา มารดามีอายุ 35 ปี อาชีพแม่บ้าน
จำนวนพี่น้อง	มีน้องชาย 1 คน ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

เอเป็นบุตรคนแรกของบิดามารดา หลังจากที่ทั้งคู่ได้ลักลอบเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเมื่อ 17 ปีที่แล้วทางด้านด่านเจดีย์ 3 องค์ ซึ่งในช่วงเวลานั้นไม่ได้มีการกวดขันการเข้า-ออกมากนัก ด้วยเหตุผลที่ว่า “เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เพราะที่พม่าลำบาก ไม่มีงานที่ดีทำและบางครั้งทำงานก็ไม่ได้ค่าตอบแทน” มารดาของเอคลอดเอที่โรงพยาบาลสมุทรสาครและไม่ได้ไปเอาใบเกิดจากโรงพยาบาล “ไม่รู้ว่าต้องใช้และเอาได้ ตอนนั้นก็พูดไทยไม่ชัดไม่กล้าไปเอา และยังไม่รู้จักคนไทยมากนักจึงไม่กล้าไปปรึกษาใครเลยปล่อยเลยตามเลย คิดว่าโตหน่อยจะเอากลับพม่าแต่อยู่ไปนานๆก็ไม่อยากกลับ” เอจึงเติบโตขึ้นในประเทศไทยและถูกเลี้ยงดูอยู่ร่วมกับเด็กไทยเป็นเวลา 14 ปี ซึ่งได้หล่อหลอมให้เขาซึมซับความเป็นไทยหลายอย่าง มารดาเล่าว่า เอชอบรับประทานอาหารไทยมากและไม่รับประทานอาหารมอญเลย หากวันใดมารดาไม่ได้ทำอาหารไทยให้ก็จะต้องไปซื้อมาให้เอทุกครั้ง นอกจากนี้ เอยังเป็นเด็กที่ชอบเรียนหนังสือและอ่านหนังสือ เขาชอบไปที่ห้องสมุดโรงเรียนร้านหนังสือเช่า เพื่อหาหนังสือมาอ่าน ปัจจุบัน เอไม่ได้เรียนหนังสือต่อแล้ว เพราะเขาไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านใดๆ เขาจึงต้องจบการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วออกมาทำงานในโรงงานเหมือนคนต่างด้าวอื่นๆ แม้ว่าเขาจะรู้สึกอยู่เต็มอกว่าเขาเป็นคนไทยเชื้อสายมอญ เขามักจะบ่นกับมารดาเสมอว่า เขารู้สึกน้อยใจมารดาและบิดาที่ได้นำพี่น้องชายของเขาไปฝากในทะเบียนบ้านของคนไทย และเป็นคนไทยในที่สุด แต่เขาซึ่งเป็นพี่ชายแต่กลับไม่ได้รับโอกาสนั้น มารดาของเขาเล่า

ว่า “รู้สึกเสียใจและสงสารลูกมันเหมือนกัน เวลาเห็นลูกมันเจ็บ มันคงรู้สึกอิจฉาน้องที่มีโอกาสมากกว่าทั้งที่เจ้าสมปองเรียนสู้พี่มันไม่ได้แต่มันมีชื่อในทะเบียนบ้าน มันคงได้เข้าเรียนม.1” ปัจจุบันสมชายทำงานในโรงงานส่งออกทุเรียนเขามีหน้าที่บรรจุทุเรียนลงในกล่องเพื่อส่งออก ไปประเทศจีน ได้หวัน สิงคโปร์ และฮ่องกง เขาทำงานเช่นเดียวกับแรงงานต่างด้าวคนอื่น ๆ และได้ค่าแรงเท่ากับแรงงานพม่าคือ 120 บาทต่อวัน เขาไม่สามารถเลือกงานที่จะทำได้ เนื่องจากไม่มีบัตรประชาชน บิดามารดาเคยพาเขากลับไปเที่ยวที่ประเทศพม่าถึง 2 ครั้ง เขาเล่าว่า “ผมไปที่นั่นวันแรกๆ รู้สึกตื่นเต้นเหมือนได้ไปเที่ยวในที่ที่ไม่เคยไป แต่ที่นั่นลำบากกว่าที่นี่เยอะอาหารไม่อร่อยเนื้อหมู เนื้อไก่ไม่ค่อยมี ไม่มีขนมให้ทานเท่าไร ห้องน้ำไม่สะอาด ผมพูดพม่าไม่ได้ ผมฟังภาษามอญออกบ้างแต่เขียน อ่าน ไม่ได้เลยเล่นกับเด็กคนอื่นไม่ได้ ไปไหนเองก็ไม่ได้ต้องไปกับพ่อแม่ตลอด ไม่สนุกเลย ผมไม่ชอบที่นั่น ไม่สบาย คนก็ไม่คุ้น ผมรู้สึกแปลกๆไม่อบอุ่น ไม่อยากกลับไปอีกที่ไป เพราะแม่กับพ่ออยากให้กลับไปเยี่ยมยายผมจึงต้องไป”

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลักๆในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

มารดาของเขเล่าว่า “ตอนเล็กๆหากเขาไม่สบายก็จะใช้วิธีซื้อยามาทาน สมัยก่อนไม่นิยมไปหาหมอเพราะมันแพง โรงพยาบาลของรัฐบาลก็ไม่ว่าตั้งอยู่ตรงไหน ไม่ค่อยได้ไปไหน ทำแต่งงาน เก็บเงินไว้ ตอนนี้ก็พอมีเงินไปโรงพยาบาลเอกชน เพราะมันสะดวกดี โรงพยาบาลไม่ถามมาก ไม่ค่อยถามหาบัตร เมื่อถามถึงการฉีดวัคซีน มารดาของเขกล่าวว่า “ก็ได้ฉีดบ้าง ถ้ามีเจ้าหน้าที่อนามัยมาฉีดให้คนไทยก็จะฉีด แต่ต้องเสียเงิน ตอนนี้ก็ไม่ได้ไปโรงพยาบาลรัฐเพราะเสียเวลาหลายปีมานี้รู้สึกว่ามีคนต่างด้าวไปรักษาเขาเหมือนกัน ส่วนใหญ่จะไม่ได้ไปโรงพยาบาลรัฐ มีแต่สมปองเพราะเขามีบัตร ไปไหนสะดวก เอต้องไปเอกชนหรือไม่ก็ซื้อยามาทาน” ในส่วนของการเลี้ยงดูตามหลักโภชนาการนั้น มารดาเขเล่าว่า ได้เลี้ยงดูอย่างเต็มที่ ให้รับประทานอาหาร ทั้ง หมู ไก่ เนื้อ นม และผักผลไม้ แต่ไม่ทราบว่าจะครบตามหลักหรือไม่ แต่ที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นนั้น เขามีรูปร่างที่สูงใหญ่สมวัย หน้าตาสดใส จึงเป็นไปได้ว่า ได้รับการเลี้ยงดูและดูแลอย่างดีพอสมควร และจากการสังเกตสภาพบ้านเรือนของเขาผู้วิจัยพบว่า ครอบครัวของเขพักอาศัยอยู่ติดกับบ้านของคนไทย มีสภาพบ้านเป็นบ้านเดี่ยวชั้นเดียว 2 หลัง หลังหนึ่ง เป็นบ้านไม้ อีกหลังหนึ่ง เป็นบ้านปูนซีเมนต์ โดยเข้าอยู่เข้าอยู่เดือนละ 2,000 กว่าบาท

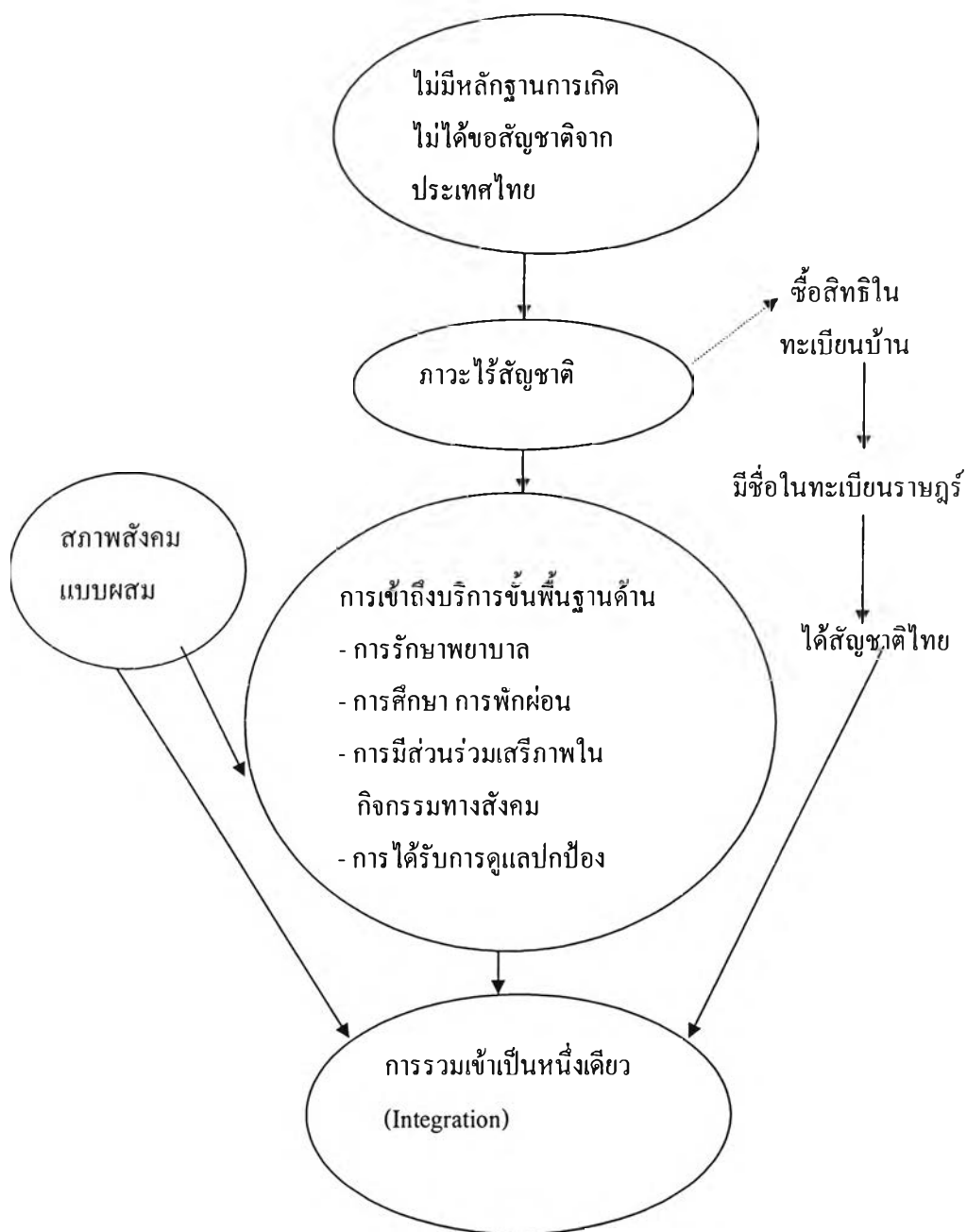
2. ด้านการรักษา การพักผ่อนและการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ปัจจุบันสมชายได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว และได้เข้าทำงานในโรงงานส่งออกทุเรียนอยู่ช่วงหนึ่งและเมื่อหมดฤดูก็หันมาทำโรงงานแกะกุ้ง ซึ่งมีอยู่มากมายในสมุทรสาคร มารดาเอ กล่าวถึงการได้มีโอกาสให้เขาเรียนในโรงเรียนว่า “อยู่ที่นี้มานานพอสนิทกับคนไทย เขาก็บอกให้พาถูกไปเข้าเรียน เมื่อตอนเอโตได้ ประมาณ 7 ขวบ โดยเพื่อนคนไทยแนะนำให้ไปพบกับครูใหญ่ของโรงเรียน และได้เข้าเรียนเรื่อยมา จนจบป.6” เอ ได้เสียด่าเล่าเรียนเหมือนเด็กไทยคนอื่นๆ “เอ ชอบเรียนหนังสือ ขยันทำการบ้านเองทุกวัน แม้มันไม่ต้องเดือน ครูก็บอกว่าเอขยัน เรียนดี หัวไว เอสอบได้ที่ต้นๆของห้องมาตลอด มันหวังว่าต่อไปจะได้ทำงานดีๆ พ่อแม่จะได้ไม่ลำบากแต่พอจบป.6 ถึงรู้ว่ามันเรียนต่อไม่ได้” ครอบครัวเอเพิ่งพบว่าการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาจะต้องใช้หลักฐานทะเบียนบ้านเป็นเอกสารประกอบในการเข้าเรียน ซึ่งเอไม่มีเอกสารเหล่านั้น เขาจึงหมดโอกาสที่จะได้สานฝันของตนในการได้เรียนต่อสูงๆและมีงานที่สบายทำ เอใช้เวลาว่างในปัจจุบันในการอ่านหนังสือหลายชนิด โดยใช้วิธีการยืมจากร้านหนังสือเช่าข้างบ้านที่รู้จักเขามาตั้งแต่เล็กๆมาอ่านและเก็บตัวเงียบๆในห้อง เอเป็นคนพูดน้อย แต่ก็ดูเป็นคนจริงจังในชีวิต เอได้ปรารถนาถึงอนาคตต่อไปข้างหน้าของเขาว่า “ผมอยากมีงานดีๆทำ งานที่ไม่ต้องใช้แรงงานเหมือนพ่อแม่ผม ผมอยากเรียนต่อ อยากมีงานดีๆทำ แต่ก็รู้ว่าอนาคตคงได้แค่นี้ หากต่อไปผมมีเงินเก็บเยอะๆ ผมจะให้เงินสมทบไปซื้อบ้าน เราจะได้มีบ้านเป็นของเราเอง ผมก็ไม่เข้าใจว่าทำไมผมเป็นคนไทยไม่ได้ ผมกับสมบองก็เกิดที่นี่”

3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ

จากการพบปะครั้งแรกของผู้วิจัยกับเอ ในเดือนที่แล้วนั้น เอยังทำงานเป็นลูกจ้างในโรงงานส่งออกทุเรียน ไปต่างประเทศ แต่เมื่อผู้วิจัย กลับมาเยี่ยมเยียนอีกครั้ง ปรากฏว่า เอ ได้กลายเป็นผู้ว่างงานเสียแล้ว ซึ่งเขาได้ให้เหตุผลต่อการหางานทำใหม่ว่า “ผมคงหางานที่ไม่ใช้แรงงานมากเพราะทำไม่ไหว มันหนัก งานในโรงงานแกะกุ้ง ก็ همین เคยไปทำแล้ว มือเปื่อยหมด และห้องเย็นมาก มันป่วยไปหลายวัน ทนไม่ไหวต้องเลิกทำ” ในขณะที่ เอทำอยู่โรงงานส่งออกทุเรียนนั้น เขาเล่าถึงสภาพการทำงานว่า ได้มีหน้าที่บรรจุลูกทุเรียน โดยชั่งน้ำหนักและใส่กล่อง ซึ่งไม่ใช่งานหนักมากนักและห้องก็อากาศไม่เย็น นัก สภาพการทำงานก็ไม่ชื้นแฉะหรือเหม็น แต่จะทำงานในบางช่วงฤดูที่มีผลผลิต ชุกชุมเท่านั้น จากนั้น ก็ต้องว่างงาน เพราะไม่ได้เป็นโรงงานขนาดใหญ่

ไดอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 2 : หลง (นามสมมติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	มหาชัย สมุทรสาคร
อายุ	ขณะสัมภาษณ์อายุ 14 ปี
การศึกษา	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
บิดามารดา	บิดาและมารดามีเชื้อชาติมอญทั้งคู่ ปัจจุบันทั้งคู่อาศัยอยู่ในมหาชัย
จำนวนพี่น้อง	มีน้อง 2 คน เป็นผู้ชายทั้งคู่ คนกลางอายุ 8 ปี คนเล็กอายุ 2 ปี

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก

ผู้วิจัยพบปะกับน้องหลงครั้งแรกที่โรงเรียนของเขา โดยการแนะนำจากคุณครูประจำชั้น จากการสังเกตน้องหลงเป็นเด็กผู้ชายที่มีความสุภาพเรียบร้อย ขี้อายบ้างบางครั้งและเป็นเด็กที่มีความตั้งใจในการทำงานต่าง ๆ อย่างที่คุณครูได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังก่อนจะพบปะกับเด็กก่อนหน้านี้ หลงมีรูปร่างผอมและดูไม่เหมือนเด็กอายุ 14 ปี แต่ดูใกล้เคียงกับเด็กไทยที่มีอายุประมาณ 10 ขวบเท่านั้น น้องหลงเล่าว่าเขาเกิดที่คลินิกเอกชนที่ท่าฉลอมก่อนจะย้ายมาอยู่มหาชัย เมื่ออายุได้ 5 ขวบ โดยบิดาเข้ามาทำงานเป็นคนช่างนำหน้ารถบรรทุกในโรงงานและมารดาก็ขายของชำที่หน้าโรงงาน เช่น ผลไม้ดอง, กีบข้าวต่าง ๆ หลงมีพี่น้องอีก 2 คน เป็นผู้ชายทั้งคู่ ปัจจุบันคนกลางได้เข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 แล้ว บ้านที่ครอบครัวหลงอาศัยอยู่เป็นห้องแถว 2 ชั้นที่ใช้ห้องน้ำรวม แต่ก็ไม่ได้แออัดมากนัก เป็นห้องแถวที่สร้างขึ้นให้คนงานอาศัยอยู่ บิดาและมารดาของเขาเคยพาหลงกลับไปประเทศพม่าด้วย 2 ครั้ง โดยหลงเล่าว่าครั้งแรกกลับไปเที่ยวเมื่ออายุ 12 ขวบ โดยมีน้องชายคนกลางไปด้วย โดยนั่งรถกระบะไปที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน แล้วข้ามสะพานไป จากนั้นก็นั่งรถขึ้นภูเขาไปอีกไกลมาก จึงถึงรัฐมอญ บ้านเก่าของครอบครัวน้องหลงในพม่าเป็นบ้านไม้ ไม่ค่อยมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เท่าที่ควร เขาจึงไม่ค่อยอยากกลับไป “กลับไปลำบากมากครับ ต้องเดินข้ามเขากลับมา 2-3 วันจึงจะถึงฝั่งไทย ต้องทำอาหารในป่าบ้านที่พักก็ไม่สะดวก ผมไม่อยากไปอยู่ และไม่อยากกลับมาครับ” น้องหลงเล่าว่าในการกลับไปทั้ง 2 ครั้งนั้น ทางครอบครัวได้ไปเยี่ยมญาติที่อยู่ที่นั่น และมีญาติบางคนได้ขอกลับมาด้วยบ้าง

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

ตามคำบอกเล่า นื่องหลงได้คลอดคลินิกเอกชนในท่าฉลอมโดยที่ครอบครัวไม่ได้ร้องขอหลักฐานการเกิดของนื่องหลงจากคลินิกแห่งนั้น ทราบภายหลังจากรดาของนื่องว่าเป็นเพราะไม่รู้ว่าจะต้องมีและไม่ทราบถึงประโยชน์ของการมีหลักฐานดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตาม 14 ปีในประเทศไทยก็ได้ทำให้นื่องหลงรู้สึกรู้ว่าตัวเองคือคนไทย และเรียกตัวเองว่าเป็นคนไทยแม้ว่าจะไม่ใช่คนไทยเต็มตัวก็ตาม “เพื่อน ๆ ที่โรงเรียนชอบล้อผมว่าเป็นไอ้ลูกมอญ ผมเลยไม่รู้ว่าจะเป็นอย่างไรดี แต่ผมก็เป็นคนไทยแต่พ่อแม่เป็นมอญ บางครั้งผมเลยไม่กล้าบอกใครว่าผมเป็นคนไทย”

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

จากการพูดคุยและได้พบปะกับนื่องหลงและบุคคลรอบข้าง พบว่า ทั้งเขาและผู้เกี่ยวข้องไม่ทราบเรื่องอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเลยแม้แต่คุณครูเองก็ตาม

1. ด้านการรักษาพยาบาล

นื่องหลงเป็นเด็กที่คลอดในคลินิกเอกชน และได้รับการเลี้ยงดูและรักษาพยาบาลไม่แตกต่างจากเด็กไทยในแถบนั้นมากนัก มารดาของนื่องเล่าว่านื่องหลงได้รับการฉีดวัคซีนอย่างสม่ำเสมอตามคำแนะนำของหมอเพราะเขาได้เข้ารักษากับคลินิกเอกชนมาโดยตลอด ไม่เคยไปใช้บริการของรัฐบาลเลย เนื่องจากครอบครัวของนื่องหลงมองว่าอยู่ไกลและให้บริการช้า ในส่วนของการป่วยไข้แบบไม่หนักมาก เช่น ไข้หวัด ก็จะมีการซื้อยามารับประทานเอง เพราะมองว่าประหยัดและไม่จำเป็นต้องให้หมอจัดยาให้ มารดาของนื่องหลงเลี้ยงดูนื่องหลงตามหลักโภชนาการ(ตามหลัก 5 หมู่) ที่เจ้าหน้าที่คลินิกเพราะที่พักของเธอใกล้กับคลินิกในขณะนั้น แต่่นมจะให้ดื่มนมแม่มากกว่านมกระป๋องและใช้โปรตีนรูปแบบอื่นแทน เช่น ไข่และเนื้อสัตว์ เป็นต้น ปัจจุบันบ้านพักที่ครอบครัวของนื่องหลงพักอยู่มีความสะอาดพอควรแม้ว่าจะพักอยู่ใกล้โรงน้ำแข็ง ซึ่งมีเสียงดังบ้างและมีฝุ่นละอองบางครั้ง

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ปัจจุบันนื่องหลงศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนรัฐบาลแห่งหนึ่งในเขตท่าจีน โดยบิดาของเขาเป็นคนพาเขามาสมัครเรียนหลังจากได้รับการแนะนำจากเพื่อนคนไทยที่ทำงานอยู่ด้วยกัน เพราะโรงเรียนแห่งนี้อยู่ใกล้โรงงานของเขาและมีเด็กบุตรแรงงานแถบนี้มาเข้าเรียนกันมาก นื่องหลงเล่าว่าบิดามารดาของเขาสนับสนุนให้เรียนอย่างเต็มที่ ขณะที่เด็กแรงงานต่างด้าวคนอื่น ๆ ในแถบนั้นบางคนไม่มีโอกาสได้มาเรียนหนังสือเช่นเดียวกับเขา และเขาชอบทำการบ้านเองทุกครั้งที่กลับจากโรงเรียน “นื่องหลงชอบวิชาคณิตศาสตร์มากและอยากจะได้เรียนต่อเพื่อจะได้ทำงานที่สบายไม่ต้องใช้แรงงาน “ผมไม่ชอบงานที่พ่อแม่ทำครับ มันเหน็ดเหนื่อยและ

คุณไม่มีใครให้เกียรติเลย มีคนด่าคนบ่นตลอด ผมอยากทำงานใช้สมอง งานแบบคุณครูก็น่าสนใจครับ”

คุณครูได้เล่าถึงผลการเรียนของน้องว่า เขาเป็นเด็กที่มีผลการเรียนดีมาตลอด ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เขาได้เกรดเฉลี่ยถึง 3.00 และสามารถพูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้ดีมาก คุณครูอยากให้น้องได้ศึกษาต่อในชั้นสูงขึ้นไปแต่ไม่รู้จะทำอย่างไร และเพื่อนๆ ในห้องก็ชอบรังแกเขาเพราะเขาเป็นเด็กตัวเล็กและไม่สู้ใคร น้องหลงใช้เวลาที่ว่างคือเวลาช่วงเย็นจากการเรียนหนังสือ ไปเล่นเตะฟุตบอล อ่านหนังสือ ทำการบ้านและดูโทรทัศน์ โดยในวันเสาร์-อาทิตย์ เขาจะช่วยมารดาขายของ เขาเคยไปทัศนศึกษานอกจังหวัดสมุทรสาคร คือ ไปเที่ยวที่สวนสัตว์เปิดเขาเขียวโดยมีคนไทยมานำไปกับลูก ๆ ของพวกเขา

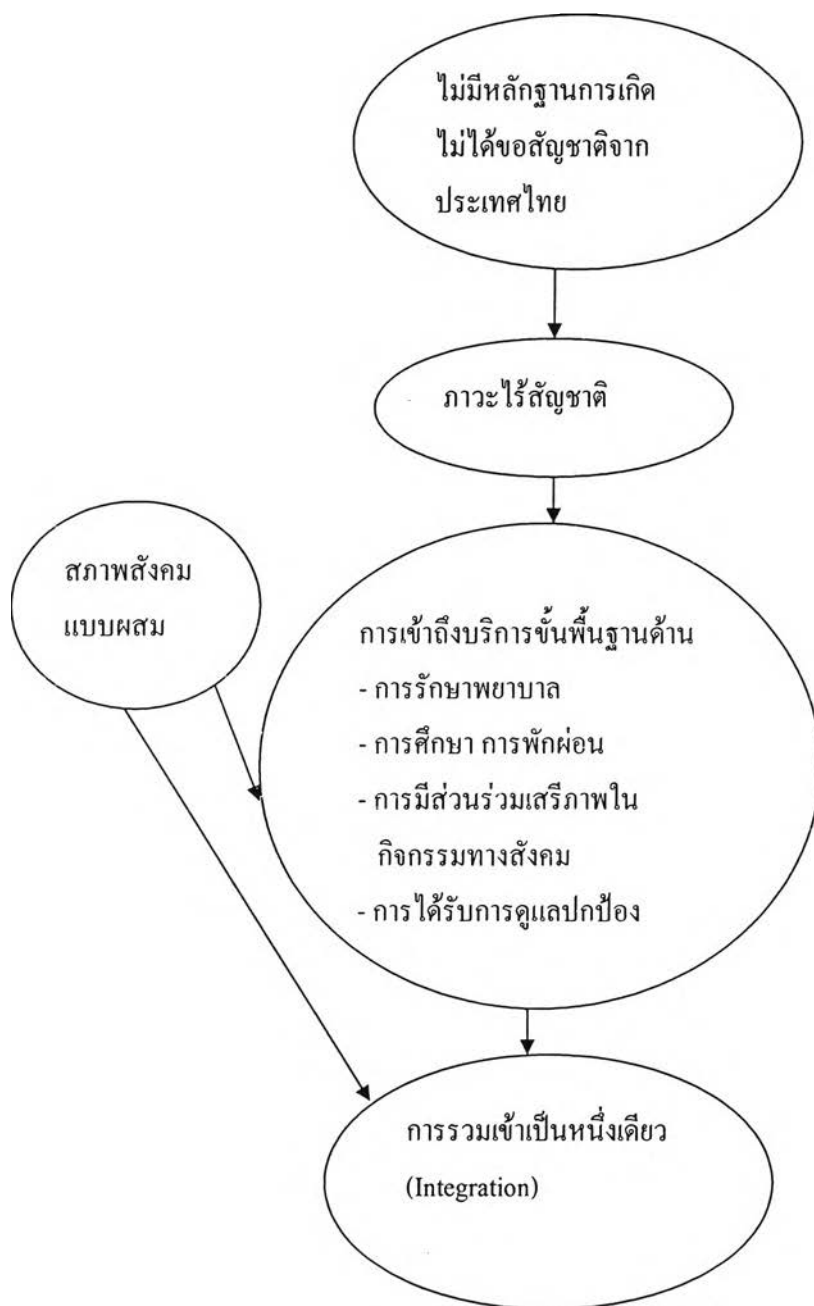
3. ด้านการได้รับการปกป้อง คุณเล่าจากการถูกเอารัดเอาเปรียบกดขี่ (ความปลอดภัยในชีวิต)

ปัจจุบันน้องหลงอาศัยอยู่กับคุณพ่อคุณแม่ ชีวิตในช่วงนี้ของน้องยังเป็นวัยของการศึกษาแก่เช่นเด็กคนไทยทั่วไป เขายังไม่ได้ก้าวเข้าสู่กระบวนการแรงงานแต่มีการใช้เวลาว่างช่วยเหลือครอบครัวบ้าง และได้รับดูแล ปกป้อง จากครอบครัวเป็นอย่างดี ในความเป็นอยู่ตลอดช่วงชีวิตตั้งแต่น้องคลอดจนถึงปัจจุบันไม่เคยได้รับอุบัติเหตุทั้งที่เป็นสิ่งเล็กน้อยและร้ายแรงถึงต้องเข้ารพ. ส่วนใหญ่จะเป็นการดูว่ากล่าวในเรื่องการกระทำของน้องมากกว่า

4. ด้านการมีส่วนร่วมเสรีภาพในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

พ่อแม่ของน้องมีความศรัทธาในศาสนาพุทธ แต่เป็นผู้ให้แบบแผนการปฏิบัติในการเป็นชาวพุทธที่ดีแก่น้องด้วยแม้ว่าทั้งครอบครัวจะไม่ได้มีเวลาที่จะไปประกอบศาสนกิจที่วัดมากนัก แต่ก็ได้ซื้อดอกไม้มาไหว้พระที่บ้านตามวันสำคัญและวันพระ น้องหลงมีความรู้ในเรื่องเทศกาลและวันสำคัญต่าง ๆ ของไทยพอสมควร อันเนื่องมาจากการได้รับความรู้จากโรงเรียนและทางสื่อต่าง ๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่, วันลอยกระทง, วันสงกรานต์ และวันเด็ก เป็นต้น และได้รับการสืบทอดประเพณีของชาวมอญบ้าง โดยการเข้าร่วมกิจกรรมประจำปีของชาวมอญ

ไดอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 3 : อ้อย (นามสมมติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	เมืองมะละแหม่ง รัฐมอญ ประเทศพม่า
อายุ	อายุ 18 ปี
บิดามารดา	บิดาและมารดามีเชื้อชาติมอญ และเกิดในรัฐมอญ
จำนวนพี่น้อง	พี่สาว 1 คน พี่ชาย 1 คน

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

อ้อยเป็นเด็กสาวที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบปะกับเธอในแถบโรงงานแกะกึ่ง เธอเล่าว่าครอบครัวของเธอได้เข้ามาในประเทศไทยเมื่อ 10 ปีที่แล้ว โดยมีนายหน้าชาวมอญเดินทางจากประเทศไทยเข้าไปหาจนมาทำงานซึ่งครอบครัวเธอจะต้องจ่ายเงินในการได้เข้ามาทำงานในประเทศไทยคนละ 10,000 บาท โดยวิธีหักเงินเดือนเมื่อได้ทำงาน การมาครั้งแรกของครอบครัวเธอนั้นบิดาพร้อมทั้งพี่สาวและพี่ชายของเธอได้เดินทางเข้ามาก่อน จากนั้นประมาณ ½ ปี จึงได้มีคนไปรับเธอและมารดาเดินทางเข้ามาในประเทศไทย โดยวิธีนั่งรถเข้ามาที่ชายแดนและมีรถมารับต่ออีกทอดหนึ่ง และบางเส้นทางในประเทศไทยก็ต้องลงเดินเข้าไปในป่าข้างเพื่อหลบเจ้าหน้าที่ตามด่านจนกระทั่งถึงเขตชั้นในของประเทศ ครอบครัวเธอได้เข้ามาอยู่ใน อ.แม่กลอง จ.สมุทรสงคราม เป็นที่แรก ต่อจากนั้นอีก 4 ปีต่อมาจึงได้ย้ายมาอยู่ที่ อ.มหาชัย และเธอก็ได้เริ่มทำงานครั้งแรกที่นี้เอง ปัจจุบันครอบครัวของเธอบางส่วนได้ย้ายไปอยู่ตามสวนมะพร้าวในเขต อ.บ้านแพ้วแล้ว เหลือเพียงเธอและพี่สาวที่ยังคงทำงานโรงงานอยู่ที่สมุทรสาคร อ้อยเล่าว่ามารดาของเธอเคยบอกว่าเธอเกิดกับหมอดำแยะ ณ มะละแหม่ง เพราะที่บ้านของเธอลำบากมากและหนทางที่จะไป รพ.ก็ไกลค่าใช้จ่ายก็เยอะมารดาจึงคลอดเธอที่บ้าน เธอเรียกตัวเองว่าเป็นคนมอญแม้ว่าเธอจะพูดไทยชัดมากก็ตาม เธอกล่าวว่า “อ้อยเป็นคนมอญ แต่ก็ได้คิดจะกลับไปเมืองมอญอีกอยู่ที่นี่สบายกว่า และตอนนี้ครอบครัวก็มีที่อยู่กินอย่างสบายแล้ว ทำสวนมะพร้าวดูแลและตัดมะพร้าวให้เขา เจ้านายเขาให้บ้านและให้ที่ดินในสวนปลูกผัก ทุกคนก็ไม่อยากกลับไปลำบากอีกแต่ก็คิดถึงเหมือนกัน” เมื่อสอบถามในเรื่องบัตรประจำตัว เธอเล่าว่าได้เคยสอบถามกับทางมารดาแล้วได้รับคำตอบว่ายังไม่ได้แจ้งชื่อเธอลงในทะเบียนที่พม่าเพราะครอบครัวเคยคิดว่าจะกลับไปอีก และจะไปแจ้งเมื่อเธอครบอายุในการทำบัตรแต่ในปัจจุบันคงไม่คิดที่จะกลับไปเธอก็เลยไม่ได้มีชื่ออยู่ในทะเบียนของประเทศใดเลย

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

อ้อยเล่าว่าปัจจุบันเธอได้ใช้บริการสถานพยาบาลเล็ก ๆ ของเอกชนใกล้โรงงาน และสวัสดิการของโรงงานเป็นที่รักษาตัว เพราะเธอไม่ค่อยกล้าไป รพ. เนื่องจากเธอยังคงมีการสวมใส่เสื้อผ้าและการปะแป้งแบบชาวมอญอยู่ เธอบอกว่าเป็นเพราะความเค้นเงินทำให้เธอไม่ชอบใส่กางเกง แต่เธอก็ได้รับการบริการที่ดีทุกครั้งไปโดยสถานพยาบาลเอกชนใกล้ๆ ของเธอจะมีล่ามคนมอญคอยดูแลด้วยทำให้เธออุ่นใจในการเข้าไปรับบริการ แต่ในช่วงวัยเด็กนั้นเธอจำความไม่ได้รู้แต่เธอไม่ได้รับวัคซีนแบบของเมืองไทยแน่ๆ เนื่องจากครอบครัวของเธอไม่ได้แสดงคนในที่สาธารณะบ่อยครั้งนักส่วนใหญ่จะอยู่แต่ในโรงงานและตามสวนมากกว่า แต่ผู้วิจัยก็สังเกตได้ว่าเธอมีสุขภาพที่แข็งแรงพอสมควร โดยเธอมีรูปร่างที่สมส่วนตามวัยและมีความกระฉับกระเฉงคล่องตัวในเรื่องของการรับประทานอาหารนั้นอ้อยยังคงรับประทานอาหารมอญเป็นส่วนใหญ่ เธอบอกว่าทานอาหารไทยบ้างเป็นบางครั้ง “ไม่ค่อยชอบ เพราะมันหวานไป”

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

อ้อยไม่เคยทราบเกี่ยวกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเลย เมื่อถูกถามและเล่าให้ฟังเธอมีสีหน้าแปลก ๆ นิดหน่อย แต่ก็ในใจฟังอ้อยบอกว่าเธอเขียนและอ่านภาษาไทยไม่ค่อยได้ ได้เรียนมาบ้างนิดหน่อยจากหน่วยงานภาคเอกชนที่เป็นชาวต่างชาติมาสอนภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์ให้บ้างและมีอาสาสมัครชาวมาสอนภาษามอญมาให้ ส่วนภาษาไทยนั้นเธอได้ฝึกพูดกับเพื่อนคนไทยที่ทำงานเดียวกันและดูจากโทรทัศน์บ้าง เธอมีความสนใจที่จะเรียนภาษาไทยและอยากจะได้เรียนแต่เธอไม่ค่อยมีเวลาว่างและแถบโรงงานของเธอก็ไม่มีศูนย์ที่มาเปิดสอนภาษาไทย กระนั้นก็ตามเธอได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกับคนไทยด้วยกันคือการได้เป็นแกนนำเยาวชนในเรื่องสุขภาพและการวางแผนครอบครัวโดยเธอจะได้รับการอบรมจาก รพ. ในจังหวัดสมุทรสาครในเรื่องการวางแผนครอบครัวและการดูแลรักษาความสะอาดตนเองและที่พักอาศัยเพื่อการปลอดโรค เมื่อเสร็จสิ้นในการอบรมเธอก็ได้เป็นตัวแทนของสถานที่แถบโรงงานของเธอในการไปแนะนำให้เพื่อนแรงงานต่างด้าวมีการวางแผนครอบครัว และรู้จักป้องกันไม่ให้ตนเองตั้งครรภ์ การดูแลสุขภาพเมื่อเกิดจากอาการผิดปกติขึ้นและการป้องกันตัวจากโรคที่เพื่อนแรงงานที่มาจากใหม่เข้ามา เช่น โรคเท้าช้าง เป็นต้น อ้อยใช้เวลาว่างที่มีหลังเลิกงานดูโทรทัศน์ ฟังข่าวเพื่อติดตามสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเมื่อผู้วิจัยถามถึงข่าวจากประเทศของเธอ เธอถ่ายสรีระพร้อมกล่าวว่า “เห็นในข่าวทีวีไทย ดูแล้วก็เหมือนเดิม มีแต่เรื่องไม่ค่อยดีเลยไม่อยากจะสนใจ

3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัด เอาเปรียบ กดขี่(ความปลอดภัยในชีวิต)

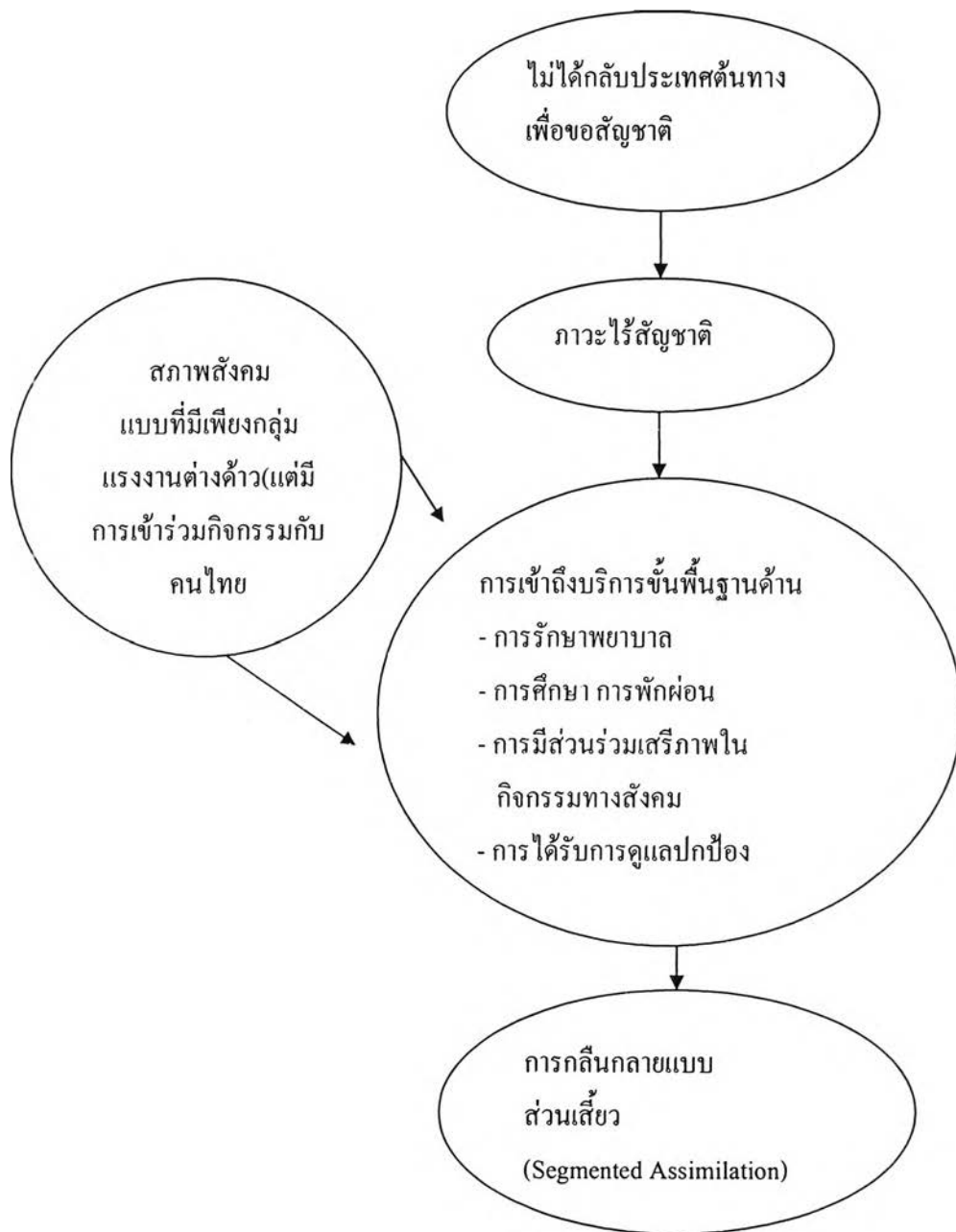
ปัจจุบันอ้อยได้ทำงานอยู่โรงงานปลา โดยอ้อยมีหน้าที่คัดปลา รายได้ที่อ้อยได้ประมาณ 3,000 บาทต่อเดือนและมีค่าล่วงเวลาอีกชั่วโมงละ 20 บาท อ้อยจะเริ่มทำงาน 7.30 น. และมีเวลาพักผ่อนในช่วงกลางวัน 1 ชม. และทำงานต่อถึง 5 โมงเย็น เมื่อรับประทานอาหารเสร็จก็จะตอกบัตรในเวลา 6 โมงเย็น

เมื่อทำล่วงเวลาต่อ อ้อยเล่าว่าที่โรงงานนี้เจ้าของโรงงานจะมีการจ้างหมอมาดูแลให้แก่งานเกือบทุกเดือน อ้อยเคยได้รับอุบัติเหตุบ้างเล็กน้อย คือ การลื่นล้ม โคนมีดบาดมือ ฟันปลาบาด โคนคลอรีนกัดมือและเท้าแม้ว่าจะใส่ถุงมือไว้ก็ตาม เธอต้องยื่นทำงานเกือบทั้งวัน เธอกล่าวว่า “หนูไม่ชอบกลิ่นคลอรีนเลย มันเหม็น แลมนกัดมือหนูเจ็บหมด” เธอยื่นมือที่เป็นขุยเต็มไปด้วยแผลให้ผู้วิจัยดู แม้ว่าโรงงานจะได้มีถุงมือถุงเท้าให้ก็ตาม แต่หากไม่ทำก็ไม่รู้จะทำอะไร “หนูอยากจะขายของอยู่กับบ้านเหมือนพี่ ๆ หลายคนที่เขาทำ ผันเอาไว้ นี่ก็เก็บเงินให้แม่ไปทำการรวบรวมไว้ พอเปิดร้านได้ หนูจะหาบ้านเช่าอยู่กับพี่สาวแล้วหน้าบ้านหนูจะขายของจะได้ไม่ต้องเหนื่อยมากแต่ก็กลัวตำรวจเหมือนกันเพราะไม่มีใครดูแลหากไม่ทำแรงงาน” เธอเล่าสิ่งที่วาดฝันไว้ให้ผู้วิจัยฟัง เมื่อถามถึงเรื่องความปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่ เธอเปรย ๆ ว่า “เวลาออกไปตลาดก็จะใส่กางเกงยีนส์ไป ไม่ทาแป้ง หนูพูดไทยได้มันไม่ค่อยยุ่งเท่าไรส่วนใหญ่หนูจะไปซื้อตามพี่ ๆ คนไทยซื้อมันจะไม่ค่อยสงสัยหนู หากไม่จำเป็นก็ไม่ออกไปเผ่นผ่านหรือแค่เคยกลัวเหมือนกันว่ามันจะบุกมาจับเราอยู่ที่พักแต่ที่นี่โรงงานมันไม่ทำ มีบางคนที่พักอยู่ตามบ้าน มันเข้าไปค้นบอกต้องพาไปตรวจที่โรงพักหายไปเลยทั้งคืน น่ากลัว แต่นี่อยู่ที่พักของโรงงานนายจ้างเขาดูแล มันไม่ทำอะไรหรอก

4. ด้านการมีส่วนร่วมเสรีภาพในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

อ้อยมีการนับถือศาสนาพุทธตามบิดามารดา แม้ว่าเธอจะไม่ใช้ชาวมอญที่เคร่งครัดนัก สังเกตจากการพบปะเธอ 2-3 ครั้ง ในช่วงวันพุทธสาวน้อยไม่ได้ซื้อดอกไม้มาไหว้ทุก ๆ วันพุทธเหมือนชาวมอญอีกหลายคนเธอเพียงใช้บางโอกาสไปทำบุญที่วัดมอญบ้างและสวดมนต์ที่บ้านบ้างตามช่วงเวลาที่เหมาะสม จากสภาพการทำงานและสวัสดิภาพด้านความปลอดภัย เธอจึงใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ที่พักของเธอกับพี่สาว เธอใช้เวลาที่ว่างในการเป็นอาสาสมัครสาธารณสุข ซึ่งเธอบอกว่าเป็นเรื่องที่สนุกและช่วยให้เธอรู้สึกว่าคุณค่าและน่าภูมิใจ เธอเล่าว่าเธอยังคงตั้งใจที่จะทำงานอาสาสมัครนี้ไปเรื่อย ๆ และพัฒนาภาษาไทยของเธอให้ดีขึ้นและอ่าน

ไดอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 4 : เบียร์ (นามสมมติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	อำเภอสวนผึ้ง จ.กาญจนบุรี
อายุ	อายุ 10 ปี
การศึกษา	ประถมศึกษาปีที่ 1
บิดามารดา	บิดามีเชื้อชาติพม่า-มอญ มีอาชีพก่อสร้างและเป็นอาสาสมัคร ขององค์กรเอกชน มารดามีเชื้อชาติพม่า-มอญ มีอาชีพเป็น แม่บ้าน
จำนวนพี่น้อง	มีพี่น้องทั้งหมด 6 คน 4 คน เกิดที่ชายแดนไทย-พม่า เบียร์ และน้องชายตลอดที่ จ.กาญจนบุรี

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก

ผู้วิจัยได้พบปะกับเบียร์ โดยการแนะนำจากคุณครูท่านหนึ่ง ซึ่งได้มีโอกาสสอนหนังสือเด็กน้อยผู้นี้ คุณครูเล่าว่าคุณพ่อของเบียร์ได้นำเบียร์เข้ามาที่โรงเรียนพร้อมกับนักสังคมสงเคราะห์ของหน่วยงานภาคเอกชนท่านหนึ่ง เขาอยากให้เบียร์มีความรู้ อ่านเขียนหนังสือไทยได้ เพื่อจะเอาตัวรอดในวันข้างหน้าเมื่อเบียร์เติบโตขึ้นมา เพราะเบียร์ต้องอยู่ในประเทศไทย ซึ่งลูก ๆ ที่เป็นพี่ของเบียร์อีก 4 คนไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือและต้องทำงานอย่างลำบากไม่สามารถจะอยู่ด้วยกันได้ แต่ละคนต้องแยกย้ายกันไปตามสถานที่ที่มีงานให้ทำเบียร์เองก็ลำบากแต่ดีกว่าบิดาของเบียร์ ได้เข้าไปสมัครเรียนกับคุณครูใหญ่และเบียร์ก็ได้เข้าเรียนโดยเรียนหนังสือกับคุณครู คุณครูเล่าว่าเบียร์ไม่มีหลักฐานใด ๆ มาสมัครเรียน แต่มีใบผู้ปกครองจากนายจ้างของบิดาเบียร์ว่ารับเป็นผู้ปกครองเข้าโรงเรียนคุณครูเคยสอบถามทางมารดาของเบียร์ก็พบว่าครอบครัวของเบียร์เคยอาศัยอยู่ในพม่ามาก่อน บิดาของเบียร์เคยเป็นทหารแต่ทนต่อระบบไม่ได้และมีความขัดแย้งทางความคิดกับผู้ใหญ่ในวงการทหารจึงพามารดาของเบียร์หนีข้ามเขตเข้าชายแดนไทยมา และได้อาศัยอยู่ในศูนย์ผู้อพยพอยู่ระยะหนึ่งจึงได้ออกมาทำงานให้กับหน่วยงานภาคเอกชนในไทย และหน่วยงานแห่งนี้จะเป็นผู้หางานประจำให้ บิดาของเบียร์และลูก ๆ อีก 4 คนทำ เช่น งานโรงงาน, งานก่อสร้าง และดูแลบ้าน เป็นต้น ปัจจุบันครอบครัวของเบียร์ได้ทำงานก่อสร้างรีสอร์ทแห่งหนึ่งในอ.เมือง จ.สมุทรสาคร ซึ่งเป็นของนายตำรวจท่านหนึ่ง

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

ผู้วิจัยได้มีโอกาสลงไปที่บ้านของเบียร์พร้อมกับคุณครู เพื่อไปพูดคุยกับมารดาของเบียร์ แต่ไม่ได้พบกับบิดาของเบียร์ เนื่องจากเขาต้องไปพบเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาคเอกชนที่กรุงเทพฯ มารดาของเบียร์เป็นหญิงวัยกลางคนประมาณ 40 กว่าปี ใบหน้ายิ้มแย้ม และมีไมตรีจิตดีเยี่ยม มารดาของเบียร์เล่าถึงเรื่องของเบียร์ว่า ตนเองและสามีมีบุตรทั้งหมด 6 คน คนโต 4 คนนั้นทำงานกันหมดแล้ว โดยได้งานในโรงงานที่กรุงเทพฯ และบางคนก็ทำงานส่งของ สามีและตนเองอยากให้เบียร์เรียนหนังสือตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่สามีของตนทำอยู่ “เจ้าหน้าที่เขาบอกว่า หากปล่อยไว้แบบนี้อีกหน่อยเบียร์ก็จะเข้ากับที่นี่ไม่ได้ เมื่อต้องอยู่เมืองไทย เบียร์ก็ต้องอ่านหนังสือไทยได้ เขียนได้ พูดได้ และต้องได้รับความรู้อื่น ๆ อีก อีกหน่อยเมื่อโตขึ้น ก็สามารถจะไปทำอย่างอื่นได้ นอกจากงานกรรมกร เช่น งานเหมือนที่พ่อเบียร์ทำ เพราะพ่อเบียร์อ่านเขียนหนังสือไทยได้ และมีความรู้ภาษาพม่า ภาษามอญ จึงมีโอกาสได้ทำงานของหน่วยงานนี้ และอีกหน่อยเบียร์อาจจะมีโอกาสได้ไปต่างประเทศและได้รับสัญชาติที่ไหนสักแห่ง เพราะเบียร์ได้บัตรผู้ลี้ภัยแล้ว อีกหน่อยคงจะขอไปที่อื่นได้” “มารดาของเบียร์กล่าวอย่างมีความหวัง เมื่อผู้วิจัยถามถึงเรื่องการขอบัตรประชาชนในประเทศไทย มารดาของเบียร์แสดงสีหน้าหม่นลง” คิดว่าคงจะไม่ได้ของที่นี่ เพราะเบียร์โตเกินไป จะไปสวมบัตรใครก็ยาก หวังแต่ว่าบัตรผู้ลี้ภัยจะช่วยเขาได้ ไม่ต้องถูกตำรวจจับ และอยากให้เขาเรียนเก่ง ๆ จะได้มีโอกาสทำงานดี ๆ ถ้ามีโอกาสไปต่างประเทศก็คงดี”

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน ตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

จากการพูดคุยกับเบียร์ เขาเล่าให้ฟังถึงการเจ็บป่วยที่มีและการรักษาพยาบาลว่า โดยส่วนใหญ่เขาไม่ค่อยจะเป็นอะไร จะมีบ้างก็เป็นไข้หวัด ตัวร้อน ส่วนใหญ่มารดาจะให้ทานยา และนอนพักอยู่ที่บ้าน เมื่อถามถึงเรื่องอุบัติเหตุ เขาบอกว่า “เคยเหยียบขวดแตกครั้งหนึ่ง มันบาดเท้าเจ็บมาก แต่หายแล้ว” เมื่อผู้วิจัยถามถึงหน่วยงานอนามัยหรือโรงพยาบาล เขาตอบว่าไม่ได้ไป เมื่อถามถึงเหตุผล เขาตอบว่า “มันไกลและแม่บอกว่าต้องเสียเงินเยอะ ถ้ากินยาได้ก็ให้กิน”

คุณครูของเบียร์ก็เล่าว่า เบียร์เป็นแข็งแรง ชอบออกกำลังกาย จึงไม่ค่อยป่วยเหมือนเด็กคนอื่น ๆ” ที่นี้ผู้เฒ่า อากาศก็ไม่ค่อยดี แต่เขาไม่ค่อยป่วย ไม่ค่อยเจ็บ วิ่งเล่นทั้งวัน สงสัยคงชิน เด็กลำบากมักจะเป็นอย่างนี้ละมั้ง ภูมิด้านทานมันดี ไม่เหมือนลูกเรา ดูเลดี แล้วมันชอบเจ็บออก ๆ แอด ๆ” มารดาของเบียร์กล่าวว่าตนเองได้พาเบียร์และน้องของเบียร์คือ อู๋ ไปอนามัยเพื่อฉีดวัคซีนตั้งแต่เล็ก ลูกทั้งคู่ได้รับวัคซีนครบ และปัจจุบันก็ยังไปโยไม่มีปัญหาในการ

ติดต่อขอรักษาแต่อย่างใด เมื่อถามถึงการเลี้ยงดู มารดาของเบียร์กล่าวว่า “ก็เลี้ยงดูแบบเด็กทั่วไป นั้นแหละจะมีกินหมู กินไก่ กินไข่ ผักครบ แต่เบียร์ไม่ชอบอาหารพม่า ชอบอาหารไทย เลยต้องหัดทำให้เป็น เดียวนี้ไปโรงเรียนยังกินเป็นคนไทยหมดแล้ว” และจากการสังเกตของผู้วิจัยก็เห็นว่าเบียร์เป็นเด็กที่มีรูปร่างสมส่วน ดูแข็งแรง นัยน์ตาสดใส และมีความสดชื่น อยู่ในใบหน้าและคำบอกเล่าของคุณครูที่ว่าเบียร์ทานอาหารได้เก่ง มาซื้ออาหารกลางวันเหมือนเพื่อนคนอื่น ๆ และรับประทานได้หมด ก็น่าจะมีเค้าของความจริง “เขาทานได้เต็มที่ อาหารที่นั่นทุกมื้อมีหน่วยงานที่พ่อของเบียร์ทำอยู่จ่ายทุกอย่าง ไม่ว่าจะเรื่องเสื้อผ้า ค่าอาหาร ค่าเรียน จึงไม่ต้องห่วงว่า เขาจะลำบากกว่าเด็กคนอื่น เด็กไทยที่นี้บางคนยังไม่ได้เหมือนเขาเลย” คุณครูกล่าว

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ปัจจุบันน้องเบียร์กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เขาเป็นเด็กที่ฉลาด เรียนรู้ไว และมีความสามารถ จึงได้รับการยอมรับจากเพื่อน ๆ และคุณครูให้เขาเป็นหัวหน้าชั้นเรียน “เบียร์เป็นเด็กเรียนรู้เร็ว เมื่อก่อนมาแรก ๆ ยังอ่านหนังสือไม่แตกเลย เขียนได้แค่เลข 1-10 เดียวนี้ทันเพื่อนคนไทยหมดแล้ว และเป็นเด็กที่รับผิดชอบสูง ตั้งงานแล้วไม่ละเลย เด็กไทยบางคนยังไปลอกการบ้านเลย ครูให้เขาเป็นหัวหน้าห้อง ก็ดูแลเพื่อน ๆ ดี เพื่อน ๆ ฟังเขา เพราะเขามีบุคลิกดีและเป็นตัวอย่างที่ดีของเพื่อนได้ เก่งหลายอย่าง กีฬาที่เก่ง เล่นฟุตบอลเก่ง ตากแดดเล่นทั้งวัน เวลาตอนพักทานข้าว เข้ากับเพื่อนได้ดี ครูยังชอบเขาเลย หากโตขึ้นเขาน่าจะเป็นผู้นำคนได้ หากเขาเป็นเด็กไทยคงจะดีเพราะหาเด็กที่เป็นแบบเขาคงหายาก”

เบียร์เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับเรื่องราวของเขาที่โรงเรียนและที่บ้านว่า เขาอยู่ที่โรงเรียนมีความสุขดี คุณครูและเพื่อน ๆ ใจดีกับเขา มีบ้างที่ล้อเขาว่าเป็นพม่า เบียร์บอกว่าชอบวิชาวาดเขียนกับเลข วิชาวาดเขียนทำให้เขาได้คิดและทำในสิ่งที่เขาอยากจะทำ ส่วนวิชาเลขนั้นเขาบอกว่าจะได้นับถูน พ่อของเขาชอบทดสอบเขาบ่อย ๆ เขาไม่ชอบวิชาภาษาไทยเพราะต้องอ่านแต่ก็อ่านได้ เพราะต้องอ่านให้พ่อฟัง และเขามีความรู้วิชาภาษาอังกฤษเพราะพ่อสอนเขา เวลาที่พ่อว่างในตอนกลางคืน เมื่อผู้วิจัยตามถึงกิจกรรมยามว่าง และเวลาพักผ่อน เบียร์เล่าว่า เขามีเวลาว่างในตอนเย็นของทุกวัน รวมทั้งวันเสาร์-อาทิตย์ด้วย ในตอนเย็นเขาจะช่วยมารดาซักผ้า ล้างจาน และกรอกน้ำใส่ตู้เย็น ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์ เขาจะไปช่วยบิดาทำก่อสร้างบ้านโดยการตักปูนให้พ่อและยาอิฐ เป็นต้น ยามว่างพ่อของเขาจะพาเขาไปเที่ยวบ้าง เช่น ไปสวนสัตว์ที่กรุงเทพฯ ไปสนามหลวงในวันพ่อ ในปีนี้เขาได้ไปทำบุญที่วัดช่องลม วัดบางหญ้าแพรก กับแม่และน้ำชายของเขา แต่เมื่อถามถึงการไว้พระ บูชาพระ และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม เบียร์ก็ตอบว่า “ไม่ค่อยไหว ที่บ้านไม่ได้ไหวบ่อย นาน ๆ ไหว้ที ไปวัดบ้าง แต่ไม่บ่อย”

นอกจากนี้ เบียร์กล่าวว่าที่บ้านของเขาไม่ได้ไปทำบุญหรือไปวัดตามเทศกาลสำคัญของศาสนาแต่อย่างใด และเขาไม่เคยรู้เรื่องวันชาติมอญ หรือเคยไปร่วมงานที่เกี่ยวข้องกับ

วัฒนธรรมมอญ หรือพม่าเลย และเมื่อถูกถามในเรื่องวันสำคัญต่าง ๆ ของคนมอญ พม่า เขาไม่สามารถตอบได้ แต่หากถามถึงวันสำคัญของไทย เบียร์จะสามารถตอบได้หลายวัน

3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบคดี

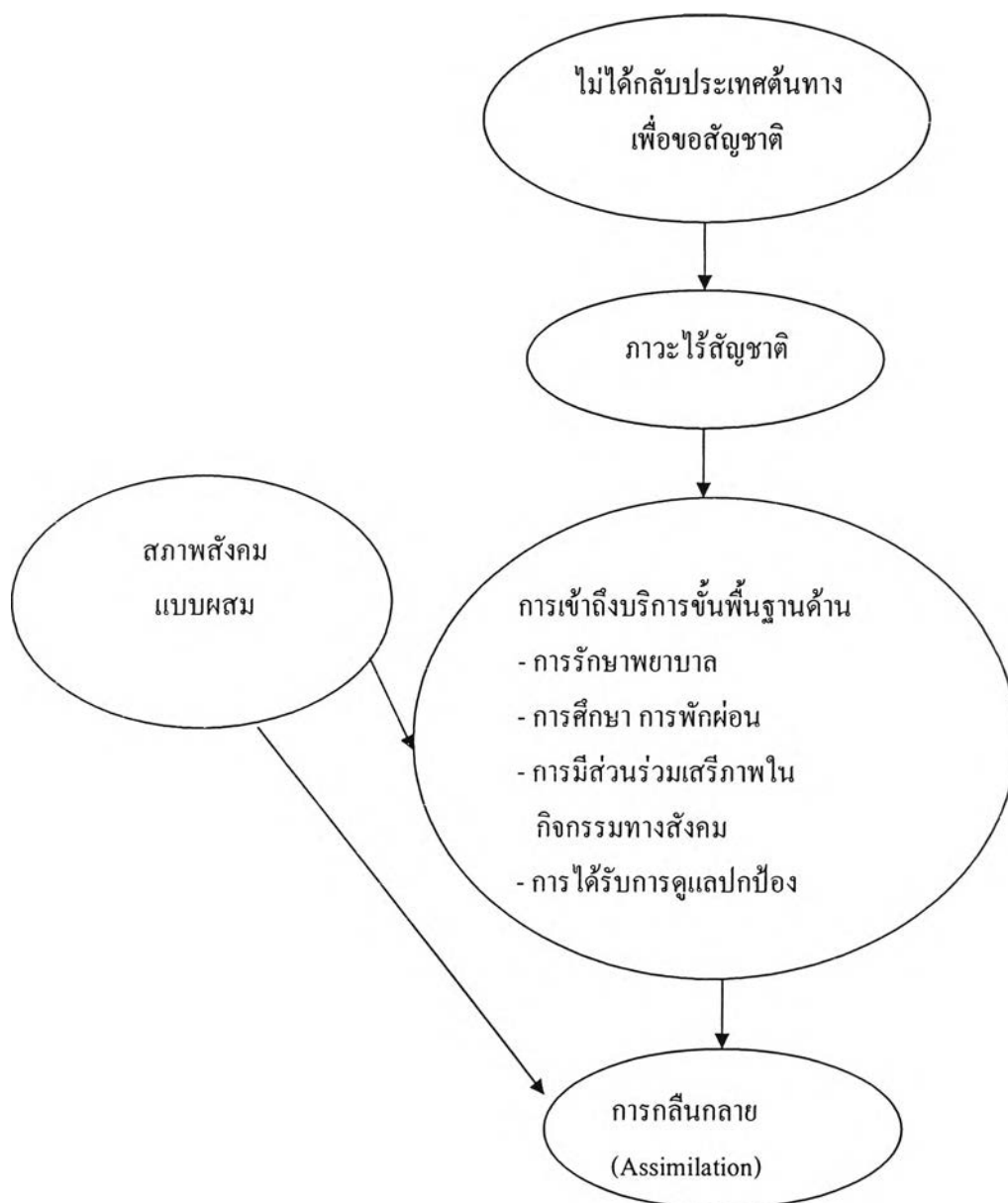
เบียร์ซึ่งอยู่ในช่วงชีวิตของวัยเด็ก และจากสภาพครอบครัวที่มีผู้อุปถัมภ์ข้างหลัง คือหน่วยงานภาคเอกชนระหว่างประเทศ ทำให้ชีวิตของเบียร์มีความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างจะมั่นคง เขาได้รับการศึกษาตามวัย และมีชีวิตเหมือนเด็กคนอื่น ๆ และดูเหมือนว่าอนาคตของเขาจะไม่ริบหรี่นัก เบียร์ได้รับการปกป้องสิทธิความเป็นมนุษย์ของเขาค่อนข้างสมบูรณ์

เบียร์มีสิทธิของการอยู่อาศัยและได้รับการปกป้องดูแลในฐานะ “ผู้ลี้ภัย” ตามบัตรที่ UNHCR ออกให้แก่เขาและครอบครัว ซึ่งมารดาของเขาเล่าว่าครอบครัวไม่เคยถูกตำรวจจับและงานก่อสร้างของบิดาของเบียร์ก็เป็นงานของนายตำรวจท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นเกราะคุ้มกันเขาได้อีกชั้นหนึ่ง เบียร์ได้รับสิทธิในการเข้ารับการศึกษาตามวัยของเขา และได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอุปถัมภ์ และโรงเรียนทำให้เบียร์ไม่ขาดแคลนในเรื่องปัจจัยพื้นฐานของชีวิต และจากคำบอกเล่าของคุณครูและมารดาของเบียร์ก็เป็นไปได้ว่า เบียร์น่าจะมีอนาคตที่สดใสไม่แพ้เด็กไทยคนอื่น ๆ แม้ว่าเบียร์จะไม่มี “บัตรประชาชน” ก็ตาม

4. ด้านการมีส่วนร่วม เสรีภาพ ในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

จากการสัมภาษณ์พูดคุยกับเบียร์และบุคคลรอบข้าง ผู้วิจัยพบว่าเบียร์ได้มีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่เบียร์มีความสนใจ ขณะที่เขาอยู่ในโรงเรียน และเบียร์มีศักยภาพพอที่คุณครูและเพื่อนๆ ยกย่องให้เขาเป็นหัวหน้าชั้นเรียนที่มีความรับผิดชอบสูง นอกจากนี้ครอบครัวของเขายังมีอิสระพอที่จะพาเข้าไปในสถานที่ต่างๆ ได้ตามความเหมาะสม เช่น ไปเที่ยวสวนสัตว์ ไปสนามตลาด และไปเข้าร่วมกิจกรรมงานบุญต่าง ๆ เมื่อมีเวลาว่าง นอกจากนี้ เบียร์เล่าว่าเขายังได้มีโอกาสเดินทางไปเที่ยวที่กรุงเทพฯ เพื่อเยี่ยมเยียนพี่ชายหลายครั้ง แต่พี่ชายไม่ค่อยได้มาที่บ้านเพราะมีงานยุ่งและไม่ค่อยได้หยุดงาน

ไต่ถามกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 5 : น้ำผึ้ง (นามสมมติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	รพ. ที่ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี
อายุ	อายุ 20 ปี
การศึกษา	ประถมศึกษาปีที่ 6
บิดามารดา	มารดาและบิดามีเชื้อชาติมอญ บิดาได้หายสาบสูญไป มารดามีอาชีพแกะกึ่งในโรงงาน
จำนวนพี่น้อง	มีพี่ชาย 1 คน ปัจจุบันได้หายสาบสูญไป หลังจากได้ไปทำงาน ที่ประเทศมาเลเซีย

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก

ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจากนักสังคมสงเคราะห์ของหน่วยงานภาคเอกชนแห่งหนึ่งในสมุทรสาครให้รู้จักกับน้ำผึ้ง โดยที่พักอาศัยอาศัยของน้ำผึ้งจะเป็นห้องแถวชั้นเดียวที่ปลูกอยู่ด้านหลัง บ้านคนไทยอีกชั้นหนึ่งและมีประตูใหญ่ปิดไว้ตลอดกุญแจ ดังนั้น ผู้ที่จะผ่านเข้าไปได้จะต้องเป็นบุคคลที่รู้จักมักคุ้นหรือได้รับการเชื้อเชิญเท่านั้น ครั้งแรกที่ได้รู้จักกัน น้ำผึ้งถือเป็นเด็กสาวที่มีหน้าตาน่ารัก พูดจาด้วยภาษาไทยที่แตกฉาน ชัดเจน และมีความมั่นใจในตัวเองสูงมาก เธอสัมภาษณ์ผู้วิจัยก่อนที่ผู้วิจัยจะเอ่ยปากถามก่อนด้วยซ้ำ “พี่มาทำอะไรคะ จะมาสัมภาษณ์หนูหรือ จะถามอะไร แล้วพี่จะถามไปทำไม” หลังจากแนะนำตัวจนเป็นที่พอใจของเธอแล้วผู้วิจัยจึงพูดคุยกับเธอในเรื่องราวต่าง ๆ ตามปกติ จนเธอรู้สึกคุ้นชินแล้วจึงได้ส่งบางคำถามออกไป จากการพูดคุย น้ำผึ้งเล่าว่าเธอเกิดที่กาญจนบุรี พออายุได้ 2 ขวบ ก็เข้ามาอยู่ที่ อ.มหาชัย พร้อมบิดามารดาและพี่ชาย โดยมีนายจ้างเป็นผู้นำครอบครัวเธอมาและเป็นผู้อุปถัมภ์เธอและแม่ในปัจจุบัน หลังจากเข้ามาในมหาชัยบิดาของเธอก็ได้ทำงานในโรงงานพร้อมกับมารดา ส่วนเธอนั้นได้รับการอุปถัมภ์จากครอบครัวนายจ้างให้เข้าเรียนในโรงเรียนแถวบ้านจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 “อยากเรียนต่อเหมือนเพื่อน ๆ ที่โรงเรียนแต่เรียนไม่ได้ เพราะไม่มีบัตรประชาชน ตอนนี้เพื่อนได้เรียนระดับปริญญาโทแล้ว เรายังทำโรงงานอยู่เลย” เธอเล่าด้วยน้ำเสียงห้วน ๆ

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

ปัจจุบันน้ำผึ้งได้ทำงานในโรงงานปลาส่งออกโดยเป็นคนเอาปลามาให้เพื่อนแรงงานต่างด้าวด้วยกันทำ เธอเล่าด้วยความภูมิใจว่า “เราพูดไทยได้ เขียนอ่านไทยได้ เลยสบายกว่าไม่ต้องทำงานหนักแบบเขา และได้ดูเล่นเรื่องอื่นด้วย นายเขาเชื่อเรา เราช่วยเขาได้หลายอย่าง คนอื่นทำไม่ได้ แต่ก็ยังไม่ชอบ มันเหม็น อากาศไม่ดี” น้ำผึ้งมีความฝันที่อยากทำงานเป็นพนักงานออฟฟิศ อยากเรียนบัญชี การตลาด แต่เธอเรียนไม่ได้ เพราะไม่มีบัตรประชาชน เมื่อพูดถึงบัตรประชาชน เธอก็หันไปถามมารดาที่นั่งอยู่ข้าง ๆ ว่า “ทำไมไม่ไปขึ้นทะเบียนให้หนูกับคนไทยซะ จะได้ไม่ลำบากอย่างนี้ คุณเพื่อนหนูเขาได้ติดกันไปหมดแล้ว” มารดาของเธอไม่ได้โต้ตอบอะไร และเมื่อผู้วิจัยถามเรื่องการเข้ามาในประเทศไทย ก็ตอบแบบกระต่อนกระแตอย่างไม่เต็มปากและพูดด้วยภาษาไทยที่ไม่ชัดเจนว่าเข้ามาประเทศไทยนานแล้ว โดยมาอยู่ใน จ.กาญจนบุรี จนมีลูกชายและน้ำผึ้งแต่ครอบครัวอยู่อย่างขัดสน สามิและตนจึงตัดสินใจมาทำงานในมหาชัย โดยมีนายหน้าพามาที่นี่ได้ทำงานในโรงงานปลาและกุ้ง ตามติดด้วยบุตรชายเป็นลำดับต่อมา ตนได้ทำงานเลี้ยงลูกสาวจนน้ำผึ้งจบ ป.6 จึงได้ออกมาทำงานช่วยกัน ปัจจุบันน้ำผึ้งและมารดาพักอยู่ใกล้กับครอบครัวคนไทยที่อุปถัมภ์ให้เธอได้เข้าเรียนหนังสือจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แม้ว่าน้ำผึ้งจะไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน แต่เธอก็กล่าวกับผู้วิจัยว่า “ไม่กลัวหรือตำรวจเราก็เป็นคนไทย เกิดอยู่ที่นี้แต่มีเชื้อชาติมอญเท่านั้นเอง หนูไปที่เขวกรุงเทพฯ กับเพื่อน ๆ (คนไทย) ทุกอาทิตย์แหละ ไปเดอะมอลล์บางแคบ้าง ไปสยามบ้าง ไม่เห็นเป็นไร ตำรวจเขาไม่มาตรวจบัตรทุกวันหรอก พอฟังเราพูดเขาก็ไม่สนใจแล้ว หากขอบัตรเราก็บอกว่าลืมเอามาพูดก็ขีดอ่านหนังสือได้หมด เขียนก็ได้ แล้วจะจับเราอย่างไร

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

ผู้วิจัยสอบถามมารดา และน้ำผึ้ง ในความรู้เกี่ยวกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ว่ามีความรู้ในเรื่องสิทธิหรือไม่ ทั้งคู่ตอบว่าไม่เคยทราบ

1. ด้านการรักษาพยาบาล

จากการได้พูดคุยและพบปะกับน้ำผึ้งหลายครั้ง ผู้วิจัยสังเกตว่าเด็กสาวผู้นี้มีผิวพรรณที่ผ่องใสและรูปร่างสมส่วน มีความเป็นอยู่ในเรื่องสุขอนามัยที่ดี เพราะละแวกบ้านที่เธออยู่นั้นมีความเป็นส่วนตัว มีความกว้างขวางพอควร มีห้องน้ำที่สะอาดไม่ชื้นแฉะและไม่มีฝุ่นละออง ในการรับประทานอาหารกับครอบครัวก็มีอาหารที่ครบทั้ง 5 หมู่ น้ำผึ้งเล่าว่าเมื่อเธอไม่สบายก็ได้ไปรักษาที่โรงพยาบาลทั้งของภาครัฐและเอกชน โดยที่ไม่ได้มีปัญหาในเรื่องการไม่มีบัตรมารดาของเธอเล่าว่าน้ำผึ้งได้รับวัคซีนครบตามที่อนามัยแนะนำ เนื่องจากครอบครัวของเธออยู่ติด

บ้านคนไทยที่เป็นผู้อุปถัมภ์ เมื่อมีเจ้าหน้าที่จากอนามัยมาตรวจรักษาและให้วัคซีนเธอก็จะได้รับด้วยทุกครั้ง ยกเว้นในช่วงขวบปีแรกที่เธอยังอาศัยอยู่ที่ จ.กาญจนบุรี ปัจจุบันน้ำผึ้งยังคงใช้บริการจากโรงพยาบาลของรัฐและเอกชนบ้างเมื่อเธอเจ็บป่วย เธอกล่าวว่า “ถ้าเบื่อ ๆ ก็ไป รพ.เอกชน เพราะเร็วดี และไม่ถามจู้จี้ คนดูแลดี แต่แพงไปหน่อย รพ.รัฐเข้าไปแล้วเสียเวลา

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

น้ำผึ้งเล่าให้ฟังว่า เธอได้เข้าโรงเรียนเพราะเพื่อนบ้านคนไทยเป็นผู้รับรองให้เธอเข้าเรียนโดยรับเป็นผู้อุปถัมภ์เธอ โดยน้ำผึ้งมองว่าชีวิตที่มีความสุขของเธอคือช่วงวัยเรียนเท่านั้น” หนูมีเพื่อนเยอะี่ เมื่อก่อนไม่ต้องทำงานอะไรมาก ไปโรงเรียนแล้วก็กลับมาทำงานบ้านแล้วก็ไปเที่ยวเล่นกับเพื่อน ๆ บางทีก็ไปเล่นขายของบ้าง ตอนนั้นไม่ค่อยรู้หรอกว่าต้องเป็นแบบนี้” น้ำผึ้งมีความหวังอยากที่จะเรียนต่อให้ถึงระดับปริญญาเหมือนที่เพื่อน ๆ ของเธอกำลังเป็นอยู่ เธอเคยแอบไปเที่ยวตามสถานศึกษากับเพื่อน ๆ บ้างในวันหยุดของเธอ “เพื่อนหนูเขาเรียนอยู่ที่ ม.รังสิต หนูเคยไปกับเขาไปแล้วก็อยากเรียนบ้างแต่ก็เพราะหนูไม่มีบัตรนี้แหละ” เธอกล่าวตัดพ้อแบบเดิมทุกครั้งเมื่อสนทนาเกี่ยวกับเรื่องการเรียนของเธอ น้ำผึ้งจบชั้นสูงสุดคือประถมศึกษาปีที่ 6 เธอเคยใช้บัตรประชาชนคนอื่นไปแอบเรียนระดับมัธยมศึกษาในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน แต่ก็ไม่จบเพราะไม่มีเวลาและได้เข้าเรียนหลักสูตรคอมพิวเตอร์เบื้องต้น 1 หลักสูตร ในศูนย์วัดของเอกชน เธอบอกว่าวิชาความรู้หลายวิชาที่เธอเล่าเรียนมาสามารถนำมาใช้ในการทำงานที่ทำให้ตัวเธอได้ทำงานที่เบากว่าคนอื่นและนายจ้างยอมรับในความสามารถของเธอมากกว่าคนอื่น เช่น ภาษา อังกฤษ ภาษาไทย แต่สิ่งเหล่านี้ก็ไม่ได้ทำให้เธอรู้สึกภูมิใจมากเมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนที่เรียนหนังสือรุ่นเดียวกัน “ต่อไปเพื่อนหนูเขาคงได้ทำงานดี หนูเองก็ต้องอยู่แต่ในโรงงานปลาน้ำจืดจนแก่แน่เลย หนูอยากไปอยู่ตามออฟฟิศ พี่มีงานให้หนูทำบ้างไหม” หางานให้หนูหน่อยซีพี่” เธอพูดเชิงวิงวอนผู้วิจัยอย่างน่าเห็นใจ ผู้วิจัยเคยสอบถามเธอว่างานที่เป็นลักษณะงานขายเช่น ขายเสื้อผ้าตามร้านค้าเธอจะสนใจหรือไม่ เธอมีสินน้ำยินดีและอยากจะทำ “พี่จะให้หนูไปขายที่ไหนหรือ หนูชอบพี่ หนูชอบคุย อยากอยู่อย่างนั้นบ้าง อยู่ในโรงงาน เบื่อ همین หนูไปแน่ ๆ พี่” กระนั้นก็ตามต่อมาผู้วิจัยได้หางานขายเสื้อผ้าให้เธอในแถบสยามสแคว์ได้และได้ติดต่อให้เธอมาทำงาน ซึ่งเธอดีใจมากและบอกผู้วิจัยว่าจะไปปรึกษามาราคาก่อน เพราะเธอต้องเข้ามาพักในกรุงเทพฯกับเพื่อน ๆ ของเธอ แล้วเธอจะให้คำตอบในวันรุ่งขึ้น ก็เป็นที่น่าแปลกใจสำหรับผู้วิจัยว่า หลังจากนั้น เธอก็ไม่ได้ติดต่อมาหรือมาพบผู้วิจัยอีกเลย หลังจากนั้น เมื่อผู้วิจัยโทรไปยังโทรศัพท์มือถือของเพื่อนเธอที่เป็นต่างดาวเช่นกัน ก็ได้คำตอบว่าเธอกลับไปพม่าแล้ว ซึ่งผู้วิจัยก็แปลกใจว่าน้ำผึ้งจะกลับไปพม่าได้อย่างไรเพราะเธอมักจะกล่าวกับผู้วิจัยเสมอว่าเธอไม่เคยไปพม่า และไม่อยากจะไปที่นั่น เพราะเธอไม่ชอบและเธอเป็นคนไทยเธอไม่ใช่พม่า และเมื่อผู้วิจัยแวะเวียนไปแถบบ้านของเธอก็ไม่ได้พบกับเธออีก มีเพียงเพื่อนบ้านที่บอกว่าเธอไปทำงานอีกที่หนึ่ง ซึ่งยังเป็นปริศนาให้กับผู้วิจัย

จนถึงบัดนี้ว่าเธอหายไปไหน ใครพาเธอไป และมีอะไรอยู่เบื้องหลังการหายไปของเธอ นายจ้างหรือนายหน้าของเธอ ซึ่งนั่นก็เป็นแค่ข้อสันนิษฐานของผู้วิจัยเท่านั้น

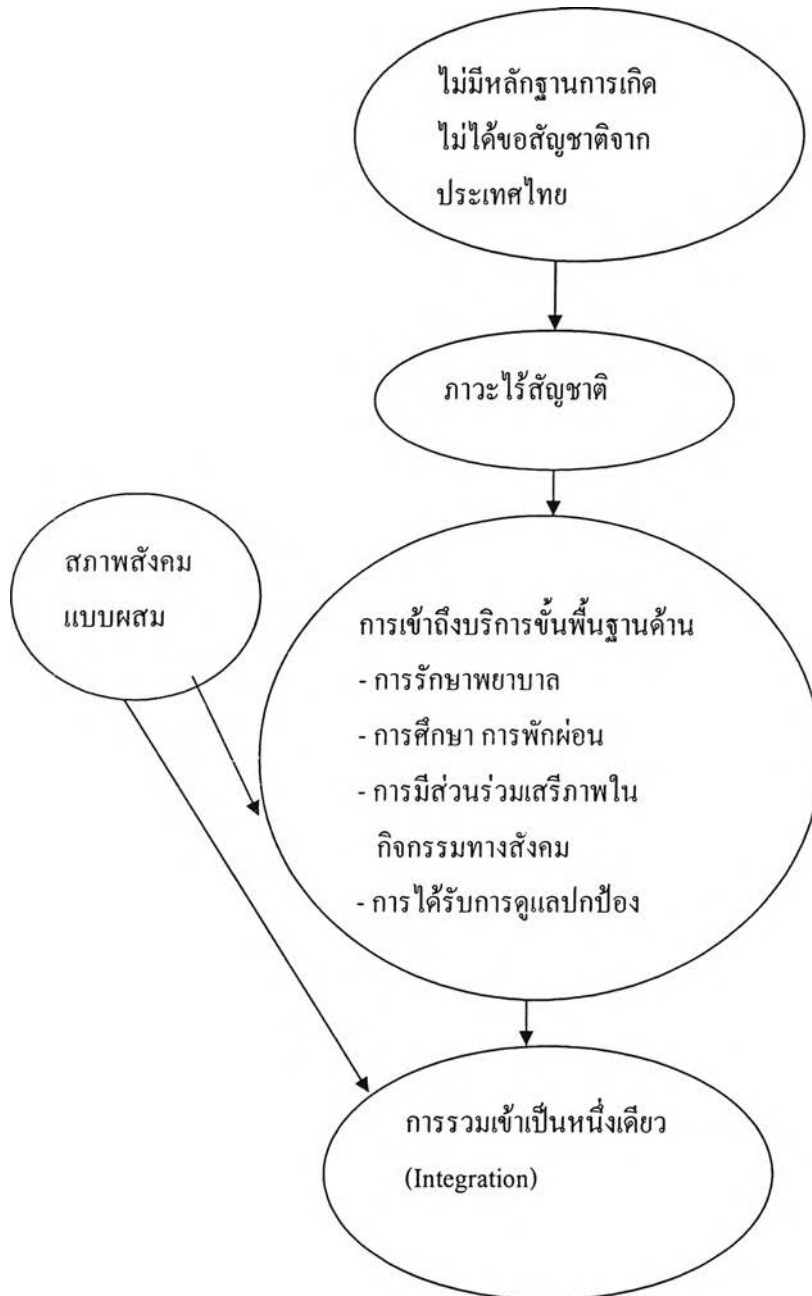
3. ด้านการได้รับการปกป้องดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบกดขี่ (ความปลอดภัยในชีวิต)

จากการที่ผู้วิจัยได้เกริ่นในหัวข้อที่แล้วถึงการหายตัวไปของเธออย่างน่าสงสัยนั้นก็ให้ลูกคิดว่าจะมีความปลอดภัยในชีวิตใหม่นอ ซึ่งหากชีวิตของเธอเป็นอย่างไรที่ผู้วิจัยสงสัยว่าจะจะถูกนายหน้าที่เป็นคนที่ได้ชักนำครอบครัวของเธอมาที่มหาชัยและไม่ต้องการให้เธอออกนอกเครือข่ายและเกรงว่าเธอจะปริปากเล่าอะไรบางอย่างให้ผู้วิจัยฟังในอนาคต เลยได้กระทำการอะไรบางอย่างกับเธอ หากเป็นเช่นนั้นจริง ผู้วิจัยคงรู้สึกผิดมากที่การกระทำของผู้วิจัยได้ส่งผลกระทบต่อเด็กสาวผู้นี้อย่างคาดไม่ถึง ผู้วิจัยคงได้แต่ภาวนาอย่าให้เป็นเช่นนั้น และไม่พยายามเข้าไปเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของกรณีศึกษาอื่น ๆ อีกเลย อย่างไรก็ตามในช่วงก่อนที่น้ำผึ้งจะหายไป เธอเล่าว่าผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูและใกล้ชิดตลอดคือมารดาของเธอ แม้ว่าเธอจะไม่ได้รู้สึกภาคภูมิใจในตัวเองมากนัก ตั้งแต่ช่วงวัยเด็กจนถึงปัจจุบัน เธอไม่เคยได้รับอุบัติเหตุรุนแรง น้ำผึ้งได้ทำงานครั้งแรกเมื่ออายุ 17 ปี จนถึงปัจจุบันก่อนที่เธอจะหายตัวไป เธอมีเงินเดือน 4,000 บาท รวมกับค่าทำงานนอกเวลาด้วยประมาณ 5,000 บาท โดยจะเริ่มทำงานในเวลา 6 โมงครึ่งของทุกวันและเลิกงานในเวลาบ่าย 3 โมงครึ่ง หากมีการทำงานนอกเวลาก็จะเลิกประมาณ 2 ทุ่ม โดยได้ค่าแรงชั่วโมงละ 30 บาท งานที่เธอทำไม่ได้เกี่ยวข้องกับสารเคมีมากนัก เธอมีหน้าที่ลากถังปลาไปให้แรงงานคนอื่นบรรจุเป็นงานที่ต้องยืนทั้งวัน มีสภาพที่ชื้นแฉะ อากาศเย็น แต่ก็มีการใส่ชุดทำงานที่รัดกุมและสวมรองเท้าบู๊ทหนาที่ป้องกันน้ำที่แฉะตามพื้นโรงงานได้ และหากได้รับอันตรายจากการทำงานหรือเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น เป็นไข้หวัด ตัวร้อน นายจ้างก็จะมียาสามัญประจำบ้านไว้ให้และจะมีพยาบาลเข้ามาตรวจสอบสุขภาพที่โรงงานทุก 1 เดือน น้ำผึ้งเล่าว่าหากมีปัญหาที่แก้ไขไม่ได้เธอมักจะปรึกษากับมารดาและเพื่อน ๆ บ้าง เธอวาดหวังว่าอยากจะเรียนเกี่ยวกับบัญชี และการตลาด เพื่อให้ชีวิตของเธอดีขึ้นกว่านี้ “หนูอยากมีบ้านเป็นของตัวเอง พี่อาจจะซื้อแม่อุปถัมภ์(คนไทย) มาใส่ก็ได้ ไม่เป็นไร”

4. ด้านการมีส่วนร่วมเสรีภาพในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

น้ำผึ้งนับถือศาสนาพุทธ โดยมารดาของเธอเป็นผู้เลือกให้ และเธอเองก็ซึมซับความเป็นชาวพุทธไว้พอสมควร เธอมักจะไปเที่ยววัดตามเทศกาลต่าง ๆ กับเพื่อน ๆ คนไทยล่าสุดที่เธอไปคือ ช่วงออกพรรษา ข่าวสารที่เธอได้รับมักจะเป็นทางโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ และการบอกเล่าของเพื่อน ๆ โดยที่เธอบอกว่า เธอไม่เคยรับทราบข่าวสารอะไรจากทางพม่าเลย เพราะเธออ่านภาษาพม่าไม่ออก และเธอไม่คิดจะไปอยู่ที่ประเทศพม่า

ไดอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 6 : อร (นามสมมติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
อายุ	ขณะสัมภาษณ์อายุ 16 ปี
การศึกษา	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
บิดามารดา	บิดาและมารดาได้เลิกรากัน บิดาเป็นคนมอญ มารดาเป็นคน อีสาน ปัจจุบันมารดาแต่งงานใหม่
จำนวนพี่น้อง	มีพี่น้องต่างบิดา 3 คน

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก

ผู้วิจัยได้มีโอกาสนพปะกับอร ขณะกำลังเก็บข้อมูลแถบแม่น้ำท่าจีน โดยการแนะนำจากคุณครูที่โรงเรียนแห่งหนึ่ง ซึ่งมีบ้านอยู่ใกล้กับพ่อแม่สามีของอร อรเล่าให้ฟังว่า เท่าที่เธอจำความได้ เพื่อนของมารดาที่เคยมาทำงานด้วยกันที่กรุงเทพฯ เล่าให้ฟังว่า มารดาของเธอได้เสียกับหนุ่มในโรงงานที่ทำงานด้วยกันแถวพระประแดง แล้วเกิดตั้งครรภ์เธอขึ้นมาแต่มารดาของเธอทราบภายหลังว่าเธอเป็นหนุ่มมอญที่เกิดในประเทศไทยแถบราชบุรี และบิดามารดาของเธอเป็นบุคคลที่ข้ามเขตชายแดนไทยเข้ามาและไม่มีบัตรประชาชน ทำให้เขาไม่สามารถมีบัตรประชาชนไทยได้ มารดาของอรมีปากเสียงกับเขาที่ไม่ได้พูดความจริง และหนีกลับอีสานเมื่อคลอดออแล้วและฝากอรวไว้กับยาย จากนั้นก็ทิ้งอรวไว้ที่บ้านยาย และไปทำงานที่จังหวัดอุทัยธานีจนได้พบกับสามีคนปัจจุบันจึงแต่งงานกัน โดยไม่ได้บอกสามีใหม่ที่เคยมีบุตรมาก่อนและเมื่อมารดาของอรกลับไปบ้านได้ให้ทุกคนบอกว่าอรเป็นลูกของป้าซึ่งเป็นพี่สาวของมารดาของอร อรจึงอาศัยอยู่กับยายที่จังหวัดสุรินทร์จนกระทั่งถึง 7 ขวบ แต่ไม่มีใครพาไปเข้าโรงเรียน วันหนึ่งเธอไปวิ่งเล่นที่สนามเด็กเล่นที่โรงเรียนคุณครูเห็นว่าเธอน่าจะเข้าโรงเรียนได้แล้วเพราะเธอพูดจาได้คล่องแคล่วและมีเพื่อนที่เข้าเรียนแล้วจึงสอบถามเธอและขอให้เธอกลับไปบอกที่บ้านให้แจ้งชื่อเธอเข้าเรียน มิฉะนั้นจะผิดกฎหมาย ป้าของเธอได้ชี้แจงให้ทางโรงเรียนทราบว่าเธอไม่มีชื่อในทะเบียน ทางโรงเรียนจึงรับเธอเข้าเรียน โดยตั้งชื่อให้เธอและให้ชื่อและนามสกุลของป้าเป็นผู้ปกครองในการเข้าเรียน อรเรียนจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่ไม่มีโอกาสเรียนต่อเพราะไม่มีชื่อในทะเบียนบ้าน

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

ตามคำบอกเล่าของอรและพ่อแม่สามีของเธอตรงกันคือมารดาของอรไม่ได้ไปแจ้งการเกิดครั้งที่ทะเบียนอำเภอหลังจากคลอดแล้ว โดยมารดาได้ฝึกใบแจ้งเกิดจากโรงพยาบาลของเธอซึ่งทำให้ชื่อของอรไม่ปรากฏอยู่ในทะเบียนบ้าน แม้ในปัจจุบันมารดาของเธอก็ไม่ยอมไปจัดการนำชื่อเธอลงในทะเบียนบ้าน เพราะกลัวสามีใหม่จะทราบว่ายามีบุตรมาแล้ว และครอบครัวของเธอก็ยังไม่มีใครยินดีจะไปรับเป็นบุตรให้ แม้แต่ป่าของอรเองเพราะกลัวว่าหากจดทะเบียนรับเธอแล้ว เธอจะมาแย่งสมบัติของลูกของป่า ทำให้อรไม่มีโอกาสจะมีชื่อในทะเบียนบ้านใด ๆ จากการบอกเล่าเธอยังไม่รู้สึกลงถึงข้อเสียเปรียบของการไม่มีชื่อในทะเบียนมากนัก “หนูว่าถ้ามีมันก็ดีไปทำงานที่ไหนก็ได้ เข้าโรงพยาบาลไม่ลำบาก แต่ตอนนี้ก็อยู่บ้านสามี แม่เขาก็ดี เจ้านายที่ร้านก็ดี หากทำไม่ได้หนูก็จะอยู่อย่างนี้ไปเรื่อย ๆ แต่ก็อยากทำ อยากเผื่อไว้ บางทีหากมีงานที่คิดว่าจะไปทำ”

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

ปัจจุบันอรพักอาศัยอยู่กับสามีและพ่อแม่ของเขา โดยบ้านที่อยู่เป็นบ้านเดี่ยวชั้นเดียวประมาณ 30 ตารางวา ห้องมีลักษณะที่บ้แต่มีพื้นที่หน้าบ้านให้พอเดินเล่นพักผ่อนได้ และปลูกสร้างอยู่ในที่ที่สงบ มีความสะอาดมี 2 ห้องนอน เห็นน้องอรเล่าว่าในวัยเด็กว่า “เท่าที่จำได้ หนูได้ฝึกควักชิ้นแฉะ ๆ เขามีคนมาจากโรงพยาบาลมาฉีดให้ที่บ้าน เพราะที่โรงเรียนเขาฉีดที่แขนที่ก้นด้วย ตอนเล็ก ๆ หนูกินอาหารหลายอย่าง เช่น ไข่ ผัก ปลา ไม่อดหรอก มีแต่ขนมที่ไม่ค่อยได้กิน มันเปลืองเงิน ยายบอก” ปัจจุบันอรใช้วิธีรักษาตัวเองเมื่อเจ็บป่วยด้วยการซื้อยามาทานเอง “หนูไม่ค่อยป่วยอะไรมาก ส่วนใหญ่จะเป็นหวัด ตัวร้อน แม่ แม่ของสามีจะซื้อยามาให้ ไม่เคยไปโรงพยาบาลเลย ถ้าหากไปจริง ๆ หนูก็คงกลัวเหมือนกัน เพราะไม่มีบัตร นี้หนูก็พยายามไม่ให้ป่วยไข้อย่างอื่น เพราะไม่อยากไปหาหมก กลัวหมอลาม” จากการสังเกต อรเป็นเด็กสาวที่มีผิวพรรณค่อนข้างซีด ไม่สดใสตามวัยนัก เธอมีรูปร่างผอม ไม่ร่าเริง ซึมในบางครั้ง และไม่ค่อยรับประทานอาหาร อาหารที่เธอชอบคือส้มตำปลาร้า ข้าวเหนียว อรไม่ชอบทานผลไม้ ซึ่งจากการพูดคุยกันบ่อยครั้ง พบว่า ส่วนหนึ่งมาจากสามีของเธอที่มักจะเก็บเงินของที่เธอหามาได้ไว้ทั้งหมด และให้เงินเธอไปทำงานวันละ 30 บาท ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เธอมีเงินไม่พอซื้อผลไม้รับประทาน นอกจากข้าว

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

อรเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดยโสธร บ้านเกิดของมารดาเธอก่อนจะต้องหยุดเรียนเพราะไม่มีเงิน และเธอไม่มีบัตรจึงไม่สามารถขอยืมเรียนต่อได้ “ป้าบอกว่าไม่มีเงินส่งเรียนต่อ โรงเรียนจะขอยืมให้แต่หนูไม่มีบัตรทางโรงเรียนก็เอาหนูไปฝากเรียน ม.1 ที่อำเภอแล้วให้ย้ายไปทำเรื่องขอมิบัตรให้หนูแต่ป้าไม่ได้ไปทำเพราะกลัวหนูมาแย่งสมบัติ หนูเลยไม่ได้เรียนต่อ ป้าจึงเอาหนูไปไว้กับแม่ที่ตาก” อรได้ไปอยู่กับมารดาของเธอที่ อ.แม่สอด จ.ตาก มารดาของเธอเปิดร้านขายของอยู่ที่นั่นกับสามีใหม่และมีลูกอีก 2 คน “เขาไม่เคยเรียกหนูว่าลูกเลย เขากลับพ่อเลี้ยงจะรู้ว่าหนูเป็นลูก เขาเรียกหนูว่าน้องทุกคำ แถมขู่หนูด้วยว่าถ้าบอกจะเอาไปขาย” อรเล่าว่า เธออดทนอยู่กับมารดาได้ 1 ปีจึงหนีออกจากบ้านและกลับไปที่ยโสธร จากนั้นก็ได้เดินทางเข้ามาในกรุงเทพฯ พร้อมกับเพื่อนบ้านที่มาทำงานในโรงงานที่จ.นครปฐม อรทำงานในโรงงานทำเส้นก๋วยเตี๋ยวอยู่ประมาณ 6 เดือน จึงลาออกเพราะแบกของหนักไม่ไหวและได้เข้าทำงานในร้านอาหารที่ จ.สมุทรสาคร เธอทำหน้าที่เสิร์ฟอาหารและล้างจาน ที่นี่เองเธอได้พบกับยูทธ์ เด็กหนุ่มวัยเดียวกันที่มาเที่ยวกับเพื่อนผู้ชาย อรบอกว่าเขาชอบมาพูดจาปะการมกับเธอ ขามเลิกงานก็ชอบมารับเธอกลับบ้าน นานสัก 7 เดือนจึงมาบอกรักเธอและให้เธอลาออกจากงานไปอยู่ที่บ้านของเขา อรก็รับคำและอาศัยอยู่ที่บ้านของยูทธ์จนถึงปัจจุบัน เธอใช้เวลาว่างจากการช่วยงานบ้านและการทำงานอ่านหนังสือเรียนระดับมัธยมศึกษาที่ยูทธ์เคยเรียนอยู่(ปัจจุบันยูทธ์เรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้ว) อรยังคาดหวังว่าเธอจะมีโอกาสได้เข้าเรียนหนังสือในระดับมัธยมศึกษาหรือไม่ก็สายอาชีพ “หนูอยากเรียนต่ออีก หากมีโอกาสจะเรียนคอมพิวเตอร์เพิ่มเติม หากมีงานพิเศษเป็นพิมพ์รายงานรับจ้างที่บ้าน เคยพูดกับพ่อแม่(ของยูทธ์) เหมือนกัน พ่อแม่ให้หนูเก็บเงินเองยูทธ์ก็อยากให้อยู่บ้านไม่อยากให้ออกไปทำงานอื่นมันกลับบ้านช้า” ปัจจุบันอรมีเพื่อนที่เคยทำงานในร้านคาราโอเกะด้วยกันที่ไปมาหาสู่กันบ้าง เธอมีเพื่อนไม่มากนัก และการทำงานที่ต่างกันของเธอและเพื่อนคืออรทำงานในช่วงเวลากลางวัน และเพื่อนทำงานในช่วงเวลากลางคืนในร้านคาราโอเกะ ทำให้ความสนิทสนมระหว่างเธอกับเพื่อนไม่ราบรื่นเท่าที่ควรจะเป็น

3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบกดขี่ (ความปลอดภัยในชีวิต)

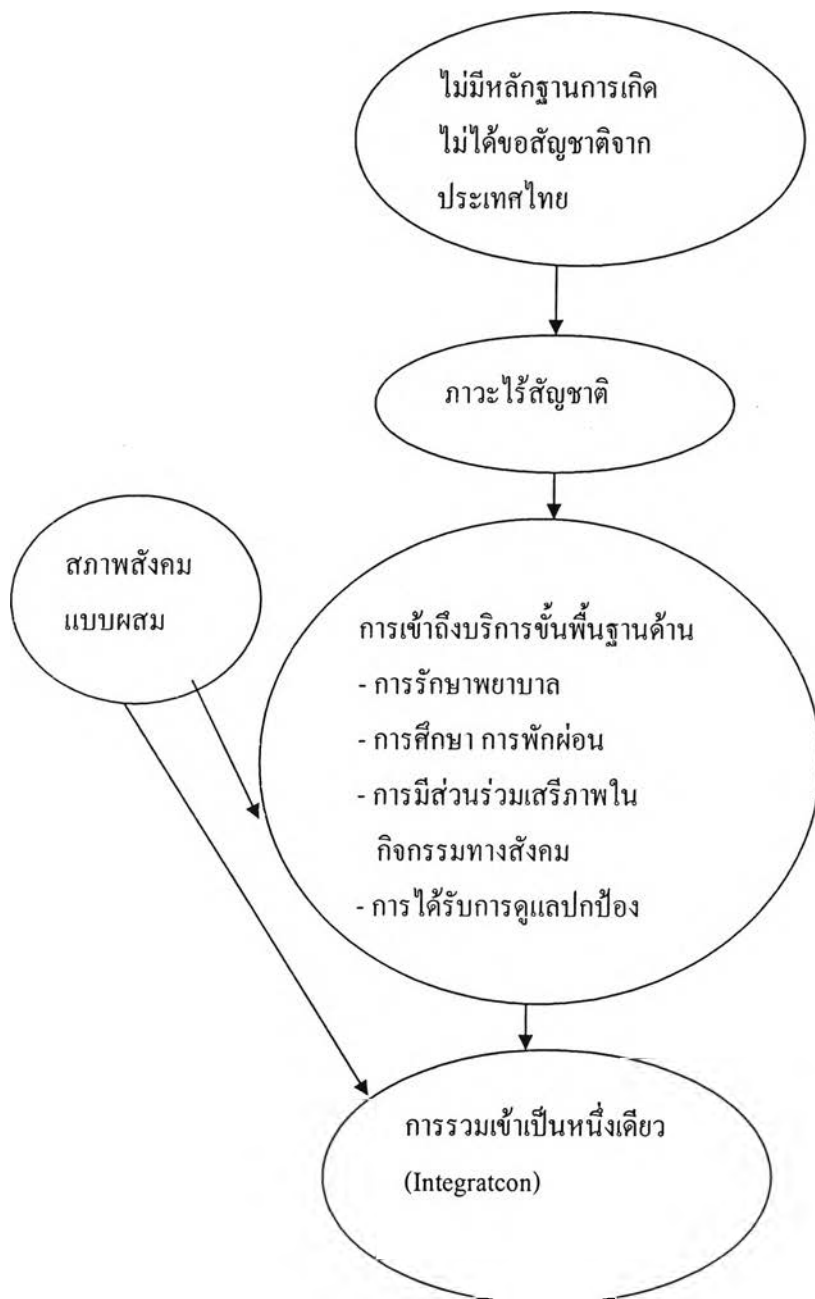
ชีวิตของอรได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นสามี แม้จะไม่ถูกต้องตามกฎหมายก็ตามและพ่อแม่ของสามีพอสมควร ชีวิตของเธอจะสดใสในปัจจุบัน แต่เธอก็ยังหวั่นใจลึก ๆ “หนูไม่รู้ว่าต่อไปเขาจะรักหนูเหมือนอย่างนี้หรือเปล่า หนูกลัวจะทำอะไรไม่ถูกใจเขา หากเขาทิ้งหนู หนูไม่รู้อะไรจะทำกัน ทุกวันนี้ก็ต้องพึ่งเขาหลายอย่าง” ด้วยเหตุผลนี้ อรจึงต้องพยายามเอาใจผู้เป็นสามี และไม่ขัดใจเขา เงินที่รหามาได้ ยูทธ์จะเป็นผู้เก็บเงินนั้นไว้ อรเล่าว่า ยูทธ์จะเก็บออมเงินไว้ให้เพราะเธอไม่สามารถจะเปิดบัญชีเงินฝากได้

ผู้วิจัยรู้สึกว่ อรดกอยู่ในภาวะจำยอมเข้าไปทุกขณะ ซึ่งอรเองจะมีอายุมากขึ้นทุกวัน ๆ ในอนาคตหากไม่มีใครจ้างเธอทำงาน เธอจะทำอย่างไร และหากครอบครัวของบุตรไม่ต้อนรับเธอ เธอจะอยู่อย่างไร สภาวะของอรอยู่ในภาวะที่เสี่ยงต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบเป็นอย่างยิ่ง หากเธอเอาชีวิตของเธอไปผูกติดกับผู้อื่น ผู้วิจัยเคยสอบถามความคิดเห็นของเธอถึงการกลับไปอยู่ที่บ้านกับยาย อรส่ายหัวกล่าวว่า “หนูไม่อยากกลับไป เพราะป้าเขาไม่ต้อนรับหนู เขากลับยายจะเอาสมบัติให้หนู ป้าอยากให้หนูหาย ๆ ไปจากโลกนี้ แม่เองก็พยายามจะให้หนูหายไเหมือนกัน ทุกคนไม่ต้องการหนู ยกเว้นยาย แต่ยายขัดป้าไม่ได้” ผู้วิจัยมองเธออย่างพยายามเข้าใจกับชีวิตที่มีทางเลือกน้อยของเธอ แต่ก็ได้พยายามปลอบใจเธอ โดยให้เธอพยายามทำงาน ดูแลร้านให้เจ้านายคนปัจจุบันของเธอให้ดี เพื่อเธอจะได้มีงานที่มั่นคงทำ แต่กระนั้นก็ตามเธอไม่มีสิทธิที่จะมีงานเก็บเงินไว้ใช้เอง ซึ่งยังคงเป็นปัญหาสำหรับชีวิตของเธอ

4. ด้านการมีส่วนร่วมเสรีภาพในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

อรนับถือศาสนาพุทธ ตามคุณยายที่เลี้ยงดูเธอมาตั้งแต่ยังแบเบาะ โดยเธอมีโอกาสเดินทางไปวัดไม่มากนัก ตามคำบอกเล่าคุณยายของอรเดินไม่ได้ เธอจึงมีโอกาสได้ไปทำบุญที่วัด เมื่อทางโรงเรียนมีกิจกรรมเท่านั้น ที่บ้านเธอใช้วิธีสวดมนต์ ไหว้พระ กับคุณยายของเธอ อรไม่มีโอกาสที่จะได้รับรู้วัฒนธรรมดั้งเดิมของผู้เป็นบิดาแม่แต่น้อย วันเวลาที่ผ่านไปของเธอได้ซึมซับความเป็นไทยเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ และเธอได้มีโอกาสเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่เธออยู่จากการให้โอกาสเข้าศึกษาต่อในระดับประถมศึกษาของคุณครูที่โรงเรียน โดยมีป้าของเธอเป็นผู้ปกครอง แม้ว่าภายหลังจะเกิดการเปลี่ยนแปลงเพราะกลัวว่าเธอจะมาแย่งทรัพย์สินที่มีอยู่ ปัจจุบันอรทำหน้าที่เป็นภรรยาและคนทำงานที่รับผิดชอบอย่างเต็มที่ อรไม่มีสิทธิในการมีส่วนร่วมหลาย ๆ อย่าง เช่น การเลือกตั้ง การจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน “หนูอยากจะไปลงเรียนเย็บผ้า คอมพิวเตอร์ ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน แต่หนูไม่มีบัตรเขาเอาทะเบียนบ้านกับบัตร หนูเลยไม่ได้เรียนที่นี้เขาคิดไม่แพง”

ไดอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 7 : ศักดิ์ (นามสมมติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	มหาชัย สมุทรสาคร
อายุ	ขณะสัมภาษณ์อายุ 9 ปี
การศึกษา	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
บิดามารดา	บิดาและมารดามีเชื้อชาติมอญทั้งคู่ ปัจจุบันอาศัยอยู่ใน อ.มหาชัย
จำนวนพี่น้อง	มีพี่ชาย 1 คน น้องสาว 1 คน

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก

ศักดิ์เป็นเด็กที่พูดติดอ่างนิด ๆ แต่กลับดูจริงจัง คำพูดเหมือนผู้ใหญ่ เขาชอบมาวนเวียนอยู่ใกล้ ๆ ผู้วิจัย หลายครั้งที่ผู้วิจัยไปคุยกับเพื่อนหรือพี่ ๆ ชาวมอญของเขาในซอยแถวบ้านหรือแม่แต่เวลาไปที่โรงเรียน เขามักจะเข้ามาถามไถ่ด้วย จนกระทั่งวันหนึ่ง เราก็ได้มานั่งคุยกันอย่างเป็นเรื่องเป็นราวเสียที ศักดิ์เป็นลูกชาวมอญเต็มตัวเพราะทั้งบิดาและมารดาก็มีเชื้อสายมอญทั้งคู่ เขาจึงเป็นเด็กน้อยที่ผิวค่อนข้างขาว หน้าตาดี แต่อาจจะขี้มึนไม่บ่อยนัก ศักดิ์เล่าว่าเขาอยู่มหาชัยมาโดยตลอด ไม่เคยย้ายไปไหน โดยพี่ชายของเขาเกิดที่รัฐมอญ และครอบครัวข้ามฝั่งมาเมื่อพี่ชายอายุ 2 ขวบ และต่อมาได้คลอดเขาที่นี่ ศักดิ์ได้เคยเดินทางกลับไปประเทศพม่าแล้ว 1 ครั้ง เมื่อเขาอายุได้ 8 ขวบ เพื่อไปเยี่ยมคุณปู่ของเขาและญาติ ๆ “ที่มอญลำบาก ไม่อยากกลับไปเลย อากับน้ำอยากจะมาด้วย แต่พ่อแม่ไม่ให้มา กลัวถูกตำรวจจับ พ่อส่งเงินไปบ้านให้ใช้จ่าย มีคนจัดการให้” บิดาของศักดิ์มีอาชีพทำปลาโดยยกกะบะปลาลงลือคอยู่ในโรงงาน ส่วนมารดาทำหน้าที่ซูดปลา บิดามารดาของศักดิ์เข้ามาประเทศไทยโดยมีนายหน่านำพา และส่งจนถึงสมุทรสาคร โดยครอบครัวจะต้องขายสิทธิที่ดินเป็นค่าเดินทางมา

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

ศักดิ์คลอดมานอกโรงพยาบาล โดยหมอมอญที่มากเปิดคลินิกกลับ ๆ อยู่ในจังหวัด เรื่องมารดาของศักดิ์กล่าวว่าเธอไม่ได้จดทะเบียนเกิดของศักดิ์ เธอพูดว่า “มีเงินเมื่อไหร่ ค่อยกลับไปอีก ไม่รู้จะทำได้หรือเปล่าไม่ได้เกิดที่โน่นต้องใช้เงินหรือเปล่าไม่รู้ ที่นี้ก็ไปเข้าไปคลอด ร.พ. ไป

คลินิกหมอไทย เขาไม่รับคลอดลูก” จากการพูดคุยในเรื่องการมีสัญชาติของเด็กนั้น มารดาของเด็กไม่ได้มีท่าทีที่อยากจะขอให้เด็กมีโอกาสได้เป็นคนไทยเท่าใดนัก และก็ไม่ได้มีความสนใจในการนำเด็กกลับไปจดทะเบียน ณ ประเทศปลายทางด้วย เมื่อพูดคุยเรื่องเด็กที่ไม่มีสัญชาติ และความลำบากของการไม่ได้สิทธิของเด็ก เธอยังคงมีสีหน้าเรียบเฉย เปรย ๆ แต่เพียงว่า “ขอที่นี้ก็คงไม่ได้ แค่อออยู่โดยไม่ต้องช่วยอะไรยังไม่ได้เลย ของที่โน่นถ้ากลับก็ไม่แน่ใจว่าจำได้หรือเปล่านั้นไม่ได้เกิดที่นั่น อยู่ที่นี่แบบนี้ก็ดีแล้ว มีเงินกว่าสบายกว่า แต่ถ้าตำรวจไม่ยุ่ง หากจ่ายเงินไม่มากก็จะทำ”

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

ผู้วิจัยเคยตั้งคำถามกับตัวเองหลายครั้งว่ากรณีศึกษาที่คลอดตามบ้านและเต็บโตในบรรยากาศที่ไม่ได้ดูดีมากนัก เช่น ในซอยเล็ก ๆ ที่อยู่กันแออัด อย่างที่ศักดิ์เป็น แต่เด็กที่นี่หลายคนไม่ค่อยป่วยไข้ เป็นหวัด ที่จะต้องไปพบแพทย์บ่อย ๆ ตรงกันข้ามกับเด็กคนไทยแถวบ้านของผู้วิจัยที่มีความสุขสบายไป-กลับ ร.ร. ด้วยรถยนต์ และมีพื้นที่งานกว้างขวางกลับป่วยเป็นไข้หวัดและโรคอื่น ๆ เช่น ภูมิแพ้บ่อยครั้ง หรือนี่อาจจะเป็นดังคำกล่าวของชาวบ้านที่ว่า “ลำบากแล้วหัวมันแข็ง เจ็บไข้ไม่เป็น” กระทบ สักดีก็เช่นกันมารดาและคุณครูของเขาเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า สักดีก่อนข้างจะเป็นเด็กแข็งแรง ตากฝนทั้งวัน ก็ยังไม่เป็นหวัด อาหารก็รับประทานได้เกือบทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นผัก ผลไม้ต่าง ๆ อาหารไทยหรืออาหารชาติไหน ๆ สักดีก็ชอบไปหมด และแถมยังชอบเล่นกีฬาฟุตบอลด้วย เมื่อถามถึงเรื่องการได้รับวัคซีนตั้งแต่เล็ก ๆ สักดีกล่าวว่า “ผมว่าผมน่าจะได้อะไรครบนะ ผมมีทั้งกินทั้งฉีด” เขาเล่าแบบจริงจังตามสิ่งที่ตนเคยประสบ” ที่คลินิกมีหมอแนะนำให้ผมมาโรงเรียนก็ได้วัคซีนเหมือนกัน แบบทาน เมื่อสอบถามกับมารดาของศักดิ์ก็พบว่า สักดีได้รับวัคซีนหลายครั้ง เพราะเธอจะไปตามที่หมอสั่ง และบางครั้งก็มีรถ ร.พ. มาบริการที่ชุมชน แต่ไม่สามารถจะบอกได้ว่าเป็นวัคซีนตัวใด หรืออธิบายรายละเอียดได้ เนื่องจากการไม่มีความรู้ในเรื่องดังกล่าว ความสนใจที่จะจดจำรายละเอียดและอุปสรรคด้านการสื่อสารภาษาไทยของเธอกับผู้วิจัย เธอกกล่าวว่า “หมอให้ทำก็ทำ ไม่รู้ว่าเป็นอะไร แล้วก็ไม่อยากจะจำด้วย ไม่รู้ว่าจะจำไปทำไม ที่บ้านชอบไป ร.พ. เอกชัย (ร.พ. เอกชนแห่งหนึ่งในสมุทรสาคร) สะดวกดี ร.พ. รัฐไม่ออกไปหรอก โดยไปครั้งหนึ่งเข้าลำบาก ไม่สะดวกเป็นบ้านทาวเฮาส์ 2 ชั้น ตำรวจแถวนั้นก็เยอะ ปัจจุบันบ้านที่ศักดิ์พักอยู่เป็นบ้านเช่าของคนไทย ในซอยแห่งนี้มีทั้งหมด 3 ครอบครัวยุบรวมกัน และมีห้องน้ำรวมอยู่ 2 ห้อง ซึ่งรอบ ๆ บ้านมีความชื้นแฉะจากน้ำข้างอยู่ แต่ก็ไม่ได้มีกลิ่นเหม็นรบกวนแต่อย่างใด

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ศักดิ์เป็นเด็กที่พูดจาฉะฉาน ชัดเจนทุกคำ และกล้าแสดงออก เขาเล่าถึงประสบการณ์การมาโรงเรียนของเขาให้ผู้วิจัยฟังว่า “ผมเดินมาเองกับพี่ ๆ บ้านข้าง ๆ ผมอยากเรียนเลขมาของคุณครู คุณครูก็ให้หาผู้ปกครองมา แม่กับพ่อผมก็ให้ลุงคนไทยพ่อพี่เน็คเขาพามาฝาก ผมมาตอน 5 ขวบ คุณครูใจดี” ศักดิ์มีผลการเรียนอยู่ในระดับดี คุณครูของศักดิ์เล่าว่าเขาพูดอ่านภาษาไทยได้ชัดเจน คะแนนวิชาต่าง ๆ อยู่ในเกณฑ์ดี ศักดิ์เล่าว่าเขาชอบเรียนวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ และเขียนได้คล่องแคล่ว เมื่อสอบถามเจ้าตัวกับความถนัดในวิชาภาษาไทย ก็ได้คำตอบว่า เขาได้รับการฝึกฝนภาษาไทยจากเพื่อนและพี่ที่เป็นเด็กไทยที่อยู่ข้าง ๆ บ้าน ศักดิ์ชอบเล่นกีฬาฟุตบอล และโตขึ้นเขาหวังจะเป็นทหาร “ผมอยากดูแลคนอื่น แต่พ่ออยากให้ผมบวชก่อน พ่ออยากให้กลับพม่า แต่ผมว่าที่เมืองไทยสนุกกว่า” ปัจจุบัน ศักดิ์กำลังศึกษาอยู่ระดับประถมศึกษาปีที่ 3 แม้ว่าศักดิ์จะไม่ได้โดดเด่นในด้านใดด้านหนึ่งมาก แต่เขาก็มีความมั่นใจในตนเองและมีความรับผิดชอบในหน้าที่อย่างดียิ่ง ศักดิ์ใช้เวลาว่างช่วยมารดาล้างจานและเลี้ยงน้องในตอนเย็น เมื่อมีเวลาศักดิ์ ได้ใช้เวลาผ่อนคลายโดยไปเล่นเกมจากแผ่นซีดีของเพื่อนคนไทยที่อยู่ใกล้บ้าน โดยเสียค่าใช้จ่ายครั้งละ 10 บาท/ครึ่งชั่วโมง ศักดิ์ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนคนไทยหลายครั้งเมื่ออยู่นอกโรงเรียน เช่น งานวันปีใหม่ที่บ้านเพื่อนคนไทย การเล่นสงกรานต์ร่วมกัน แต่ก็มีบ้างที่ศักดิ์ตัดพ้อว่าเพื่อนคนไทยชอบล้อว่าเขาเป็นมอญ ทำให้เขารู้สึกเสียใจ “ผมก็คนไทย แต่ผมเป็นลูกมอญ ผมไม่ชอบเลยที่ล้อผมว่าไอ้คนมอญ”

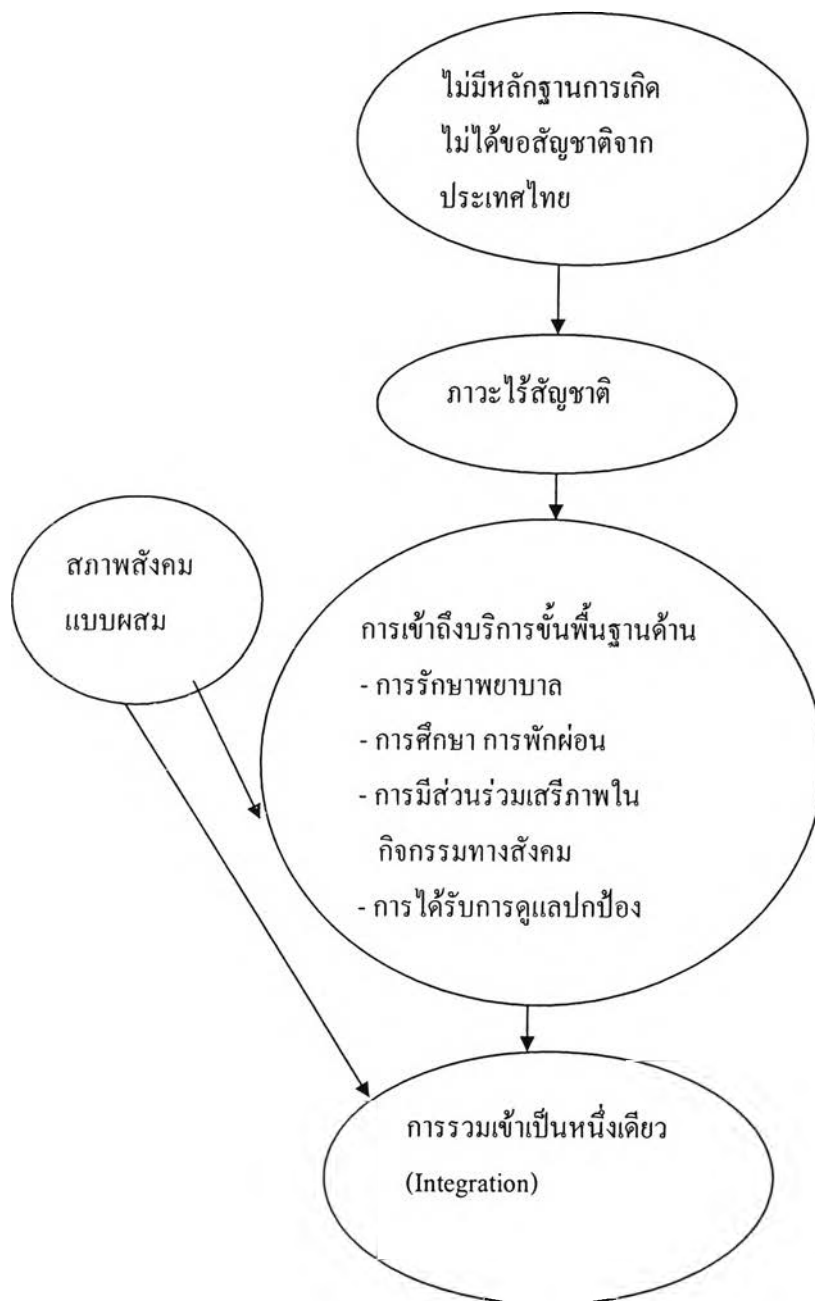
3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบกดขี่ (ความปลอดภัยในชีวิต)

จากการพูดคุยกับศักดิ์ ชีวิตในวัยเด็กของเขามีหนทางค่อนข้างราบรื่น เขาเติบโตในประเทศไทย และได้รับการเลี้ยงดูและการดูแลไม่ผิดแผกจากเด็กคนไทยที่อยู่ในละแวกเดียวกัน ซึ่งประเมินจากคำบอกเล่าของมารดาของศักดิ์ที่เล่าถึงการเลี้ยงดูตั้งแต่เล็ก หารให้นมแม่ การฉีดวัคซีน และการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ประกอบกับการสังเกต การแต่งกาย ผิวพรรณ และอุปนิสัยการกิน และการแสดงออก ศักดิ์ถือว่าเป็นเด็กที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ที่ดีพอสมควร และเมื่อถึงวัยอันควร เขาก็ได้รับการศึกษาในโรงเรียนเหมือนเพื่อนคนไทยที่เขาวิ่งเล่นมาด้วยตั้งแต่เล็ก ๆ โดยคุณครูเล่าถึงครอบครัวของศักดิ์ว่า “พ่อแม่ศักดิ์ เขาดูแลศักดิ์ดี และให้ความร่วมมือกับโรงเรียนทุกอย่าง หาก โรงเรียนสั่งอะไรศักดิ์ เขาจะจัดหาให้หมด การแต่งกายก็เรียบร้อย เขาคงไม่อยากให้ลูกเขาดูแปลกแยก บางทีคนไทยยังไม่ค่อยปฏิบัติตามเลย สั่งอะไรก็ไม่จัดให้เด็กมา” ตั้งแต่เล็ก ๆ ศักดิ์เล่าว่าเขาประสบอุบัติเหตุโดนรถมอเตอร์ไซด์ชนครั้งหนึ่ง แต่ไม่รุนแรงนัก นอกจากนี้เขาก็ไม่เคยได้รับอุบัติเหตุใด ๆ ในเรื่องการอบรมเลี้ยงดู ศักดิ์กล่าวว่าเมื่อเขาทำผิด เขาจะโดยพ่อทำโทษด้วยการตีและคิดว่ากล่าว ซึ่งศักดิ์คิดว่าเป็นการกระทำที่เหมาะสม และไม่ถือว่าทำให้เขารู้สึกกดดัน หรือคิดว่าเป็นสิ่งที่รุนแรงไป

4. ด้านการมีส่วนร่วมเสรีภาพในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

ศักดิ์นับถือศาสนาพุทธตามบิดามารดาเขาเล่าว่า บิดามารดาของเขาพาเขาไปทำบุญ สวดมนต์ไหว้พระที่วัดมอญ(วัดลัทธิมิ่งมงคล) บ่อยครั้ง นอกจากนี้เขายังได้ร่วมกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ กับเพื่อนที่ ร.ร. และเพื่อนบ้านคนไทยหลายอย่าง เช่น งานวันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันพ่อ วันแม่ วันวาเลนไทน์ เป็นต้น จากการพูดคุยกับศักดิ์ เขาผู้มีอิสระในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม หลาย ๆ เมื่อถามถึงกิจกรรมที่ศักดิ์ไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้ เขาส่ายหน้ากล่าวว่า “ส่วนใหญ่ถ้าผมอยากทำก็ทำได้ แต่บางทีผมไม่ชอบเล่น เช่น เล่นปาเป้า เล่นเป่ายาง ผมชอบเล่นฟุตบอล เล่นเกมตู้มากกว่า” เมื่อสอบถามคุณครูที่ ร.ร.เกี่ยวกับโอกาสของศักดิ์ในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของ ร.ร. คุณครูประจำชั้นของศักดิ์เล่าให้ฟังว่า “ศักดิ์เค้าเป็นเด็กกล้าแสดงออก ชอบเล่นกีฬาฟุตบอล หากเขาอยากจะทำอย่างอื่นก็เล่นได้ แล้วแต่ความสมัครใจของเด็ก ร.ร.สนับสนุนโดยไม่ได้แบ่งแยกว่าเป็นเด็กไทย หรือเด็กต่างด้าว ครูว่าเด็กที่นี้คุ้นชินกันมาก ไม่ค่อยแยกแยะ แต่อาจจะมีล้อเลียนกันบ้างบางครั้ง” ศักดิ์เล่าถึงครอบครัวของเขาว่ามีโอกาสที่จะได้พูดคุยกับญาติฝั่งพม่า โดยมีการโทรศัพท์คุยกันหลายครั้ง การติดต่อกันไม่ลำบาก แม้ว่าจะไม่ได้รับทราบข่าวสารความเคลื่อนไหวของประเทศมากนัก จากสื่อหรือสิ่งพิมพ์ ศักดิ์กล่าวถึงความรู้สึกที่อยู่ในประเทศไทยว่าเขารู้สึกปลอดภัย อบอุ่น และสุขสบายดี แม้ว่าพ่อและแม่ของเขาอยากกลับไปอยู่ที่พม่าไม่วันใดก็วันหนึ่งที่ครอบครัวมีฐานะดีแล้ว “ผมอยากอยู่ที่นี้ ที่นี้สบายกว่า ผมเคยไปพม่าแล้วตอนปิดเทอม ที่นั่นลำบาก ไม่สะดวก เดินทางไปกลับก็ยาก แต่พ่อแม่ของผมว่าอยากกลับไปพม่าเมื่อครอบครัวมีกินมีใช้แล้ว” เมื่อผู้วิจัยสอบถามกับบิดามารดาของศักดิ์ถึงความลำบากในการทำงานและการตัดสินใจเกี่ยวกับศักดิ์ ในอนาคตทั้งคู่เล่าให้ฟังว่าการทำงานในประเทศไทยก็ไม่ใช่งานหนักจนเกินไป ทั้งคู่เคยทำงานหนักมาากกว่านี้ และผลตอบแทนของที่นี่ก็ดีกว่าที่พม่ามาก บิดามารดาของศักดิ์ตั้งความหวังเกี่ยวกับศักดิ์ไว้เพียงว่า ช่วงเวลาที่ครอบครัวอาศัยอยู่ที่นี้ อยากให้ศักดิ์ได้มีโอกาสเรียน และมีความเป็นอยู่ที่ปลอดภัย โดยไม่หวังหรือเรียกร้องว่าศักดิ์จะต้องได้รับสัญชาติหรือบัตรของที่นี่ “อยากให้มันได้เรียนสูง ๆ จะให้จ่ายเงิน ก็จะจ่ายอยากให้ลูกอยู่ใกล้ ๆ ไม่หวังว่ามันจะได้บัตรประชาชนหรอก แค่อารมณ์จืดจางแล้ว”

ไคอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 8 : แพรว (นามสมมติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	อ.สังขละ จ.ราชบุรี
อายุ	ขณะสัมภาษณ์อายุ 7 ปี
การศึกษา	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1
บิดามารดา	บิดามีเชื้อชาติกะเหรี่ยง มารดามีเชื้อชาติมอญ บิดาเกิดที่ประเทศไทย มีอายุได้ 38 ปี
จำนวนพี่น้อง	เป็นบุตรคนแรก ปัจจุบันมารดาตั้งท้องได้ 4 เดือนแล้ว

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก

วันที่พบกับน้องแพรวครั้งแรก เป็นเด็กผู้หญิงที่ขี้อาย รูปร่างผอมบางและมีตัวสูงไม่มากนัก นั่งแอบอยู่ข้าง ๆ พ่อของเธอไม่ห่าง การสนทนาจึงเป็นไปในลักษณะผู้วิจัยและของคุณพ่อเธอเสียส่วนใหญ่ คุณพ่อของเธอเล่าว่าเขาได้เกิดและเติบโตในประเทศไทย ณ อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 ครอบครัวของเขามีพี่น้องรวมกัน 7 คน เขาเป็นบุตรคนที่ 36 ต่อมาได้พบรักกับมารดาของน้องแพรวที่ อ.สังขละ เธอเป็นสาวมอญที่เพิ่งข้ามฝั่งมาอยู่ในประเทศไทย และได้ให้กำเนิดน้องแพรวที่บ้านโดยหมอตำแย ซึ่งขณะนั้นบิดาของน้องแพรวได้เดินทางไปทำงานขุดพลอยที่ อ.แม่สาย โดยที่ไม่ได้นำภรรยาไปด้วยเนื่องจากตั้งครรถ์ จนกระทั่งน้องแพรวอายุได้ 5 เดือน คุณพ่อของน้องแพรวจึงได้เดินทางกลับมาที่สังขละ และต่อมาคุณพ่อของน้องแพรวได้รับการติดต่อให้เข้ามาทำงานในบริษัทตู้ต่อเรือที่ อ.มหาชัย ซึ่งขณะนั้นน้องแพรวอายุได้ 1 ขวบ โดยมารดาของน้องแพรวได้ทำงานในโรงงานแกะกึ่ง น้องแพรวจึงเติบโตขึ้นในขณะที่บิดาของเธอมาทำงานอยู่บริษัทตู้ต่อเรือ โดยครอบครัวพักอาศัยอยู่ใต้สะพานแม่น้ำท่าจีน ซึ่งเป็นที่พักจากสวัสดิการของตู้ต่อเรือ

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

แม้ว่าคุณพ่อของน้องแพรวจะทราบเกี่ยวกับเรื่องการจดทะเบียน และความสำคัญของการมีบัตรประชาชนก็ตาม และน้องแพรวเองก็สามารถที่จะจดบัตรบุคคลบนพื้นที่สูงได้ตาม

บิดาและมีสิทธิที่จะอาศัยอยู่ในประเทศไทย แต่ด้วยการทำงานที่ไม่ค่อยมีวันหยุดของคุณพ่อของเธอ ครอบครัวของน้องแพรวจึงไม่ได้จัดการเรื่องจดทะเบียนน้องแพรวเลย น้องแพรวเรียกตัวเองว่าเป็นคนไทย และจากการสังเกตเมื่อเธออยู่กับเพื่อน ๆ คนไทย เพื่อน ๆ ก็ไม่ได้ล้อเลียนเธอว่าเป็นคนต่างชาติแต่อย่างใด น้องแพรวจึงถือเป็นเด็กที่ใช้สัญชาติคนหนึ่งที่มิสภาพแวดล้อมค่อนข้างเป็นไทยอย่างเต็มตัว บิดาน้องแพรวกล่าวว่า “ผมไม่เคยคิดว่าผมเป็นพม่าเลย โทมามผมก็อยู่ที่สวนผึ้งแล้ว พี่น้องผมก็อยู่ที่นั่น ไม่เคยเข้าไปฝั่งโน้นเลย พ่อแม่ตายหมดแล้ว ไปไม่ถูก เมียผมก็หนีมาพ่อแม่ตายหมดแล้ว ผมอยากให้ลูกผมมีบัตรเป็นคนไทยเต็มตัว เพราะครอบครัวผมต้องอยู่ที่นั่นจนตาย” ปัจจุบันครอบครัวของน้องแพรวอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของนายจ้างที่ดูแลเรื่องที่เป็นเสมือนผู้คุ้มแดดคุ้มฝนให้กับพวกเขา

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

น้องแพรวเป็นเด็กที่คลอดนอกโรงพยาบาล โดยมารดาของเธอคลอดเธอกับหมดค่าแม่ที่หมู่บ้าน คุณพ่อของน้องแพรวเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า เขาและภรรยาเลี้ยงดูน้องแพรวตามมีตามเกิด คือมีอะไรก็ทาน เช่น ข้าว ปลา ไข่ หมู ไช้ แล้วแต่จะมีเงินซื้อหรือบางครั้งก็เข้าไปเก็บของป่าล่าสัตว์ เมื่อครั้งที่อยู่ที่ อ.สังขละ ต่อมาเมื่อน้องแพรวอายุได้ 1 ขวบ จึงอพยพโยกย้ายกันเข้ามาใน อ.มหาชัย จ.สมุทรสาคร โดยเข้ามาทำอู่ต่อเรือเป็นครั้งแรก และอยู่มาจนถึงปัจจุบันนี้ คุณพ่อได้เล่าว่าน้องแพรวเป็นเด็กที่ดูไม่ค่อยแข็งแรง แต่ไม่ค่อยป่วยบ่อย ส่วนใหญ่จะเป็นไข้หวัดบ้าง หกล้มบ้าง มีหนักสุดก็คืออุบัติเหตุตกชิงช้าเย็บ 4 เข็ม อย่างอื่นก็ไม่เป็น จึงใช้วิธีซื้อยามาทานและพาน้องไปหาคุณหมอบ้าง โดยไปที่คลินิกข้างบ้าน จากคำบอกเล่าของบิดา ซึ่งถ่ายทอดจากผู้เป็นมารดาอีกทอดหนึ่งเล่าว่า น้องแพรวได้รับการฉีดวัคซีนเพียง 2 ครั้ง จากนั้นก็ได้รับวัคซีนบ้างจากโรงเรียน หากมีการเข้ามาบริการวัคซีน น้องแพรวไม่เคยเข้ารับบริการจากโรงพยาบาลของรัฐบาลเลย เนื่องจากความห่างไกลของที่พำนักกับโรงพยาบาลและความยุ่งยากการเข้ารับบริการ ปัจจุบันน้องแพรวอาศัยอยู่กับครอบครัวในบ้านพักที่อู่ต่อเรือ ซึ่งเป็นลักษณะเป็นห้องแถว มีห้องน้ำรวมแต่ก็ดูมีความสะอาดพอควร ไม่มีกลิ่นเหม็น ควันไฟ ฝุ่นละอองหรือเขม่าและมีแสงสว่างเพียงพอ

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

คุณพ่อของน้องแพรวเล่าว่าเขาทราบจากเพื่อนคนไทยที่ทำงานอยู่ที่อู่ต่อเรือด้วยกันว่า โรงเรียนที่น้องแพรวศึกษาอยู่ในปัจจุบันนี้ รับเด็กที่ไม่มีบัตรเข้าเรียนได้ เขาจึงพาน้องแพรวไปสมัครเรียนและเสียค่าใช้จ่ายไม่มากนัก คือจ่ายเป็นค่าหนังสือ 500 บาท และโรงเรียนได้แจกชุดให้น้องแพรว 2 ชุด ซึ่งคุณพ่อบอกว่าไม่แตกต่างจากเด็กที่มีบัตร ทั้งบิดาและมารดาของน้องแพรว

ไม่เคยมีความรู้เกี่ยวกับสิทธิที่น้องแพรวควรจะได้หรือพึงมีในการเป็นมนุษย์ที่เกิดมา แต่ทั้งคู่มีความคิดว่าลูกของตนต้องได้รับการศึกษาเพื่อจะได้อยู่รอดในสังคมต่อไป “ผมอยากให้คุณเรียนสูง ๆ และได้มีงานดี ๆ ทำ อย่างน้อยก็เป็นเสมือนในโรงงานก็ยังดี ดีกว่าผมกับแม่เค้า ทำงานกว่าจะได้แต่ละบาท เหนื่อยเหลือเกิน นี่ขนาดเขาต้องยังต้องทำงานเลย หยุคไม่ได้” น้องแพรวปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนแห่งหนึ่งใกล้แม่น้ำท่าจีน เธอสามารถเขียน ก-ช บวกลบเลขถึงหลักร้อยได้แล้ว และอ่านภาษาไทยได้ดีพอสมควร คุณครูของน้องแพรวเล่าถึงการเรียนของน้องแพรวว่า น้องแพรวมีความสนใจในการเรียนดี โดยเธอชอบเรียนวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์ แต่ค่อนข้างเงิบและเฉื่อยในบางครั้ง น้องแพรวไม่ค่อยชอบเล่นกีฬา เธอมักใช้เวลาว่างอยู่ในห้องเรียนส่วนใหญ่ แต่น้องแพรวก็ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการปรับตัวกับเพื่อน ๆ ในโรงเรียน เธอพูดภาษาไทยได้คล่องแคล่ว และมีความเป็นอยู่ เช่น การรับประทานอาหาร การแต่งกายที่เป็นเด็กไทยอย่างสมบูรณ์ ประกอบกับครอบครัวของเธอได้รับบัตรที่สามารถทำให้เธอได้เข้ารับการการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่ออนาคตที่ดีของเธอ “ผมอยากให้คุณมีบัตร บัตรอะไรก็ได้ที่คุณจะเข้าเรียนต่อได้สูง ๆ ผมอยากให้คุณทำงานดี ๆ ที่ไม่เหนื่อย เขาตัวไม่ใหญ่ ผมกลัวเขาจะมาแบกหามไม่ไหว” แม้ว่าบิดามารดาของน้องแพรวจะไม่มีเวลาไปรับ-ส่ง เธอที่โรงเรียนเองก็ตาม เพราะคุณพ่อของน้องแพรวมีวันหยุดวันอาทิตย์และมารดาของเธอมีวันหยุดในวันเสาร์ น้องแพรวจึงไปและกลับจากโรงเรียนด้วยรถรับ-ส่งที่นำเธอกลับไปส่งบ้านโดยสวัสดิภาพพร้อมกับเพื่อน ๆ คนไทยคนอื่น ๆ โดยคิดค่าโดยสารเดือนละ 200 บาท

3. ด้านการได้รับการปกป้อง คุณเล่าจากการถูกเอารัดเอาเปรียบกดขี่ (ความปลอดภัยในชีวิต)

น้องแพรวเป็นบุตรคนแรกของครอบครัวและเธอกำลังจะได้เป็นพี่อีกในไม่กี่เดือนข้างหน้า เธออาศัยอยู่กับคุณพ่อคุณแม่โดยในช่วงกลางวันในวันธรรมดา น้องแพรวจะไปโรงเรียนในช่วงเวลากลางวัน เธอจะอยู่กับคุณแม่ ส่วนคุณพ่อของเธอต้องทำงานจนดึก ในวันเสาร์และอาทิตย์ น้องแพรวจะมีคุณแม่และคุณพ่อสลับกันอยู่คนละวันในช่วงกลางวัน เพราะเป็นวันหยุดของพวกเขาโดยคุณแม่จะมีเวลาดูแลน้องแพรวในวันเสาร์ และคุณพ่อจะอยู่ดูแลน้องแพรวในวันอาทิตย์ ในช่วงเวลาปิดเทอม น้องแพรวจะถูกฝากไว้ที่บ้านเพื่อนคนไทยข้างบ้านที่มีลูกรุ่นราวคราวเดียวกับน้องแพรวเป็นเพื่อนเล่น โดยคุณพ่อคุณแม่ของน้องแพรวจะฝากค่าอาหารสำหรับน้องแพรวไว้ให้ ชีวิตของน้องแพรวจึงถือว่ามีความใกล้เคียงกับเด็กรุ่นเดียวกันที่เป็นคนไทยในแถบนั้น โดยวิถีชีวิตมีลักษณะเรียบง่ายคือการไปโรงเรียนและที่บ้านวันหยุดก็มีการเที่ยวเตร่ และพักผ่อนอยู่ในอาณาเขตที่ไม่ไกลเกินจังหวัดของตน ในช่วงระยะนี้ดูเหมือนว่าชีวิตของน้องแพรวได้รับการเอาใจใส่จากคุณพ่อคุณแม่เป็นอย่างดีพอสมควร ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการกินอยู่ การรักษาสุขภาพ และการเอาใจใส่ต่อการศึกษาน้อง หากสังเกตสภาพแวดล้อมที่น้องแพรวอยู่อาศัย จะพบว่าในบริเวณนั้นจะมีความเป็นส่วนตัวและมีเวรยาม เข้า-ออก ซึ่งผู้ที่เดินทางเข้ามาในสถานที่

แห่งนี้จะต้องรู้จักหรือเป็นญาติของผู้ทำงานในอยู่หรือเป็นพนักงานในอยู่นั้นเอง และห้องพักของ
คนงานแต่ละครอบครัวก็มีความร่มรื่น และสามารถมองเห็นได้จากสายตาม บุคคลที่ทำงาน เด็ก
แต่ละคนจะมีมุมพื้นที่ว่างมาวิ่งเล่นกันในจุดเดียว คือ ลานเล็ก ๆ หน้าห้องพัก ซึ่งกว้างประมาณ 30
เมตร และแต่ละห้องก็มองเห็นความเป็นไปหน้าห้องพักของตนได้อย่างชัดเจน ซึ่งจากข้อมูลส่วน
นี้ ผู้วิจัยคิดว่าในระหว่างที่คุณแม่และคุณพ่อของน้องแพรวไม่อยู่นั้น สายตาของเพื่อนบ้านหลายคู่
ก็สามารถมองเห็นความเป็นไปของน้องแพรวและเด็กคนอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ที่นั่นได้ชัดเจน

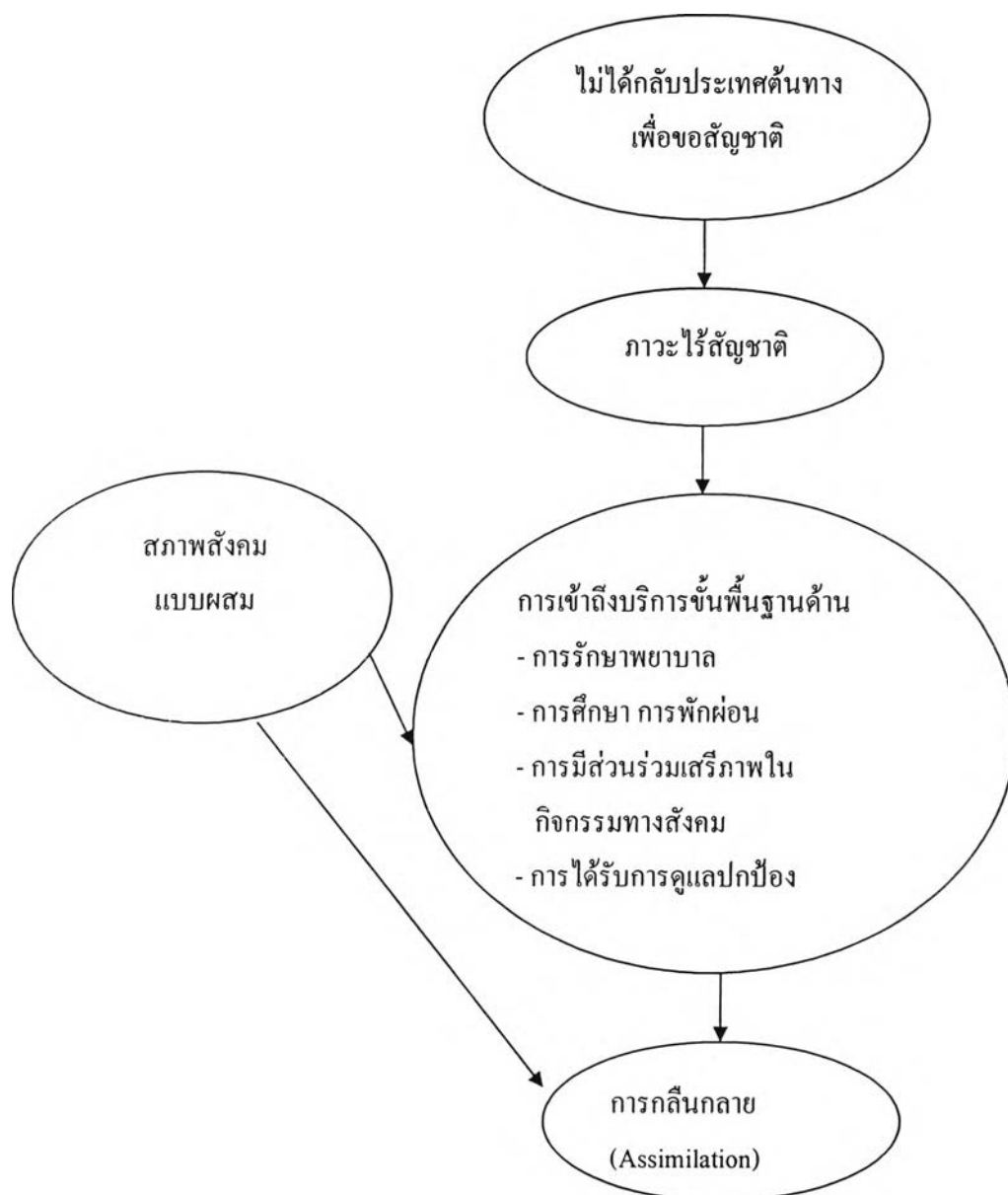
พอสมควร

4. ด้านการมีส่วนร่วมเสรีภาพในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

บิดาและมารดาของน้องแพรวถือเป็นเชื้อชาติคนกลุ่มน้อยชาวพม่า ที่มีวิถีชีวิต
และความเชื่อคล้ายคลึงกับคนไทย บิดาและมารดาของเธอนับถือศาสนาพุทธทั้งคู่ น้องแพรวเล่า
ให้ผู้วิจัยฟังว่า เธอได้ไปทำบุญที่วัดในวันสำคัญกับเพื่อนบ้าน และคุณพ่อหรือคุณแม่หากหยุดไม่
ตรงกัน นอกจากนี้ที่บ้านของเธอยังมีการกราบไหว้บูชาพระในวันพระ และมีการกินเจในช่วงที่มี
เทศกาลกินเจในเมืองไทยด้วย เมื่อถามถึงเหตุผล บิดาของน้องแพรวเล่าให้ฟังว่า เขาเห็นเพื่อนบ้าน
กินและดูในทีวีด้วย เห็นว่าดีจึงทำตาม “ผมเชื่อว่าคนดีคนชั่วมีจริง ชาตินี้ผมจึงพยายามทำความดี
เยอะ ๆ สิ่งไหนใครว่าดีผมก็ทำ ผมอยากให้ครอบครัวมีความสุข ความเจริญ ตอนเราอยู่
ต่างจังหวัดก็ทำแบบนี้” ด้วยเหตุผลข้างต้น น้องแพรวจึงได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา
บ่อยครั้ง และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เพื่อนบ้านคนไทยจัดขึ้น เช่น งานวันปีใหม่ งานวันสงกรานต์
และกิจกรรมที่โรงเรียนจัดให้ “น้องแพรวไม่ค่อยชอบออกกำลัง ชอบประดิษฐ์ของมากกว่า”
คุณครูประจำชั้นของน้องกล่าว น้องแพรวเล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงเวลาในยามว่างของเธอว่า เธอชอบดู
ทีวีและวิ่งเล่นกับเพื่อน ๆ จะอ่านหนังสือบ้างและในเวลาว่างก็กินหาวันไหนคุณพ่อของเธอไม่ได้
ทำงานล่วงเวลาเขาก็จะรีบกลับบ้านเร็วและมาสอนหนังสือให้เธอ จากการพูดคุยและสังเกตในทุก
ครั้งที่พบกัน ผู้วิจัยเห็นว่าครอบครัวของน้องแพรวได้รับข้อมูลข่าวสารจากทีวีและเพื่อนบ้านเป็น
ส่วนใหญ่ และนายหน้าชาวมอญ-พม่าก็เป็นคนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อครอบครัวของน้องแพรว โดย
จะเป็นผู้บอกเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้ทำงานชาวมอญ และกะเหรี่ยงที่อยู่ในสมุทรสาคร และมี
อิทธิพลต่อการตัดสินใจหลาย ๆ สิ่งของครอบครัวน้องแพรว เห็นได้จากการพบปะผู้วิจัยในครั้ง
แรก ๆ นายหน้า ผู้นี้จะร่วมสนทนากับผู้วิจัยจนเมื่อวางใจผู้วิจัยแล้วนายหน้าผู้นั้นจึงไม่ได้มาพบกับ
ผู้วิจัยอีกหลังจากการพบปะในอีกหลาย ๆ ครั้งต่อมา

ไคอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 9 : บี (นามสมมติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	อำเภอบ่อไร่ จ.ตราด
อายุ	ขณะนี้สัปดาห์อายุ 19 ปี
การศึกษา	เรียนที่พม่าจนจบ ป.4
บิดามารดา	บิดามีเชื้อสาย พม่า-มอญ ปัจจุบันได้เสียชีวิตแล้ว
จำนวนพี่น้อง	3 คน โดยผู้ให้ข้อมูลเป็นบุตรคนที่ 2

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก

บีเป็นเด็กสาวที่ผู้วิจัยพบปะเธอครั้งแรกในงานสนทนากลุ่มเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลป้องกันโรคติดต่อและโรคเพศสัมพันธ์ของมูลนิธิแห่งหนึ่งในสมุทรสาคร บีเป็นเด็กที่กล้าพูด กล้าแสดงออกและมีความมั่นใจในตนเองสูง เธอได้รับการแนะนำให้รู้จักกับผู้วิจัยซึ่งในครั้งนั้นผู้วิจัยแนะนำตัวเองในฐานะอาสาสมัครของมูลนิธิให้การอบรม การพูดคุยจึงเป็นไปในลักษณะของการทักทายแนะนำตัว บีได้ให้ที่อยู่แก่ผู้วิจัยไว้ และนัดแนะการไปเยี่ยมในครั้งต่อ ๆ มา การพบปะครั้งที่สองของผู้วิจัยกับบีจึงเป็นสถานที่รับประทานอาหารใกล้ ๆ สถานที่ทำงานของเธอแถบโรงงานแกะกุ้งแห่งหนึ่งในอำเภอเมืองสมุทรสาคร บีเล่าประวัติของเธอให้ผู้วิจัยฟังว่า มารดาของเธอได้ให้กำเนิดเธอที่แถวเหมือนพลอยแห่งนี้ใน จ.ตราด ขณะที่มารดาและบิดาของเธอไปขุดพลอยอยู่ที่นั่น และเธออายุได้ 6 ขวบ จากการบอกเล่าของคุณลุงที่อุปการะเธอมา ได้เล่าให้เธอฟังว่า บิดาและมารดาของเธอถูกฆ่าตายหลังจากไปรับเงินเดือนกับนายจ้างระหว่างทางกลับที่พัก ลุงซึ่งมีศักดิ์เป็นพี่ชายบุญธรรม(เป็นคนมอญที่เดินทางมาทำงานด้วยกัน) ของมารดาจึงต้องรับเลี้ยงเธอ พี่ชายและน้องชายคนเล็ก โดยพี่ชายและเธอทำหน้าที่ดูแลน้องที่เป็นบุตรของลุง 2 คน ทำอาหารและดูแลที่พัก จนเมื่อเธออายุได้ 7 ขวบ เมื่อลุงเดินทางกลับบ้านจึงได้นำบี พี่ชายของเธอและน้องชายกลับไปพม่า เพื่อให้เธอได้อยู่กับญาติฝั่งมารดา บีเล่าว่า เธอได้เรียนหนังสืออยู่ที่นั่นจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งเป็นเวลาเรียนนานถึง 8 ปี จากนั้นเมื่อเธออายุได้ 15 ปีจึงหนีเข้าสู่ประเทศไทยพร้อมกับพี่ชายและน้องชายของเธอ โดยมีคนรู้จักในพม่าที่เคยเข้ามาขายแรงงานในประเทศไทยมาก่อนเป็นผู้ชักชวนเธอ “บีผูกพันกับที่นี่ อยากมาตั้งนานแล้ว แต่มาไม่ได้ ญาติที่โน่นไม่อยากให้มากลัวจะตายเหมือนพ่อกับแม่”

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

บีเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ก่อนที่เธอจะกลับพม่า มารดาของเธอเคยเล่าให้เธอฟังก่อนตาย ว่ามารดาได้คลอดเธอที่ รพ.ใน อ.บ่อไร่ เช่นเดียวกับน้องชายของเธอ หลังจากนั้นเธอก็ไม่ทราบอะไรอีกเลย รู้แต่ว่าหลังจากน้องชายของเธอคลอด มารดาของเธอก็ออกจาก รพ.มาพักฟื้นอยู่ที่บ้าน และดูแลน้องของเธอจนกระทั่งคว่ำได้จึงได้ปล่อยให้เธอดูแลน้อง โดยมารดาไปทำงานในเมือง พลอยตามปกติ กลางวันก็มาให้นมน้อง ส่วนพี่ชายก็ช่วยทำงานบ้าน บีกกล่าวว่าเธอต้องดูแลตัวเอง ตั้งแต่เล็ก ๆ เพราะมารดากับบิดาไม่มีเวลาดูแลเธอมากนัก เพราะต้องทำงานทุกวัน เพียงแต่เธอกับผู้บังเกิดเกล้าไม่ได้อยู่ห่างกัน เพราะสถานที่ทำงานกับบ้านพักอยู่ใกล้กัน “บีไม่ได้เรียนหรือกตอนอยู่ในไทย พ่อกลัวตำรวจไม่ยอมให้ออกไปไกลเกินที่พักคนงาน” หลังจากที่บิดาและมารดาของบีเสียชีวิตแล้ว บี พี่ชายและน้องชายก็ถูกนำกลับประเทศพม่าเมื่ออายุได้ 7 ขวบ “ลุงบอกว่าทุกคนต้องกลับเพราะลุงรับภาระไม่ไหว งานที่ลุงพลอยก็หมดแล้วลุงต้องเปลี่ยนงานใหม่ เลขาทุกคนกลับแล้วลุงก็กลับมาเมืองไทยใหม่” บีเล่าว่าตอนนั้นเธอพูดภาษาไทยได้คล่องแคล่ว ชัดเจนแล้วแต่ด้วยความที่เป็นเด็กและความรู้สึกตื่นเต้นต่อการออกไปสู่โลกแห่งใหม่ เธอและพี่น้องจึงกลับไปประเทศพม่าด้วยความเต็มใจ “อยากรู้อันมันจะเป็นไง บีไม่เคยไปไหนเลย นอกจากแถบแถวบ้านพักและร้านค้าคนไทย ตอนนั้นรู้สึกว่ามันตื่นเต้น โอ้โหเราได้ไปต่างประเทศต่างแดน และจะได้พบกับญาติเราด้วย ที่เมืองไทยก็ไม่เหลือใครอีกเลยอยากไปมาก ๆ” เมื่อไปถึงพม่า บี พี่ชาย และน้องชายก็ถูกส่งเข้าโรงเรียนของคนมอญที่นั่น จนเมื่อเธอเรียนได้ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของประเทศพม่า ณ ที่นี้เอง บีได้เรียนรู้ภาษาต่าง ๆ ถึง 3 ภาษา คือ พม่า มอญ และอังกฤษ แต่เธอก็รู้สึกว่าเธอและพี่น้องต้องอยู่อย่างแร้นแค้น แม้จะไม่รู้สึกว่าโคดเกี่ยวกับก็ตาม เธอเล่าว่าเมื่อมีคนแถวบ้านเธอเดินทางมาประเทศไทย เธอก็อยากที่จะกลับมาอีกและไม่ได้รู้สึกกลัวกับการต้องมาประเทศไทย เธอได้พูดคุยกับพี่ชายถึงการเข้ามาทำงานในประเทศไทยซึ่งพี่ชายก็เห็นด้วยเพราะไม่ยอมเรียนหนังสือต่ออีก เธอและพี่ชายจึงหนีออกจากบ้านมาประเทศไทยพร้อมกับเพื่อนบ้านที่มาทำงาน โดยมีนายหน้าหางานเป็นผู้นำเข้ามาในประเทศไทยโดยเธอมีสัญญาจะต้องใช้คืนเงินค่านายหน้าประมาณ 20,000 บาท โดยหักจากเงินเดือนของเธอทุกเดือน “ช่วงนั้น เขาบอกว่าขาดคนทำงานใครไปก่อนจ่ายที่หลัง เขาก็เอามา แต่ไม่รับประกันความปลอดภัยหากถูกจับ เขาจะไม่ไปประกันให้” บีเล่าว่า เธอไม่รู้สึกกลัวเพราะตัวเธอเองพูดภาษาไทยได้ และรู้สึกคุ้นเคยกับประเทศไทย และคนไทยจึงคิดว่าตัวเธอเองจะอยู่ในประเทศไทยไม่ยาก

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

บีเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ตอนเด็ก ๆ ในช่วงที่เธออาศัยอยู่ในประเทศไทย เธอไม่ค่อยป่วยมากจนต้องไป รพ. โดยมากเธอจะเป็นไข้หวัด แม่ของเธอก็จะให้ยารับประทาน นอกจากในปัจจุบันที่เธอป่วยเป็นไข้มาลेरเรีย จนต้องนอนใน รพ. ซึ่งเธอเล่าว่าด้วยการเป็นอาสาสมัครของมูลนิธิ เธอจึงมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิของเธอและได้เข้ารับรักษาตัวใน รพ.รัฐ คือ รพ.สมุทรสาคร แม้ว่าเธอจะไม่มีบัตรประชาชนก็ตาม บีไม่สามารถจะบอกเล่าเหตุการณ์ในตอนเด็กในเรื่องการรักษาพยาบาลให้ผู้วิจัยทราบได้มากนัก เพราะเธอก็จำไม่ได้ว่าเธอได้รับอะไรบ้าง เพียงจากคำพูดคุยของมารดา กับเธอบางครั้งในช่วงที่น้องชายเล็ก ๆ เธอจึงทราบเพียงเลา ๆ ว่า เธออาจจะเคยได้รับวัคซีนในช่วงแรกเกิดมาบ้าง แต่ไม่สามารถให้รายละเอียดหรือยืนยันมันเหมาะได้ว่าเธอเคยได้รับวัคซีนมาแล้ว สำหรับการเลี้ยงดูของมารดาในช่วงวัยเด็กของเธอ เธอเล่าว่ามารดา ก็จะเลี้ยงดูด้วยอาหารตามที่มี เช่น ปลาทอด ผักต้ม ไข่ต้ม แองเค็ด ซึ่งเป็นอาหารที่ผู้ใหญ่ทานและเธอไม่ได้รับประทานนมเป็นอาหารหลักหลังจากจำความได้ มีเพียงนมกล่องจากร้านค้าบางครั้งเท่านั้น เมื่อเธอกลับไปประเทศพม่า อาหารส่วนใหญ่ก็เป็นอาหารมอญเหมือนที่เธอเคยทานเมื่ออยู่ประเทศไทย เธอจึงมีรูปร่างที่ค่อนข้างเพียว เล็ก ซึ่งอาจจะมาจากการไม่ได้รับประทานนมอย่างสม่ำเสมอมาตั้งแต่เล็ก ๆ และเธอก็ไม่ชอบเนื้อสัตว์ ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าสิ่งเหล่านี้คงจะมีผลต่อสัดส่วนความสูงของเธอ

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

บีถือเป็นกรณีศึกษาคนหนึ่งที่ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือในประเทศไทย ซึ่งมีผลต่อตัวเธอคือการเขียนและอ่านภาษาไทยไม่ได้ บีเพียงแต่พูดภาษาไทยได้จะฉานเท่านั้น แต่สิ่งที่ได้จากกรได้เล่าเรียนใน รร.ที่พม่าคือ ความแตกฉานในภาษาพม่า มอญ และภาษาอังกฤษบ้าง ทำให้เมื่อเธอกลับสู่ประเทศไทย เธอจึงมีโอกาสในการทำงานที่ต่าง ๆ สูง เนื่องจากเธอเป็นแรงงานต่างด้าวที่พูดภาษาไทยได้ชัดเจนและสามารถสื่อสารภาษาได้อีกถึง 3 ภาษา เธอจึงสามารถเข้าเป็นอาสาสมัครในมูลนิธิได้ เพื่อช่วยเหลืองานต่าง ๆ ที่ต้องใช้ภาษาในการติดต่อ นอกจากนี้เธอยังได้ทำหน้าที่เป็นล่ามให้กับ รพ.สมุทรสาครด้วย ส่วนงานโรงงานที่เธอทำอยู่นั้น เธอก็ได้รับการส่งเสริมจากนายจ้างให้ดูแลช่วยเหลือคนงานที่เป็นผู้หญิงด้วยกัน บีคุยถึงเรื่องความฝันของเธอให้ผู้วิจัยฟังว่าเมื่อเธอได้เข้ามาทำงานเป็นอาสาสมัครของมูลนิธิทำให้เธอเห็นถึงประโยชน์ของการศึกษา และเธออยากจะมีโอกาสเข้ารับการศึกษาในประเทศไทยจนจบถึงชั้นปริญญาเอก “บีเห็นนักวิชาการที่มาพูดให้ฟังเวลาบีได้เข้าร่วมการประชุมแล้วอยากเป็นบ้าง อยากเรียนสูง ๆ จนเป็น

ดอกเตอร์ไม่รู้จักมีโอกาสไม่มี” ปัจจุบันบีทำงานในโรงงานแกะกึ่งและเป็นอาสาสมัครให้กับมูลนิธิ ซึ่งผู้วิจัยได้สอบถามถึงเรื่องเวลาที่ดูเหมือนว่าบีจะมีโอกาสมากกว่าแรงงานคนอื่น ๆ บีเล่าว่า ด้วยความรู้ที่เธอได้รับจากมูลนิธิทำให้เธอเรียนรู้ถึงสิทธิที่เธอควรจะได้ บีทำงานในช่วงเช้าตั้งแต่เวลา 7.00 – 18.00 น. จากนั้นก็มีเวลาว่างในการเข้าอบรมในช่วงเย็นประมาณ 3-4 ชม. และเข้าทำงานโอ.ที. ถึงประมาณ 5 ทุ่ม ซึ่งหากวันไหน เธอทำงานกะกลางคืนเธอจะมีเวลาในช่วงบ่ายวันละ 3-4 ชม. ในการเป็นอาสาสมัคร และหากวันไหนเธอต้องไปเป็นอาสาสมัครทั้งวัน เธอก็จะขออนุญาตนายจ้างไปโดยรับค่าตอบแทนในการเป็นอาสาสมัครอบรมสุขภาพของวันนั้นแทน บีเล่าว่าเธอไม่เคยมีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนคนไทยเลย เพราะเธอพูดภาษาไทยชัดเจนและปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมแบบไทยได้ เธอมีกิจกรรมนันทนาการกับเพื่อนคนไทย ซึ่งที่ทำงานจะจัดกิจกรรมให้ปีละ 2 ครั้ง และร่วมกิจกรรมกับมูลนิธิในสมุทรสาครเพื่อดูแลสุขภาพและการควบคุมโรคจากเพศสัมพันธ์ และโรคติดต่อของแรงงานต่างด้าว แม้ว่าบีจะไม่ได้มีเวลาว่างมากนักในแต่ละวัน แต่ผู้วิจัยก็เห็นงานอดิเรกของเธอในการพบปะกัน บางครั้ง เช่น การดักไหมพรม ซึ่งเธอบอกว่าเพื่อนคนไทยเป็นคนสอน และซื้ออุปกรณ์กับแบบมาให้ เธอฝึกจนเริ่มชำนาญและได้ถักเป็นอาชีพด้วย ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าเป็นอาชีพเสริมที่ดีอาชีพหนึ่งที่ได้ทั้งเงินและความสุขไปพร้อม ๆ กัน

3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบกดขี่(ความปลอดภัยในชีวิต)

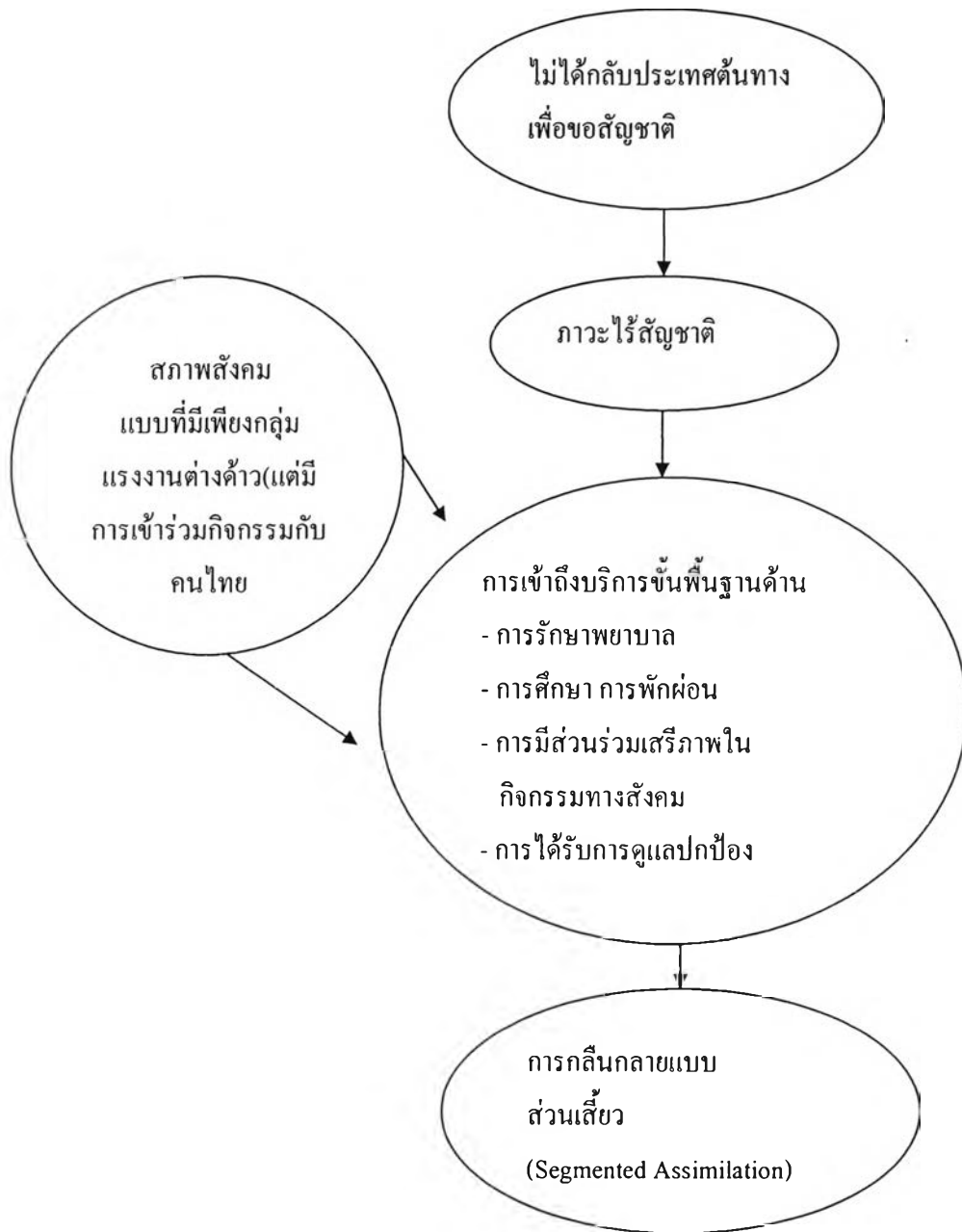
บีทำงานแกะกึ่งในโรงงานกึ่ง ซึ่งมีรายได้เดือนละ 2,000 – 2,500 บาท ซึ่งเงินรายได้ไม่ใช่เดือนเดือนประจำ “แล้วแต่ความขยันที่โรงงานเขาให้ กก.ละ 1 บาท ถึง 3 บาท แล้วแต่กึ่งตัวเล็กตัวใหญ่” บีเล่าว่าบางครั้งเธอมีงานทำแค่ 10 ชม.ต่อวัน แต่บางวันก็มากกว่านั้น “บางทีหัวหน้าเขาขอให้อยู่จนกึ่งหมด ช่วงไหนมีกึ่งเข้ามามาก็ไม่ค่อยจะได้นอนเลย แต่บีก็อยากทำ เพราะจะได้มีเงินเก็บ” บีกล่าวถึงสภาพในการทำงานของเธอว่า บางครั้งเธออยากมีงานที่สบายกว่านี้ แต่บีไม่มีทางเลือก แม้เธอจะไม่ชอบเท่าไร เพราะเธอต้องยืนทั้งวัน ในโรงงานมีกลิ่นเหม็นต่าง ๆ ตั้งแต่กลิ่นกึ่ง สารเคมี เช่น ไฮเตอร์เป็นต้น และบีเองก็แพ้กลิ่นเหล่านี้ด้วย แต่เธอก็ต้องทำ เพราะเธอไม่สามารถจะเลือกงานทำได้ “บีเคยคิดเหมือนกันนะว่าทำไมตัวเองต้องมาทนทำงานที่ทั้งเหนื่อยแลเหม็นอย่างนี้ บีเห็นแรงงานคนอื่น ๆ แล้วรู้สึกเหมือนคนไทยบ้าง ตอนนี้นี้บีก็ยังไม่มียบัตร เพราะบีเข้ามาก่อนที่จะได้ทำบัตร ตอนนี้นี้ก็ยังไม่อยากกลับแล้ว อยากอยู่ที่นี้ หากใช้เงินนายหน้าหมด ก็จะหางานตามบ้านทำ บีแพ้พวกไฮเตอร์ อยู่นาน ๆ คงจะตายเสียก่อน”

4. ด้านการมีส่วนร่วมเสรีภาพในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

ปัจจุบันบีอาศัยอยู่กับเพื่อนที่มาด้วยกันจากพม่าภายในโรงงานแกะกึ่งแห่งหนึ่ง ใกล้สะพานปลา บีถือเป็นกรณีศึกษาที่เข้าสู่กระบวนการแรงงานแล้ว แต่ก็มีโอกาสได้เข้ามามีส่วน

ร่วมในกิจกรรมทางด้านของสังคมภายนอก คือการเป็นอาสาสมัครด้านสุขภาพ เธอมีโอกาสดูรับความรู้และทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่คนไทยและเด็กไทย บีนับถือศาสนาพุทธ ตามครอบครัว เธอได้มีโอกาสไปทำบุญตักบาตรและสวดมนต์ที่วัด ในบางครั้งกับเพื่อนในโรงงานที่เป็นทั้งแรงงานต่างด้าวและคนไทย นอกจากนี้ บียังได้ร่วมกิจกรรมที่สำคัญของประเทศไทยหลายอย่าง เช่น วันสงกรานต์ วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา กับเพื่อนแรงงานต่างด้าว ซึ่งบีเล่าว่ากิจกรรมก็คล้ายกับที่คนไทยทำ เพราะบีได้มีโอกาสไปร่วมงานแบบที่คนไทยทำด้วย บีจึงเป็นผู้รับมรดกทางวัฒนธรรมของทั้งสองชาติพันธุ์ในเวลาเดียวกัน ซึ่งเมื่อผู้วิจัยถามถึงความผูกพันและความชอบระหว่าง 2 เชื้อชาตินี้ เธอนิ่งคิดอยู่นานและตอบว่า “บีว่ามันเหมือนกันนะ ไม่ค่อยต่าง โดยรวม ๆ แล้วคล้ายกัน ไทยนับถือพุทธ มอญก็นับถือพุทธ แต่อาหารอาจต่างกันบ้าง มอญบางคนกินหมากแต่รวม ๆ ก็ไม่ต่างมาก บีชอบทั้งมอญทั้งไทยเลย บียังคงมีความหวังมีจะได้อยู่ในประเทศไทยอีกต่อไป เธอเล่าว่าทุกวันนี้ พยายามปรับตัวให้เข้ากับคนไทย หัดเขียนภาษาไทย อ่านภาษาไทย และเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ จากเจ้าหน้าที่คนไทย “บางทีบีอาจสมัครเป็นอาสาสมัครแบบเต็มเวลาก็ได้ เงินเดือนน้อยหน่อย แต่ได้ความรู้ และงานไม่หนัก แล้วบีค่อยหางานพิเศษทำเอา”

ไคอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 10 : นาง (นามสมมติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	อำเภอสังขละ จ.กาญจนบุรี
อายุ	ขณะให้สัมภาษณ์อายุ 21 ปี
การศึกษา	ไม่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน
บิดามารดา	บิดาและมารดามีเชื้อสายมอญ เกิดที่ประเทศพม่า ต่อมาอพยพมาอาศัยอยู่ระหว่างตะเข็บชายแดนประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2524 และย้ายเข้ามาใน อ.สังขละบุรี ในปี พ.ศ. 2525 และในปี 2535 ได้อพยพเข้ามาใน จ.สมุทรสาคร
จำนวนพี่น้อง	มีพี่น้องจำนวน 2 คน เป็นผู้หญิง 1 คน และผู้ชาย 1 คน

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก

นางได้พบปะกับผู้วิจัยจากการแนะนำของแรงงานต่างด้าวท่านหนึ่งซึ่งผู้วิจัยได้พบปะขณะลงพื้นที่ในฐานะอาสาสมัครของมูลนิธิแห่งหนึ่งใน จ.สมุทรสาคร จากการพูดคุยของแรงงานท่านนี้ถึงปัญหาต่าง ๆ ในการทำงานและการรักษาสุขภาพจากเหตุเจ็บป่วย จึงได้เกี่ยวโยงไปถึงเรื่องเด็กและเยาวชนบุตรแรงงานต่างด้าวที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษารักษาพยาบาลได้ และนางก็ได้รับการแนะนำให้พบกับผู้วิจัยในตอนเที่ยงวัน ซึ่งเป็นช่วงเวลาพักกลางวันของเธอ นางเป็นเด็กสาวผิวพรรณดี รูปร่างสมส่วน และมีรอยยิ้มฉายอยู่บนหน้า ดวงตามีความสดใส สมวัย เธอนุ่งผ้าถุงแบบชาวมอญ แต่ไม่ได้ปะแป้งพม่าเหมือนผู้หญิงชาวมอญคนอื่น ๆ นางเล่าให้ฟังตามที่เธอจำความได้ว่า เธออาศัยอยู่ใน อ.สังขละ จ.กาญจนบุรี ตั้งแต่เล็ก ๆ และต่อมาประมาณปี 2535 เธอและครอบครัวจึงเข้ามาตั้งรกรากอยู่ที่จังหวัดสมุทรสาคร บิดาและมารดาของเธอเป็นชาวมอญที่เกิดในพม่าและอพยพเข้ามาอยู่ระหว่างตะเข็บชายแดนไทย-พม่า ก่อนจะอพยพเข้ามาอยู่ในสังขละ “แม่เคยเล่าให้หนูฟังว่า หนูเกิดที่สังขละ ตอนแม่ไปเก็บของป่า แม่คลอดหนูที่นั่น มีหมอตำแยช่วยทำคลอด” นางเติบโตขึ้นมาในประเทศไทย และอพยพตามครอบครัวเข้ามาใน จ.สมุทรสาครเมื่อเธออายุได้ประมาณ 10 ปี ต่อมาบิดามารดาของเธอทนต่อการทำงานที่ต้องใช้แรงงานหนักในโรงงานไม้ไผ่ จึงอพยพกลับบ้านที่ อ.สังขละเหมือนเดิมโดยไปเปิดร้านซ่อมจักรยานยนต์ และออกเรือหาปลาในลำน้ำเพื่อเลี้ยงครอบครัวและขายบ้าง ส่วน

มารดา มีอาชีพเป็นแม่บ้าน โดยนางสมัครใจที่จะอาศัยอยู่ในสมุทรสาครต่อไปกับเพื่อนของเธอ ซึ่งทั้งคู่ได้เช่าบ้านอยู่ไม่ไกลจากโรงงานมากนัก และปัจจุบันนางก็มีแฟนแล้ว เป็นชาวมอญเหมือนกัน แต่ทั้งคู่ยังไม่ได้ตกลงใจจะแต่งงานกัน

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

ผู้วิจัยมีโอกาสพบนางไม่บ่อยนัก ด้วยเหตุผลของเวลาและในช่วงนี้ นางเล่าว่า โรงงานที่เธอทำอยู่ก็มีคู่แข่งเข้ามามาก จึงไม่ค่อยมีเวลาพักผ่อน เมื่อถึงเวลาพักได้เธอจึงอยากพักผ่อน ผู้วิจัยจึงมีโอกาสได้พูดคุยกับเธอบ้าง การพบปะจึงใช้เวลา 3-4 ครั้งในการปะติดปะต่อข้อมูล นางปรารถนากับผู้วิจัยว่าเธอไม่ค่อยรู้เรื่องการทำบัตรประชาชนหรือสิทธิใด ๆ ที่เธอควรจะได้ รู้แต่ว่าวันนี้จะทำอะไรเพื่อให้มีเงินมาใช้จ่ายและเก็บไว้ส่งให้พ่อและแม่ที่ต่างจังหวัดเพื่อชดวันหนึ่งหากเธอเมื่อที่นี้แล้วหรือมีหนทางที่ดีกว่า เธอจะได้มีเงินใช้จ่ายในเวลานั้น “พ่อกับแม่หนูก็อยู่เมืองไทยมานาน ไม่เห็นเขาต้องใช้บัตรอะไร กลัวก็กลัวนะตำรวจ แต่หนูพูดไทยชัด แล้วหนูไปไหนก็แต่งตัวเหมือนคนไทย หนูไม่กลัวถูกจับหรือ อยากรหาเงินเยอะ ๆ ให้พ่อกับแม่ กะว่าจะเปิดร้านขายของเล็ก ๆ ที่สังขละ อีกหน่อยหนูก็จะกลับบ้าน ที่นั่นไม่ค่อยมีตำรวจไปยุ่งมาก” เมื่อผู้วิจัยถามถึงอนาคตเมื่อนางแต่งงานแล้วลูกของนางจะเป็นอย่างไร หากไม่มีบัตร เธอก็จะไปครูใหญ่ “อนาคตคล้ายว่ากันพี่ หนูไม่รู้จะทำยังไง แล้วพี่ว่าหนูจะทำยังไง” ซึ่งเมื่อถูกถามกลับผู้วิจัยก็อึ้งไม่แพ้เธอ เพราะจากคำบอกเล่าของนางในช่วงต้นของการพบปะกัน ผู้วิจัยทราบที่ นางคลอดที่เมืองไทย แต่ไม่มีหลักฐานของทางโรงพยาบาล เพราะเธอคลอดในป่า และบิดามารดาของเธอก็เป็นผู้เข้ามาในประเทศไทยโดยมิชอบด้วยกฎหมาย และจากการพูดคุยทั้งครอบครัว มีความหวังที่จะตั้งรกรากอยู่ในประเทศไทย การจะได้บัตรประชาชนก็ไม่ใช่ง่ายเลย “หนูว่า หนูจะเก็บเงินให้เยอะ ๆ พอแต่งงานแล้วจะกลับไปบ้าน หากมีลูกก็จะยกให้คนไทยนะพี่ แถวนั้นเขาบอกว่าเป็นลูกคนไทยก็สบายเข้าโรงเรียนได้

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

นางเล่าถึงในวัยเด็กเท่าที่เธอจำเรื่องราวได้ว่า เธอเติบโตขึ้นมาในหมู่บ้านที่อยู่ในป่า ซึ่งเธอบอกว่าที่นั่นอากาศดี มีผักป่าของป่าเยอะ และเธอก็ได้เข้าป่าตามแม่เธอบ้างในตอนเด็ก ๆ ซึ่งนางคิดว่าน่าจะเป็นด้วยเหตุนี้ เธอจึงไม่ค่อยป่วย นาน ๆ จึงจะเป็นไข้หวัดสักครั้ง และหาก

เป็นไข้หวัด มารดาก็จะไปซื้อยาจากร้านคนไทยให้ หรือไม่กี่ต้มสมุนไพรทาน แม้แต่ในปัจจุบัน นางก็ไม่ค่อยเจ็บป่วยมากนัก และเธอไม่เคยเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลเลย แม้แต่ครั้งเดียว “พี่ว่าแปลกไหม หนูไม่เคยเข้าโรงพยาบาลเลย ไม่เคยป่วยมาก ๆ จนต้องไปหาหมอ อย่างมากหนูก็เป็นไข้หวัด กินยาก็หาย แต่เดี๋ยวนี้ก็เริ่ม ๆ บ้างแล้วแหละ เริ่มรู้สึกปวดหัว ปวดตัว บ้างแล้ว” เธอเล่าป็นเสียงหัวเราะ เมื่อถามถึงการได้รับวัคซีนในวัยเด็ก นางกล่าวว่า “หนูว่าหนูไม่เคยได้ฉีดยานะ ไม่เคยกินยาอื่น นอกจากยาแก้ไข้หวัด สงสัยหนูจะไม่ได้ฉีดวัคซีน” จากสภาพความเป็นอยู่โดยรวมของนางในปัจจุบัน เธอถือว่าเป็นเด็กสาวที่อยู่ในวัยแรกเริ่มที่มีสุขภาพค่อนข้างดี นางพักอาศัยอยู่ในบ้านเช่า ซึ่งเป็นห้องแถว 2 ชั้น โดยเธออาศัยอยู่ชั้นที่ 2 กับเพื่อน ๆ อีก 3 คน ซึ่งมีความแออัดของที่พักพอสมควร แต่เธอเล่าว่าการพักอาศัยหลาย ๆ คน ช่วยให้อุ่นใจและประหยัดเงินค่าเช่าบ้านได้มากโข ที่พักของนางตั้งอยู่ใกล้กับป่าไผ่น้ำ เช่น ต้นกก ต้นโกกงาง ซึ่งมีลมพัดเข้ามาเป็นระยะ ๆ มีกลิ่นเหม็นและฝุ่นละอองและเสียงดังบ้าง แต่ก็มีห้องน้ำที่สะอาดพอควร

2 ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

นางเป็นเด็กสาวที่พูดภาษาไทยได้ชัดเจนมากคนหนึ่ง เธอเล่าว่าตั้งแต่เล็กจนกระทั่งถึงปัจจุบันเธอไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือแม้แต่เล่มเดียว “หนูยังไม่เคยจะได้จับหนังสือเรียนเลขพี เมื่อก่อนแถวบ้านเขาก็ไม่มีใครเรียนหนังสือ เขาให้แต่คนไทย หนูเองที่พูดไทยได้เพราะพ่อกับแม่พูดไทยด้วยแล้วเพื่อนคนไทยแถวบ้านที่เป็นร้านค้าเขาพูดด้วย หนูเลขพูดได้ บ้านหนูไม่มีใครพูดมอญเลย แม่กลัวว่าหนูจะพูดไทยไม่ได้ แล้วจะอยู่เมืองไทยไม่ได้ ตอนนี่หนูอ่านหนังสือไม่ออกเลขซักตัว เขียนก็ไม่ได้ เขียนเป็นแต่ ถึง บวก ลบเลขบ้าง เพื่อนคนไทยเขาสอนไว้เพื่อใช้เวลาซื้อของหรือนับเงินเดือน หนูก็อยากเรียนนะ หากมีที่ไหนเขาสอน หนูก็อยากไปเรียน อยากเขียนภาษาไทยได้ แต่หนูว่าคงยาก เพราะเขาจะมาสอนหนูทำไม หนูมันโตแล้ว บัตรก็ไม่มี ใจหนูอยากเป็นตำรวจ มันดูเท่ดีคนกลัว แต่หนูจะไม่ชอบคนริคเอาเงินหรือก กลัวเขาแข่งเอา” ช่วงเวลาที่ว่างจากการทำงาน นางก็จะทำความสะอาดห้อง นอนพักผ่อน และเธอเริ่มหัดเขียนและอ่าน หนังสือพม่าจากการสอนของเพื่อนแรงงานต่างด้าวบ้าง “อยากรู้ภาษาพม่า เวลาโดนเพื่อนพม่าด่า จะได้รู้ บางทีเราไม่รู้ว่าเขาคิดอะไรกับเรา แล้วคนรู้ทั้งภาษาพม่าและไทย มีภานิกกว่าที่โรงงานที่หนูทำเขาให้เงินพิเศษถ้าพูดได้ทั้งไทยทั้งพม่า เขาจะให้ป็นล่ามในโรงงาน”

3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบกคจี(ความปลอดภัยในชีวิต)

ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ กคจี(ความปลอดภัยในชีวิต) ชีวิตของนางขณะที่พบปะกับผู้วิจัยดูเหมือนว่ากำลังอยู่ในช่วงที่มีความสุข เธอเล่าว่าในขณะที่ชีวิตของเธอค่อนข้างดี มีอาชีพที่มั่นคงคือการทำงานในโรงงานบรรจุภัณฑ์ที่ทำหน้าที่แพ็ค

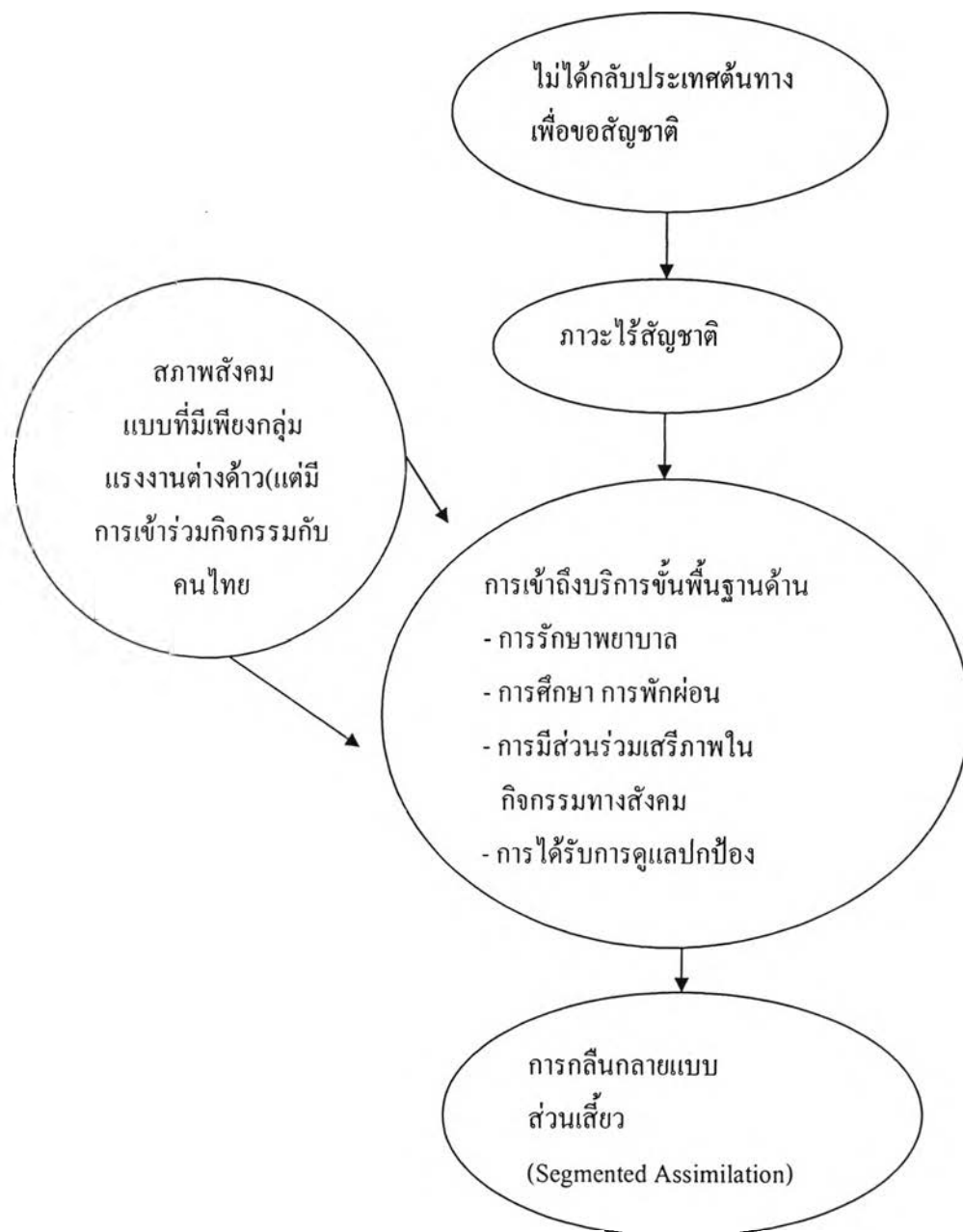
กึ่งใส่กล่องได้เงินเดือนละ 6,000 บาท ซึ่งถือว่าเป็นรายได้ที่ดีพอสมควรเมื่อเทียบกับแรงงานต่างด้าวรุ่นเดียวกันกับเธอที่มีรายได้เดือนละ 3,000 – 4,000 บาทต่อเดือน ขณะเดียวกันนางก็มีแฟนหนุ่มชาวมอญจากหมู่บ้านเดียวกันมาติดพัน และเขาก็เข้ามาทำงานในสมุทรสาครเช่นกัน แต่อยู่จนละโรงงานกับเธอ แต่ก็ไม่ห่างไกลกันนัก แม้ว่าเธอจะไม่ได้อยู่ร่วมกับครอบครัวอย่างพร้อมหน้า แต่เธอก็รู้สึกอบอุ่นดี “แฟนหนุ่มเขาเป็นคนคินะพี เหล้าไม่กิน บุหรี่ไม่สูง ไม่เที่ยว เก็บเงินอย่างเดียว ไม่โกหก หนูว่าหนูโชคคินะ” เธอพูดด้วยใบหน้าที่ยิ้มความสุขให้ผู้วิจัยเห็น นอกจากนั้นนางยังได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่านายจ้างของเธอเป็นคนใจดีมาก ไม่ค่อยดุคำหรือบังคับให้ทำงานหามรุ่งหามค่ำถ้าไม่เต็มใจ ซึ่งในช่วงปีแรก ๆ ที่เธอเข้ามาทำงานที่โรงงานแห่งนี้ เธอได้ทำงานอย่างหนักเพื่อเก็บเงินส่งให้พ่อกับแม่ที่บ้าน แต่ปัจจุบันเธอจะหยุดเมื่อถึงเวลาพัก โดยไม่ได้ทำล่วงเวลาบ่อยเหมือนแต่ก่อน นางเล่าว่าเธอชอบเข้าทำงานในช่วงเย็น คือ 19.00 น. และเลิกงานตอนเช้าประมาณ 4.00 น. เพราะกลางคืนจะค่อนข้างอากาศเย็น ทำให้ไม่เหนื่อยง่ายแล้วใช้เวลากลางวันนอนพักผ่อนในช่วงเย็นจึงจะตื่นขึ้นมาแล้วไปซื้อของในตลาดมารับประทานหรือทำธุระอย่างอื่น “นอนกลางวันก็ดี ไม่ต้องไปเดินแฟนพ่านให้ตำรวจจับ แถมไม่ต้องเปลืองสตางค์ไปซื้อของ ซื้อชุดสวย ๆ ใส่ แฟนหนุ่มก็ทำกลางคืนเหมือนกันรายได้ดีด้วยพี” นางปรารภกับผู้วิจัยว่า ทุกวันนี้เธอมีความสุขกับชีวิตที่เป็นอยู่ แม้ว่าเล็ก ๆ ในใจของเธอปรารถนาที่จะได้รับการศึกษาและมีอาชีพที่สบายเหมือนเด็กไทยหลาย ๆ คนที่เธอเคยเห็น แต่เธอก็ยังรู้สึกว่าตนเองมีความสุขและโชคดีกว่าแรงงานต่างด้าวรุ่นเดียวกันหลาย ๆ คน ที่เพิ่งเดินทางเข้ามาในประเทศไทย และพูดภาษาไทยไม่ได้ ซึ่งต้องทำงานหนักและถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับบ่อย ๆ

4. ด้านการมีส่วนร่วมเสรีภาพในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

“หนูเป็นพุทธที่ พ่อแม่หนูก็เป็นที่บ้านเราที่สังขละก็มีรูปพระและเจดีย์สวดภาณของพม่า พ่อกับแม่ยังคิดถึง ยังนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นั่น หนูเห็นแต่รูปสวยดี ที่นี้หนูไม่ได้ไปวัดไหน ไม่รู้จักเลขไม่กล้าไป” นั่นเป็นคำบอกเล่าจากเด็กสาวเมื่อถูกถามถึงการนับถือศาสนาและการปฏิบัติตามกิจกรรมทางศาสนา นางเล่าอีกว่าเธอไม่ค่อยจะได้เดินทางไปสถานที่ทางศาสนา เช่น วัดวาอารามมากนัก เนื่องมาจากไม่ค่อยรู้จักและไม่กล้าไป ในช่วงก่อนที่บิดามารดาของเธอจะเดินทางกลับสังขละนั้น เธอยังคงมีโอกาสที่จะได้เดินทางไปกับครอบครัว แต่เมื่อครอบครัวไม่ได้อาศัยอยู่ในสมุทรสาครแล้ว เธอก็ถูกตัดขาดจากการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ก็มีเพียงการกราบไหว้พระภูมิเจ้าที่หน้าโรงงานบ้าง และในที่พักบ้างตามสมควร รวมทั้งกิจกรรมด้านอื่น ๆ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวมอญหรือชาวพม่าด้วยกันในด้านต่าง ๆ เธอก็ไม่ค่อยมีโอกาสเมื่อสอบถามเธอกล่าวว่าเป็นเพราะหลังจากที่บิดาและมารดากลับไปสังขละ เธอจึงต้องใช้ชีวิตอย่างระมัดระวัง บุคคลที่เธอวางใจจะพูดคุยหรือไปไหนด้วย ก็มีแต่เพื่อน ๆ ที่ห้องและแฟนหนุ่มของ

เธอเท่านั้น นอกจากนี้ เธอก็ไม่ได้ใส่ใจใครมาก “พ่อกับแม่บอกให้หนูระวังตัว บางคนเข้าไปสนิทสนมก็จะถูกนายหน้าดึงเราเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ผู้เราไม่รู้จักเขามาก เวลาทำอะไรเกิดขึ้นในทางที่ไม่ดี เขาจะได้ไม่เอาเราเข้าไปเกี่ยว หนูกลัวที่สุดเลย โดยเฉพาะเรื่องยากกับเรื่องขัดผลประโยชน์ที่นี่ นายหน้าเยอะ เด็กใครก็เด็กใคร เห็นแล้วยังสงสารบางคนเลย มาแล้วไม่ค่อยมีอิสระ” นางบอกอีกว่าในช่วงสี่ห้าเดือนที่ผ่านมา เธอไม่ค่อยจะมีเวลาดูทีวีหรือสื่ออื่นๆ เลย เนื่องจากในโรงงานของเธอมีงานเข้ามาเยอะ เธอไม่อยากหยุดมาก เพราะอยากได้เงินเก็บเยอะ ๆ และเห็นใจเจ้าของโรงงานด้วย เพราะหากงานไม่เสร็จ กุ้งก็จะเสียหาย

ไต่อะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 11 : น้อย (นามสมมติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	จ.กาญจนบุรี
อายุ	๗
ณั้ให้สัมภาษณ์อายุ	22 ปี
การศึกษา	จบชั้นประถมศึกษาในประเทศพม่า
บิดามารดา	บิดาและมารดามีเชื้อสายพม่า มอญ เสียชีวิตแล้วทั้งคู่ ปัจจุบันเด็กอาศัยอยู่กับพ่อแม่บุญธรรมที่เป็นชาวมอญ
จำนวนพี่น้อง	เด็กเป็นบุตรคนที่ 1 ของบิดามารดา แต่เป็นบุตรคนโตในจำนวนบุตร 4 คน ของบิดามารดาบุญธรรม

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก

มีคนเดียวเปรียบเปรยไว้ว่า “โลกนี้คือละคร” ชีวิตของน้อยก็คงไม่แตกต่างจากคำเปรียบเปรยนี้นัก จากคำบอกเล่าของเธอ ในช่วงพักรับประทานอาหารกลางวัน ณ ส่วนราชการแห่งหนึ่งที่เราได้มีโอกาส “ก้าว” เข้ามาเป็นสมาชิก น้อยเล่าว่า ตั้งแต่เธอจำความได้ เธอและครอบครัวอาศัยอยู่ที่ จ.กาญจนบุรี ซึ่งในขณะนั้นเธอเองก็ไม่อาจทราบได้ว่าเป็นอำเภอใด ต่อมาไม่นาน หมู่บ้านที่เธออาศัยอยู่ถูกบุกจับและกวาดต้อน โดยเจ้าหน้าที่ของไทยโดยได้นำเธอซึ่งขณะนั้นอายุได้ประมาณ 9 ขวบ และครอบครัวรวมทั้งคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านไปส่ง ณ สถานที่ที่พ่อกับแม่ของเธอบอกกับเธอว่าเป็น “เขตชายแดน” เธอเล่าว่าเมื่อถูกปล่อยทิ้งไว้ ผู้คนทั้งหมดต้องเดินทางรอนแรมอยู่ในแนวชายแดนที่เป็นป่าเป็นภูเขาอยู่หลายอาทิตย์ มีอะไรที่ติดตัวไปก็นำมาทำอาหารรับประทานกัน และหาของป่าประทังชีวิต นอกจากนี้ยังต้องคอยหลบหลีกเจ้าหน้าที่ไทยและพม่าด้วย เนื่องจากไม่ยอมให้ถูกจับตัวอีก โดยมีผู้นำกลุ่มเป็นคนไทย ในที่สุดก็สามารถลักลอบเข้ามาประเทศไทยได้อีก และไปหลบซ่อนอยู่ตามไร้สวนของคนไทย “ผู้นำเขาจะเป็นคนดูแลคนนำทางตลอดที่ หนูเห็นพ่อเข้าไทยเขาก็ให้กระจายกันแต่ไม่ไกลกันมาก” ณ ช่วงเวลานี้เองที่น้อยเล่าอย่างเศร้าใจว่า พ่อและแม่ของเธอซึ่งคิดไข้ปามาขณะที่หลบหนีอยู่ก็ได้ล้มป่วยลง แต่ด้วยความกลัวจึงไม่กล้าไป รพ. ประกอบกับในช่วงนั้น ยังไม่คุ้นชินกับพื้นที่จึงไม่ทราบแหล่งขายยา พ่อและแม่ของน้อยจึงเสียชีวิตลง ปล่อยให้เธอต้องอยู่ในความอุปการะของเพื่อนบ้าน ซึ่งต่อมาก็คือ

พ่อแม่บุญธรรมของเธอคนปัจจุบัน น้อยจึงเติบโตขึ้นมาเป็นลูกสาวคนโตของครอบครัวนี้ และมีน้องจากมารดาบุญธรรมอีก 3 คน

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

จากคำบอกเล่าของน้อยถึงแหล่งกำเนิดของเธอ นั่น เธอเล่าว่าสถานที่ที่เธอเติบโตมาเป็นสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งใน จ.กาญจนบุรี เป็นบริเวณที่มีพื้นที่ของป่าและภูเขาสูงและสามารถที่จะเดินข้ามภูเขาไปสู่อีกด้าน ซึ่งมารดาเธอเล่าว่าสามารถข้ามไปประเทศพม่าได้ แต่ด้วยความที่ขณะนั้นเธออายุยังน้อย จึงไม่สามารถจะบอกหมู่บ้านหรือเขตที่เธออยู่ได้อย่างชัดเจนว่าอยู่ในหมู่บ้านหรือตำบลใด แม้แต่บิดาและมารดาบุญธรรมของน้อยก็ไม่สามารถบ่งบอกชี้ชัดได้ว่าเป็นที่ใด “ผมกับเมียไม่ได้ออกไปไหน อยู่แต่ในสวน มานี้ก็มีคนพามา นั่งรถมาตลอดไม่รู้ว่าเป็นที่ไหนบ้าง อยู่นี้จึงได้ไปไหนต่อไหน พอมาทำงานเป็นอาสาสมัครเลขกล้าขึ้น ไม่ค่อยกลัวเหมือนเมื่อก่อน หากมีปัญหาที่ปรึกษาทนายความของมูลนิธิได้ จากคำบอกเล่าของบิดาและมารดาบุญธรรมของน้อย ทำให้ทราบอย่างกลาง ๆ ว่า น้อยคลอดที่บ้านใน จ.กาญจนบุรี โดยมีหมอดำแขชาวมอญเป็นคนช่วยทำคลอด บิดามารดาบุญธรรมรู้จักบิดาและมารดาของน้อยในช่วงที่มาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้าน แต่ไม่ได้สนิทกันมาก จึงไม่ทราบว่า บิดามารดาของน้อยมีภูมิลำเนาอยู่ที่ใดในรัฐมอญ เนื่องจากมาจากคนละที่ แต่พบกันในประเทศไทย และอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันที่กาญจนบุรี “ผมกับเมียเป็นบ้านเดียวที่อยู่ใกล้พ่อแม่มัน วันพ่อแม่มันเสียชีวิตก็อยู่ข้าง ๆ มัน สงสารมัน เลยให้มันมาอยู่ด้วย เพราะไม่มีญาติคนอื่น จนมันมาเป็นลูกผม เคยพากลับไปพม่า แต่หาบ้านพ่อแม่มันไม่เจอ ผมกับเมียเลยเลี้ยงมันเอาบุญ แต่มันก็ดีเป็นลูกดี” มารดาบุญธรรมของน้อยเล่าว่า เคยพาน้อยกลับไปเรียนที่พม่าอยู่ช่วงหนึ่ง เนื่องจากถูกตำรวจจับและส่งกลับไป แต่หลังจากนั้นก็กลับมาทำงานในประเทศไทยอีก โดยในครั้งล่าสุดเมื่อปี พ.ศ. 2536 ได้กลับเข้ามาทำงานโดยมีนายหน้าจัดหางานเป็นคนพาเข้ามาทำงานในสมุทรสาคร และได้อยู่อาศัยจนถึงปัจจุบัน เพื่อน ๆ ที่รู้จักน้อยมักเรียกน้อยว่า “พม่า” เพราะน้อยพูดภาษาไทยไม่ชัดเจนนัก แต่ก็สามารถสื่อสารได้ดีมาก และน้อยเองก็เรียกตัวเองว่าเป็นคนพม่าเช่นกัน โดยเธอให้เหตุผลว่า “หนูเกิดมา หนูก็รู้ว่าหนูไม่ใช่คนไทย แต่หนูก็ไม่ได้ผูกพันกับฝั่งโน้น(พม่า) หนูอยากอยู่ที่นี้ แต่หนูก็ไม่ได้หลอกตัวเองว่าหนูคนไทย”

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

น้อยถือได้ว่าเป็นเยาวชนคนแรกที่ถูกจับพบว่าเธอมีโอกาสหลาย ๆ อย่างที่เด็กในสภาพเดียวกับเธอไม่มีโอกาสเข้าถึง นั่นคือ น้อยได้เข้าทำงานในสถานพยาบาลของรัฐแห่งหนึ่งในสมุทรสาคร ในฐานะล่าม ซึ่งมีหน้าที่ในการรับและให้คำแนะนำแก่แรงงานต่างด้าวที่เข้ามารักษากับโรงพยาบาล และการจัดทำโปสเตอร์ภาษาพม่า การออกหน่วยให้คำแนะนำแก่แรงงานพม่าและมอญ โดยเธอเป็นลูกจ้างอัตราจ้างพิเศษที่โรงพยาบาลข้างขึ้น โดยไม่ได้นำเงินของรัฐบาลมาใช้ เธอจึงได้ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลต่าง ๆ สิทธิในการรักษาพยาบาล และสามารถให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นได้ น้อยเล่าว่า เธอไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องสุขภาพและการรักษาพยาบาลเลย เพราะเธอคลุกคลีอยู่ทุกวัน และได้เรียนรู้วิธีที่จะดูแลตนเอง แม้ว่าในวัยเด็ก เธอจะไม่ได้รับการฉีดวัคซีนเลยก็ตาม “หนูโชคดีที่ พ่อหนูเขาเป็นอาสาสมัครให้กับมูลนิธิ แล้วเขาเลยเอาหนูมาช่วยงาน จนหนูรู้งานแล้วที่ที่มูลนิธิเขาติดต่อให้เป็นล่ามกับโรงพยาบาล เพราะโรงพยาบาลมีปัญหาคุยกับแรงงานต่างด้าวที่มารักษาไม่รู้เรื่องเลย ไม่รู้ว่าเขาเป็นอะไร หนูเลยได้เข้ามาทำงาน” ปัจจุบันนอกจากน้อยจะเป็นล่ามให้กับโรงพยาบาลแล้ว หน้าที่ของเธออีกอย่างคือการออกหน่วยกับโรงพยาบาลเพื่อไปให้คำแนะนำแก่แรงงานต่างด้าวในพื้นที่ต่าง ๆ ของสมุทรสาคร เธอจึงต้องเรียนรู้การเกิดโรคและการป้องกันโรคต่าง ๆ ทั้งที่มีอยู่ในประเทศไทยและการนำเชื้อโรคเข้ามาแพร่พันธุ์ของแรงงานต่างด้าวด้วย น้อยบอกว่าทุกวันนี้เธอมีสุขภาพดี และได้รับการรักษาอย่างดีเมื่อมีอาการป่วย รวมทั้งครอบครัวของเธอด้วย

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

น้อยได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษ ในขณะที่บิดามารดาบุญธรรมนำเธอกลับไปประเทศพม่า โดยเธอได้เข้าเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาในรัฐมอญ ซึ่งทำให้เธอสามารถพูดได้ถึง 3 ภาษา คือ ภาษามอญ พม่า และภาษาอังกฤษ เมื่อเธอกลับเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยอีกครั้ง แม้จะไม่มีโอกาสได้เข้ารับการศึกษาระดับชั้นใด ๆ เลยก็ตาม แต่เธอก็มีทักษะการพูดที่อยู่ในระดับดีเลขที่เดียว ปัจจุบันน้อยเล่าว่า นอกจากการทำงานเป็นล่ามในโรงพยาบาลแล้ว เธอยังได้ใช้เวลาว่างในการฝึกทักษะเพิ่มเติม คือ การไปเรียนวิชาชีพ และการเย็บเสื้อผ้า ซึ่งเธอคาดหวังว่ามันจะเป็นอาชีพที่จะเลี้ยงชีพเธอได้ เมื่อยามที่งานประจำในโรงพยาบาลของเธอสิ้นสุดการจ้าง น้อยมีเวลาว่างจากการทำงานอย่างเต็มที่ในวันเสาร์และอาทิตย์ เนื่องจากเป็นวันหยุดราชการ เธอใช้เวลาเหล่านี้ไปกับการเรียนเพิ่มเติมในด้านวิชาชีพ และการเขียนภาษาไทย และร่วมกิจกรรมกับคนไทยด้วย ในปีนี้น้อยเล่าว่า เธอได้เข้าร่วมเล่นกีฬาของโรงพยาบาล การรณรงค์ป้องกันโรค

เท้าข้าง และใช้เลือดออกร่วมกับอาสาสมัครของชุมชนต่าง ๆ ในสมุทรสาคร “หนูอยู่ที่นี้ก็มีความสุขดีค่ะพี่ คนไทยที่นี้ดีกับหนูมากเหมือนหนูเป็นคนไทย หนูไม่อยากได้บัตรหรอก แต่อยากอยู่เพราะกว่าจะมีบัตรหนูไม่รู้ต้องคืนรชนาคาไหน”

3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบคดี(ความปลอดภัยในชีวิต)

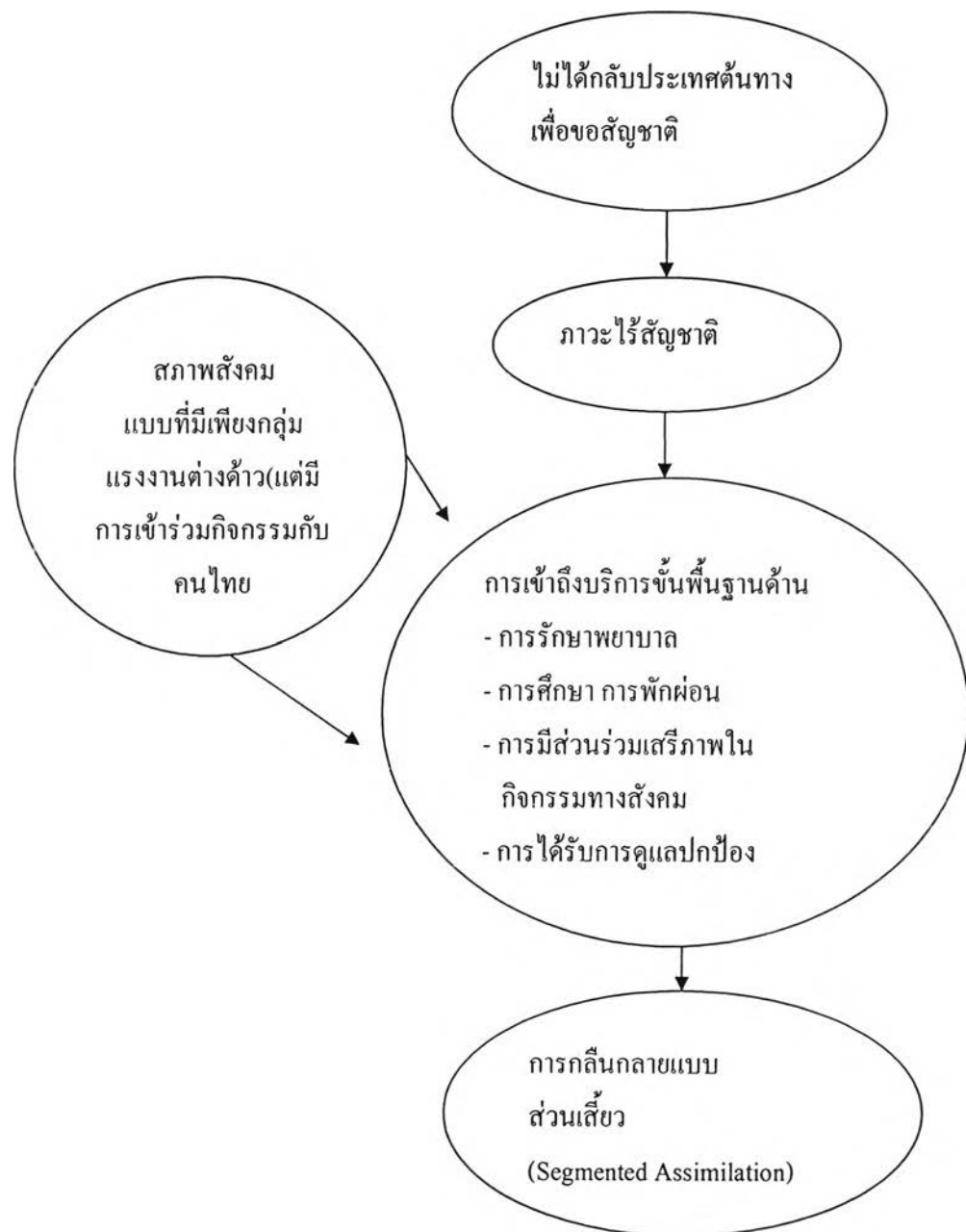
ปัจจุบันน้อยอาศัยอยู่กับบิดาและมารดาบุญธรรมของเธอโดยมารดาของเธอทำหน้าที่เป็นแม่บ้านเพียงอย่างเดียว ส่วนบิดาของเธอก็ทำงานกับมูลนิธิแห่งหนึ่ง และมีงานเสริมเป็นคนจัดหาแรงงานต่างด้าวให้กับบริษัทต่าง ๆ ซึ่งจะมีนายหน้าที่อยู่เหนือจากบิดาของเธออีกชั้นหนึ่ง ชีวิตของน้อยจึงถือว่ามีความปลอดภัยและได้รับการคุ้มครองจากบิดาบุญธรรมของเธออย่างเต็มที่ นอกจากนี้ การได้ทำงานกับสถานี่ราชการในประเทศไทยก็เป็นการเปิดตัวของน้อยออกสู่สาธารณะมากขึ้น น้อยเล่าว่า แรก ๆ ก็กลัวตำรวจ เมื่อพบหน้าหรือตำรวจมารับบริการ แต่พี่ ๆ ที่ทำงานในโรงพยาบาลบอกให้เธอไม่ต้องสนใจและหากมีเหตุการณ์ไม่ดี ทาง รพ.ก็จะช่วยพูดคุยกับตำรวจให้ เธอจึงคลายกังวล และต่อมาการพบปะของเธอกับตำรวจจึงเป็นภาพที่ซาซินตา และไม่ถูกฟ่งเล็ง จากตำรวจอีกเลย ปัจจุบันน้อยมีรายได้ต่อเดือน เดือนละ 4,100 บาท และมีค่าล่วงเวลาสำหรับการออกหน่วยในวันหยุดหรือวันใดที่กลับดึก ครั้งละ 125 บาท เมื่อถามถึงความฝันของเธอ น้อยบอกด้วยท่าทางตลก ๆ ว่า “หนูอยากเป็นหมอค่ะ เท่าดี เงินเดือนเยอะ คนชอบ ซึ่งเธอก็ทราบดีว่า ความฝันนี้ไม่สามารถเป็นจริงได้เลย แต่เธอก็แอบปลื้มกับบุรุษสีขาวอย่างชื่นชม

4. ด้านการมีส่วนร่วมเสรีภาพในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

บิดา มารดาของน้อยเป็นผู้ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และน้อยก็ได้เจริญรอยตามบุพการีอย่างเต็มใจ เธอเล่าว่าครอบครัวของเธอไปทำบุญที่วัดบ่อยครั้ง และบิดาของเธอก็สนิทกับเจ้าอาวาสที่วัดด้วย “ท่านเป็นมอญเหมือนเราที่ ท่านนุกเบิกทำวัดแบบมอญ พี่เคยไปไหม” ผู้วิจัยสอบถามถึงชื่อของวัดและเล่าถึงลักษณะภายในวัด ซึ่งทำให้น้อยดีใจมากที่ทราบว่าผู้วิจัยเคยเดินทางไปทำบุญ จึงทำให้การพูดคุยของเธอเต็มไปด้วยความสนิทสนมที่เพิ่มขึ้นอย่างทันตาเห็น แม้ว่าน้อยจะอาศัยอยู่ในประเทศไทย แต่ข่าวสารต่าง ๆ จากฝั่งพม่าก็ยังสามารถส่งถึงเธอได้ โดยแรงงานต่างด้าวที่ข้ามไปข้ามมาอยู่อย่างต่อเนื่อง ประกอบกับบิดาของเธอทำหน้าที่เป็นนายหน้าด้วย และประการสำคัญน้อยสามารถที่จะอ่านภาษาพม่าและมอญได้ จึงทำให้การได้รับและเสพข่าวสารของเธอไม่มีอุปสรรคใด ๆ มากั้นไว้ นอกจากนี้แล้ว น้อยยังได้รับข่าวสารของประเทศไทยทุก ๆ วันจากโทรทัศน์ที่ติดตั้งไว้ในที่ทำงานของเธอซึ่งเป็นเครื่องผ่อนคลาของผู้นำทำกรรักษาและเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล น้อยกล่าวว่าชีวิตของเธอมืออิสระที่จะเลือกคิด เลือกทำ และสร้างตนเองได้ ในประเทศไทย เธอมีความสุข ความสบายใจ และรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

ที่นี่ และแม้ว่าเธอจะอยู่ในฐานะ “ต่างด้าว” ในประเทศไทยก็ตาม แต่เธอก็ยินดีและยอมรับ เพราะเธอคิดเสมอว่าประเทศไทยมีบุญคุณต่อเธอในการให้ที่อยู่และให้งานกับเธอ และคนไทยก็ดีกับเธอ เธอจึงไม่อยากจะเรียกร้องอะไร หรือคืนรนเพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นคนไทย

ไคอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 12 : ชาย (นามสมมติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	จ.กาญจนบุรี
อายุ	ขณะนี้สามขวบอายุ 25 ปี
การศึกษา	ได้รับการศึกษาเกรด 6 จากประเทศพม่า
บิดามารดา	บิดาและมารดามีเชื้อสายพม่า มอญ บิดาได้รับสัญชาติไทยแล้ว แต่แยกทางกับมารดา และพาลูกกลับพม่า ทำให้เด็กไม่ได้รับสัญชาติไทย
จำนวนพี่น้อง	เป็นบุตรคนที่ 5 ในจำนวนพี่น้อง 6 คน

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก

ชายพบปะกับผู้วิจัยโดยการแนะนำจากแม่ค้าร้านขายข้าวแห่งหนึ่งในสมุทรสาคร เนื่องจากทุกครั้งมีผู้วิจัยเดินทางไป จ.สมุทรสาคร จะต้องแวะรับประทานอาหารที่ร้านนี้ เพราะจิตใจในรสชาติและเป็นร้านทางผ่าน การพบปะกันบ่อยครั้งจึงเป็นที่มาของการสนทนาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการเดินทางมาของผู้วิจัย เนื่องจากผู้วิจัยดูแปลกตา บุคลิกไม่เหมือนคนสมุทรสาคร การเล่าสู่กันฟังของผู้วิจัยจึงเป็นที่มาของการได้พบปะกับชายในวันหนึ่ง จากคำแนะนำของคุณแม่ค้าขายข้าวแกงร้านนี้เอง ชายถือว่าเป็นหนุ่มวัยฉกรรจ์ รูปร่างสันทัด ผิวสีน้ำตาล น้ำผึ้ง แวดตาดูเป็นบุคคลที่มุ่งมั่น ชายได้สอบถามผู้วิจัยหลายอย่างถึงสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการจากเขา และวัตถุประสงค์ของการนำเรื่องราวของเขา “ผมอยากรู้ว่าชีวิตผมมีค่ากับใครเขาด้วยหรือ พี่ถามผลแล้วผมจะช่วยอะไรพี่ได้บ้าง” จากการพูดคุยผู้วิจัยรู้สึกว่าเป็นบุคคลที่ชอบต่อมตน และชี้แจงใจผู้อื่น บุคลิกนี้ช่างคู่คิดกับหน้าตา ผิวพรรณที่ดูขึงขัง จริงจังยิ่งนัก ผู้วิจัยได้เล่าให้ชายฟังถึงการสนใจมาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องของชายและเยาวชนคนอื่น ๆ และกรอบที่ผู้วิจัยจะเขียนรายงาน โดยผู้วิจัยย้ำกับชายว่า “น้องไม่ต้องกลัวนะ ชื่อของน้องจะถูกเก็บไว้เป็นความลับ พร้อม ๆ กับสถานที่ที่น้องพักอาศัยอยู่ด้วย พี่ต้องการเพียงรายละเอียดชีวิตของน้องเท่านั้น ซึ่งมันอาจจะประโยชน์ต่อเด็กคนอื่น ๆ ที่มีชีวิตเหมือนน้องในอนาคตก็ได้” ชายพยักหน้าแล้ว เดินไปซื้อน้ำอัดลมมาเลี้ยงผู้วิจัย 1 ขวด แม้ว่าผู้วิจัยจะปฏิเสธ เพราะไม่อยากให้น้องเสียเงิน แต่ก็รับน้ำขวดนั้นไว้ด้วยความรู้สึกซาบซึ้งในน้ำใจยิ่งนัก ชายเล่าชีวิตวัยเด็กของเขาให้ผู้วิจัยฟังว่า เขาเกิดและเติบโตที่

จ.กาญจนบุรี โดยมารดาและบิดาที่เป็นชาวพม่าที่ข้ามฝั่งมาประเทศไทยทั้งคู่ ชายเล่าว่าขณะนั้นครอบครัวของเขามีทั้งหมด 4 คน คือ บิดา มารดา พี่ชาย และเขาเอง ชายเติบโตใหญ่อยู่ในกาญจนบุรี จนกระทั่งครบ 9 ขวบ บิดาของชายจึงย้ายเข้ามาทำงานในโรงงานแถบกรุงเทพฯ นาน ๆ จึงกลับบ้านที่กาญจนบุรีสักครั้ง แต่มารดาเล่าว่าบิดาส่งเงินมาให้มารดาของชายเกือบทุกเดือน โดยคนพม่าที่รู้จักกันเป็นคนนำเงินมาให้ แต่พอนาน ๆ เข้า บิดาก็ไม่กลับมาเยี่ยมครอบครัวที่กาญจนบุรีอีก แต่ยังคงฝากเงินมาให้ครอบครัวใช้ มารดาพยายามสอบถามจากเพื่อนบ้านที่เข้าไปทำงานด้วยกันได้ความว่า บิดามีภรรยาใหม่ เป็นคนพม่าและภรรยาใหม่ของพ่อกำลังตั้งครรภ์ ชายเล่าว่าในเวลานั้นแม่ของเขาเสียใจมาก เลยตัดสินใจเดินทางกลับไปพม่าโดยนำเขาไปด้วย และได้ฝากพี่ชายของเขาไปกับเพื่อนบ้านให้เดินทางเข้ากรุงเทพฯ ไปหาพ่อ ครอบครัวของชายจึงถูกแยกจากกันตั้งแต่นั้น “ตอนนั้นผมรู้แต่ว่าเสียใจมาก ร้องไห้หลายวัน คิดถึงพี่ คิดถึงบิดา คิดว่าคงไม่ได้เจอกันอีก มารดาไม่พูดอะไรเลย” หลังจากข้ามไปถึงพม่า ซึ่งชายไม่ได้บอกผู้วิจัยว่าเป็นที่ใด และไม่ประสงค์จะบอกลักษณะการไปและกลับให้ฟังนั้น ชายเล่าว่าเขาได้เรียนหนังสืออยู่กับโรงเรียนในตำบล โดยแม่นำเขาไปฝากเรียน ส่วนแม่ก็ทำงานรับใส่กระดุมเสื่อผ้าโหลที่โรงงานฝั่งไทยที่ไปตั้งอยู่ที่นั่น แต่แม่มักจะบ่นกับชายว่ารายได้ไม่ค่อยดี เพราะค่าแรงถูก และแม่จะได้ทำเฉพาะงานที่เหลือจากคนงานประจำแล้วเท่านั้น ชายและมารดาจึงอาศัยอยู่ในพม่าด้วยความลำบาก แต่ก็ยังพอจะประทังชีวิตไปได้บ้าง “ผมคิดถึงเมืองไทยมากพี่ อยู่ที่นี่มารดากับผมและพี่ชาย เรามีกินมีใช้ อยากซื้ออะไรก็พอจะซื้อได้ พ่อส่งเงินให้เรา แล้วแม่ยังช่วยงานคนไทยทำหลายอย่าง แม่ผมขยันทำงานม กับข้าว ก็อร่อย เย็บผ้าก็ได้ แต่พ่ออยู่พม่า แม่ไม่ค่อยจะมีงานทำ รายได้จากพ่อก็ไม่มี แม่ถามคนที่กลับมาบ้านถึงข่าวของพ่อ เขาบอกว่าพ่อโกรธมากเลยไม่ตามกลับมา แต่บอกให้ส่งผมมาเมืองไทย แม่เสียใจมาก แต่ขาดผมไม่ได้ เลยไม่ให้ผมมา” ชายอาศัยอยู่ในพม่าเป็นเวลาเกือบ 8 ปี เขาจึงได้มีโอกาสข้ามฝั่งมาประเทศไทยอีกครั้ง โดยมีได้ฟังคำทักทายนของมารดาของเขา “ผมเสียใจจนถึงทุกวันนี้เลยพี่” เขาพูดเสียเครือ “ผมเหมือนฆ่าแม่จริง ๆ คนที่อยากมีเงิน อยากมีของใช้ดี ๆ เหมือนคนอื่น ผมเลยไม่ฟังแม่ ผมทิ้งแม่มากับญาติที่บ้าน มาหาพ่อที่ตอนนั้นพ่อย้ายมาสู่สมุทรสาครแล้ว พ่อมาเปิดร้านขายของให้คนบ้านเดียวกัน พ่อผมได้บัตรประชาชนไทยด้วย ผมพูดตรง ๆ พ่อผมซื้อจากคนไทยที่เป็นชาวเขาอยู่แถวเชียงรายมีนายหน้าไปหาให้”

ชายเล่าว่าหลังจากเขากลับมาอยู่ประเทศไทยเพียง 6 เดือน มารดาของเขาก็เสียชีวิตลงด้วยโรคไข้หวัดใหญ่ “ลุงบอกแม่เป็นไข้หลายวัน แต่ไม่ยอมไปหาหมอ ไม่ยอมกินยา บ่นถึงแต่ผม” ชายเล่าว่าด้วยการเริ่มงานครั้งแรกของการขับรถบรรทุกของ ทำให้เขาทำงานกลับไปเคารพศพแม่ที่พม่าไม่ได้ เพราะช่วงนั้นคนงานไทยลาออกกลับบ้านไปทำนาหลายคน เขาแม้จะขับไม่เก่งแต่ก็ต้องทำงานโดยขับไปส่งจังหวัดใกล้ ๆ เช่น นครปฐม สมุทรปราการ เป็นต้น จึงมีเพียง

พี่ชายและบิดาของเขาที่ได้เดินทางกลับไปงานศพแม่ที่พม่า ชายจึงอาศัยอยู่กับครอบครัวใหม่ของบิดาที่มีลูกอีก 4 คน รวมเขาและพี่ชายก็เป็น 6 คน “แม่ใหม่ผมไม่ค่อยพูด ยิ้มอย่างเดียว ทำงานเก่ง ผมว่าตรงนี้แหละที่พ่อผมน่าจะชอบ แม่จริง ๆ ผมไม่ค่อยยิ้ม หน้าคู่ จริงจัง แต่ใจก็น้อย ชี้สงสาร”

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

ตามคำบอกเล่าของชาย เขาคือบุคคลที่ถือกำเนิดในประเทศไทยประมาณปี 25820 โดยบิดาและมารดาของเขาเป็นแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย ซึ่งในช่วงคาบเกี่ยวเวลานั้น พ.ร.บ. สัญชาติ(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2499 ได้ให้เด็กที่เกิดในช่วง 13 ก.พ. พ.ศ. 2500 – 4 ต.ค. 2508 มีสิทธิได้สัญชาติไทย โดยหลักของดินแดน แม้ว่ามารดาจะไม่ได้เป็นคนไทย(อ้างจาก รวบรวมบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยและเอกสารสำคัญว่าด้วยสัญชาติไทย ของบุคคลธรรมดาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, 2546) ซึ่งกฎหมายนี้ชายไม่เคยทราบมาก่อน เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงเรื่องการมีบัตรประจำตัว ชายส่ายหน้าพร้อมกับพูดว่า “พี่ผม น้องผม ได้บัตรเป็นคนไทยหมดแล้ว เพราะพ่อผมได้บัตร แต่ผมยังทำไม่ได้ เพราะอำเภอเขาบอกว่าผมไม่รู้ว่าเป็นลูกของพ่อจริง ๆ หรือเปล่า ให้ผมรอไปก่อน หากไม่คิดว่าผมข้ามฝั่งไปกับแม่ ป่านนี้คงเป็นคนไทยไปแล้ว เวลาผมไปจับรถผมก็เอาบัตรพี่ไป เวลาทำใบขับขี่ พี่ผมเขาไปทำให้ ผมก็เอามาใช้” ชายบ่นอีกว่าหากขอลำบากเขาคงต้องไปหาซื้อเอา หากมีเงินพอและโอกาสอำนวย ซึ่งผู้วิจัยก็พยายามอธิบายให้ชายทราบถึงผลเสียของการได้บัตรมาอย่างไม่ถูกต้องและหากชายอยากเป็นคนไทยก็ให้ปรึกษากับทนายความที่ไว้ใจได้ในเรื่องของกฎหมายและผู้วิจัยก็ได้ให้ที่อยู่ของมูลนิธิแห่งหนึ่งซึ่งมีทนายความด้านสิทธิมนุษยชนอย่าแก่ชาย เขากล่าวขอบคุณและรับปากกับผู้วิจัยว่าจะไปพบทนายเมื่อเขาพร้อมและมีเวลาว่าง

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

ชายเล่าว่า ตั้งแต่เล็กจนโตเป็นหนุ่ม เขาเคยป่วยจนถึงขั้นเข้า ร.พ.ไม่ถึง 3 ครั้ง ส่วนใหญ่แล้วก็จะป่วยเล็กน้อย ๆ อุบัติเหตุมีบาดแผลจากการหกล้มในวัยเด็ก การโดยตะปู้ตำบ้าง ซึ่งก็ไม่ใช่เรื่องร้ายแรงสำหรับความรู้สึกรักของชาย “ผมว่าผมไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องรักษาพยาบาลนะ ตอนเด็ก ๆ ผมเป็นไข้บ้าง แม่ก็ซื้อยาให้ทาน อยู่พม่าก็กินยาหมด กินสมุนไพร

ตอนนี้ผมก็ไปโรงพยาบาลสมุทรสาครบ้าง ไปคลินิกบ้าง ผมจ่ายเงินสดตลอดเลยไม่มีปัญหา แล้วผมเองก็ไม่ค่อยป่วย มีช่วงนี้แหละรู้สึกว้าวแอ้ง ๆ บ่อย หมอบอกว่าผมแพ้ฝุ่น”เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงการได้รับการฉีดวัคซีนจาก ร.พ. ในช่วงวัยเด็กเขากล่าวเพียงสั้น ๆ ว่า “ผมว่าผมได้ฉีดนะ ไม่รู้เหมือนกัน ถามตอนนี้ก็ไม่รู้จะไปถามใคร” ปัจจุบันชายได้แยกออกมาพักอยู่ที่บ้านพักคนงานของบริษัทขนส่งที่ชายทำงานด้วยมีเพียงบางสัปดาห์เท่านั้นที่ชายจะกลับไปเยี่ยมครอบครัวของเขา ซึ่งได้ซื้อบ้านจัดสรรในเขต อ.กระทุ่มแบนเป็นที่อยู่อาศัย “บางครั้งผมก็เคยคิดนะพี่ เหมือนผมอยู่ตัวคนเดียว พี่ ๆ น้อง ๆ ผมเขาได้ดีไปหมดแล้ว น้องผมตอนนี้ได้เรียนหนังสืออยู่ชั้นมัธยมแล้วเขาไม่เคยคิดว่าเขาเป็นพม่า เวลาพูดกับผม เหมือนผมไม่ใช่พวกเดียวกับเค้า เค้ามีเพื่อนเยอะคนไทยทั้งหมด เขาคงเป็นคนไทยแล้วจริง ๆ มีเพียงพี่ผมที่เห็นใจผมและพยายามช่วยผมทุกอย่าง พ่อกับแม่ใหม่เขาไม่พูดพม่ากันแล้ว พูดไทยทุกคำ ชายพูดด้วยสีหน้าค่อนข้างผิดหวังและเหมือนหงา ๆ ผู้วิจัยก็ได้แค่เพียงปลอบใจเขาและให้พยายามยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และปรับตัวให้ได้

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ในชีวิตที่ผ่านมาชายมีโอกาสได้เข้ารับการศึกษาในครั้งที่กลับไปอยู่พม่า เขาเล่าว่าได้เรียนภาษาอังกฤษภาษาพม่า, คณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์ จนจบเกรด 6 แล้วจึงข้ามฝั่งมาประเทศไทยความรู้ด้านภาษาอังกฤษของชายอยู่ในเกณฑ์ดีมาก เขาพูดภาษาอังกฤษได้คล่องแคล่วเมื่อผู้วิจัยได้ทดลองให้เขาสนทนาเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าทึ่งมากสำหรับระบบการสอนภาษาของพม่าที่จะกล้าหน้ากว่าเมืองไทย ในสายตาของผู้ที่เคยเป็นคุณครูมาก่อนของผู้วิจัย

ชายนอกจากจะพูดภาษาอังกฤษเก่งแล้ว ยังสามารถคิดเลขแบบบวก ลบ คูณ ซึ่งบางคำถามผู้วิจัยยังคิดได้ไม่เร็วเท่า และเขาเล่าว่า การฝึกภาษาไทยนั้นก็มาจากพี่ชายของเขาเองที่เป็นผู้ฝึกการพูด การเขียน และการอ่านให้ เมื่อครั้งที่เขามาถึงเมืองไทยใหม่ ๆ ชายพูดภาษาไทยได้ดี แม้ว่าจะมีบางคำที่ดูแปร่งไปบ้าง แต่คำพูดบางคำของเขาถูกถอดแบบการใช้ภาษาที่ค่อนข้างดีมาด้วย เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงคำศัพท์บางคำที่ไม่น่าจะใช้ในกลุ่มทำงานแบบชาย เขาก็เล่าว่า “ผมได้มาจากหนังสือพี่ ผมอ่านหนังสือไทยออก ผมชอบอ่าน พี่ผมก็อยากให้ผมอ่านหนังสือเยอะ ๆ เขาเอาหนังสือมาให้ผมตลอด ของน้องบ้าง ของเขาบ้าง ผมไม่ตกยุคนะพี่” ชายพูดพลางยิ้มพลาบซึ่งผู้วิจัยไม่ค่อยพบในวิสัยของคนขับรถบรรทุกมากนัก สิ่งเหล่านี้ช่วยเปิดหูเปิดตาผู้วิจัยให้ลองมองภาพลักษณ์ของบุคคลในอาชีพนี้ใหม่อีกครั้ง เมื่อผู้วิจัยถามถึงความฝันในด้านการศึกษาของชาย ก็พบว่า ชายอยากเรียนหนังสือในระดับที่สูงขึ้น จนถึงระดับปริญญาตรี และอยากทำงานเป็นไกด์ “ผมอยากพูดภาษาอังกฤษ อยากพาคนไปเที่ยวตามที่ต่าง ๆ ผมว่าเป็นอาชีพที่ไม่เหนื่อยนะ มีความสุขด้วย ได้เงินด้วย แต่ผมคงไม่มีโอกาส นอกจากจะแอบเอาบัตรของพี่ไปใช้ แต่พี่ผมคงจะลำบากถ้าถูกจับได้” ปัจจุบันชายใช้เวลาว่างที่มีจากการทำงานในการอ่านหนังสือ เขียนจดหมาย

กลับไปพม่า(เขาแอบบอกความลับกับผู้วิจัยว่า เขามีแฟนแล้ว เธอคนนั้นเพิ่งกลับพม่าได้หลายเดือนแล้ว และจะกลับมาอีกหลังจากได้งานจากนายหน้าที่นี่) ดูทีวี ฟังเพลง และเล่นกีฬา ได้แก่ ฟุตบอล กับตะกร้อ ซึ่งผู้วิจัยได้กระเช้าชายว่าได้เข้าไปพนันฟุตบอลกับคนไทยหรือคนพม่าหรือเปล่า ชายส่ายหน้าแล้วพูดว่า “ผมชอบเตะฟุตบอลที่ แต่ไม่ค่อยชอบดู มันนาน แลวนี่ก็ไม่มีใครเล่น หากมีผมก็คงไม่เล่น เอาไว้ซื้อข้าวกินดีกว่า” นอกจากกิจกรรมยามว่างแล้ว ชายยังได้รับโอกาสจากนายจ้างที่เขาทำงานอยู่ช่วยในการเดินทางไปอบรมเรื่องข้อปฏิบัติของผู้ขับรถ และทัศนศึกษาในจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งการเข้าค่ายสำรวจป่าและทรัพยากรธรรมชาติที่ชายได้เดินทางไปกับเพื่อน ๆ คนงานของเขาในฐานะเป็นเยาวชนต่างเชื้อชาติที่ร่วมใจอนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งชายเล่าว่า เขาชอบค่ายนี้มาก เพราะเขารู้สึกว่า เขามีคุณค่าต่อสายตาคณะอื่น ๆ

3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูผลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบคดี(ความปลอดภัยในชีวิต)

อายุอย่าง 23 ปีของชายที่นำเขาเข้าสู่กระบวนการขายแรงงานอย่างเต็มตัว ชายเล่าให้ฟังว่านอกจากพ่อที่ถือเป็นแบบอย่างของคนเก่งในสายตาของเขาแล้ว นายจ้างของชายก็ถือเป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ชายศรัทธาในความสามารถและความมีน้ำใจของเขา ชายเล่าว่านายจ้างของเขาไม่เคยคิดว่าเขาเป็นเพียงแรงงานต่างด้าวที่ขมเหงอะไรก็ได้ เขาได้รับเงินเดือนไม่แตกต่างจากคนไทย โดยทั่วไปมากนัก ชายมีรายได้ต่อเดือนคือ 5,000 บาท และมีเบี้ยขยันอีก 1,000 บาท ซึ่งสำหรับเขาลือว่าเป็นเงินจำนวนที่ไม่น้อยเลย เขามีเวลาทำงานใน 1 วัน ประมาณ 8 ชั่วโมง คือ เริ่มทำงานตั้งแต่เวลา 5 นาฬิกา จนถึง บ่าย 3 โมงเย็น ซึ่งในปัจจุบันชายไม่ค่อยจะทำงานล่วงเวลานัก เพราะเขาบอกว่าอยากมีเวลาว่างไปทำกิจกรรมอย่างอื่นบ้าง ชายมีวันหยุดอาทิตย์ละ 1 วัน แต่บางอาทิตย์หากนายจ้างมีงานเข้ามามาก ชายก็จะไม่หยุดงาน อย่งไรก็ตาม แม้ว่าชายจะรู้สึกพอใจกับรายได้และสภาพการทำงาน รวมทั้งความใจดีของนายจ้างที่มีให้ แต่หากและเลือกได้ ชายอยากทำงานที่ตึกวანი และเป็นงานที่ได้ใช้ความรู้ความสามารถที่มีคือภาษาอังกฤษด้วย นั่นคือ การเป็นมัคคุเทศก์นั่นเอง แต่ชายก็รู้สึกว่าจะไม่มีความหวังกับภาพฝันดังกล่าว “มันคงเป็นไปได้ยากหรือที่ คนต่างด้าวอย่างผม ใครเขาจะให้โอกาส ผมอยากได้บัตรนะ จะได้ทำงานนี้ได้ ผมอ่านหนังสือเรื่องนี้เยอะ พี่เขาซื้อมาให้ บางทีผมก็ซื้อเอง ผมว่าผมน่าจะสอบได้ก็ได้ ถ้ามีความสามารถสอบได้”

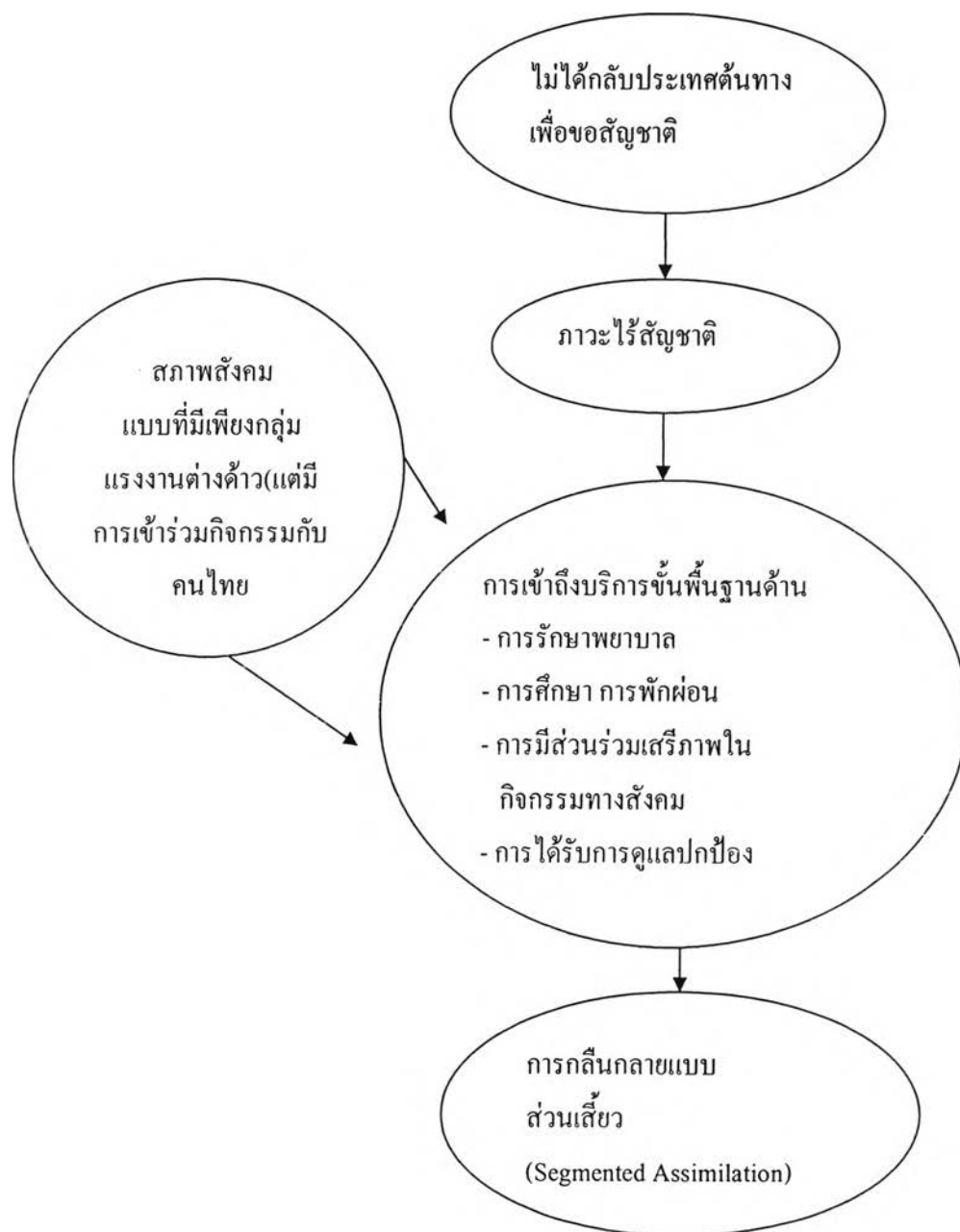
4. ด้านการมีส่วนร่วมเสรีภาพในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

“ผมชอบประเทศไทยอย่างหนึ่งนะพี่ คนไทยคุยเก่ง เข้ากับคนได้ง่าย” ชายเล่าว่าเขาได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับเพื่อน ๆ ที่เป็นคนไทย ทั้งที่ทำงานด้วยกัน และที่รู้จักสนิทสนมจากการทำงานของเขา เช่น เพื่อนคนไทยที่อยู่ตามปั้ม แม่ค้าพ่อค้าขายอาหาร เป็นต้น

แม้ว่าชายจะไม่เคยเอ่ยปากพูดคำว่าเขาคือคนไทยให้ผู้วิจัยได้ยินแม้แต่ครั้งเดียว ตลอดระยะเวลาที่พูดคุยกัน แต่จากคำพูดหลาย ๆ คำนั้น บ่งบอกว่าชายมีความปรารถนาที่จะอาศัยอยู่ในเมืองไทยไปอีกนาน ส่วนหนึ่งอาจจะด้วยความผูกพันกับครอบครัวที่ได้ปักหลักอาศัยอยู่ในเมืองไทยอย่างสมบูรณ์แล้ว และประกอบกับความกลมกลืนกับวิถีชีวิตแบบคนไทยทำให้ชายมุ่งหวังที่จะฝากชีวิตไว้กับผืนแผ่นดินแห่งนี้อีกคน ชายเป็นพุทธมามะกะที่ดีคนหนึ่ง เขาเล่าว่า ทุกวันสำคัญทางศาสนา ชายไม่เคยพลาดที่จะเดินทางไปร่วมทำบุญที่วัดกับครอบครัวในอำเภอกระทุ้มแบน ยกเว้น แต่เป็นช่วงเวลาเร่งด่วนของงานที่เข้ามาเยอะเท่านั้น แม้กระนั้นเพื่อนฝูงที่เป็นคนไทยก็มักจะชักชวนเขาให้ไปร่วมงานพิธีอยู่บ่อยครั้ง ชายจึงได้เรียนรู้วัฒนธรรมและประเพณี รวมทั้งความรู้สึกรักนึกคิดถึงแบบคนไทยอย่างค่อนข้างสมบูรณ์ ที่อาจจะผนึกความผูกพันของเขาให้ตรึงแน่นอยู่ในเมืองไทยนี้มากกว่าที่จะคิดกลับสู่แดนลุ่มน้ำอิรวดีที่เขาได้จากมา แม้ว่าชายจะยังคงได้รับข่าวสารจากประเทศต้นทางที่ส่งถึงเขาอยู่เนือง ๆ แต่ชายกล่าวว่าเขาไม่ค่อยจะสนใจมากนัก เพราะเป็นเรื่องที่ไกลตัวเขาจนเกินไป ชายยังคงทำหน้าที่ของเขาอย่างเต็มที่ในเมืองไทยและหวังอยู่ลึก ๆ ว่าเขาจะมีโอกาสถือบัตรประชาชนไทยและใช้ชีวิตอย่างที่ใจเขาอยากจะเป็น

ไคอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 13 : น้ำตาล (นามสมมติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	จ.กาญจนบุรี
อายุ	ขณะนี้สามขวบอายุ 16 ปี
การศึกษา	ไม่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน
บิดามารดา	บิดาและมารดามีเชื้อสายพม่า มอญ บิดาเสียชีวิตแล้ว เหลือเพียงมารดาที่ปัจจุบันไม่สามารถทำงานได้
จำนวนพี่น้อง	เด็กเป็นบุตรคนที่ 4 จากจำนวนพี่น้อง 4 คน

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก

ผู้วิจัยยังเชื่อในสุภาษิตจีนที่ว่า “คนเราพบกัน เป็นเพราะมีวาสนาต่อกัน” การพบปะกับน้ำตาลก็คงจะเป็นเช่นนั้น ผู้วิจัยได้รับการแนะนำจากชายว่าเขาพบกับเด็กผู้หญิงคนหนึ่งที่มีชีวิตคล้ายกันคือ เป็นเด็กที่ไม่มีบัตร เธอทำงานอยู่ที่ปั้มน้ำมันแห่งหนึ่งในเขตมหาชัย การที่ชายทำงานขับรถไปเติมน้ำมันบ่อย ๆ จึงได้มีโอกาสมพบกับเธอ และได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาตลอด “ผมรักเขาเหมือนน้อง สงสาร มาที่ไรก็เห็นทำงานทั้งวัน” น้ำตาลเป็นเด็กผู้หญิงรูปร่างค่อนข้างผอม ผิวกร้าน หน้าตาไม่สดใสนัก แต่ก็ยิ้มเก่ง เราพบกันในช่วงเย็นของวันเสาร์ซึ่งเป็นเวลาที่ชายเข้ามาเติมน้ำมันที่ปั้มน้ำมันแห่งนี้ และวันนี้ชายได้แนะนำให้ผู้วิจัยรู้จักกับน้ำตาล เด็กสาวมีท่าที่เป็นกันเองกับผู้วิจัยและชวนผู้วิจัยเข้าไปคุยที่บ้านพักของเธอ ซึ่งอยู่หลังปั้มน้ำมันที่มีลักษณะเป็นสวน เมื่อเข้าไปแล้วจะรู้สึกได้ถึงความร้อน สายลมที่พัดมาเบา ๆ ช่วยให้อากาศที่ค่อนข้างอบอ้าวลดความรุนแรงลง วันนั้นพี่สาวของเธอพามารดาไปซื้อของที่ตลาด ผู้วิจัยจึงยังไม่มีโอกาสได้พบปะน้ำตาลต้อนรับผู้วิจัยด้วยน้ำเย็น ๆ 1 แก้ว แล้วเราก็ได้เริ่มสนทนากันอย่างจริงจัง น้ำตาลเล่าว่าครอบครัวของเธออพยพจาก จ.กาญจนบุรี ซึ่งขณะนั้นเหลือสมาชิกในครอบครัวทั้งหมด 5 คน เพราะบิดาของเธอได้เสียชีวิตลง ซึ่งเธอก็ไม่อาจจดจำได้ว่าเมื่อไร(ต่อมาผู้เขียนได้พบปะพี่สามของน้องน้ำ เธอเล่าว่า ครอบครัวได้อพยพเข้ามาทำงานในสมุทรสาครในช่วงที่เธออายุประมาณ 15 ปี จึงเป็นไปได้ว่าครอบครัวของน้องน้ำอพยพเข้ามาใน จ.สมุทรสาครประมาณปี 2541 ซึ่งน้ำตาลอายุ 11 ปี ขณะนั้นพี่ชายของน้ำตาลทั้ง 2 คนได้ทำงานในเรือหาปลา ส่วนมารดาก็ทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ในล้าง เพราะอายุเริ่มมากแล้ว พี่สาวของน้ำตาลทำงานในโรงงานปลา ส่วนน้ำตาลดูแลทำความสะอาด

สะอาดบ้านและช่วยงานบ้านคนไทยเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ถูบ้าน กวาดบ้าน จนกระทั่งอายุ 14 ปี จึงเริ่มทำงานเต็มตัวครั้งแรก น้ำตาลเล่าว่าเหตุที่ต้องอพยพเข้ามาอยู่ใน จ.สมุทรสาครเพราะว่าแถวบ้านของเธอ(หมายถึงกาญจนบุรี) นั้น ไม่มีงานให้ทำ พี่ชายและพี่สาวของเธอเข้าไปทำงานในไร่ของคนไทย ซึ่งก็ได้รับค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อย และบางฤดูก็ไม่มีการให้ทำ ประกอบกับบิดาที่เสียชีวิตด้วยโรคเรื้อรังที่ไม่ทราบสาเหตุ(ผู้วิจัยคาดเดาว่าคงจะเป็นโรควัณโรค เพราะอาการที่เธอเล่าคือการไอบ่อย มีเลือดออกทางปาก) และเพื่อนบ้านเริ่มพุดคุยถึงงานในเมืองที่มีนายหน้าเข้ามาทาบทามให้ไปทำด้วยค่าตอบแทนที่ครอบครัวของเธอและเพื่อนบ้านคิดว่าเป็นรายได้ที่ดีมากทีเดียว ทั้ง 5 ชีวิตจึงตัดสินใจเข้ามาใน จ.สมุทรสาคร ตามคำแนะนำของนายหน้า น้ำตาลเล่าว่าการเข้ามาครั้งแรก ครอบครัวของน้ำตาลได้อาศัยอยู่ในบ้านเช่าเล็ก ๆ แห่งหนึ่งที่นายหน้าจัดหาให้ ซึ่งเป็นห้องแถวเล็ก ๆ อยู่กันห้องเดียวทั้ง 5 คน พี่ชาย 2 คนของน้ำตาลจะออกไปกับเรือหาปลาบ่อย การอยู่รวมกัน 5 คนจึงไม่ค่อยแออัดนักสำหรับการเริ่มต้น ต่อมาเมื่อน้ำตาลอายุได้ 14 ปี จึงเข้าไปช่วยมารดาแกะกุ้ง และต่อมามารดาของน้องน้ำได้ออกจากการทำงานในโรงงานเพราะเหนื่อยและงานไม่เป็นเวลา เมื่อน้ำตาลอายุได้ 15 ปี พี่ชายจึงพาน้ำตาลไปสมัครงานที่ปั้มน้ำมันและน้ำตาลก็ได้ทำงานมาจนถึงปัจจุบันนี้ ส่วนมารดาของเธอก็ได้ออกจากงานมาอยู่ที่บ้านเพียงอย่างเดียว เพราะทำงานไม่ไหว “งานในล้างหนักนะพี่ เอะและ หนาวด้วย หนูเองยังทำไม่ไหวเลย ยืนทั้งวัน มาทำที่นี่เหนื่อยเหมือนกันแต่ก็มีเวลานั่งพัก ร้อนบ้าง แต่ก็ดีกว่าหนูว่า ถ้าแก่เขาให้บ้านนี้อยู่ด้วยไม่ต้องเสียเงิน หนูกับแม่แล้วก็พี่สาวก็ย้ายมาอยู่ที่นี่ได้ 4 เดือนแล้ว พี่ชายมาเยี่ยมบ้าง เขาไม่ค่อยได้อยู่ ออกเรือบ่อย” ปัจจุบันน้ำตาลมีรายได้ประมาณ 5,065 บาท ทำหน้าที่เติมน้ำมันให้กับรถที่เข้ามาใช้บริการในปั้มน้ำมัน กวาดบริเวณปั้มให้สะอาด เช็ดดูและซักผ้าที่ใช้สำหรับเช็ดกระจกรถของลูกค้า และอื่น ๆ ตามที่ผู้จัดการปั้มสั่ง

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

น้ำตาลเล่าว่าเธอเติบโตอยู่ในเมืองไทยตลอดโดยอาศัยอยู่ใน จ.กาญจนบุรี ก่อนที่จะอพยพเข้ามาใน จ.สมุทรสาคร มารดาของน้ำตาลพูดไทยได้บ้าง และไม่ค่อยชัดเจน การสื่อสารของผู้วิจัยกับมารดาของเธอจึงต้องมีน้ำตาลคอยแปลให้อีกทอดหนึ่ง มารดาของน้ำตาลเล่าว่า เธอคลอดน้ำตาลที่บ้านโดยหมอด่าแม่ที่เป็นชาวมอญเหมือนกัน สาเหตุเพราะอยู่ไกลจาก รพ. และการไม่กล้าเดินทางเข้ามาในเมืองโดยให้เหตุผลว่าเพราะกลัวถูกตำรวจจับ และริบเงินที่ติดตัวมาด้วย น้ำตาลจึงไม่มีชื่ออยู่ในโรงพยาบาลหรือสถานีนอนามัยแห่งใด ๆ ประกอบกับความไม่รู้ของบิดามารดาของเธอ น้ำตาลจึงไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านของคนไทยคนไหนเลย รวมทั้งพี่ชายทั้ง 2

และพี่สาวของเธอด้วย ทั้งครอบครัวจึงไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน และตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ ทั้งหมด หากนำเอามาตรการด้านกฎหมายมาพิจารณา เหตุผลที่ผู้วิจัยกล่าวเช่นนี้เพราะจากคำบอกเล่าของน้ำตาล มารดาของเธอ และพี่สาวนั้นทั้งหมดไม่ได้กลับไปประเทศพม่าแม้แต่ครั้งเดียว หลังจากที่มารดาและบิดาของเธอหลบหนีเข้าเมืองในฝั่งไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 เพราะความเร้นแค้นในฝั่งพม่า ที่มารดาของน้ำตาลเล่าว่า เธอและสามีมีอาชีพเป็นชาวนาที่ฝั่งพม่า ทำนาแต่ละปีก็มีทหารพม่ามารับไปหมด และแบ่งให้ครอบครัวแค่พอกินไปวัน ๆ เท่านั้น ทั้งคู่จึงเสี่ยงลักลอบเข้าประเทศไทย อย่างไม่ตายเอาดาบหน้า ด้วยไม่เห็นความหวังว่าชีวิตจะดีขึ้นในฝั่งพม่า

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

จากคำบอกเล่าที่น้ำตาลเติบโตจากการคลอดที่บ้าน เธอจึงถูกเลี้ยงง่าย ๆ โดยไม่มีหลักการใด ๆ ตามตำราทั้งสิ้น และน้ำตาลก็ไม่มีโอกาสจะได้รับการฉีดวัคซีนเลยแม้แต่ครั้งเดียว ประกอบกับมารดาของเธอเองก็ไม่มีความรู้ในเรื่องที่ให้แก่เด็กตามหลักโภชนาการเลย แม้แต่น้อย มารดาของเธอเล่าว่า เลี้ยงน้ำตาลตามอาการที่มีคือ ทางไข่มกั ก๊วยน้ำว้าบั้ง ปลาบั้ง และทานนมมารดาตั้งแต่เล็กจนโต แต่น้ำตาลไม่เคยต้องเข้า รพ. เพราะป่วยหนักแม้แต่ครั้งเดียว โดยมากจะเป็นไข้หวัดเท่านั้น “หนูเคยโดยหมอเย็บเท้าเหมือนกัน ตอนนั้นแก้วบาดเท้าหนู เพราะหนูกระโดดหนีตำรวจ เลยต้องไปคลินิกให้หมอเย็บแผล” (เธอเล่าให้ฟังถึงเหตุการณ์ในช่วงอายุประมาณ 14 ปี ที่อยู่ใน จ.สมุทรสาคร)

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

น้ำตาลไม่มีโอกาสได้เข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนและการได้รับการสอนให้อ่านเขียนหนังสือแม้แต่ครั้งเดียว เธอจึงไม่สามารถที่จะอ่านและเขียนภาษาไทยได้ รวมทั้งภาษามอญและพม่าด้วย น้ำตาลเล่าถึงเหตุผลของการไม่สามารถเข้าถึงบริการด้านนี้ได้เลยว่า “พ่อแม่หนู พูดไทยไม่ค่อยได้ เขียนอ่านยังไม่รู้เลย จะสอนให้หนูกับพี่ ๆ ก็ไม่ได้ พี่ ๆ หนูก็เขียนอ่านภาษาไทยไม่ได้ หนูได้เองเดียว หนูเคยขอพ่อไปเรียน พ่อไม่ยอมให้ไป บอกว่าไปแล้ว ถ้ารู้มากจะทิ้งพ่อแม่ หนูเลยไม่ได้เรียนภาษาพม่ากับมอญ ก็อ่านไม่ออก ไม่มีใครสอน พี่ ๆ ก็อ่านไม่ได้ หนูได้บ้าง” น้ำตาลเล่าว่าการพูดภาษาไทยโดยคล่องแคล่วของเธอได้รับอิทธิพลจากพี่สาวที่พูดไทยได้ชัดเจน เพราะมีเพื่อนคนมอญด้วยกันที่ได้เข้าไปเรียนหนังสือในหมู่บ้านคนไทยต้องเดินทางไปโรงเรียนหลายกิโลเมตร และคนไทยที่เป็นเจ้าของไร่ได้สอนให้บ้าง น้ำตาลตั้งความหวังไว้ว่า เธออยากจะมีโอกาสได้เข้าเรียนหนังสือ แม้จะไม่ใช่ในโรงเรียน ก็ขอเพียงตามบ้านที่ไหนก็ได้สักแห่ง ซึ่งผู้วิจัย

ก็ได้แนะนำให้เธอใช้เวลาว่างเข้าไปเรียนหนังสือกับบาทหลวงท่านหนึ่งซึ่งมาเปิดศูนย์การเรียนเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในสมุทรสาคร โดยสอนภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และมีครูชาวมอญ มาสอนภาษาพม่า และมอญด้วย น้ำตาลรีบปากและตั้งใจจะไปเรียนหนังสือให้ได้มากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยก็มองเห็นแววตาที่มุ่งมั่นคุ่นั้นได้

น้ำตาลเล่าว่า เธอใช้เวลาในยามว่างในการนอนหลับ ฟังดนตรี และฟังเพลง น้ำตาลไม่เคยได้รับโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมใด ๆ กับคนไทยเลย แม้ว่าเธอจะสนใจเข้าร่วมก็ตาม “หนูไม่ค่อยมีเพื่อน เพื่อนคนไทยที่ปัมก็ผู้ชายเยอะ ไม่ค่อยสนิทกัน เพื่อนพม่าก็ไม่มี หนูไปไหนก็ไปกับพี่สาม หลังเลิกงานก็อยู่บ้าน อยู่เป็นเพื่อนแม่”

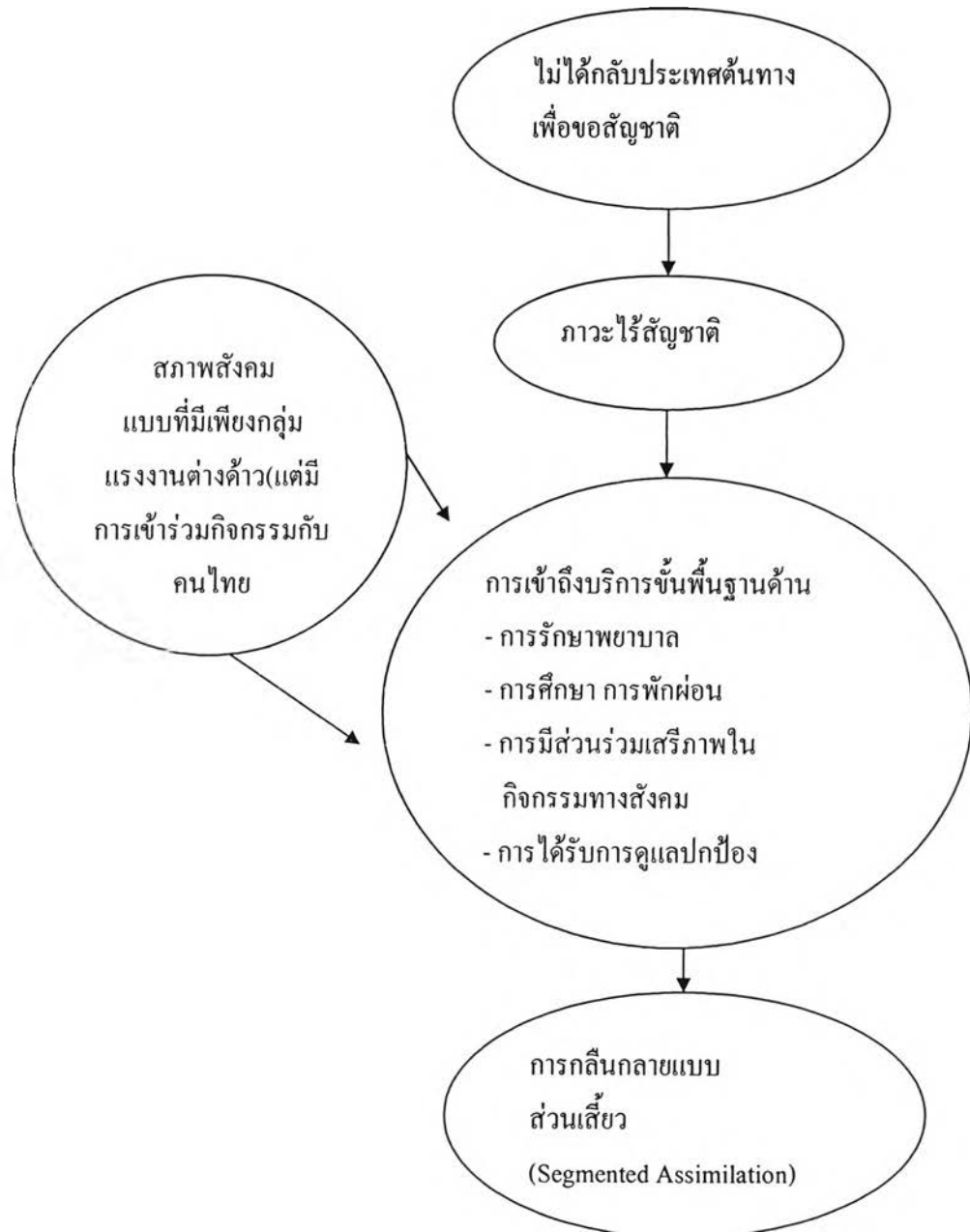
3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบกดขี่(ความปลอดภัยในชีวิต)

น้ำตาลที่ผู้วิจัยพบปะ เป็นเด็กสาวที่มีอารมณ์ดี แจ่มใส แม้จะไม่ใช่ว่าเด็กที่ช่างพูด ชวนคุยก็ตาม แต่จากการได้พูดคุยกับเธอ ชีวิตของน้ำตาลได้รับการดูแล ปกป้อง และทะนุถนอม จากครอบครัวเป็นอย่างดี พี่สามและพี่ชายของน้ำตาลมีความรักในตัวของเธอค่อนข้างมาก สังเกตได้จากการพูดคุยระหว่างน้ำตาลกับพี่สาว การกล่าวชื่นชมไปด้วยสีหน้าที่สดชื่นและแววตาเปี่ยมไปด้วยความสุขของน้ำตาลเมื่อกล่าวถึงพี่ ๆ ของเธอ ปัจจุบันแม้ว่าน้ำตาลและครอบครัวจะไม่มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง แต่เธอก็มีงานทำที่เธอคิดว่าค่อนข้างจะมั่นคง น้ำตาลรู้สึกพอใจกับงานที่ทำอยู่ค่อนข้างมาก และเธอก็คิดว่ารายได้ที่นายจ้างให้ก็มีความยุติธรรมสำหรับเธอ สิ่งที่น้ำตาลจะยังคงกังวล นั่นคือ อนาคตของเธอในต่อไปข้างหน้า สิ่งที่เธอรู้สึกหวาดกลัวอยู่ ณ ปัจจุบันนั้น น้ำตาลได้เล่าว่า เธอกลัวการจับกุมของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ดังนั้น เธอจึงต้องพยายามเปลี่ยนแปลงทุกอย่างให้เหมือนคนไทย รวมทั้งการพูดภาษาไทย การรับประทานอาหารแบบคนไทย ใส่เสื้อผ้าแบบคนไทย และพูดภาษาพม่า มอญ ให้น้อยลง ซึ่งจะเป็นเกราะกำบังให้กับชีวิตของเธอได้ นอกจากนี้ น้ำตาลยังหวาดกลัวการถูกพลัดพรากจากครอบครัวที่เธอรัก เธอกลัวว่าวันหนึ่งที่มีารดาจากไป หากพี่สาวถูกตำรวจจับได้ พี่ชายหายไป เธอจะอย่างไร น้ำตาลกล่าวด้วยน้ำเสียงที่เศร้าสร้อยว่า เธออยากเป็นคนไทย เธอคงไม่ไปไหนแล้ว และคงจะไปไหนไม่ได้อีกนอกจากประเทศไทย เพราะเธอและพี่ ๆ ไม่เคยเดินทางออกนอกอาณาเขตของประเทศไทยมาก่อน หากมีการกีดกันเธอออกไป เธอก็ไม่รู้ว่าจะไปอยู่ที่ไหน ความกลัวและการรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตของเธอนั้น ผู้วิจัยคิดว่า คงจะเกาะกินอยู่ในเบื้องลึกของหัวใจของเธอ แม้ว่าภายนอกที่มองด้วยตาเปล่านั้น ชีวิตของเธอจะมีความสุขสบายตามอัธยาศัย และมีครอบครัวที่อบอุ่นก็ตาม

4. ด้านการมีส่วนร่วมเสรีภาพในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

น้ำตาลเล่าว่าตั้งแต่เล็ก เธอก็เห็นรูปพระพุทธรูปติดอยู่ที่หิ้งพระข้างฝาบ้านแล้ว มีทั้งพระพุทธรูปเมืองพม่า และพระพุทธรูปในเมืองไทย คือ พระแก้วมรกต พ่อและแม่ของเธอมักจะไหว้พระเกือบทุกเย็นก่อนเข้านอน แต่ไม่ค่อยได้มีโอกาสไปวัดด้วยเหตุผลของระยะทาง และความรู้สึกเหมือนถูกแบ่งแยกจากคนไทย แม้แต่ในปัจจุบันครอบครัวของน้ำตาลก็ไม่ได้มีโอกาสไปวัด ทำบุญ เช่น หลาย ๆ ครอบครัวของภริณีศึกษาที่ผู้วิจัยได้พบปะ น้ำตาลเล่าว่าครอบครัวของเธอเคยเดินทางไปวัดมอญในสมุทรสาคร แต่เมื่อไปถึงวัดก็มีตำรวจอยู่ที่หน้าวัด คอยจับแรงงานต่างด้าวที่ไม่มีบัตรอนุญาตทำงาน ครอบครัวของเธอจึงไม่กล้าเข้าไปในวัด และนับจากนั้น น้ำตาลและครอบครัวก็ไม่ได้เดินทางไปทำบุญอีกเลย จึงได้แต่ซื้อดอกไม้ และข้าวของมาไหว้พระที่บ้านเท่านั้น การพยายามที่จะหลบซ่อนตัวจากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ทำให้น้ำตาลและครอบครัวไม่ค่อยเข้าร่วมกิจกรรมกับคนไทยและเพื่อนแรงงานอื่น ๆ ประกอบกับการทำงานที่ค่อนข้างแตกต่างจากแรงงานต่างด้าวคนอื่น ๆ กล่าวคือ งานที่น้ำตาลทำนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นช่วงเวลาที่ปกติแต่สำหรับงานในโรงงานนั้น จะไม่มีเวลาที่แน่นอน ประกอบกับความห่างในเรื่องระยะทางและการพยายามเก็บตัว ทำให้น้ำตาลและครอบครัวมีโอกาสได้พบปะกับแรงงานต่างด้าวคนอื่น ๆ น้อยมาก การได้พบกับชายจึงถือเป็นนิมิตอันดีในการมีเพื่อนที่มาจากพื้นที่คล้ายกัน ที่จะสามารถช่วยเหลือน้ำตาลได้ในยามที่เดือดร้อน “พี่ชายเขาคือ มากี่จะแวะมาหาแม่ เอาของมาฝาก เขามาคุยกับหนูตลอด ถามความเป็นอยู่ หนูรู้เรื่องแรงงานต่างด้าวในสมุทรสาครจากเขาเยอะ พี่เขาไปหลายที่”

ไคอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 14 : ชัย (นามสมมติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	แม่สอด จ.ตาก
อายุ	ขณะให้สัมภาษณ์อายุ 9 ปี
การศึกษา	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
บิดามารดา	บิดามีเชื้อชาติกะเหรี่ยง มารดามีเชื้อชาติกะเหรี่ยง มีบัตรบุคคลที่สูง
จำนวนพี่น้อง	เด็กเป็นบุตรคนที่ 4 จากจำนวนพี่น้อง 4 คน

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก

“สัมภาษณ์ผมหน่อยสิครับ” เสียงนุ่ม ๆ ดังมาจากข้างหลังผู้วิจัย นุ่มน้อ นัยน์ตาแป๋วแป๋ว ไล่ชุดนักเรียนชายระดับชั้นการศึกษาของโรงเรียนแห่งหนึ่ง “พี่มาที่นี่หลายครั้งแล้วนะไม่เห็นสัมภาษณ์ผมเลย” ผมอยากให้พี่ถามเรื่องผมบ้าง” ชัยพูดอย่างละฉาน จากจุดนี้เอง ผู้วิจัยจึงได้มีกลุ่มกรณีศึกษาที่ผู้วิจัยคัดเลือกมา ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเขาเป็นเด็กที่พูดจาฉะฉาน และพร้อมจะเปิดเผยความรู้สึกรู้สึกนึกคิดกับผู้วิจัยด้วย ชัยเป็นบุตรของชาวกะเหรี่ยง เนื่องจากบิดาและมารดาของเขาเป็นชาวกะเหรี่ยงที่ข้ามแดนเข้ามาในประเทศไทยเพื่อการทำงานโดยลักลอบเข้ามาในเขตแดนพม่า-ไทย แถบจังหวัดตาก โดยแนะนำจากนายหน้า ชัยเล่าว่าเขาเกิดและเติบโตในประเทศไทย โดยอาศัยอยู่ที่อำเภอแม่สอด จนกระทั่ง 5 ขวบ ครอบครัวจึงย้ายเข้ามาในจังหวัดสมุทรสาคร และชัยก็ได้เข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนแห่งหนึ่งแถบแม่น้ำท่าจีน และได้พบปะกับผู้วิจัยในที่สุด “ผมโตขึ้นมา ก็อยู่ในประเทศไทยแล้วพี่ แล้วผมจะไปอยู่ที่พม่าได้ยังไง แม่พ่อผมบอกว่าไม่กลับแล้ว ทุกวันนี้ก็ได้บัตรแล้ว ซื่อเอา” ชัยหมายถึงบัตรบุคคลที่สูง ที่พ่อแม่ของเขาซื้อจากรอบครัวชาวเขาที่ขายให้ ชัยเล่าว่าเขาเคยเดินทางกลับไปประเทศพม่า โดยวิธีการนั่งรถกระบะไปและมีผ้าปิดหลังรถ “ลำบาก ผมไม่อยากไปอีก” ซึ่งการเดินทางนั้นลำบากมาก ต้องนั่งรถขึ้นเขา-ลงเขาตลอดจึงไปถึงที่ ๆ มารดาและบิดาเคยอาศัยอยู่ ซึ่งเขาไม่รู้ว่าที่ใด เมื่อเพื่อน ๆ บอกว่าเป็นรัฐมอญ เขาก็ว่าเป็นอย่างนั้น ชัยบอกว่าเขาชอบความเป็นอยู่ในสมุทรสาครมากกว่าในแม่สอด เพราะที่นี้ครอบครัวของเขาสุขสบายขึ้นและเขาก็ได้ไปโรงเรียนแบบสบาย ๆ โดยรถรับ-ส่งนักเรียน ของคนไทยที่พ่อแม่ของชัยมีเงินพอที่จะใช้จ่าย แม่ของชัยมีอาชีพขายของให้กับแรงงานต่างด้าวและแรงงานไทย โดยขายอาหารและเครื่องดื่มหน้าโรงงาน ซึ่งชัยเล่าว่าแม่ของเขาขายได้

หมดทุกวัน พ่อเองจะทำงานหลายอย่างเป็นงานรับจ้างทั่วไปและงานที่ให้บริการกับแรงงานต่างด้าว เช่น ไปซื้อของ ติดต่อนายหน้าในการโอนเงินกลับบ้าน และช่วยแม่ขายของ บ้านที่ครอบครัวของชัยอาศัยอยู่ในปัจจุบันอยู่ใกล้ ๆ โรงงานทำไก่สำเร็จรูปส่งออกแห่งหนึ่ง เป็นลักษณะของบ้านไม้ โดยพื้นบ้านเป็นซีเมนต์ ชั้นเดียวและมีบ้านคนไทยและบ้านให้แรงงานต่างด้าวเช่าพักอยู่ใกล้ ๆ กัน มีอากาศถ่ายเท มีห้องน้ำส่วนตัว แต่มีฝุ่นละอองพอควร

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบปะกับมารดาของชัยในวันหนึ่ง การพูดคุยของเราเป็นไปในลักษณะเหมือนลูกค้ากับผู้ชาย กล่าวคือ ผู้วิจัยได้มาซื้ออาหารจากมารดาของชัยรับประทาน และพูดคุยกับมารดาของชัยเป็นช่วง ๆ ที่เธอมีเวลาว่างจากการขายของให้ลูกค้า มารดาของชัยพูดภาษาไทยค่อนข้างพอใช้ เธอเล่าว่า เธอและสามีได้ลักลอบเข้ามาในประเทศไทย โดยการแนะนำของนายหน้าจัดหางานชาวพม่า เมื่อข้ามแดนมาได้เธอและสามีก็ได้เข้ามาพักอาศัยอยู่ใน อ.แม่สอดเป็นเวลาประมาณ 7 ปี โดยทำงานในโรงงานผลิตเสื้อผ้าของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มาตั้งในแถบนั้น และพยายามหัดพูดภาษาไทยกับคนไทย แถบละแวกบ้านที่เธอไปเช่าอยู่ รายได้ขณะนั้นเพียงเดือนละ 2,500 บาท(รวมค่าโอที) เธอและสามีได้เก็บเงินบางส่วนฝากนายหน้ากลับบ้านไป เมื่อการฝึกภาษาไทยทำได้ดีขึ้นเธอก็จึงนำเงินบางส่วนไปลงทุนขายของในตลาดที่มีชาวเขานิยมนำของไปขายที่นั่น และในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ เธอได้คลอดชัยที่บ้าน โดยมีหมอพม่า(กะเหรี่ยง) เป็นผู้ทำคลอดให้ ต่อมาเมื่อมีเงินเก็บส่วนหนึ่ง นายหน้าจึงแนะนำให้เธอและสามีซื้อบัตรบุคคลที่สูง เพื่อจะได้มีอิสระในการเดินทางไปที่ใดก็ได้ในแม่สอด เธอและสามีจึงซื้อบัตรบุคคลในพื้นที่สูง (รายละเอียดอย่างไรนั้น เธอไม่สะดวกใจจะให้รายละเอียดกับผู้วิจัย) และครอบครัวก็ตัดสินใจได้เดินทางเข้ามาทำงานในสมุทรสาคร “เป็นคนที่สูง เข้ามาง่ายกว่าแรงงานต่างด้าว ง่ายน้อยกว่า” เธอกล่าว มารดาของชัยเล่าเรื่องของชัยให้ฟังว่า หลังจากคลอดชัยแล้วก็ได้เลี้ยงดูชัยด้วยนมของตนเอง จากนั้นประมาณ 4 เดือนก็ได้ฝากเพื่อนชาวกะเหรี่ยงที่มีลูกอ่อนเลี้ยงดูให้ โดยให้ค่าตอบแทนเพื่อจะได้ออกไปทำงาน “เลี้ยงมันตามมีตามเกิดแหละคุณ มีอะไรก็กิน มันเลี้ยงง่าย ไม่ร้องกวน กินง่าย หลับง่าย” เมื่อผู้วิจัยถามถึงสถานะของชัยทั้งใน 2 ประเทศ คือ ประเทศไทยและพม่า มารดาของชัยก็ส่ายหน้าเป็นเชิงปฏิเสธว่าชัยไม่มีสถานะทั้ง 2 ประเทศ เพราะบิดาของชัยยังไม่ได้แจ้งการเกิดของชัยที่พม่า และยังไม่ได้ทำอะไรกับสถานะของชัยในประเทศไทย “ที่พม่าไม่มีใครไปนั่งตรวจบัตรหรอกคุณ คนนี้เข้าคนนี้ออก ทำหรือไม่ทำก็ยังไม่ได้ มันไม่เหมือนที่นั่นนะคุณ แถวบ้านยังเป็นป่าอยู่

เลข ที่นี้ก็คอยอีกหน่อยค่อยไปซื้อบัตรเอา เราไม่ได้ทำอะไรผิด มีบัตรแรงงานเขาคงไม่ยุ่ง ตำรวจไม่ยุ่ง พวกเด็กหรอก มันใส่ตารางไม่ได้เลขขู่เอาเงินไม่ได้”

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

มารดาของชัยเล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของชัยว่า เธอและสามีได้เลี้ยงดูชัย โดยการทำอาหารให้รับประทาน ซึ่งมีอาหารหมุนเวียนกันไปตามแต่สภาพทางการเงินและฤดูนั้น ๆ “มีอะไรก็กินกันนะคุณ บางทีก็มีปลา หมู ไก่ ไข่ ผัก แล้วแต่ว่าจะซื้ออะไรมา ไม่รู้ว่าจะบอกยังไง แต่ไม่เคยให้มันอดหรอก มันกินอิมกว่าหลาย ๆ คนอีก มันลูกคนเดียวมีเงินเก็บไว้ให้มัน แต่ไม่รู้หรือว่าอะไรดีไม่ดี” ในเรื่องการรักษาพยาบาล มารดาของชัยปรารถนาว่า ในช่วงที่ชัยเป็นเด็กอยู่นั้น เธอไม่มีความรู้เรื่องวัคซีนหรือการป้องกันโรคเลย จึงไม่ได้พาชัยไปฉีดวัคซีน ชัยเติบโตมาด้วยยาแก้ไข้ มหาหิงส์ และที่กวาดปาก(สีม่วง) ของเด็กที่เพื่อนคนไทยแนะนำ ต่อมาเมื่อครอบครัวย้ายเข้ามาในสมุทรสาคร ชัยจึงได้รับการรักษาโรคต่าง ๆ จาก รพ.ในสมุทรสาคร โดยมีทั้งการรักษาจาก รพ.ของภาครัฐ คือ รพ.สมุทรสาคร และ รพ.เอกชน โรคที่ชัยเป็นคือ ไข้หวัดทั่วไป ไข้หวัดใหญ่ ท้องเสีย เป็นต้น “อยู่ที่นี้สบายคุณ รพ.เอกชนเขาบริการดี หากใครไม่รู้ภาษาไทย เขาก็มีล่ามแปลให้ ราคาก็ไม่แพงจากพวกคลินิก รพ.รัฐเท่าไร? ถ้ามาอยู่ที่นี้แต่แรก ชัยมันคงได้ฉีดวัคซีน ตอนนี้อยู่โรงเรียน เห็นมันบอกว่าโรงเรียนมีให้ยาวัคซีน แต่ไม่รู้ว่าจะอะไร”

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ปัจจุบันชัยได้เข้าเรียนระดับประถมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาลไทย แถบแม่น้ำท่าจีน ซึ่งมีสภาพ รร. ค่อนข้างพอใช้ กล่าวคือเป็นเรือนไม้ 2 ชั้น ประมาณ 3 อาคาร มีสนามเด็กเล่นที่นั่งพักผ่อน มีห้องน้ำหลายสิบห้อง แต่ค่อนข้างทรุดโทรม กล่าวคือ แต่ละห้องมีรอยรั่วและมีรูพรุนตามฝาห้องเต็มไปหมด) โรงเรียนค่อนข้างมีฝุ่นเยอะแม้ว่าขณะนั้นจะอยู่ในฤดูหนาว คุณครูประจำชั้นของชัยได้กรุณาเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า หากในช่วงหน้าร้อนแถบนี้จะมีฝุ่นเยอะมาก เรียกว่าฝุ่นตลบแบบต่างจังหวัดที่กันดารน้ำก็ว่าได้ หากเป็นช่วงหน้าฝน พื้นดินก็จะชื้นและเป็นโคลนเดินทางลำบาก เด็ก ๆ ที่ รร. จึงป่วยเป็นไข้หวัดหรือเป็นโรคแพ้ฝุ่น ไม่เว้นแม้แต่คุณครู “ครูอยากจะย้ายเหมือนกัน เบื่อฝุ่นกับพื้นที่แฉะ แต่บ้านก็อยู่สมุทรสาคร เลขทน ๆ เอา แต่เด็ก ๆ ที่นี้นิสัยดี น่ารัก สอนอะไรก็รู้จักฟัง ชัยเขาก็นิสัยดีนะ เชื่อฟัง ตั้งใจเรียน กิจกรรม รร.ก็ชอบทำ เขาไม่ปัญหาอะไร เข้ากับเพื่อนคนไทยได้ เด็กที่นี้ไม่ค่อยแบ่งว่าใครเป็นใครหรอก แต่จะมีแยกกันบ้างว่าคนนี้เป็นพม่า คนนี้เป็นมอญ” ชัยได้พาผู้วิจัยไปพบกับเพื่อน ๆ ของเขาซึ่งทุกคนก็ได้เข้ามา

ห้อมล้อมผู้วิจัย และคอยบอกผู้วิจัยเกี่ยวกับเรื่องของชัย จนคุณครูต้องบอกให้ทุกคนไปห่าง ๆ และให้โอกาสผู้วิจัยอยู่กับชัยตามลำพัง ชัยแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับการมาโรงเรียนของเขาว่า เขาได้เข้าเรียนที่นี่ก็เนื่องจากคุณน้ำที่เป็นคนไทยแถบบ้านของชัย เป็นผู้พามาสมัครเรียน เพราะบุตรของน้ำคนไทยที่นำชัยมาสมัครก็ศึกษาอยู่ที่นี่ ชัยกล่าวว่าเขารู้สึกชอบและผูกพันกับ รร.แห่งนี้ เพราะที่นี่เขามีเพื่อนมากมาย ทั้งที่เป็นคนไทยและเพื่อนชาติเดียวกัน แต่พักอาศัยอยู่ในละแวกอื่น ซึ่งห่างจากที่พักของเขามาก หากเป็นการพบกันข้างนอก โดยไม่ได้รู้จักกันภายในโรงเรียนก่อน ชัยคิดว่าเขาคงไม่กล้าเข้าไปทักทาย เพราะกลัวว่าจะเป็นคนไทย ชัยมีความคาดหวังกับอนาคตของเขาคือการเป็นหมอรักษาคนไข้ เมื่อเขาเติบโตขึ้น ซึ่งมารดาของชัยก็สนับสนุนชัยในเรื่องนี้ โดยเธอจะใช้วิธีซื้อบัตรให้ชัย เพื่อให้เขาเป็นคนไทยโดยสมบูรณ์ และได้โอกาสทางการศึกษาที่สูงขึ้น ชัยใช้เวลาว่างจากการเรียนในการช่วยมารดาขายของ และไปเล่นกีฬาคือฟุตบอลกับเพื่อน ๆ ละแวกบ้านเขาบ้าง เมื่อว่างจากงานที่บ้าน

3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอาเปรียบคชี่(ความปลอดภัยในชีวิต)

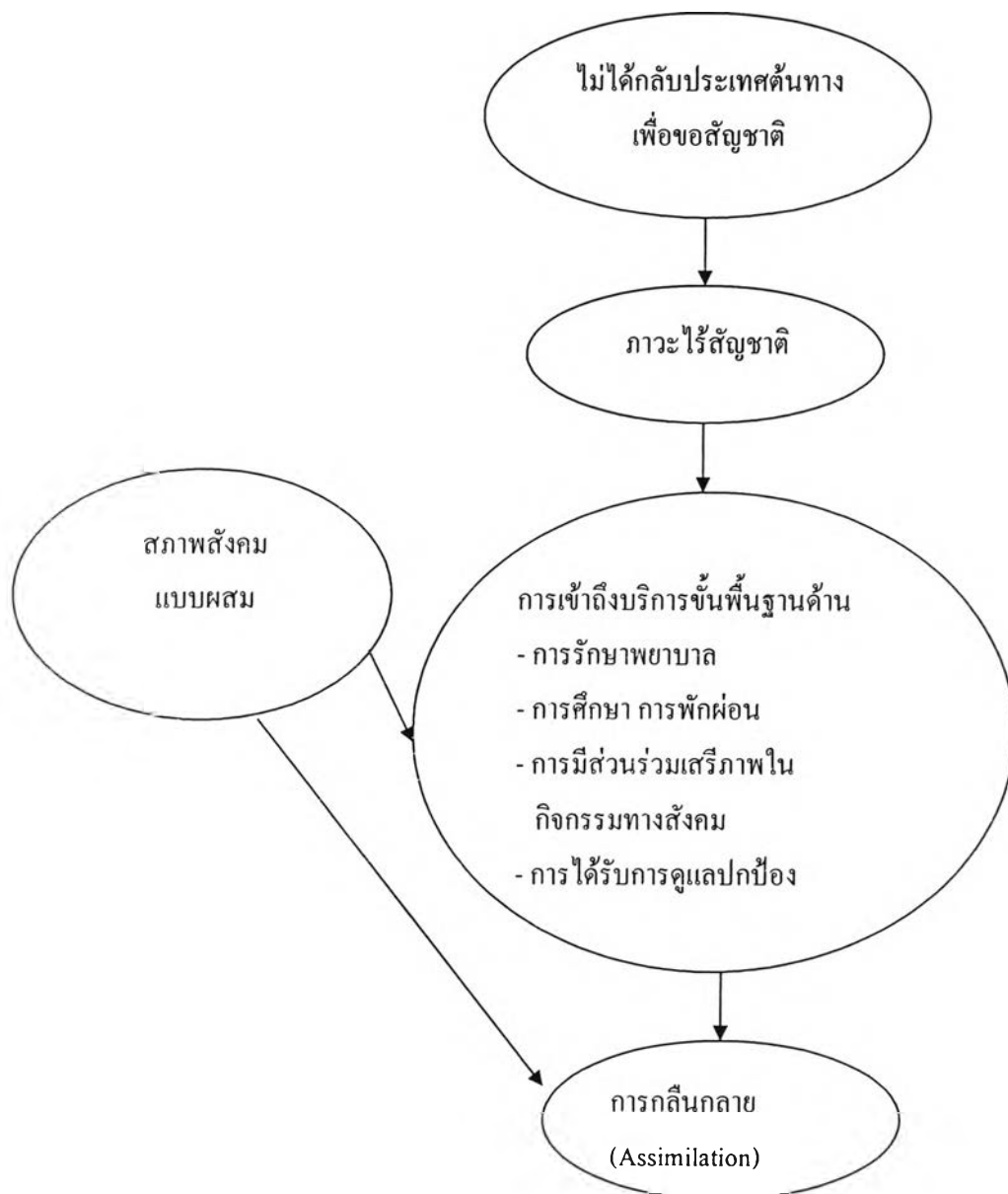
มารดาของชัยคาดหวังว่าชัยจะได้รับการศึกษาที่สูงที่สุดเท่าที่เธอจะสามารถส่งเสียให้ได้ เธอต้องการให้ชัยมีอนาคตที่ดีและมีอาชีพที่ดีกว่าสภาพของเธอและสามี ความเป็นอยู่ของชัยจึงมีกิจวัตรประจำวันที่คล้ายกับเด็กไทยเป็นวัยเดียวกันกับเขาคือการไปโรงเรียนตามเวลาปกติคือ วันจันทร์ – ศุกร์ อดรับ-ส่ง จะมารับชัยในเวลา 7.30 น. และจะรับกลับบ้านไม่เกิน 16.00 น. และเมื่อกลับมาถึงบ้านชัยก็จะช่วยงานผู้เป็นมารดาบ้าง และใช้เวลาว่างในการไปเที่ยวเล่นกับเพื่อนที่เป็นคนไทย มารดาของชัยเล่าว่าตั้งแต่เล็กจนอายุ 9 ขวบ ชัยไม่เคยได้ทำงานอย่างจริงจังเลยสักครั้ง เธอให้เขาได้เรียนหนังสืออย่างเต็มที่ หากจะเป็นงานทั่วไปก็คือช่วยเหลือเธอในการขายของหน้าร้านบ้าน แต่ไม่ได้ให้ลาออกจาก รร.มาทำงานเต็มตัวอย่างเด็กแรงงานต่างด้าวที่อายุรุ่นราวคราวเดียวกับชัยบางคน ชัยจึงไม่ประสบกับปัญหาในด้านการถูกเอาเปรียบทางแรงงาน วิถีชีวิตของเขาจึงยังคงอยู่ในอ้อมแขนของบิดามารดา และได้รับการปกป้องอย่างเต็มที่ คุณครูประจำชั้นของชัยเล่าว่า ชัยเป็นเด็กที่ชอบคุย แต่ก็ไม่ค่อยมั่นใจในตัวเองมากนัก เขาเป็นเด็กนักเรียนที่สนใจในการเรียนพอควร และไม่มีนิสัยชอบรังแกเพื่อนคนอื่น ๆ ครอบครัวยุของชัยจะให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นอย่างดีในการสนับสนุนอุปกรณ์การเรียนที่ รร.ได้ขอให้จัดหา เช่น อุปกรณ์ในการประกอบการเรียนวิชาต่าง ๆ อย่างเต็มที่

4. ด้านการมีส่วนร่วมเสรีภาพในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

ชัยและครอบครัวมีความเลื่อมใสในศาสนาพุทธ ชัยเล่าว่าเขาได้มีโอกาสไปทำบุญที่วัดบ่อย ๆ ทั้งเมื่อครั้งที่อยู่ในแม่สอด และสมุทรสาครในปัจจุบัน “ที่นี่มีวัดหลายแห่งครับที่

วัดบางหญ้าแพรก วัดตึก วัดโคก บ้านผมเคยได้เกือบทุกที่ เมื่อก่อนที่พ่อแม่มาใหม่ๆ ไม่ค่อยกล้าไปที่นี้คนมอญเยอะ คนบ้านเดียวกับพ่อแม่ไม่ค่อยมี แต่ก็คิดเหมือนกัน หากไม่ไปวัดแม่ก็จะซื้อดอกไม้มาไหว้ที่บ้าน ที่ รร.ก็มีไปวัดเหมือนกัน” ชัยชอบเล่นฟุตบอล เมื่อถึงเวลาพักกลางวันแต่ละครั้งเขาก็จะรวมกลุ่มกับเพื่อน ๆ ไปเล่นที่สนาม ซึ่งมีดินที่เป็นฝุ่นฟุ้ง เมื่อมีการเหยียบย่ำไปมา แต่เมื่อถามถึงเรื่องฝุ่นนั้น ชัยกลับรู้สึกว่าเป็นเรื่องปกติสำหรับเขาและเพื่อน ๆ เด็ก ๆ ที่ รร. นี้มีสีหน้าแจ่มใส พูดคุยกันอย่างสนุกสนานและใช้คำพูดที่สุภาพในช่วงก่อนเลิกเรียน ชัยและเพื่อน ๆ จะลงมานั่งเล่นแถวม้านั่งใต้ร่มไม้หลังห้องเรียน บ้างก็นั่งทำการบ้าน บ้างก็เล่นหมากเก็บกัน บ้างก็วิ่งไล่กัน จนกระทั่งรถรับส่งมารับถึงพากันกลับบ้าน และมีบางส่วนที่เดินกลับบ้านเอง เนื่องจากอาศัยอยู่ใกล้ ๆ กับโรงเรียน เพื่อนสนิทของชัยมีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย หลายคนได้เข้ามาสนิทกับชัยด้วย และได้ชักชวนให้ชัยไปเที่ยวที่บ้านด้วย เมื่อผู้วิจัยถามถึงความรู้สึกที่มีต่อชัย เกือบทุกคนอยากให้ชัยอาศัยอยู่ในประเทศไทยต่อไป และเรียนหนังสืออยู่ รร.แห่งนี้เช่นเดิม หลายคนบอกว่า พ่อแม่ของเขาก็ไม่ใช่คนสมุทรสาคร แต่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และบางคนก็มีมารดาเป็นชาวเขมรที่อาศัยอยู่ประเทศไทยและมีสัญชาติไทย จึงรู้สึกว่าชัยก็เป็นแบบเดียวกับพวกเขาที่ไม่ใช่คนที่อยู่มาแต่ดั้งเดิม แต่เป็นคนที่มาจากที่อื่นเหมือนกัน

ไต่อะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 15 : सा (นามสมมุติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	สมุทรสาคร
อายุ	ขณะให้สัมภาษณ์อายุ 9 ปี
การศึกษา	กำลังศึกษาอยู่ในประถมศึกษาปีที่ 2
บิดาและมารดา	มีเชื้อสายมอญ เข้ามาในประเทศไทยโดยการชักนำจากนายหน้าค้าแรงงาน
จำนวนพี่น้อง	จำนวน 3 คน เป็นผู้หญิง 1 คน ผู้ชาย 2 คน เด็กเป็นบุตรคนที่ 4

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับตัวเด็ก

“สา” เป็นชื่อของเด็กผู้หญิงผู้มีรูปร่างผอม สูง ตามตัวของเธอมีตุ่มและแผลหลายแห่ง สาพูดน้อย เก็บตัว ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น เมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อนเยอะ ๆ แต่เธอก็จะมากับเพื่อน ๆ ทุกครั้ง เมื่อผู้วิจัยลงไปพบปะและพูดคุย ผู้วิจัยก็ได้มีโอกาสพูดคุยกับสา เมื่อเธอยิ้มให้และชวนผู้วิจัยรับประทานอาหารด้วยกัน สาเป็นชื่อที่คล้ายชื่อจริงของเธอที่คุณครูประจำชั้นตั้งให้เพื่อจะได้เรียกชื่อได้ถูกต้อง เพราะเธอยังไม่มีเลขประจำตัวในโรงเรียน สาเล่าว่าเธอเป็นลูกคนมอญที่พ่อแม่ของเธอเข้ามาทำงานในสมุทรสาครหลายปีแล้ว แต่เธอไม่ทราบว่าเมื่อไหร่ เธอเกิดและเติบโตที่สมุทรสาคร ซึ่งเธอก็ไม่ทราบวัน เดือน ปีเกิดที่แท้จริง เพราะมารดาของเธอเคยบอกว่าจำวันที่เธอคลอดไม่ได้ เพราะไม่ได้จดไว้ เนื่องจากเธอคลอดที่บ้านโดยหมอชาวมอญ สามพี่น้องทั้งหมด 3 คน เธอกล่าวว่าพี่ชายคนโตของเธอเคยเดินทางกลับไปประเทศพม่าเพื่อเรียนหนังสือ แต่ก็อาศัยอยู่ไม่ได้นานเพราะลำบาก จึงกลับมาประเทศไทยและได้เข้าทำงานในโรงงานแล้ว เช่นเดียวกับพี่สาวของเธอ คงเหลือเธอกับพี่ชาย คนรองที่ได้เข้าเรียนหนังสือในโรงเรียน มารดาของสาทำงานในโรงกึ่งพร้อมกับพี่สาวและพี่ชาย ส่วนบิดาของเธอทำงานในโรงงานปลาทั้งครอบครัว อาศัยอยู่ใกล้โรงทำน้ำแข็ง บ้านที่สาพักอาศัยอยู่เป็นห้องแถว 2 ชั้น มีห้องเล็กในบ้าน มารดาบิดาและพี่ชายคนโตของสาพูดไทยได้น้อยมาก มีเพียงพี่สาวและพี่ชายคนรองของเธอที่พูดได้ สมาชิกในครอบครัวของสาพูดคุยมองไม่เก่ง เมื่อถูกถามก็จะตอบบ้างยืมบ้าง สาพูดภาษามอญได้ แต่เขียนและอ่านไม่ได้

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

มารดาของสาตลอดสาที่บ้าน โดยมีหมอมชาวมอญมาทำคลอดให้ พี่สาวของสาเล่าว่า มารดาของเธอไม่กล้าไปโรงพยาบาล เพราะกลัวตำรวจจับ และกลัวว่าจะเสียค่าใช้จ่ายมาก จึงมีเพียงยาบางอย่างที่หมอมชาวมอญมอบให้หลังจากคลอด และมารดาได้นอนพักผ่อนที่บ้านเพียง 2 วันก็ไปทำงาน โดยพี่สาวซึ่งขณะนั้นยังไม่ได้ไปทำงานได้ช่วยดูแลสา และมารดาจะกลับมาช่วงกลางวันให้สารับปะทานนม บางครั้งพี่สาวก็จะชงนมให้ทาน หากมารดากลับมาบ้านผิดเวลา เนื่องจากงานเสร็จช้า การเลี้ยงดูสาจึงเป็นไปแบบตามมีตามเกิด คือ หลังจาก 3 เดือนแล้วก็ให้เริ่มรับประทานอาหารที่บดจนเหลวแล้วแทนนม มีการให้น้ำข้าวที่ขงสุกให้ทาน ไข่ กล้วยน้ำว่าบด หากสาป่วยไม่สบายมารดาก็จะซื้อยามาให้รับประทานหรือไม่ก็พาไปหาหมอมชาวมอญให้จัดยาให้ พี่สาวของสาบอกว่าสาไม่เคยได้ไปโรงพยาบาลเลยแม้แต่ครั้งเดียว แม้ว่าจะเคยป่วยหนักคือเป็นไข้หวัดใหญ่เมื่อตอนเป็นเด็กอายุประมาณ 5 ขวบ แต่ใช้ยาของหมอมชาวมอญจัดให้ สาไม่เคยได้กลับไปประเทศพม่าแม้แต่ครั้งเดียว เนื่องจากปู่ตาขายของสาเสียชีวิตหมดแล้ว บิดามารดาของเธอจึงไม่ได้กลับไปอีกหลังจากพี่ชายคนโตของสาเดินทางกลับมาอาศัยอยู่ในประเทศไทย เพื่อสอบถามจึงทราบว่ายังมีประเทศใดมีชื่อของสาอยู่ในทะเบียนบ้าน เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงแนวทางการแก้ไขปัญหา มารดาของสา(พี่สาวของสาแปลให้ฟัง กล่าวว่า ยังไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร แต่ก็จะอาศัยอยู่ในประเทศไทยไปก่อน หากมีเงินมากพอก็จะกลับประเทศพม่า

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

เมื่อสาไม่สบายหรือป่วยไข้ธรรมดา เช่น ไข้หวัด ตัวร้อน เธอจะได้รับการรักษา โดยการซื้อยาแก้ไข้ให้รับประทานหรือไม่ก็ยาสมุนไพรที่ชาวมอญใช้กัน โดยหมอมชาวมอญนับถือจะเป็นผู้จัดยาให้ พี่สาวเธอให้เหตุผลว่าสะดวกและมีค่าใช้จ่ายไม่แพงนัก “ชาวบ้านแถวนี้เขาก็ทำอย่างนี้ละพี่ ถ้าไม่หนักมากก็ไม่ไปโรงพยาบาลหรอก เสียเงินเยอะหลายร้อย” สาและครอบครัวไม่เคยรับการรักษาจากโรงพยาบาลแม้แต่ครั้งเดียว ยิ่งเป็นโรงพยาบาลของรัฐด้วยแล้ว ทุกคนส่ายหน้ากล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าไม่กล้าไปและโรงพยาบาลของรัฐก็ห่างไกลจากที่พักมาก ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไป พี่สาวของสาเคยพาเพื่อนของเธอนั่งรถโดยสารเข้าไปในตลาดเพื่อจะไปโรงพยาบาลของรัฐและเกือบถูกตำรวจจับได้ “บางทีเขาจะอยากจะจับตอนไหน เขาก็ตั้งด่านจับ บางคนมีบัตรทำงานเขายังจับเอาไปเลยพี่ หนูเองก็กลัวเหมือนกัน กลัวถูก

จับใส่ห้องขัง สงสารแม่กับพ่อต้องหาเงินไปประกันออกมา แถวนี่เคยโดน ต้องจ่ายคนละ 3,000 – 4,000 บาท บางคนเคยโดนข่มขืนก็มี พูดไปก็ไม่ปลอดภัย ไม่จำเป็นหนูไม่ไปไกล ๆ หรือ” พี่สาวของสาปรารถด้วยสีหน้าเบื่อหน่าย สาเล่าว่าเธอได้รับวัคซีนบางอย่างจากที่โรงเรียน เช่น วัคซีนแบบรับประทานและเคยได้รับการฉีดยาที่ต้นแขน 1 ครั้ง ซึ่งเธอก็จำไม่ได้ว่าเป็นวัคซีนชื่ออะไร

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

คุณครูประจำชั้นของสาเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า สาเป็นเด็กที่เรียนเก่ง ตั้งใจเรียน และไม่เคยขาดเรียน หากไม่ใช่เพราะไม่สบาย สาชอบเดินรำและในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันเด็ก สาก็จะรับอาสาเป็นนักเต้น เป็นต้น นอกจากนี้ เพื่อน ๆ ในห้องก็จะได้สาเป็นตัวเตอร์สอนการบ้าน และเนื้อหาที่ไม่เข้าใจให้ เพื่อน ๆ จึงรักใคร่สามาก “สาเขาเป็นเด็กเรียนเก่งค่ะ ตอนมาแรก ๆ ยังอ่านเขียนไม่ได้เลย ตัวเลขก็ไม่รู้มาเรียนแค่ปีเดียว พอขึ้น ป.2 แล้วไปเร็วมากเลยคะ เรียนทันทุกวิชา แถมยังสอนเพื่อน ๆ ได้อีก เด็กคนนี้เพื่อนเยอะ เพื่อนรักเค้า เพราะเค้าไม่เคยรังแกใคร พูดจาก็ไม่หยาบ” คุณครูกล่าว ปัจจุบันสาเรียนอยู่ที่ระดับชั้น ป.2 ของโรงเรียนแห่งหนึ่ง ใกล้กับวัดบางหญ้าแพรก โรงเรียนของเธอเป็นโรงเรียนที่มีพื้นที่กว้างขวางมาก มีอาคารเรียน 2 ชั้น ประมาณ 4 อาคาร และมีโรงอาหารและโรงจอดรถขนาดใหญ่ การไปพบสาแต่ละครั้งจึงต้องขออนุญาต คุณครูฝ่ายปกครองและคุณครูประจำชั้นทุกครั้ง สาสามารถอ่านเขียน และพูดภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่วเหมือนเด็กไทยรุ่นเดียวกัน เมื่อถามถึงอนาคต สายิ้ม ๆ แล้วตอบว่าโตขึ้นเธออยากจะเป็นนักร้องและเป็นพยาบาล โดยเธอให้เหตุผลว่าเป็นเพราะเธอชอบเดินรำและร้องเพลง ส่วนอาชีพพยาบาลเธออยากเรียนเพื่อจะได้ดูแลรักษาผู้อื่นรวมทั้งครอบครัวของเธอด้วย วิชาที่สาชอบและถนัดมากที่สุดคือภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิชาดนตรี สาเล่าถึงความรู้สึกที่มีต่อโรงเรียนและเพื่อน ๆ ว่า โรงเรียนเป็นสถานที่ที่เธอชอบมากที่สุด เพราะเธอมีคุณครูที่เอาใจใส่เธอ และยอมรับเธอเป็นเหมือนเด็กคนไทยทั่วไป รวมทั้งเพื่อน ๆ ที่ไม่เคยดูถูกหรือรังเกียจเธอแต่อย่างใด กระนั้นสาก็ไม่สามารถจะบอกผู้วิจัยได้ว่า เธอคาดหวังว่าจะเรียนต่อให้สูงที่สุดถึงระดับใด สาเล่าว่าในยามว่างเธอจะช่วยมารดาทำงานบ้าน เช่น ตักน้ำ ล้างชามและซักเสื้อผ้า และบางครั้งก็ไปเล่นแบดมินตันกับเพื่อนคนไทยที่อยู่ใกล้ ๆ หรือนั่งข้าง หรือไปเรียนภาษาไทยกับน้ำคนไทยแถวบ้านเธอบ้าง เมื่อผู้วิจัยถามถึงกิจกรรมอื่น ๆ ที่สาได้ร่วมทำกับเพื่อนชาวมอญ เธอก็ตอบเพียงสั้น ๆ ว่าไม่ค่อยได้ไปไหนด้วย แต่ก็มีชวนกันไปเล่นที่บ้านเพื่อนคนไทยที่อยู่ใกล้ ๆ กันบ้าง เมื่อถามถึงการเข้าร่วมในงานพิธีตามวัฒนธรรมของชาวมอญ สาก็ส่ายหน้าพร้อมพูดว่า “หนูเคยแต่ไปวัด ใส่บาตร ไม่ทราบว่าจะใช้หรือเปล่า แม่กับพี่สามไม่เคยบอก ไม่เคยพาไป

3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ กคช(ความปลอดภัยในชีวิต)

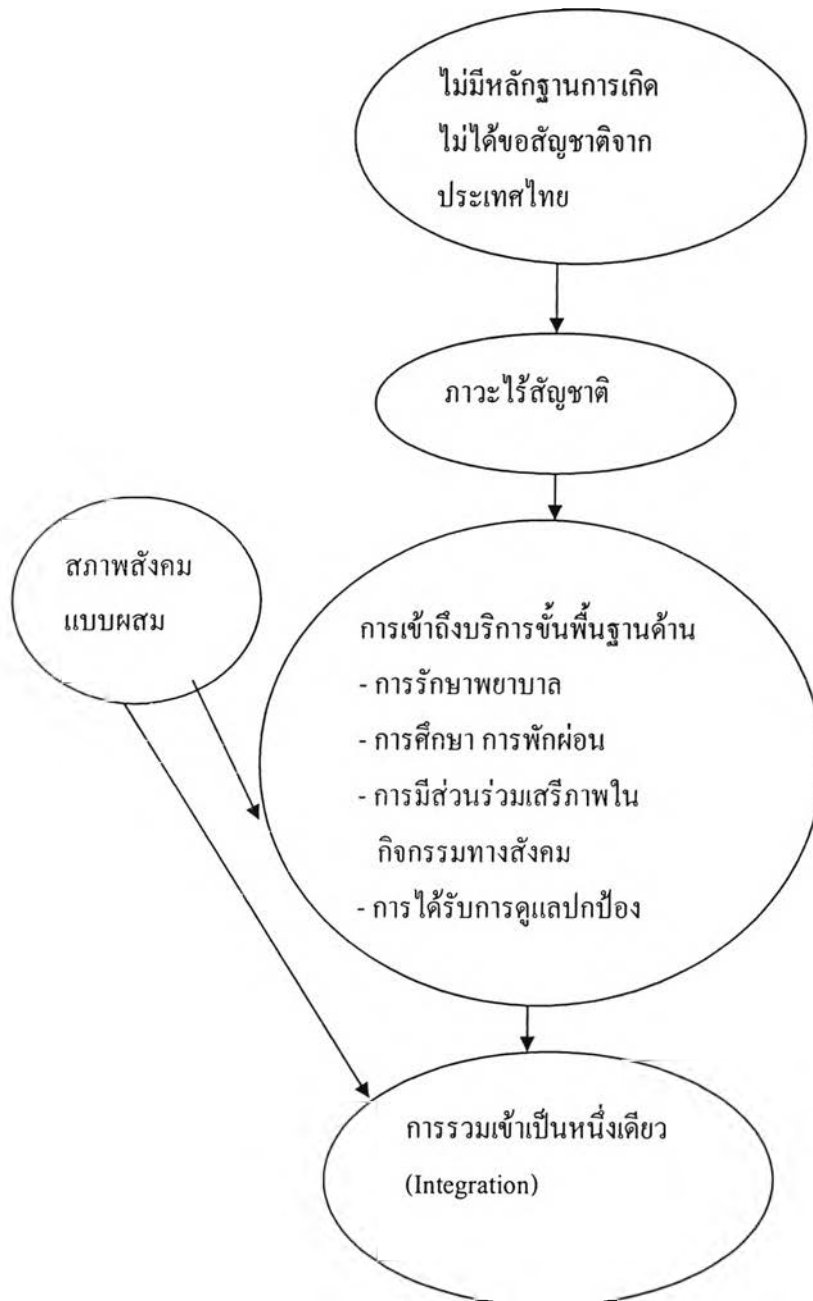
พี่สามของสาเล่าถึงสาตั้งแต่วัยเด็กจนถึงปัจจุบันว่าสาถือเป็นน้องที่โชคดีที่สุดของครอบครัว เพราะสาเกิดมาเมื่อครอบครัวเริ่มมีงานที่มั่นคงทำแล้ว และทุกคนก็ได้อยู่กันพร้อมหน้า และเมื่อสาเติบโตขึ้นอายุประมาณ 7 ขวบ พี่ ๆ ก็ได้ออกไปทำงานหารายได้แล้ว 2 คน จึงมีสาและน้องชายคนรองที่มีชีวิตก่อนวัยเรียนที่ค่อนข้างสบาย เมื่อถึงอายุ 8 ขวบ สาก็ได้เข้าเรียนชั้น ป.1 และ ป.2 ในปีนี้ โดยครอบครัวสามารถสนับสนุนค่าเล่าเรียน ค่าอาหาร ค่ารถได้อย่างไม่ขัดสนนัก “อยากให้น้องได้เรียนเยอะ ๆ หนูไม่ได้เรียน ช่วงนั้นก็ไม่มีใครว่าโรงเรียนรัฐบาลไทยเขาให้เรียนได้ หากรู้ก็คงไม่ได้เรียนเพราะไม่มีเงินเหมือนกัน” สาแม้ว่าจะอายุแค่เพียง 9 ขวบ ซึ่งสำหรับเด็กไทยแล้วอายุขนาดนี้ยังถือว่าเป็นเด็กเล็กที่จะต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษจากพ่อแม่ และยังอยู่ในระบบโรงเรียนภาคบังคับ สาเองถือเป็นกรณีที่โชคดีคนหนึ่งที่มีโอกาสได้เข้ารับการศึกษ ในขณะที่เพื่อน ๆ ขวามอญบางคนที่อยู่ในวัยเดียวกันกับเธอต้องเริ่มทำงาน บางคนก็ต้องดูแลน้องอยู่ที่บ้าน สาจึงมีสภาพชีวิตเฉกเช่นเด็กไทยโดยทั่วไปที่มีชีวิตประจำวันในวันธรรมดา คือ วันจันทร์-ศุกร์ อยู่ที่โรงเรียน และวันเสาร์-อาทิตย์ คือวันหยุดพักผ่อนที่เธอใช้เวลาส่วนนั้นไปกับการช่วยครอบครัวทำงานบ้าน ซึ่งพี่สาวของสากล่าวว่า ครอบครัวของเธอไม่เคยให้สาไปหารายได้พิเศษในโรงงานเลยแม้แต่ครั้งเดียว

4. ด้านการมีส่วนร่วม เสรีภาพ ในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

สาเป็นกรณีศึกษาแรกของผู้วิจัยที่ตอบผู้วิจัยว่าเธอไม่ทราบว่าตนเองและครอบครัวนับถือศาสนาอะไร เธอกล่าวเพียงสั้น ๆ ว่า “เคยไปวัดไหว้พระค่ะ สวดมนต์ด้วย แต่ไม่เห็นแม่พูดอะไร ที่บ้านไม่ได้ไหว้พระบ่อย อยากไหว้ก็ไหว้” สิ่งที่สาสามารถจะเล่าสู่ผู้วิจัยได้รับทราบได้คือการใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ที่โรงเรียน และการร่วมกิจกรรมเกือบ 90% มักจะเกิดขึ้นที่โรงเรียน โดยเพื่อนคนไทยในห้องเรียนที่เธอเรียนอยู่ คือ กลุ่มที่สามมีความสนิทสนมด้วยมากที่สุด สาเล่าว่าคุณครูจะถามนักเรียนทุกคนก่อนหากจะมีการจัดงานของโรงเรียน ซึ่งจะมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย และสาก็มักจะเลือกเดินรำด้วยเหตุผลที่ว่าเธอชอบจังหวะดนตรี และเมื่อเดินรำแล้วเธอรู้สึกสบายตัว เมื่อผู้วิจัยถามถึงการมีส่วนร่วมในด้านการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ในห้องเรียน สาเล่าว่าคุณครูจะให้โอกาสทุกคนได้พูด ขึ้นอยู่กับว่าใครอยากจะแสดงความคิดเห็นในเรื่องใด สาเองก็มีขมมือลุกขึ้นตอบในบางคำถามบ้าง และเธอรู้สึกว่ามีอิสระในการจะพูดและแสดงความคิดเห็นในห้องเรียน พี่สาวของสาเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ครอบครัวไม่ค่อยมีเวลาจะพาสาไปร่วมกิจกรรมข้างนอกมากนัก ส่วนใหญ่เมื่อทุกคนกลับบ้านก็จะมีพูดคุยเรื่องราวของกันและกันบ้าง ดูทีวีบ้าง และนอนพักผ่อน สาจึงไม่ค่อยได้สนิทกับคนมอญอื่น ๆ ที่อยู่ไกลออกไปจากละแวกบ้าน และการจะ

ได้ชิมชั้บวัฒนธรรมดั้งเดิมแบบชาวมอญจึงเป็นไปได้ยาก “หนูไม่มีเวลาพาเขาไปไหนหรือที่ทำงานทั้งวัน เหนื่อย เดียวนี้คนมอญเขาก็ไม่ค่อยจะได้จัดงานแบบมอญหรือ มีเห็นบ้างก็งานที่วัดในวันพระแหะพี หนูว่าเดี๋ยวนี้คนจะใส่ผ้าเสื้อแบบมอญยังไม่ค่อยมีเลย กลัวตำรวจด้วย หากไม่ทาแป้งออกไปนี่กว่าคนไทยนะ หากไม่พูด”

ไดอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 16 : น้ำ (นามสมมุติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	จังหวัดตาก
อายุ	ขณะนี้สามภษาณ อายุ 21 ปี
การศึกษา	ไม่ได้รับการศึกษา
บิดามารดา	บิดาและมารดามีเชื้อชาติจีนที่เกิดในพม่า บิดามีอายุ 58 ปี มารดามีอายุ 58 ปี
จำนวนพี่น้อง	2 คน เป็นผู้ชาย 1 คน ผู้หญิง 1 คน

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก

น้ำเป็นเด็กสาวที่เพื่อนของญาติสามีผู้วิจัยเป็นผู้แนะนำให้รู้จัก เพื่อนของญาติท่านนี้เปิดร้านเกี่ยวกับอะไหล่รถยนต์อยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และรับน้ำมาเป็นเด็กทำงานบ้านและดูแลบุตรจำนวน 2 คน ของเขาโดยติดต่อผ่านพี่ชายของน้ำ ซึ่งทำงานอยู่ในร้านของพี่ชายของเพื่อน ๆ ท่านนี้ ซึ่งขณะนั้นน้ำเล่าว่าพี่ชายของเธอได้รับการติดต่อจากนายหน้าให้เข้ามาทำงานในกรุงเทพมหานคร โดยทำหน้าที่แบกสินค้าขึ้นรถและติครถไปส่งสินค้าในที่ต่าง ๆ ต่อมาเมื่อพี่ชายกลับบ้านที่จังหวัดตาก น้ำจึงขอตามมาด้วย และได้ทำงานในบ้านเพื่อนของญาติสามีผู้วิจัยในปัจจุบัน ส่วนบิดามารดาและน้องสาวของเธอ ยังคงอาศัยอยู่ที่จังหวัดตาก “พอกับแม่ไม่ได้ทำงานแล้วกะ อยู่บ้านปลูกผักตามมีตามเกิดเอาไว้กิน เหลือก็ขายบ้าง ที่บ้านเป็นชื่อของคนไทย แต่เขาไม่มายุ่งหรอก” น้ำเล่าถึงข้อมูลของบิดามารดาของเธอที่เคยเล่าสู่เธอฟังว่า บิดาและมารดาของเธอเกิดที่พม่า โดยอาศัยอยู่ฝั่งที่ติดกับประเทศจีน บรรพบุรุษของบิดามารดาเป็นคนจีนจากแผ่นดินใหญ่ บิดาและมารดาของเธอแต่งงานกันที่ประเทศพม่าแล้วจึงเดินทางข้ามฝั่งพม่าเข้ามาสู่ประเทศไทยเพื่อทำงานในโรงงานของคนจีนที่มาตั้งรกรากในประเทศไทยสมัยนั้น ความเป็นคนจีนที่พูดภาษาจีนได้จึงไม่ถูกสงสัยจากเจ้าหน้าที่ว่าเป็นชาวพม่า แต่คิดว่าเป็นพวกจีนฮ่อแถบเชียงรายที่อพยพมาอยู่ในจังหวัดตาก บิดามารดาของเธอจึงอาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยไม่มีปัญหาตลอดมา แต่ทั้งคู่ก็ไม่ได้เคลื่อนย้ายไปไหนนอกจากอาศัยอยู่ในจังหวัดตาก และได้รับการอุปถัมภ์จากคนไทยแถบนั้น จนตลอดพี่ชาย น้ำ และน้องสาวของเธอ

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

น้ำเล่าว่าเธอคลอดที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในอำเภอแม่สอด แต่จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่ มีหลักฐานอะไรที่แสดงถึงที่มาที่ไปของเธอเลย

“หนูไม่รู้หรอกค่ะพี่ว่าทำไมไม่มี แม่กับพ่อไม่เคยเล่าให้ฟังเลยว่าหนูมีบัตรอะไรบ้าง แต่หนูก็ไม่มีบัตรอะไรนะ พ่อแม่เขาไม่ค่อยรู้หนังสือแล้วเขาก็พึ่งสนิทกับคนไทย ตอนมีน้องสาว นี้เอง น้องสาวหนูได้บัตรแล้วเป็นคนไทย เป็นลูกคนไทยที่อุปถัมภ์บ้านหนูอยู่ แต่พี่ชายกับหนูไม่มี อะไรเลย” น้ำ พี่ชาย และน้องสาวของเธอไม่มีโอกาสที่จะกลับประเทศต้นทางแม้แต่ครั้งเดียว เนื่องจากค่านิคมของบิดามารดาของน้ำได้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย หลังจากบิดาและมารดา ของน้ำอาศัยอยู่ในประเทศไทยประมาณ 4 ปี จากนั้นก็เสียชีวิตเนื่องจากโรคชรา

“ไม่รู้ว่าจะกลับไปทำไมเหมือนกันค่ะ ที่โน่นไม่มีใครแล้วมั้ง แม่กับพ่อไม่เคยพูดถึง เลขหลังรับกับอากง ต้วกง ต้วม่า กับ ม่า มาอยู่ที่ตากแล้ว หนูเองก็ไปไม่ถูกไม่ยอมไปด้วย กลัว อันตราย”

เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงอนาคตของน้ำในการเป็นพลเมืองของประเทศไทย เธอกล่าวว่า “หนูเห็นแถวบ้านขงคนเขาก็ซื้อบัตรฟ้าเหมือนกันนะ พอชักพาก็ขอบัตรคนไทย แต่หนูก็ยังไม ่รับ มีเงินเมื่อไหร่ก็ค่อยหาเอา ตอนนี้หนูมีงานทำ เจ้าของบ้านเขาก็ดีกับหนู ลูกเขาก็ดีหนูทุกคน แต่หนูเหนื่อยมากเลย อยากกลับบ้านเหมือนกัน พี่ชายบ่นเอาบ่อย ๆ ว่าหนูไม่ค่อยอดทน เวลาอยาก มาก็วิ่งตาม แต่เวลาไม่สบายก็จะกลับ หนูไม่กล้าบ่นให้เขาฟังอีก” อีกประการหนึ่งน้ำรู้สึกว่เธอ คือนคนไทยเหมือนที่ผู้วิจัยเป็น เพียงแต่เธอไม่มีบัตรประชาชนไทยเท่านั้น “หนูว่าหนูเป็นคนไทยนะ ค่ะพี่ หนูเหมือนเจ้านายหนูเลยเป็นคนไทยเชื้อสายจีน หนูพูดจีนแต่จู้ได้ เจ้านายเขาก็พูดกับหนู บางครั้ง บางทีหนูก็สอนลูกเขา น้อง ๆ เขาก็ไม่คิดว่าหนูเป็นพม่า มีก็เพื่อนที่ทำงานที่รู้ว่าหนูเป็น จีนในพม่าก็เรียกพม่าบ้าง จีนพม่าบ้าง บางทีหนูไม่ชอบเลย”

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

น้ำไม่สามารถให้คำตอบกับผู้วิจัยได้ว่า เธอได้รับการรักษาพยาบาลในช่วงเป็นเด็ก เล็ก อย่างไร เธอเล่าให้ผู้วิจัยฟังเพียงว่า ตั้งแต่เธอจำความได้นั้น เมื่อเธอไม่สบายจากไข้หวัด ท้องเสีย มาเลเรีย มารดาของเธอก็จะพาเธอไปอนามัยโกกลับบ้าน แต่เธอไม่ทราบว่าเธอได้รับวัคซีน หรือไม่ “หนูว่าหนูไม่เคยโดนฉีดยานะคะ มีทานยาบ้าง แต่ไม่รู้ว่วัคซีนที่พี่ว่ามันเป็นยังไง หนูว่า ถ้าถามแม่หนู เขาก็คงไม่รู้เหมือนกัน” ปัจจุบันหากน้ำไม่สบายจากโรคต่าง ๆ เช่น ไข้หวัด นายจ้าง ก็จะพาเธอไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลเอกชนใกล้บ้าน “เขาบอกหนูว่า หากปล่อยให้หนู หายเอง เดี่ยวลูกเขาจะคิดหวัดไปด้วย” ที่พักของน้ำเป็นห้องพักที่อยู่บนชั้น 3 ของอาคารพาณิชย์ที่

เป็น 3 ห้องติดกัน ส่วนนายจ้างและลูก ๆ อาศัยอยู่ที่ชั้น 2 ผู้วิจัยไม่มีโอกาสได้ขึ้นไปดูในห้องของเธอ เพราะเกรงใจนายจ้างของเธอเนื่องจากต้องเดินผ่านห้องทำงานของนายจ้างขึ้นไป แม้ว่าจะมีกระจกกันก็ตาม แต่น้ำก็เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า เธอมีห้องที่เป็นสัดส่วน มีห้องน้ำติดกับห้องของเธอ และมีอากาศถ่ายเทดี “เจ้านายหนูเขาใจดีค่ะพี่ หนูว่าเขาเป็นคนจีนที่ไม่ขี้เหนียวนะ” น้ำพูดพลางอมยิ้ม “เขาทำกับข้าวหลายอย่าง พอเขาทานเสร็จ หนูก็ทาน เสร็จแล้วก็พาน้อง ๆ อาบน้ำ เป็นเพื่อนน้องทำการบ้าน พาเขาเข้านอน แล้วหนูก็ไปช่วยคนอื่นเก็บของ อยู่ที่นี่ หนูไม่ค่อยป่วยอะไรส่วนมากก็แพ้ฝุ่นค่ะ ที่นี่ฝุ่นเยอะ เจ้านายเขาต้องคิดแอร์ตลอดเวลา ช่างนอกมีแค่ฝุ่น ที่พักของพี่ชายหนูที่อยู่บางแคเขายังอากาศดีกว่านี่”

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

จากคำบอกเล่าของน้ำ เธอไม่มีโอกาสได้เข้าเรียนหนังสือเพราะบิดามารดาของเธอไม่กล้าพาเธอไปฝากโรงเรียน เนื่องจากกลัวว่าจะถูกตำรวจจับ และน้ำเองก็ต้องออกไปช่วยบิดามารดาของเธอทำงานตั้งแต่เล็ก เธอจึงเติบโตขึ้นโดยไม่ได้รับการศึกษาในโรงเรียน จะมีก็เพียงแต่การพูดคุยกับเด็กคนไทยและการได้หัดอ่าน หัดเขียน ภาษาไทยบ้าง แต่ก็ไม่ต่อเนื่อง น้ำจึงไม่สามารถเขียนและอ่านภาษาไทยได้ในเกณฑ์ที่ดี “หนูเขียนได้บางคำค่ะพี่ ตอนนี่ก็เรียนกับน้อง ๆ (ลูกนายจ้าง) บางทีน้องอ่านให้ฟัง หนูก็พยายามจำ เมื่อก่อนเพื่อนคนไทยก็สอนบ้างได้บางคำ แต่หนูพูดได้หมดแหละค่ะ พูดจีนแต่จิวหนูก็พูดได้ แม่กับพ่อก็สอนหนูมา แต่ท่านไม่ค่อยอยากให้หนูพูดภาษาจีน อยากให้พูดภาษาไทยมากกว่า เวลาเรียกก็ให้เรียกว่าพ่อกับแม่ ไม่ให้เรียกว่า หม่าม้า หรือ ป่าป๊า” เมื่อน้ำถูกถามถึงความคาดหวังในอนาคตในเรื่องการศึกษา เธอกล่าวเพียงสั้น ๆ ว่า “ไม่ได้คาดหวังกับสิ่งเหล่านี้ เพราะเธอรู้สึกว่าตัวเองอายุมากแล้ว เธอหวังเพียงว่าจะมีงานให้ทำงานแก่แม่ และมีความมั่นคงในชีวิต “หนูไม่อยากจะเข้าเรียนหรอกค่ะ เรียนตอนนี้คงไม่ทันแล้ว หากอยากจะเรียนก็แค่ภาษาไทยเขียนอ่านเพิ่มเติมเท่านั้น ไม่รู้ว่าเรียนแล้วจะเอาไปทำอะไร หนูหวังแค่ว่า นายจ้างเขาจะดีกับหนูแบบนี้ตลอด หนูก็จะอยู่กับเขาไปเรื่อย ๆ เมื่อไหร่มีเงินเก็บเยอะ ๆ หนูก็จะกลับบ้าน กลับไปเปิดร้านขายของ พอมีเงินกินข้าว หนูหวังแค่นี้จริง ๆ ค่ะ”

เวลาว่างของน้ำในแต่ละวันหมดไปกับการดูทีวี และนอนพักผ่อน ซึ่งจะเกิดขึ้นได้หลังจากลูกของนายจ้างกลับไปหมดแล้วทั้ง 2 คน น้ำจะใช้เวลาช่วงกลางวันในการซักเสื้อผ้าของเธอหลังจากทำงานบ้านต่าง ๆ เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ซักผ้า รีดผ้า ฯลฯ เสร็จเรียบร้อยแล้ว เมื่อผู้วิจัยถามถึงกิจกรรมที่น้ำได้มีโอกาสเข้าร่วมในปีนี้น้ำเล่าว่านายจ้างได้จัดงานปีใหม่ให้กับลูกจ้างทุกคนและแจกของขวัญด้วย ซึ่งเธอและครอบครัวที่เป็นคนไทยบางส่วนได้มีโอกาสร่วมกันสนุกสนานด้วยกัน เช่น รับประทานอาหารและร้องเพลง นอกจากนี้ น้ำยังเล่าว่า ในเทศกาลตรุษจีนของทุกปีเจ้านายจะมีเงินขวัญถุง(อั่งเปา) ให้กับเธอทุกครั้ง ซึ่งน้ำดีใจมาก “บางปีหนูได้ตั้ง 500 บาทแหละค่ะพี่ หนูดีใจมากเลย”

3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ กคจี(ความปลอดภัยในชีวิต)

ปัจจุบันนำทำงานอยู่กับนายจ้างชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเธอมักจะเล่าซึ่งถึงความเมตตาของนายจ้างที่มีต่อเธอให้ผู้วิจัยฟังเสมอ แม้ว่าบางครั้งเธอจะไม่สบอารมณ์กับคำพูดที่ห้วน ๆ ของนายจ้างก็ตาม “ถ้าเวลาเขาคุย เขาจะพูดเสียดังค์จะว่าไม่ไหวเลย แต่เขาก็ใจดีเรื่องกินเรื่องอยู่”

หน้าที่ของน้ำในแต่ละวัน โดยสรุปเป็นดังนี้

6.30 น.	ตื่นนอน
7.00 – 8.00 น.	กวาดบ้าน ถูบ้าน เก็บเสื้อผ้าของนายจ้าง ลูกนายจ้างไปซัก
8.00 – 8.30 น.	อาบน้ำให้ลูกของนายจ้างทั้ง 2 คน
8.30 – 9.30 น.	รับประทานอาหารเช้าและรีดผ้า
10.00 – 12.00 น.	ดูแลลูกของนายจ้าง
12.00 – 12.30	รับประทานอาหารเช้าและพาลูกนายจ้างรับประทานอาหารเช้าไปพร้อมกัน
12.30 – 13.00 น.	พาลูกนายจ้างนอนพักผ่อนกลางวัน
15.00 น.	อาบน้ำแต่งตัวให้ลูกนายจ้าง
15.30 – 19.00 น.	ดูแลลูกนายจ้าง
19.00 – 19.30 น.	อาบน้ำ แต่งตัวให้ลูกจ้างและพาเข้านอน
19.30 เป็นต้นไป	เวลาว่าง (อาจจะไปช่วยเก็บของ และปิดประตูบ้าน)

น้ำบอกผู้วิจัยว่า งานที่เธอทำนั้นไม่ค่อยจะมีฝุ่นหรือได้รับอุบัติเหตุเลย แต่เป็นงานที่มีเวลาไม่แน่นอน เช่น หากวันไหนลูกนายจ้างไม่สบาย น้ำก็จะไม่ได้นอนทั้งคืน ซึ่งเธอบอกว่าเหนื่อยมาก ๆ และทอดอหลายครั้ง

4. ด้านการมีส่วนร่วม เสรีภาพในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

“หนูนับถือพุทธเหมือนพ่อกับแม่หนูค่ะ แต่ไม่ค่อยได้ไปวัดเท่าไร อยากรู้จักไหว้พระที่ในห้องเอา ตอนเช้าหนูก็ได้วางน้ำที่เจ้าที่ของเจ้านายด้วยทุกวัน”

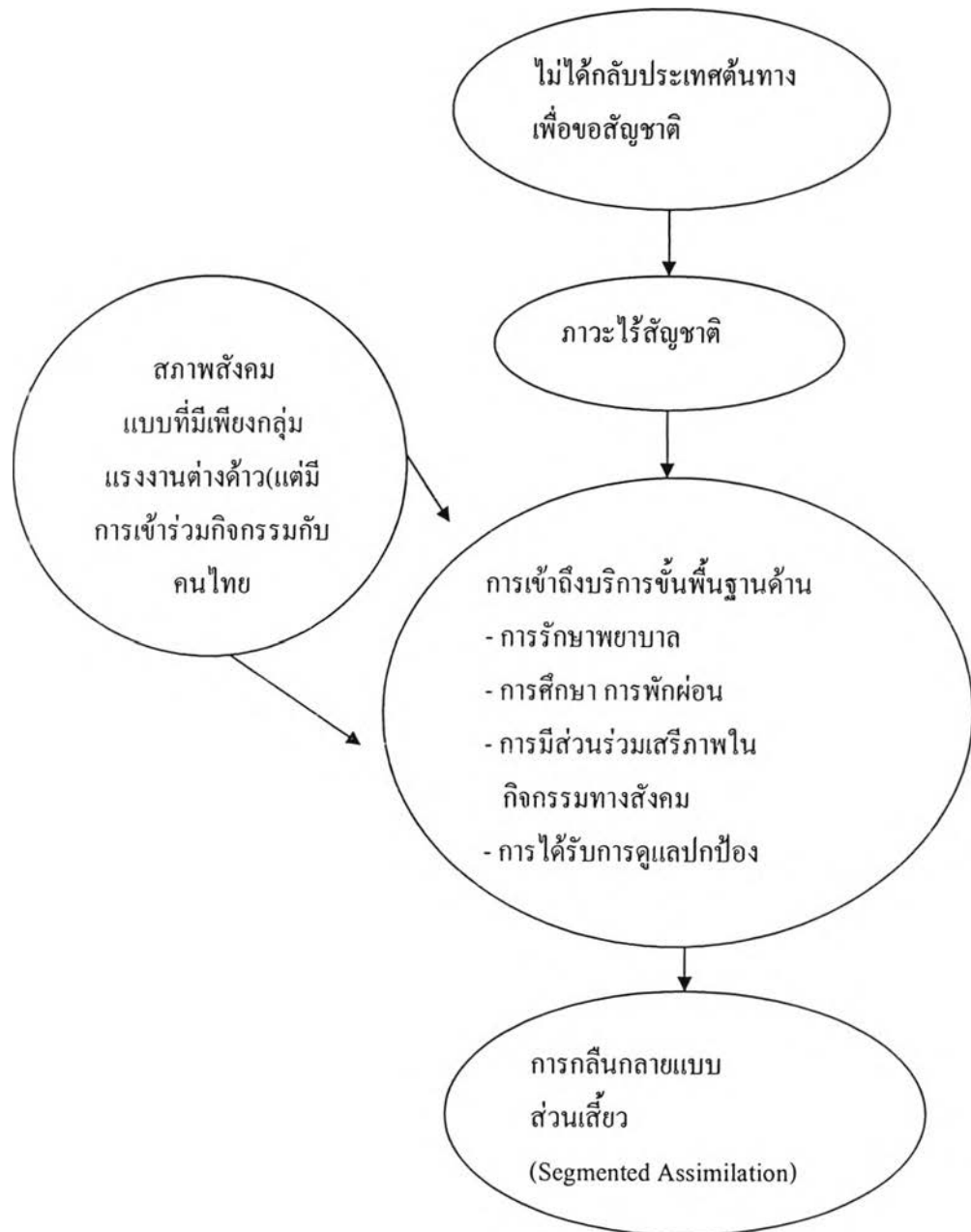
น้ำเล่าว่าเธอเคยเดินทางไปทำบุญที่วัดกับเพื่อนคนงานไทยเช่นกัน ซึ่งเธอก็รู้สึกว่าการไทยชอบทำบุญ “ครอบครัวหนูไม่ค่อยไปวัดหรอกค่ะ ส่วนใหญ่ก็ไหว้เจ้าที่บ้าน ไหว้เสร็จอาหารก็กินได้ แม่บอกว่าเราต้องบูชาบรรพบุรุษต้องกตัญญูต่อท่าน”

น้ำไม่มีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารจากประเทศต้นทางที่เธอจากมา เพราะน้ำพูดภาษาพม่าไม่ได้ และกลุ่มบุคคลที่เธอรู้จักก็ไม่มีกลุ่มชาวจีนในพม่าแม้แต่คนเดียว คงจะเป็นแค่กลุ่มชาวมอญ พม่า ลาว และชาวไทยเชื้อสายจีนเท่านั้น ชีวิตของน้ำจึงผูกพันอยู่กับคนไทยโดยเฉพาะคนไทยเชื้อสายจีนเป็นส่วนใหญ่ ข่าวสารที่เธอได้รับก็จะเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดในประเทศไทย

และประเทศจีน นำเปรยให้ผู้วิจัยฟังว่า ทางบ้านของเธอที่อยู่ในจังหวัดตากก็รับเรื่องราวข่าวสารเกี่ยวกับประเทศจีนเป็นส่วนใหญ่ “คนไทยเชื้อสายจีนที่ตากกับครอบครัวแบบหนูส่วนใหญ่หนูเห็นเขาสนใจเรื่องจีนกับไทยนะคะ หนูเองก็ไม่อยากเป็นพม่า หนูว่าหนูไม่เหมือนเค้า หนูไม่ดำ แล้วบ้านหนูกับบ้านเค้าก็กินอาหารไม่เหมือนกันค่ะ ทำอะไรก็ต่างกัน หนูไม่ใช่ผ้าถุง หนูว่าหนูไม่ใช่พม่า”

ไดอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 17 : มะวิง (นามสมมุติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	ราชบุรี
อายุ	ขณะนี้สัมภพณ์อายุ 20 ปี
การศึกษา	ไม่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน
บิดาและมารดา	เป็นชาวมอญ ที่เกิดในรัฐมอญ ประเทศพม่า บิดามีอายุ 50 ปี มารดาอายุ 44 ปี
จำนวนพี่น้อง	มีน้องชาย 1 คน กรณีศึกษาเป็นบุตรคนโต

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับตัวเด็ก

ผู้วิจัยได้พบกับมะวิงจากคำแนะนำของพี่ชาวมอญที่เป็นอาสาสมัครทำงานดูแลเด็ก ๆ ชาวมอญในชุมชนแห่งชาติในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร มะวิงเป็นเด็กสาวที่ผิวออกคล้ำ มีตาโต คำสนธิท รูปร่างค่อนข้างอวบ ไม่สูงมากนัก เธอพูดภาษาไทยได้ชัดเจน การสนทนาของผู้วิจัยกับมะวิงจึงเป็นไปอย่างสะดวก ประกอบกับพี่อาสาสมัครที่แนะนำให้ผู้วิจัยพบกับมะวิงนั้นค่อนข้างจะสนิทสนมกับเธอ มะวิงจึงกล้าพูดจากับผู้วิจัยและไม่แสดงอาการมากนัก มะวิงเล่าถึงชีวิตของเธอตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันให้ฟังว่า เธอเกิดและเติบโตที่จังหวัดราชบุรี ครอบครัวของเธอมีทั้งหมด 5 คน คือ คุณตา บิดา มารดา เธอ และน้องชาย บิดาและมารดาของเธอได้ข้ามฝั่งเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ยังเป็นหนุ่มสาว จากนั้นก็ได้อยู่กินฉันสามีภรรยาต่อมาหลังจากคลอดเธอแล้ว มารดาก็ได้กลับประเทศพม่าเพื่อไปปรับคุณภาพของเธอมาอยู่ด้วย เนื่องจากคุณภาพของเธอเล็ชีวิตลงแล้ว “แม่บอกเมื่อก่อนลำบาก มาอยู่ไทยก็ไม่ค่อยมีเงิน แต่ไม่อดเก็บผักในป่า ปลูกผัก เลี้ยงหมูก็อยู่ได้ ใครจ้างไปทำอะไรก็ทำ มีเงินไม่มาก แต่สบายใจ ทำแค่นี้ก็ได้แค่นั้น” หลังจากมารดาคลอดน้องชายของเธอ มะวิงได้ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยมารดาของเธอในการดูแลน้อง จนอายุได้ประมาณ 15 ปี มะวิงจึงเริ่มเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านในแถบจังหวัดราชบุรีเพื่อหางานทำ โดยงานครั้งแรกเป็นงานในร้านอาหารป่าแห่งหนึ่ง เธอมีหน้าที่เสิร์ฟอาหาร ล้างจาน เช็ดถูโต๊ะรับประทานอาหาร และช่วยหั่นผัก/เนื้อในครัว “หนูได้เงินเดือน 1,500 บาทที่ หนูดีใจมาก เป็นครั้งแรกที่หาเงินได้ด้วยตัวเอง”

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

มะวิงเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าเธอคลอดที่หมู่บ้านในจังหวัดราชบุรี มารดาของเธอไม่ได้เดินทางไปหาหมอในโรงพยาบาล เพราะปวดท้องมาก จึงคลอดโดยหมอตำแยของหมู่บ้าน “หนูเคยฟังแม่หมอแกเล่าว่าหนูคลอดง่าย แม่ปวดท้องแป๊บเดียวก็คลอดหนูแล้ว แกเอ็นดูหนู มาบ้านที่ไรก็มานั่งเล่นกับหนูบ่อย หนูถึงรู้ว่าแม่ไม่ได้คลอดที่โรงพยาบาลแน่ ๆ มะวิงกล่าวอีกว่าเธอได้รับการเลี้ยงดูแบบตามมีตามอยู่ กล่าวคือ หากที่บ้านของเธอช่วงนั้นมีผักอะไร หรือเลี้ยงสัตว์อะไร เธอก็จะได้รับประทานอาหารอย่างนั้น ขนมนของขบเคี้ยวอย่างอื่นไม่เคยตกถึงท้องของเธอเลย เพราะเงินที่มีจะถูกเก็บไว้เมื่อเวลาฉุกเฉินของชีวิตเท่านั้น “เท่าที่หนูเห็นจำได้นะพี่ ที่บ้านมีอะไรก็เอามาให้หนูกิน ไม่ค่อยซื้อ นอกจากข้าวสาร แม่บอกว่าเงินที่หาได้ต้องเก็บ หากต้องไปที่อื่นก็จะไม่มีไว้ซื้อของกิน แม่ไม่เคยคิดว่าที่นี่ปลอดภัยที่สุด แต่มันดีที่สุดแล้ว แม่บอก” มะวิงไม่สามารถให้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องสัญชาติของเธออย่างชัดเจนกับผู้วิจัยได้ เธอกล่าวเพียงว่าเธอมาทำงานที่กรุงเทพฯ โดยไม่มีหลักฐานอะไรติดตัวมาเลย และมารดาของเธอก็ไม่เคยเอ่ยถึงเรื่องบัตรหรือการนำเธอกลับไปประเทศต้นทางเพื่อทำบัตรที่ประเทศพม่าแต่อย่างใด “หนูเห็นบางคนยังมีบัตรพม่า บัตรสีส้มนะ แต่หนูไม่มีอะไรมาแต่ตัว นี่หากเขาฆ่าตาย หนูก็คงตายเปล่า ๆ เลย ไม่มีใครรู้ว่าหนูเป็นใคร ไม่เห็นแม่พูดอะไรเลย” เมื่อผู้วิจัยถามถึงอนาคตของเธอ มะวิงกล่าวเพียงว่า หากมีที่ใดจ้างเธอทำงาน เธอก็จะไปทุกแห่ง งานทุกชนิด เธอสู้ทุกอย่าง เธอไม่กลัวแม้แต่ตำรวจจะมาจับเธอ เพราะชีวิตของเธอไม่มีอะไรจะเสียอีกแล้ว

“หนูไม่หวังอะไรหรอกพี่ มีกินมีที่อยู่ หนูก็พอใจแล้ว ตำรวจก็ไม่กลัว ถ้าจับหนูได้ หนูก็กลับมาได้ แม่สอนไม่ได้กลัวอะไร แม่บอกให้ขยัน อยู่เมืองไทย ถ้าขยันไม่อดตาย

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

ปัจจุบันมะวิงได้ทำงานในร้านขายของแห่งหนึ่งในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เธอเล่าว่าที่สมุทรสาครมีฝุ่นเยอะ ทำให้เธอเป็นหวัดบ่อย ซึ่งนายจ้างก็จะพาเธอไปโรงพยาบาลบ้าง ในช่วยแรก จากนั้นก็จะให้เธอได้ด้วยตนเอง หากมีการเจ็บป่วย โดยส่วนใหญ่แล้วมะวิงจะไปรับการรักษาพยาบาลกับโรงพยาบาลเอกชนเท่านั้น ด้วยเหตุผลที่ว่าโรงพยาบาลของรัฐบาลนั้นใช้เวลาค่อนข้างมากในการรอรักษาและเจ้าหน้าที่พูดจาไม่สุภาพเรียบร้อยกับเธอ ซึ่งผิดกับเจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาลเอกชนที่สนใจหวังใยในตัวเธอ และมีเจ้าหน้าที่ที่เป็นชาวมอญ

ทำงานอยู่ที่นั่นด้วย เธอจึงรู้สึกคุ้นเคยมากกว่า โรคส่วนใหญ่ที่มะวิงเป็นประจำคือ โรคไข้หวัด ไข
 งาม ซึ่งคุณหมอมือที่โรงพยาบาลบอกกับเธอว่าเธอแพ้ฝุ่น ซึ่งหลีกเลี่ยงยาก บางครั้งทำให้มะวิงมี
 น้ำมูกไหลบ่อยเมื่ออากาศเปลี่ยน “หนูเบื่อมากเลขพี นี่หนูมีแต่น้ำมูก หมอบอกหายยาก เพราะหนู
 ย้ายที่ไม่ได้” ที่พักอาศัยของมะวิงในปัจจุบันจะเป็นห้อง ๆ หนึ่ง ที่อยู่ชั้นถัดไปจากชั้นที่วางของขาย
 ของนายจ้างที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน มะวิงเล่าว่า เธออาศัยอยู่กับเพื่อนคนงานอีกคนหนึ่งซึ่งมี
 หน้าที่ทำงานบ้านในร้านของนายจ้าง โดยนายจ้างจะพักอยู่อาคารอีกคูหาหนึ่ง และให้ญาติของ
 นายจ้างซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้จัดการร้านพักอยู่ชั้นเดียวกับมะวิง สภาพของที่พัก มีความสะอาด
 พอสมควร และมีห้องน้ำอยู่ในชั้นเดียวกัน ซึ่งมะวิงบอกว่ามีความสะดวกต่อตัวเธอและเพื่อน
 คนงานที่พักอยู่ด้วยกัน

มะวิงไม่สามารถจะบอกผู้วิจัยได้ว่าเธอได้รับวัคซีนในช่วงวัยเด็กครบถ้วนหรือไม่
 แต่เธอคิดว่าคงจะไม่ได้รับ เพราะเธอไม่เคยพบหมอหรือเจ้าหน้าที่อนามัยก่อนจะเข้ามาทำงานที่
 จังหวัดสมุทรสาครเลย จึงเป็นไปได้ว่าเธอไม่ได้รับวัคซีนป้องกันโรคและมะวิงเล่าว่าบ้านที่เธออยู่
 ที่ราชบุรีนั้นก็ห่างไกลจากตัวเมืองมาก การที่มารดาของเธอจะนำมะวิงมาเข้ารับบริการฉีดวัคซีนจาก
 สถานพยาบาลของรัฐจึงเป็นไปได้

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

มะวิงไม่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนเลย ตั้งแต่เล็กจนถึงปัจจุบัน เธอคิดว่า
 บิดามารดาคงกลัวในการจะนำเธอไปเข้าโรงเรียน หรืออาจจะไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไร ไม่รู้ว่าคนที่
 เกิดมาจะต้องเรียนหนังสือ เพราะตั้งแต่เธอจำความได้นั้น บิดามารดาก็จะทำงานเพื่อให้ได้เงินมา
 ประทังชีวิตเท่านั้น “หนูไม่รู้เหมือนกันว่าทำไมไม่ได้เรียน แม่กับพ่อไม่เคยพูดถึงเลย ไม่เคยถาม
 ไม่เคยพูดให้ฟัง ถามหนูแต่ว่า มึงจะทำอะไรกิน วันนี้จะปลูกอะไร พรุ่งนี้จะไปรับจ้างใคร ไม่เคย
 มีใครมาพูดเรื่องนี้ ตอนนี้นูหนูก็ยังไม่รู้ว่าจะเรียนไปทำไม เรียนอะไร เมื่อสอบถามถึงสิ่งรอบตัว มะ
 วิงก็เธอรู้สิ่งไม่สบายใจ และหากมีบางสิ่งที่คุณได้เรียนรู้แล้วคงจะทำให้ชีวิตของเธอดีขึ้นนั้น เธอ
 ตอบว่า ปัจจุบันชีวิตของเธอนั้นมีความเป็นอยู่ในเกณฑ์ดี เธอพูดและสื่อสารกับทุกคนได้อย่าง
 คล่องแคล่ว จะคิดก็อยู่ที่การอ่านภาษาไทยที่บางครั้งเมื่อลูกค้าถามถึงตัวสินค้าแล้ว มะวิงหิบบให้
 ไม่ได้ เพราะเธออ่านหนังสือไม่ออก เธอจึงต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมากในการจดจำชื่อ
 สินค้า ราคาทั้งเก่าและใหม่ และหากลูกค้าสั่งของโดยทำเป็นรายการมาให้ และผู้จัดการบอกให้มะ
 วิงจัดสินค้าให้เขา สิ่งเหล่านี้ถือเป็นเรื่องที่ยากสำหรับเธอในการจะทำตามคำสั่ง เพราะเธออ่าน
 หนังสือไม่ออก ทำให้ผู้จัดการหงุดหงิดกับสิ่งที่เธอทำไม่ได้ในบางครั้ง มะวิงจึงคิดว่าอยากเรียน
 ภาษาไทยเพิ่มเติม โดยเฉพาะการอ่านและเขียนภาษาไทยที่จะช่วยเติมเต็มความสามารถของเธอใน
 การทำงานได้มากขึ้น “นายหนู เขาชอบที่หนูอึดและพี ทำได้ทั้งวัน แบกของหนักก็ได้ แต่หนู

อ่านหนังสือไม่เป็น เขียนไม่เป็น ถ้าหนูทำได้หมด เขาคงชอบใจหนูแน่ ๆ” เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงการวางแผนอนาคตของมะวิงเมื่อยามที่อายุมากขึ้นว่าเธอมีความคิดอย่างไร มะวิงมีสีหน้าเรียบ ไม่มีแววตาแห่งความตระหนกหรือหวาดหวั่นให้เห็น เธอกล่าวเพียงว่า “หนูจะเก็บเงินกลับไปราชบุรี ไปซื้อสวนซักสวน แล้วปลูกผักเลี้ยงหมู พอให้อยู่ได้ หาแฟนแต่งงานเลี้ยงลูก แค่นี้ก็ดีแล้ว” ปัจจุบันมะวิงมีเวลาว่างจากการขายสินค้าหน้าร้าน หลัง 3 ทุ่มไปแล้วของทุกวันเธอใช้เวลาที่มีอยู่ในการนอนพักผ่อนเอาแรงเพื่อต่อสู้ในวันต่อไป มีบางวันที่เธอจะขึ้นนอนดึก เนื่องจากละครทีวี ที่นายจ้างเปิดดูอยู่ชั้นล่าง กิจกรรมที่เธอและเพื่อนคนไทยได้ทำร่วมกัน คือ การร่วมงานปีใหม่ที่นายจ้างจัดขึ้นให้กับคนงาน และวันตรุษจีนที่ทุกคนจะได้อั่งเปาตอบแทน ซึ่งมะวิงบอกว่าเป็นวันที่เธอชอบมากที่สุดในทุกวันของไทย

3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ กคช(ความปลอดภัยในชีวิต)

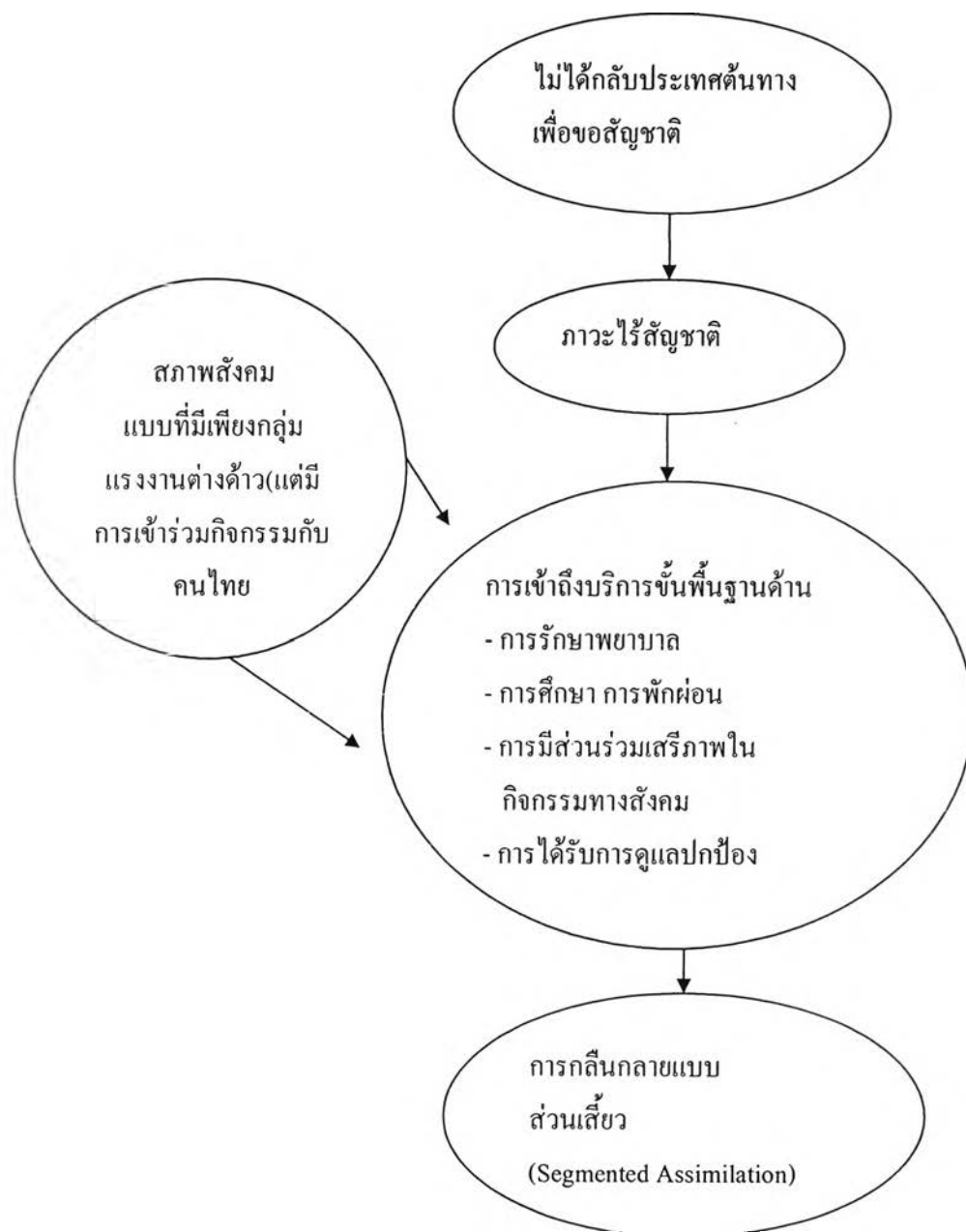
“นายบอกว่าถ้าไม่มีหนู นายต้องจ้างคนไทย 2 คน เพราะคนไทยทำงานไม่เก่ง ไม่สู้งาน นายเคยรับมา 2-3 ครั้งแล้ว ก็หนีกลับกันหมด นายชอบหนูที่หนูอดทน” มะวิงเล่าด้วยสีหน้าแจ่มใส พร้อมกับกล่าวถึงนายจ้างในลักษณะชื่นชม ปัจจุบันมะวิงอายุได้ 20 ปีแล้ว รายได้ที่เธอได้รับคือ 5,000 บาทต่อเดือน ซึ่งสำหรับมะวิงรายนี้ถือว่าสูงมากแล้ว เมื่อเทียบกับรายได้ครั้งแรกของเธอเพียง 1,500 บาท ทั้ง ๆ ที่งานครั้งแรกนั้นมีเวลาพักผ่อนน้อย และหนักกว่างานขายสินค้าหน้าร้านมากนัก มะวิงไม่เคยได้รับอุบัติเหตุจากการทำงานเลยแม้แต่ครั้งเดียว หากจะมีก็เพราะเธอกระทำเองคือ มีคปาดมือจากการที่เธอปอกผลไม้รับประทาน เธอบอกว่าปวดหลัง ปวดเอว และโรคไข้หวัด จากการแพ้ฝุ่นละอองที่เธอไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากฝุ่นเหล่านี้ได้ มะวิงได้รับการดูแลเรื่องความปลอดภัยจากการจับกุมของตำรวจ จากนายจ้างเป็นอย่างดี ประกอบกับการแต่งตัวของเธอที่ดูเป็นคนไทยเต็มตัว กล่าวคือ มะวิงจะนุ่งกางเกงแทนผ้าถุง และใส่เสื้อยืดเรียบร้อย เธอไม่ประแป้งแบบสาวมอญ แต่ใช้แป้งฝุ่นแบบคนไทย และการพูดจาภาษาไทยที่คล่องแคล่ว ตำรวจจึงไม่ได้สนใจเธอ มะวิงจึงมีอิสระที่จะเดินทางไปซื้อของในตลาดได้อย่างปลอดภัย แต่เธอก็ไม่ค่อยจะมีวันหยุดในช่วงกลางวันมากนัก “บางที่หนูอยากจะทำโรงงาน แต่หนูเคยไปลองแล้วมันอยู่ไม่ได้ เย็นมาก หนูจะตาย อีกอย่างเพื่อนหนูเขาเอาหนูมาจากราชบุรี ให้อยู่กับนายคนนี้ เขาเองก็ทำอยู่สาขากรุงเทพฯ หนูไม่อยากให้เขาโดนนายค่า เลยไม่ออกไปทำงานที่อื่น แต่เขาก็ใจดีให้เราเหมือนให้คนไทย”

4. ด้านการมีส่วนร่วม เสรีภาพ ในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

มะวิงเล่าว่า ตั้งแต่เล็กจนโต เธอได้เรียนรู้ภาษามอญจากบิดา มารดาของเธอ และเรียนรู้ภาษาไทยจากกลุ่มคนไทยที่เธอได้เข้าไปปฏิสัมพันธ์ด้วย เธอชอบรับประทานอาหารไทย

เช่น ต้มข้าวไก่ น้ำพริกแบบต่าง ๆ การแต่งกายแบบคนไทย คือ นุ่งกางเกงใส่เสื้อมากกว่าจะนุ่งผ้าถุงเหมือนคนมอญทั่วไป มะวิงชอบฟังเพลงป๊อปของไทยนักร้องหลาย ๆ คน เช่น นัท มีเรีย พลพล เป็นต้น เธอกล่าวว่าเมื่อเติบโตขึ้นมา สิ่งเหล่านี้ก็อยู่ในการดำเนินชีวิตของเธอทุกวันอยู่แล้ว จึงไม่ใช่เรื่องแปลกสำหรับเธอที่จะมีพฤติกรรมหรือการแสดงออกเช่นนี้ “อยู่ที่ราชบุรี หนูก็เป็นแบบนี้และเด็กรุ่นหนูไม่มีใครใส่ผ้าถุงแล้ว คนที่ใส่เป็นคนจากพม่าที่เขาเพิ่งเข้ามามากกว่า” มะวิงนับถือศาสนาพุทธเหมือนบิดามารดา เมื่อเธอมาทำงานในสมุทรสาครเธอก็ได้ใช้เวลาว่าง บางครั้งที่มีวันสำคัญทางศาสนา เดินทางไปที่วัดแถบที่พักของเธอกับเพื่อนคนไทยเพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนา เช่น การไปเวียนเทียน เป็นต้น และหากมีโอกาส มะวิงจะไปตลาดเพื่อซื้อดอกไม้มาบูชาพระในห้องของเธอ ซึ่งนายจ้างของมะวิงก็สนับสนุนในกิจกรรมดังกล่าวเสมอ มะวิงมีโอกาสได้ทราบข่าวสารที่เคลื่อนไหวภายในประเทศไทย และต่างประเทศจากโทรทัศน์ที่ติดตั้งไว้ที่หน้าร้าน ซึ่งเธอสามารถจะติดตามข่าวต่าง ๆ ได้อย่างใกล้ชิด และมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ จากโทรทัศน์นั่นเอง เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงเรื่องราวของประเทศพม่าที่มะวิงได้รับทราบ เธอส่ายศีรษะพร้อมกล่าวว่า “หนูไม่รู้อะไรเลยพี่ โทมาหนูก็ไม่รู้แล้ว ยิ่งเข้ามาอยู่สมุทรสาคร หนูยังไม่รู้เลย ดูแต่ข่าวที่ประเทศไทยมี นาน ๆ จะมีข่าวประเทศพม่าออกทีวี” มะวิงเล่าว่าเธอไม่มีโอกาสและไม่มีเพื่อนที่จะมาร่วมกิจกรรมหรือได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแสดงความคิดเห็นในสังคมเลย แต่เธอก็ไม่ได้ต้องการจะให้มืออย่างนั้นจริงๆ “แก่นี้หนูก็พอใจแล้วพี่ มีกิน มีใช้ มีที่อยู่ ตอนนี้หนูส่งเงินให้แม่ทุกเดือน นายจ้างเขามีนายหน้าคนมอญที่เขาไว้ใจส่งเงินให้แม่กับพ่อเราให้ เราก็สบายใจ”

โคอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 18 : ชาติ (นามสมมุติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	ชายแดนไทย แถบจังหวัดราชบุรี
อายุ	ขณะให้สัมภาษณ์อายุ 23 ปี
การศึกษา	ไม่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน
บิดาและมารดา	บิดามารดาเป็นชาวกะเหรี่ยงที่เกิดในประเทศไทยแต่ไม่มีบัตรแสดงตนว่าเป็นคนไทย
จำนวนพี่น้อง	กรณีศึกษาเป็นบุตรคนที่ 2 จากจำนวน 3 คน

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับตัวเด็ก

ชาติและผู้วิจัยมีโอกาสได้พบปะและพูดคุยกัน ก็ด้วยความกรุณาของนายจ้างโรงงานท่านหนึ่งที่รู้จักมักคุ้นกับบุคคลในแวดวงของผู้วิจัย ที่ได้มีโอกาสทราบว่าผู้วิจัยกำลังทำวิทยานิพนธ์ในเรื่องดังกล่าวนี้ และเป็นที่มาของการแนะนำให้ผู้วิจัยรู้จักกับชาติ ซึ่งทำงานอยู่ในโรงงานของท่านผู้นี้ ชาติได้รับอนุญาตจากนายจ้างให้มานั่งคุยกับผู้วิจัย ณ มุมหนึ่งในโรงงานทำเครื่องปรุรงศแห่งหนึ่งในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ชาติเป็นเด็กหนุ่มที่มีผิวพรรณค่อนข้างคล้ำแต่หน้าตาดูสดใส เขาเล่าว่าได้เดินทางเข้ามาในสมุทรสาคร โดยการแนะนำจากเพื่อนชาวกะเหรี่ยงด้วยกันที่ได้เดินทางเข้ามาทำงานก่อนหน้ากับนายหน้าที่เข้าไปทาบทาม และชาติเห็นว่าการมาทำงานที่นี่ของเขานั้นเป็นการทำงานที่ให้รายได้สูงกว่าการทำงานในจังหวัดราชบุรี ชาติจึงตัดสินใจเดินทางเข้ามา กับเพื่อนของเขาโดยมีคนไทยนำทางเข้ามา และโรงงานก็ได้ให้ชาติพักอยู่ร่วมกับคนงานคนอื่น ๆ ในเขตที่พักของโรงงาน ชาติมีบิดาและมารดาเป็นชาวกะเหรี่ยงที่เกิดในประเทศไทยทั้งคู่ แต่บิดามารดาของเขาไม่มีหลักฐานใด ๆ ทางเอกสารที่บ่งบอกได้ว่าเป็นบุคคลที่เกิดที่นี่ ชาติจึงไม่ได้บัตรตามบิดามารดาของเขาไปด้วย ชาติพูดไทยได้ค่อนข้างดี แต่เขาก็มีการออกเสียงที่ไม่ชัดสมบูรณ์มากนัก

ชาติเล่าว่าปัจจุบันบิดาและมารดาของเขายังคงอาศัยอยู่ในจังหวัดราชบุรี ได้ทำไร่อยู่บนภูเขาและเก็บของป่าบ้าง ชาติจะส่งเงินเดือนบางส่วนกลับไปที่บ้านโดยผ่านนายหน้าซึ่งเป็นชาวกะเหรี่ยงด้วยกันกลับไป เพื่อให้บิดาและมารดาของเขาได้ใช้จ่ายซื้อของที่จำเป็น

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

ชาติเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า เขาเกิดที่จังหวัดราชบุรีและไม่เคยเดินทางไปประเทศพม่า แม้แต่ครั้งเดียว เนื่องจากบิดามารดาของเขาไม่ได้คิดจะเดินทางกลับไปอีก เขาเล่าว่าบิดาของเขากลับเคยเป็นทหารในฝั่งพม่า เพราะเขาเคยเห็นรูปเก่า ๆ ของบิดาที่เก็บไว้ ซึ่งชาติคาดเดาว่า บิดาและมารดาคงจะข้ามเข้ามาในประเทศไทย อาจจะเพราะด้วยเหตุผลนี้หรืออาจจะเพราะด้วยความยากจนก็เป็นได้ เพราะบิดาของชาติเป็นคนพุน้อย ไม่ค่อยจะสูงส่งกับเขา มีเพียงมารดาที่มักจะใกล้ชิดกับเขา แต่ก็ไม่ได้เล่าเรื่องราวอะไรให้เขาฟังมากนัก และชาติเองก็ไม่ได้คิดจะสอบถามบุพการีแต่อย่างใด ในตอนนั้น เพราะเขาเห็นว่า เขาอยากจะทำงานหาเงินเพื่อมาใช้จ่ายมากกว่าจะอยากทราบความเป็นไปของตนเอง ชาติไม่ได้รับการแจ้งเกิดทั้งในประเทศไทยและประเทศพม่า เขาเติบโตในจังหวัดราชบุรีโดยไม่มีหลักฐานเกี่ยวกับตัวเขาในทะเบียนของราชการไทยให้เห็น ชาติคิดว่าเขาคงจะคลอดที่บ้านโดยหมอดำแยะ เพราะตั้งแต่เขาจำความได้ ทุกคนที่อาศัยอยู่ในแถบนั้นที่เป็นชาวกะเหรี่ยงก็มักจะใช้หมอดำแยะทำคลอดกันทั้งนั้น เพราะสะดวกและประหยัดเงิน เพราะการเดินทางไปโรงพยาบาลนั้นลำบากต้องมียานพาหนะและมีเส้นทางที่ไกลจากตัวเมืองมาก เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงความรู้ความเข้าใจในเรื่องของบัตรประชาชนและสัญชาติของชาติก็ได้รับคำตอบว่าเขาไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับการมีบัตร และไม่มีบัตรจากเพื่อนบ้านคนไทยที่มาทำสวนอยู่ใกล้ ๆ กับชุมชนของพวกเขา แต่ไม่ทราบเรื่องสัญชาติมาก่อน “ผมรู้ว่าถ้าไม่มีบัตร ตำรวจจะจับ ไปไหนลำบาก ผมอยากมี แต่ก็ไม่รู้จะหาได้ที่ไหน”

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

ชาติเล่าว่าตั้งแต่เขาเล็ก ๆ บิดามารดาก็เลี้ยงดูเขาเหมือนเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ กล่าวคือ หากบิดาของเขาหาของป่าได้อะไรมา และหากช่วงนั้นบ้านของชาติเลี้ยงสัตว์อะไรไว้รับประทาน เขาก็จะมีอาหารเช่นนั้นรับประทาน หากชาติไม่สบายมารดาของเขาก็จะต้มยาสมุนไพรให้รับประทานบ้าง ซื้อมาจากร้านขายของบ้าง และบางครั้งคนไทยแถวบ้านก็ได้หยิบยื่นยาบรรเทาโรคทั่วไปให้แก่ครอบครัวของเขาบ้าง เช่น ยาแก้หวัด เป็นไข้ ตัวร้อน ยาแก้ท้องเสีย เป็นต้น ปัจจุบันหากชาติเจ็บป่วยจากโรคต่าง ๆ เขาก็จะเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลเอกชนในอำเภอเมือง ซึ่งชาติเล่าว่าโรงพยาบาลแห่งนี้มีการให้บริการที่ดี สะดวก รวดเร็ว และไม่รังเกียจคนไม่มีบัตรอย่างพวกเขา ชาติกล่าวว่าเขาไม่ค่อยเจ็บป่วยร้ายแรงนัก โดยมากก็จะเป็นไข้หวัด ไอ

มากกว่า ปัจจุบันชาติมีอาการไอบ่อย เขาจึงไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลเอกชนแห่งเดิม ซึ่งคุณหมอดีวินิจฉัยว่าชาติเป็นโรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ ซึ่งเขาก็ได้เข้ารับการรักษาเมื่อมีอาการไอบ่อยขึ้นเท่านั้น หากอาการดีขึ้นชาติก็จะหยุดไป ด้วยเหตุผลที่ว่า “ไอบ่อย ๆ เสียเงินเยอะ มันแค่รำคาญ แต่มันไม่ใช่ฉวยโรค ไม่ตายง่าย ๆ หรือ”

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ชาติเป็นอีกกรณีศึกษาหนึ่งที่ไม่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานจากโรงเรียน เขาเติบโตมาโดยเรียนรู้การพูดภาษากะเหรี่ยง ภาษาไทยเท่านั้น ชาติไม่สามารถที่จะเขียนและอ่านภาษาไทยได้เลย เขาจึงรู้สึกตัวเองเหมือนคนโง่ ในสายตาของเพื่อนคนอื่น ๆ ที่เป็นคนไทย ที่มักจะหลอกให้เขาทำเรื่องนั้นเรื่องนี้อยู่เรื่อย ๆ บางครั้งก็จะโกงเงินจากการขี้เขาไป ซึ่งชาติรู้สึกว่าเขาอยากจะได้เรียนภาษาไทยให้รู้ทั้งการอ่านและเขียน เพื่อจะได้ไม่ต้องถูกใครหลอกเขาอีก แต่ชาติก็ไม่ได้คาดหวังว่าจะต้องเรียนหนังสือให้ได้ในระดับสูง ๆ “แค่รู้เขียนกับอ่านผมก็ดีใจแล้วพี่” ชาติเรียนรู้การบวก ลบ เลข แบบง่าย ๆ กับเพื่อชวกะเหรี่ยงบางคนที่เดินทางมาจากจังหวัดแถบภาคเหนือที่มีโอกาสได้เข้าเรียนในศูนย์ช่วยเหลือขององค์กรเอกชนด้านสังคมมาบ้าง

นอกจากนี้ ชาติก็พยายามศึกษาจากการดูทีวีในยามว่างของเขาเพื่อให้ทราบถึงเรื่องราวต่าง ๆ ในปัจจุบัน ซึ่งชาติสามารถพูดจาแลกเปลี่ยนและให้ข้อคิดในเรื่องต่าง ๆ ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีเหตุมีผล ผู้วิจัยได้มอบหนังสือคัดลายมือแก่ชาติ ที่ชาติสามารถนำไปฝึกหัดคัดตัวหนังสือไทย และให้เพื่อนคนไทยที่ยินดีสอนให้สอนอ่านทั้งพยัญชนะและสระ

3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ กคช(ความปลอดภัยในชีวิต)

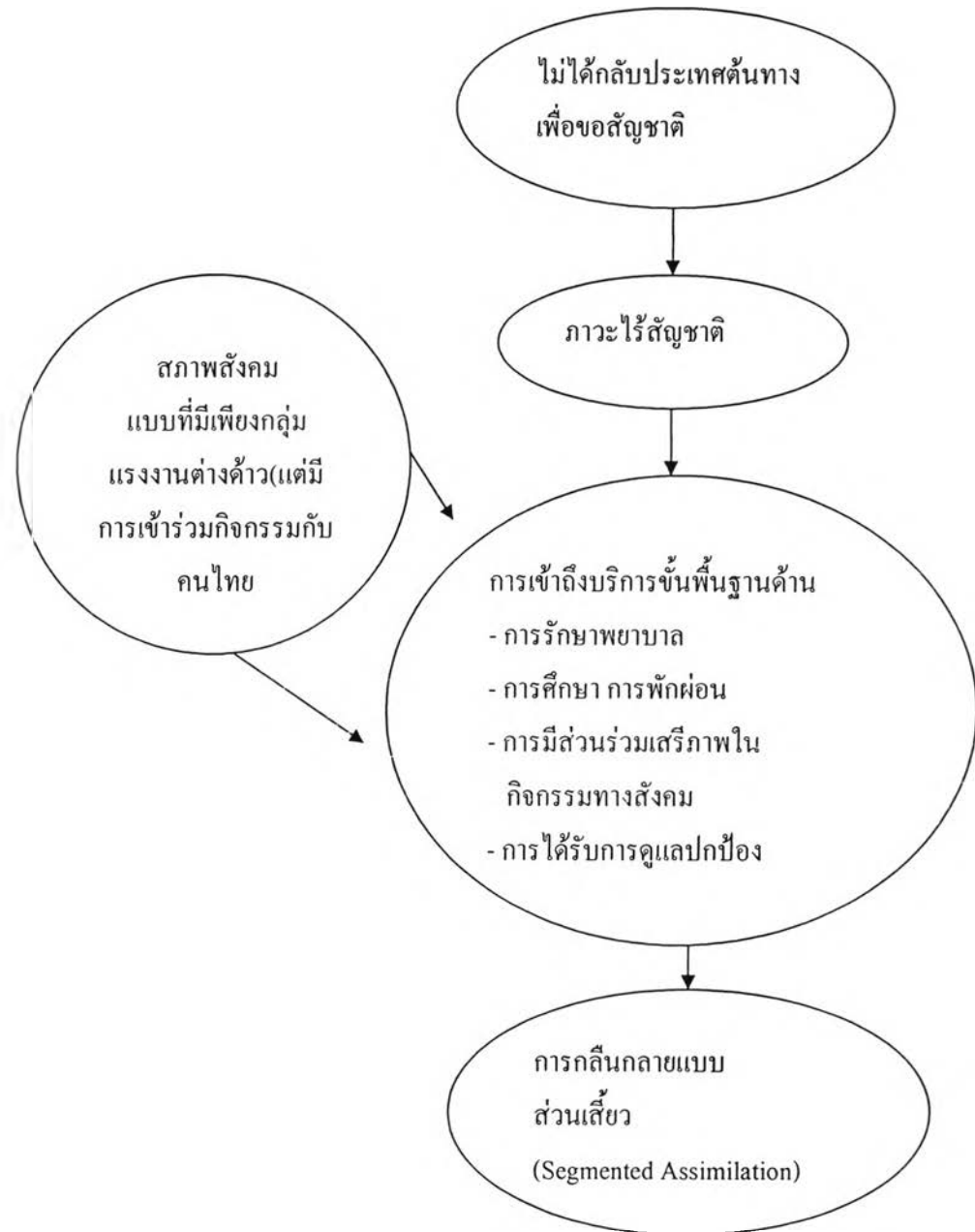
ปัจจุบันชาติพักอาศัยอยู่กับนายจ้างในห้องพักเขตโรงงานที่เขาทำงานอยู่ ชาติเข้าทำงานในโรงงานตั้งแต่เวลา 7.00 - 12.00 น. และพักรับประทานอาหารกลางวัน จากนั้นก็เริ่มทำงานในกะบ่ายจนถึง 6 โมงเย็น บางวันชาติจะทำงานล่วงเวลาด้วย ซึ่งจะได้เงินเพิ่มขึ้นประมาณ 150 - 200 บาทต่อครั้ง ในการทำงานชาติเล่าว่าเขาทำงานมากกว่าคนไทยหลาย ๆ คนที่มักจะเข้าทำงานเพียงกะเดียวในแต่ละวัน ชาติบอกว่าเขาไม่รู้สึกลัวเหนื่อย หรือลำบากมาก เพียงแต่เขาจะต้องยืนทำงานนาน ๆ ซึ่งจะปวดเมื่อยตามขาและเท้า หากวันไหนทำไม่ไหวเขาจึงลดเหลือเพียงกะเดียว ซึ่งชาติบอกว่าเขาจะต้องอดทนเพื่อจะได้เงินกลับบ้านได้เยอะ ๆ หากวันหนึ่งเขาอายุมากขึ้นจะได้มีเงินเก็บไปไว้ลงทุนเปิดร้านขายของในชุมชนของเขาหรืออาจจะเลี้ยงสัตว์ ปลูกผักขายเพื่อประทังชีวิตต่อไป เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงปัญหาในการทำงานและความสัมพันธ์กับคนงานที่ทำงานด้วยกัน ชาติกล่าวว่า เขาไม่ค่อยกลัวเรื่องงานไม่ว่าจะหนักแค่ไหน เขาก็ทนได้ ทั้งสภาพการ

ทำงานที่ต้องสัมผัสสารเคมีและความเฉอะแฉะบ้าง นั่นไม่ใช่อุปสรรคในความคิดของเขา อุปสรรคที่ทำให้ชาติรู้สึกว่าเขาอดทนไม่ไหว คือ การที่เพื่อนร่วมงาน โดยเฉพาะคนงานไทยบางคนรู้สึกว่าเขาต่ำต้อยกว่าจะกลั่นแกล้งเขาและมักจะมาข่มขู่เงินเขาเมื่อเขาได้รับเงินเดือน จากนั้นก็จะบ่นเบี่ยงไม่ยอมคืนเงินเขา ซึ่งชาติเล่าว่าเขาถูกข่มขู่เงินหลายครั้งแล้ว จนต้องฝากเงินเพื่อนชาวกะเหรี่ยงบางคนเองได้ แล้วบอกว่าเป็นหนี้เพื่อนคนนั้นและรีบส่งเงินกลับบ้านทันทีที่ได้รับ เพื่อนชาวมอญบางคนก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกับชาติ แต่ก็ไม่กล้าจะพูดอะไร แดงบางครั้ง เพื่อนชาวมอญที่เป็นผู้หญิงบางคนก็ถูกลวนลามด้วยเช่นกัน “ผมเกิดที่นี่เหมือนกัน อยู่ที่นี่เหมือนกัน แต่ผมไม่มีบัตรเหมือนเขา ผมเลยเหมือนตัวอะไรไม่รู้” ผู้วิจัยปลอบใจชาติและได้นำเรื่องดังกล่าวไปปรึกษาเจ้าของโรงงาน ซึ่งเจ้าของโรงงานก็ได้เรียกคนงานไทยดังกล่าวมาพบเพื่อซักถามข้อเท็จจริง และได้ตักเตือนคนงานดังกล่าวไป ซึ่งผู้วิจัยก็หวังเพียงว่า เหตุการณ์เหล่านี้คงจะไม่เกิดซ้ำซากอีกครั้ง และเห็นว่าอาการกระทำของผู้วิจัยครั้งนี้ได้ทำให้สภาพพื้นที่ของการวิจัยเปลี่ยนแปลงไปอีกครั้งแล้ว แต่ก็รู้สึกว่าจะไม่สามารถนั่งเฉยได้ ผู้วิจัยได้แนะนำให้ชาติและเพื่อน ๆ ที่เป็นชาวกะเหรี่ยงและชาวมอญพยายามผูกสัมพันธ์กับเพื่อนคนไทยที่มีอุปนิสัยดี ๆ ไว้ และหากมีเหตุการณ์ในลักษณะแบบนี้ อีกก็ควรแจ้งให้ผู้จัดการหรือเจ้าของโรงงานทราบ

4. ด้านการมีส่วนร่วม เสรีภาพ ในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

ชาติเล่าว่า เขาและครอบครัวมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและได้ติดรูปพระพุทธรูปไว้ตามฝาเรือนเพื่อกราบไหว้ แม้แต่ในห้องพักของเขาในปัจจุบันก็มีหิ้งพระติดตั้งอยู่ ชาติและเพื่อน ๆ ชาวกะเหรี่ยงและชาวมอญได้มีโอกาสเดินทางไปทำบุญที่วัดแถบโรงงานบ้าง ในช่วงเทศกาลสำคัญทางศาสนา และหากมีเวลาว่างทุกคนก็จะรับประทานอาหารและดูทีวีร่วมกัน “พวกผมถ้าบาก็เวลาออกไปข้างนอกแหละครับที่ วันไหนดวงไม่ดีก็ถูกตำรวจจับเอา เขาหาว่าไม่มีบัตรประชาชน ขนาดให้เขาคุมบัตรทำงานเขายังจับเอาเลย ผมเองก็พูดไม่ชัดเปี้ยะ ก็เคี้ยวพูดกะเหรี่ยงบ้างไทยบ้าง ก็ต้องจ่ายเงินให้เขา ไม่จำเป็น ผมก็ไม่อยากออกไปไหน” ชาติปรับทุกข์กับผู้วิจัย ปัจจุบันชาติไม่ได้มีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมใด ๆ จากภายนอกโรงงาน เขาและเพื่อน ๆ มีโอกาสจัดงานวันปีใหม่ภายในโรงงานเท่านั้น ประกอบกับชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดสมุทรสาครมีจำนวนไม่มากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับชาวมอญ การรวมตัวกันเพื่อจัดกิจกรรมทางชาติพันธุ์ของชาติกับเพื่อน ๆ จึงเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ

ไคอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 19 : ระ (นามสมมุติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	จังหวัดระนอง
อายุ	ขณะนี้สัปดาห์อายุ 24 ปี
การศึกษา	ไม่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน
บิดาและมารดา	บิดามีเชื้อสายมอญที่เกิดในประเทศพม่า อพยพเข้าสู่ประเทศไทยฝั่งเกาะสอง จังหวัดระนอง ปัจจุบันอาศัยอยู่ในประเทศไทย
จำนวนพี่น้อง	กรณีศึกษาเป็นบุตรคนที่ 3 ในจำนวนพี่น้อง 3 คน

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับตัวเด็ก

“พุงนี้หนุมนานะพีจะพาไปหาเจ้าระ” คำเชิญชวนของคุณครูผู้สอนที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบปะหลังจากลงนามเก็บข้อมูลของเด็กไร้สัญชาติที่เข้าสู่ระบบโรงเรียนของโรงเรียนระดับประถมศึกษาแห่งหนึ่งในอำเภอเมือง ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งกับน้ำใจไมตรีที่คุณครูท่านนี้อาสาช่วยเหลือและแนะนำผู้วิจัยโดยตลอด วันต่อมาคุณครูได้กรุณาพาผู้วิจัยเดินทางเข้าไปในหมู่บ้านจัดสรรแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นที่พักอาศัยของเพื่อนคุณครู ซึ่งหมู่บ้านจัดสรรแห่งนี้ได้มีการก่อสร้างเฟส 3 ต่อจากโครงการเดิมที่สร้างเสร็จแล้ว และมีผู้คนเข้าไปซื้อเพื่อการอยู่อาศัยค่อนข้างหนาตา ณ ที่นี้เองผู้วิจัยจึงได้มีโอกาสรู้จักกับระ จากครั้งแรกที่พบกันเมื่อคุณครูปร่าหน้าตาแล้ว บ่งบอกว่าระไม่ใช่ชายหนุ่มที่มีผิวคล้ำมาตั้งแต่กำเนิด แต่เป็นผิวที่กร้านจากแดดลมเสียมากกว่า เขามีรูปร่างสูงใหญ่ผิวดำกับชาวมอญทั่วไปที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบปะด้วย เขามีร่างกายแข็งแรงสมส่วน ระเบียบบุคคลที่ขี้มง่าย ใจเย็น และไม่เก็บความรู้สึก ผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับระในช่วงเวลาพักกลางวัน ซึ่งผู้วิจัยก็ได้เอ่ยปากขอโทษเขา และคิดว่าจะกลับมาคุยกับเขาอีกครั้งในช่วงเย็นหลังเลิกงานแล้วแต่ระก็กระชั้นกระขอให้ผู้วิจัยอยู่พูดคุยกับเขา โดยเขารับประทานอาหารไปคุยไป แต่ระก็ไม่วายที่จะเดินไปซื้อน้ำอัดลมมาเลี้ยงผู้วิจัย 1 ขวด ซึ่งการแสดงออกถึงความมีน้ำใจของระและชาวมอญอีกหลายคน ที่เป็นกรณีศึกษาของผู้วิจัย ได้แสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยบางอย่างของชนชาติมอญที่มีทั้งความอ่อนโยน นอบน้อม มีน้ำใจ และรักสงบ

ระเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า เขาเกิดและเติบโตที่จังหวัดระนองในเขตสวนยางพาราแห่งหนึ่งของนายจ้างชาวภาคใต้ที่บิดาและมารดาของเขาหลบหนีจากประเทศพม่า ได้เข้ามาทำงานเก็บน้ำ

ยงและตัดยางในสวนยางพาราที่นั่น และได้คลอดพี่ ๆ ของระ 2 คน และตัวระเอง ระจึงเติบโต และอาศัยอยู่ในจังหวัดระนองจนอายุครบ 20 ปี เขาจึงได้อยู่กินกับภรรยาของเขาที่เป็นชาวมอญด้วยกัน ครอบครัวของเธอก็ได้อพยพมาอยู่ที่จังหวัดระนอง ระมีบุตร 1 คน เป็นผู้หญิง ระเล่าว่า ตั้งแต่เล็ก บิดาและมารดาของเขาจะเก็บน้ำยางที่ตัดจากต้นยางแล้วรวบรวมไปให้กับเจ้าของสวนยางเพื่อทำการรีดเป็นยางแผ่น ส่วนระและพี่ ๆ ก็จะช่วยกันเก็บน้ำยางที่เกิดจากราบของน้ำยางที่ไม่ได้เก็บหรือทิ้งค้างไว้ในเวลาที่ใส่น้ำยาง จนกระทั่งเมื่อระอายุได้ 12 ปี เขาก็เริ่มช่วยบิดามารดาเก็บน้ำยางและขายการกรีดยางเพิ่มขึ้น โดยขอพื้นที่กรีดยางและเก็บยางจากเจ้าของมากขึ้น จนกระทั่งเขาได้พบรักกับภรรยาของเขาจึงได้ไปสู่ขอและอยู่กินฉันสามีภรรยา ขณะที่ระอายุได้ 20 ปี ในช่วงนี้เองที่ระเล่าว่าราคาของพาราในประเทศไทยตกต่ำลงมาก นายจ้างจ่ายค่าแรงให้พวกเขาได้น้อยลงมากกว่าเดิม ระจึงตัดสินใจเดินทางเข้าสู่ตัวจังหวัดระนองพร้อมเพื่อนชาวมอญเพื่อหางานทำที่มีรายได้มากกว่าโดยได้ให้ครอบครัวทั้งหมดอาศัยอยู่ในสวนยางพาราเช่นเดิม ระเล่าว่าเขาได้เข้าไปทำงานในเรือออกหาปลาในทะเล แต่เขาก็ไม่สามารถที่จะอยู่ได้ เนื่องจากงานในเรือหาปลาเป็นงานที่เหนื่อยมาก ต้องใช้ชีวิตอยู่ในทะเลเป็นเวลานาน อีกทั้งบางครั้งเขาก็โดนโกงค่าแรง ระและเพื่อน ๆ จึงตัดสินใจไปสมัครงานที่อื่นตามคำแนะนำของเพื่อนชาวมอญที่รู้จักกันโดยบังเอิญในตลาด ระจึงได้ทำงานก่อสร้างกับนายจ้างคนใหม่ที่ทำให้เขามีรายได้ส่งเสียกลับบ้านได้มากขึ้น และมีเวลาพักผ่อนมากกว่าที่เป็นจับก้งในเรือหาปลา เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงสาเหตุของการเดินทางจากจังหวัดระนองมาทำงานก่อสร้างในจังหวัดสมุทรสาคร ระได้เล่าว่า นายจ้างของเขาจ้างไปทุกที่ ไม่ว่าจะจังหวัดใด ภาคใด หากมีงานทุกคนก็พร้อมจะไปทำงาน ระบอกว่าเขาและเพื่อน ๆ มาทำก่อสร้างที่จังหวัดสมุทรสาคร ได้เกือบปีแล้ว หากโครงการก่อสร้างที่นั่นเสร็จสิ้นลง เขาก็จะต้องเดินทางไปจังหวัดอื่น ๆ อีก ตามแต่นายจ้างจะพาเขาไป รายได้ดีครับที่ งานก็ไม่เหนื่อยมาก ผมว่าจะทำไปเรื่อย ๆ คิดถึงบ้านอยู่ แต่ทุกคนเข้าใจว่าผมทำงาน ปีใหม่ถ้านายหัวเขาหยุดให้ ผมก็จะกลับบ้าน เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงการเดินทางของเขาที่สามารถผ่านด่านของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองมาถึงส่วนกลางของกรุงเทพฯ ได้อย่างไรนั้น ระก็ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า เขาเกิดและเติบโตในประเทศไทยมาโดยตลอด จึงสามารถพูดภาษาไทยได้ชัดเจน และพูดภาษาไทยภาคใต้ได้ด้วย การแต่งกายของระ รวมทั้งเรื่องความเป็นอยู่ที่ไม่แตกต่างจากคนไทยโดยทั่วไป เขาจึงไม่ถูกสงสัยจากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง “พี่ว่าผมเหมือนคนไทยไหม คนมอญที่นี้บางคนยังไม่รู้เลยว่าผมเป็นลูกมอญ พี่ครูเพื่อนคุณครูที่กรุณานำผู้วิจัยลงสนามไปพบกับระ ก็ยังคิดว่าผมเป็นคนได้ แต่หน้าตาผมไม่ค่อยเหมือนแล้วผมพูดมอญได้พี่ครูเลขรู้ แกมาให้นายหัวช่วยไปเติมบ้านให้แก ผมเห็นคนไทยคนอื่นไปไหนไม่ค่อยพกบัตรเหมือนกัน คนไทยแถวบ้านผมไม่เห็นมีใครพกบัตร บางคนบัตรหายไป

ไหนก็ไม่รู้ ที่มาก่อนหน้านี้มี 2 คนเองที่พกบัตรมา ผู้ช่วยนายหัวผมก็ยังไม่เอาบัตรมาเลย ผมไม่ได้ทำผิดอะไร ผมอยู่ของผม ทำมาหากิน”

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

ระเล่าว่าเขาตลอดที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดระนองโดยนายจ้างได้พามารดาของเขาไปโรงพยาบาล จากนั้นเขาก็ได้รับการเลี้ยงดูและเติบโตอยู่ในสวนยางพาราแห่งนั้นจากการอุปถัมภ์ของนายจ้างท่านนั้นจนเติบโตเป็นหนุ่ม เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงการกลับไปยังประเทศต้นทางและการแจ้งเกิดชื่อของระในทะเบียน เขาเล่าว่า บิดาและมารดาของเขาเคยพาเขาและพี่ ๆ เดินทางกลับไปยังประเทศพม่าจำนวน 3 ครั้งแล้ว เพื่อกลับไปเยี่ยมเยียนญาติและปู่ย่าตายายของเขา จนกระทั่งเมื่อญาติผู้ใหญ่เสียชีวิตหมดแล้ว บิดามารดาของเขาก็ไม่ได้เดินทางกลับไปอีกเลย และตั้งใจว่าจะอาศัยอยู่ในประเทศไทย จนกระทั่งสิ้นลมหายใจอยู่ที่นี้ ระบอกว่าเขาไม่เคยเห็นหลักฐานหรือบัตรใด ๆ ที่บิดาและมารดาหยิบยื่นให้กับเขาและเขาเองก็ไม่รู้ว่าจะต้องทำอย่างไรจึงจะได้บัตรมา ทั้งนี้ระคิดว่าตลอดชีวิตนี้ของเขาคงจะไม่เดินทางกลับไปอาศัยอยู่ในประเทศพม่า เขาตั้งใจที่จะฝากชีวิตไว้กับประเทศไทย เพราะเขารู้สึกว่าเขาไม่ใช่คนชาติพม่า แต่เป็นคนชาติไทยที่มีเชื้อสายมอญเหมือนคนไทยภาคใต้คนอื่น ๆ ที่มีเชื้อสายจีน เชื้อสายแขกมลายู เป็นต้น “ผมไปที่โน่น ผมเหมือนคนอื่น ทำอะไรก็ไม่ค่อยเหมือนเค้า แต่ผมมีเพื่อน ๆ คนไทยเยอะ เล่นกันมาตั้งแต่เด็ก ๆ พวกนี้ได้ดีหมดแล้ว มันมากี่มาหาผม ผมพอเขียนไทย อ่านไทยได้ ก็เพราะไปเล่นอยู่ที่บ้านมันแหละครับ แต่ผมไม่มีโอกาสเรียน” ปัจจุบันระได้รับการอุปถัมภ์จากนายจ้างคนปัจจุบันของเขา โดยการให้ลูกสาวของระมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านของเขา โดยมีศักดิ์เป็นบุตรของน้องชายนายจ้างซึ่งแต่งงานกับภรรยาได้เกือบ 3 ปีแล้ว แต่ยังไม่สามารถมีบุตรได้ ลูกสาวของระจึงเป็นเด็กไทยโดยสมบูรณ์ “นายหัวใจดี ผมรักนายหัวมาก คิดว่าจะทำงานให้นายหัวไปตลอด ทุกวันนี้เมียผมกับลูกผมก็มาทำงานที่บ้านนายหัว เหลือแต่พี่ ๆ กับพ่อแม่ที่ยังอยู่ในสวนยาง” ผู้วิจัยได้สอบถามระถึงอนาคตในชีวิตต่อไปของเขาที่เขาจะก้าวเดินต่อไปไม่ว่าจะเป็นในเรื่องความต้องการที่จะได้เป็นคนไทยโดยสมบูรณ์และความต้องการมีคุณภาพชีวิตที่สุขสบายกว่านี้ ระกล่าวเพียงว่า ปัจจุบันเขามีความสุขดี เขามีนายจ้างที่ใจดี และรักใคร่เขา เขามีครอบครัวที่น่ารักและเข้าใจเขาว่าเขาต้องทำงาน เขามีเพื่อนฝูงที่ไม่คิดว่าเขาเป็นคนอื่นและเมื่อเขากลับบ้านเขามีที่อยู่กิน ที่นายจ้างเก็บรวบรวมเงินของระมาสะสมไว้ และใช้ชื่อของนายจ้างซื้อที่ดินให้เขาและจะโอนให้กับลูกสาวของระเมื่อเธอเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ ทั้งหมดนี้ระคิดว่าเพียงพอแล้วสำหรับเขา ระคิดว่าบัตรประชาชนไม่ใช่สิ่งสำคัญ เพราะทุกวันนี้เขาคือสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคมที่นั่นไปแล้ว

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

ระเป็นกรณีศึกษาหนึ่งที่ไม่สามารถบอกผู้วิจัยได้ว่าในช่วงที่เขาเป็นเด็ก เขาได้รับวัคซีนหรือไม่ ระบาดเพียงว่าในตอนเล็ก ๆ หากเขาไม่สบาย มารดาจะไปรับยาจากนายจ้างมาให้ หากมีอาการป่วยรุนแรงเช่น ไข้มาเลเรีย นายจ้างก็จะพาไปอนามัยเพื่อรักษา การเลี้ยงดูที่ระได้รับในตอนเด็ก ๆ คือการทานนมมารดาในช่วงแรก จากนั้นก็เริ่มรับประทานอาหารตามที่มารดาเขาพอมีกำลังหามาได้ และที่เพื่อนบ้านคนไทยและชาวมอญแบ่งปันให้ “ผมกินข้าว บ้านเพื่อนผมบ๋อย ตอนเด็ก ๆ ไปบ้านใครก็กินบ้านคนนั้น บางทีตอนเย็นไม่กลับบ้านก็นอนบ้านเพื่อน บ้านอยู่ใกล้กัน พ่อแม่ผมไม่ว่า” ปัจจุบันระอาศัยอยู่ที่ที่พักคนงานชั่วคราวของบริษัทก่อสร้าง ซึ่งมีห้องน้ำรวมแต่ก็ดูสะอาดพอควรในช่วงเย็น ระก็มีโอกาสได้เล่นตะกร้อที่ลานหน้าก่อสร้างกับเพื่อน ๆ คนงานด้วยกัน ระเล่าว่าเขาไม่ค่อยป่วยเป็นอะไรมากนัก หนักที่สุดคือเป็นไข้หวัด ซึ่งนาน ๆ สักครั้งเขาถึงจะป่วยเช่นนั้น

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ระเล่าว่าเขาไม่ได้เข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนเหมือนเด็กคนอื่น ๆ คนอื่น ๆ แต่เขาก็ได้รับความรู้จากการเข้าไปคลุกคลีกับเพื่อนคนไทย ซึ่งทำให้เขาได้เรียนรู้ภาษาไทยและวิชาอื่น ๆ ไปด้วย “ผมไปเล่นกับเพื่อน ผมก็ต้องรอให้มันทำการบ้านหมดก่อน ผมก็ดูกับมัน มันอ่านอะไร ผมก็ดูกับมัน น้ำคนไทยแม่มันก็เคยซื้อหนังสือให้ผม ผมอ่านภาษาไทยได้ เขียนได้บ้างแต่ไม่เยอะครับ เลขผมก็รู้ พวกบวกลบนี้” ระกล่าวว่าเขาไม่ได้คาดหวังว่าจะได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นอีกแล้วในปัจจุบัน เพราะระคิดว่าสำหรับเขาคงจะสายไปแล้ว หากเป็นในอดีตเขาคงจะคาดหวังบ้าง “ผมอยากเก็บเงินเยอะ ๆ ไว้ให้ลูกผม อยากให้เขาเรียนสูง ๆ เขาจะได้ไม่ต้องลำบาก ผมเป็นผู้ชายไม่เป็นไร แต่เขาเป็นผู้หญิง ทำงานหนักพวกนี้ไม่ไหวหรอก ลูกผมตากแดดหน่อยก็ไข้แล้ว ถ้าไม่เรียนแล้วจะทำอะไรกิน” ระใช้เวลาว่างจากการทำงานเล่นกีฬากับเพื่อน ๆ คนงานในช่วงเย็น จากนั้นก็นอนพักผ่อน ดูทีวี เขาเล่าว่าไม่ค่อยอยากออกไปข้างนอกบ่อย เพราะออกไปแล้วก็ต้องเสียเงินเขาอยากจะได้เงินไว้ให้ลูกสาวของเขา

3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ กดขี่(ความปลอดภัยในชีวิต)

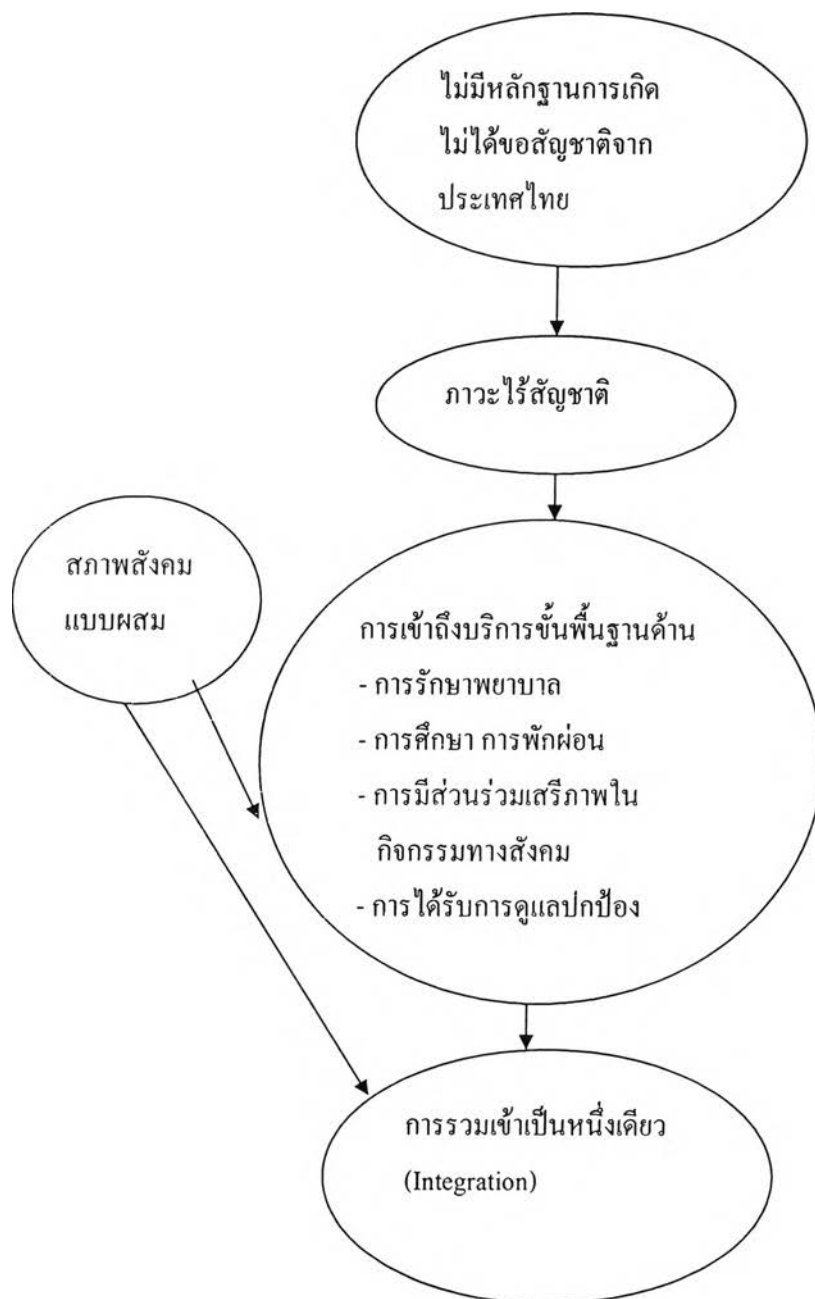
ปัจจุบันระอาศัยอยู่กับนายจ้างบริษัทก่อสร้างที่ระเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า นายจ้างของเขามีความเมตตาและดูแลเขาก่อนข้างดี เขาจึงไม่มีปัญหาในเรื่องการถูกกดขี่แรงงาน และคนไทยที่มาจากภาคใต้เหมือนเขาก็ได้รับค่าแรงไม่แตกต่างกันมาก “ช่วยอะไรใครได้ ผมช่วยหมดแหละ

ครบ ใครได้มากได้น้อย ผมไม่ค่อยไปสนใจหรอก พี่บางคนเขามีลูกหลายคน นายห้วก็ช่วย ๆ แกที่นี้อยู่เหมือนพี่น้อง แกก็ดีกับผม ที่นี้ไม่มีใครว่าใคร มีอะไรก็ทำ เสร็จแล้วก็นอน เบื่อก็เล่น ตะกร้อ” ระบุว่าเขาเคยได้รับอุบัติเหตุจากการทำงานหลายครั้งในช่วยการเริ่มงานครั้งแรก ๆ เช่น หกล้มเพราะยกของหนัก หัวแตกเพราะโดนไม้ดีและโดนค้อนทวนนิ้วมือเป็นต้น แต่เขาคิดว่าทุกคนก็เคยเป็นแบบเขาและไม่ใช่ว่าเรื่องใหญ่มากนัก

4. ด้านการมีส่วนร่วม เสรีภาพ ในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

ระบอบกับผู้วิจัยว่า เขาและบิดามารดา รวมทั้งครอบครัวทั้งหมดทุกคนนับถือศาสนาพุทธและมีความเชื่อที่ว่าทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว ะใช้ได้ ความเชื่อนี้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของเขา ระก่อนข้างจะขบขันกับสิ่งที่ผู้วิจัยสอบถามในเรื่องของการมีส่วนร่วม และอิสระในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของเขา ระกล่าวว่า เขามีการกระทำที่เหมือนคนไทยกระทำเกือบทุกอย่าง เขาสามารถจะเดินทางไปไหนหลาย ๆ ที่ได้ ไปวัดได้ ไปตลาดได้ ซื่อของต่าง ๆ ได้ หากสิ่งเหล่านั้นไม่ต้องใช้หลักฐานที่เป็นบัตรประชาชน แต่บางครั้งเขาก็ได้ขอร้องเพื่อนคนไทยซื้อแทนเขาโดยใช้เงินของเขาเอง และใช้สินค้านั้นร่วมกันก็มี ระจึงพูดติดตลกกับผู้วิจัยว่า เขาไม่มีปัญหาอะไร แต่ผู้วิจัยเองที่ถามเหมือนกับรู้สึกว่าเขามีปัญหา ซึ่งผู้วิจัยก็ได้ข้อคิดจากเรื่องเหล่านี้จากระเช่นกัน “พี่จะให้ผมมีปัญหอะไรล่ะพี่ ผมว่าผมมีพร้อมแล้วทุกอย่าง แต่ผมไม่มีบัตรเองแถมตัวไป ลูกผมก็คงจะเลี้ยงผม ผมอยู่ระนองปลูกผัก เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู ผมก็อยู่ได้แล้ว คนอื่นเขาก็เป็นอย่างนี้ ผมคงไม่ออกไปเป็นใหญ่เป็นโตอะไรหรอก ผมไม่มีบัตร ผมไปเลือกตั้งกับเขาไม่ได้ ผมซื้ออะไรไม่ได้ เดี่ยวลูกสาวผมเขาก็ทำได้ ทุกวันนี้ผมมีความสุขดี อยากทำอะไรก็ทำ แต่ผมไม่เคยทำสิ่งไม่ดี ผมกลัวว่าถ้าผมทำผิดเมื่อไหร่ ผมคงอยู่ที่นี้ไม่ได้ ถ้าเป็นอย่างนั้นผมไม่รู้ว่าจะไปอยู่ไหน ผมขอบคุณที่พี่อุตสาหเป็นห่วงผมและคนอื่น ๆ ผมขอแต่กำลังใจก็พอ ผมไม่ได้ว่าพี่นะ ผมขอโทษถ้าพูดแล้วพี่จะโกรธ ผมแค่จะบอกว่า ผมสบายดี พี่ทำดีแล้ว ผมดีใจแทนคนอื่น ๆ ที่เขาลำบากกว่าผม แต่ผมเองชีวิตทุกวันนี้ดีแล้ว ผมอาจจะโชคดีที่มีนายห้วดี เพื่อนดี ผมเจอแต่คนดี ๆ

ไดอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 20 : ดาว (นามสมมุติ)

ประวัติบุคคล

สถานที่เกิด	จังหวัดราชบุรี
อายุ	ขณะนี้สัมภพณ์อายุ 9 ปี
การศึกษา	เคยได้รับการศึกษาจากศูนย์เลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน
บิดาและมารดา	บิดาและมารดามีเชื้อชาติกะเหรี่ยงที่เกิดในประเทศไทย แต่ไม่มีบัตรประชาชน
จำนวนพี่น้อง	จำนวน 1 คน โดยกรณีศึกษาเป็นบุตรคนที่ 1

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับตัวเด็ก

ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบกับดาวโดยการแนะนำจากพี่คนงานที่เป็นชาวกะเหรี่ยง และมีความสนิทสนมกับผู้วิจัยเป็นส่วนตัว ดาวเป็นเด็กน้อยที่อายุเพิ่งจะครบ 9 ขวบเต็ม ในวันที่สัมภพณ์ เธอมีหน้าตาและผิวพรรณที่สดใส ยิ้มง่าย อารมณ์ดี และใส่เสื้อผ้าที่ดูสะอาดตา มารดาของดาวมีอาชีพเป็นแม่บ้านในโรงงานส่งออกอาหารทะเลแห่งหนึ่ง ดาวและครอบครัวพักอาศัยอยู่ในบริเวณบ้านของนายจ้าง เพื่อสะดวกแก่การเรียกใช้และการทำงานที่ไม่เป็นเวลา มารดาของดาวเล่าว่า เธอกับสามีเกิดและเติบโตในจังหวัดราชบุรี แต่ไม่ได้บัตรประชาชน เพราะครอบครัวของเธอและเขาเป็นชาวกะเหรี่ยงที่ข้ามฝั่งจากประเทศพม่า และอาศัยการเก็บของป่า รับจ้าง ทำไร่ทำสวนของคนไทย ต่อมาเมื่อเธอและเขาเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่จึงพบรักกัน และอยู่กินแบบสามีภรรยาจนมีลูก 1 คน คือดาวนั่นเอง จากนั้นไม่นานสามีของเธอก็ได้รับการติดต่อจากนายหน้าคนหนึ่งที่ว่ามีงานโรงงานในจังหวัดสมุทรสาครที่ให้รายได้ดี สามีจึงตอบตกลงและนำครอบครัวเดินทางสู่จังหวัดสมุทรสาคร ในช่วงแรกเธอต้องเลี้ยงดูดาวอยู่ที่ห้องเช่าแห่งหนึ่งตามลำพังในช่วงกลางวัน และสามีได้ทำงานเพียงคนเดียวที่บ้านของนายจ้างเจ้าของโรงงาน เนื่องจากคนทานบ้านคนเก่าได้กลับบ้านเพื่อไปเยี่ยมเยียนบิดามารดา แต่ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับได้ระหว่างการเดินทาง จึงไม่สามารถที่จะกลับมาทำงานได้ทันเวลา นายจ้างซึ่งต้องการคนทำงานบ้านด่วนจึงได้บอกผู้จัดการโรงงานให้สอบถามจากคนงาน มารดาของดาวซึ่งว่างงานอยู่จึงได้เข้ามาทำงาน โดยย้ายเข้าไปอาศัยอยู่กับนายจ้าง จากนั้นประมาณ 1 ปี ก็ได้ตั้งครรภ์และคลอดน้องของดาว มารดาของดาวกล่าวว่า ดาวและน้องไม่เคยเดินทางกลับไปประเทศพม่าแม้แต่ครั้งเดียว เพราะเธอและสามีไม่

ประสงค์จะกลับไปที่นั้นอีก หลังจากบรรพบุรุษของเธอเสียชีวิตลงในประเทศไทย เธอเล่าว่าในช่วงอายุที่เธอยังเป็นสาวรุ่นนั้น บิดาและมารดาเคยพาเธอกลับไปยังฝั่งพม่า ซึ่งการเดินทางในขณะนั้นลำบากมาก และเมื่อกลับไปเธอได้พบกับสภาพความยากจนของผู้คนในชุมชนที่บิดามารดาของเธอจากมา มารดาของดาวจึงไม่คิดจะกลับไปประเทศพม่าอีกเลย ประกอบกับภาระหน้าที่ในการเป็นภรรยา มารดาและคนทำงานบ้านซึ่งไม่มีเวลาเป็นส่วนตัวมากนัก ทุกอย่างจึงลงเอยด้วยการตัดสินใจปักหลักอยู่ในประเทศไทยอย่างถาวรของเธอ

สาเหตุของการตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติ

มารดาของดาวเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า เธอคลอดดาวที่บ้านในชุมชนของเธอ เพราะโรงพยาบาลห่างไกลจากบ้านของเธอมาก และเธอหวาดกลัวเจ้าหน้าที่ตำรวจจะมารีดไถเงิน หากพบเจอตัวเธอในระหว่างทางไปโรงพยาบาล ประกอบกับการมีเงินอยู่อย่างจำกัด เธอจึงไม่มีโอกาสได้คลอดดาวในโรงพยาบาล หลังจากคลอดดาวแล้ว มารดาของดาวได้เลี้ยงเธอด้วยน้ำนมของตนเอง โดยเธอเล่าว่าได้รับประทานอาหารเท่าที่จะหาได้ เพื่อให้ดาวได้มีน้ำนมดื่มได้เพียงพอ จนดาวอายุได้ประมาณ 4 เดือน มารดาของดาวจึงเริ่มให้ดาวทานข้าวบดละเอียดใส่ไขสลับกับการดื่มนมมารดา จนกระทั่งดาวอายุได้ 6 ขวบ ครอบครัวจึงอพยพเข้ามาทำงานในสมุทรสาคร และต่อมาก็ได้ตั้งครุฑและคลอดน้องของดาว มารดาของดาวกล่าวว่า เธอไม่มีความรู้ในเรื่องการมีสัญชาติหรือไม่มีสัญชาติ เธอรู้เพียงว่า หากดาวมีบัตรก็จะมีโอกาสในหลาย ๆ อย่าง ขณะที่อาศัยอยู่ที่ประเทศไทย แต่ในที่สุดสามีและเธอก็ยังไม่สามารถจะมีวิธีการที่จะทำให้ดาวมีบัตรได้ แม้แต่น้องสาวของดาวเองก็ไม่มีคนไทยรับเป็นบุตรและจดในทะเบียนบ้านให้ ซึ่งเธอรู้สึกเป็นห่วงบุตรทั้ง 2 คนมาก เพราะในอนาคตข้างหน้า ลูกทั้งสองของเธอจะต้องพบกับหนทางที่ลำบากเธออย่างแน่นอน สำหรับดาวแล้ว หนูน้อยเรียกตัวเองว่าเป็นคนไทย เพราะปัจจุบันดาวมีเพื่อนที่เป็นเด็กไทยคือบุตรของนายจ้าง และเด็กคนไทยลูกคนงานอีกหลายคนเป็นเพื่อนเล่น ดาวพูดภาษาไทยได้ค่อนข้างชัดเจน และคุ้นเคยกับคนไทยที่อยู่รอบข้าง

การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานตามสิทธิหลัก ๆ ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 4 ด้าน

1. ด้านการรักษาพยาบาล

ตามคำบอกเล่าของมารดาของดาว เด็กน้อยคลอดนอกสถานพยาบาลของรัฐบาล เนื่องจากความห่างไกลของระยะทางและความขัดสนใจเรื่องเงินทอง และได้รับการเลี้ยงดูตาม

กำลังความสามารถของครอบครัว ดาวจึงไม่มีโอกาสได้รับวัคซีนในช่วงก่อนอายุ 7 ขวบ ต่อมาเมื่อครอบครัวได้ย้ายเข้ามาทำงานในจังหวัดสมุทรสาคร และมีรายได้พอที่จะใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลได้ ดาวจึงมีโอกาสดำเนินการรับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย และได้รับวัคซีน มารดาของดาวเล่าว่า เธอและครอบครัวได้เข้ารับการรักษาโรคต่าง ๆ ที่โรงพยาบาลเอกชนในตัวเมืองสมุทรสาคร เพราะสะดวก รวดเร็ว บริการดี เนื่องจากเธอจะต้องทำงาน ทำให้เวลาที่จะต้องไปนั่งรอคิวในโรงพยาบาลของรัฐบาลทำให้เสียเวลาในการรอรับการรักษามาก เธอได้ขอมที่จะจ่ายเงินมากกว่า เพื่อจะได้กลับเข้ามาทำงานได้โดยไม่ต้องกังวลใจ แต่มารดาของดาวได้ให้ความเห็นว่า ดาวและน้องไม่ได้ป่วย เป็นโรคที่จะต้องใช้การรักษาจากแพทย์เฉพาะทางตรวจรักษาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นเป็นเพียงไข้หวัด ปวดหัว ตัวร้อนเท่านั้น บางครั้งรับประทานยาแก้ไของค์ของเด็กก็หายแล้ว เพราะการไปหาหมอบ่อย ๆ ในโรคที่อาการคล้าย ๆ กัน มารดาของดาวก็เกิดความรู้จากการเห็นตัวอย่างที่คุ้นเคยมาให้ดาวและน้อง หากดาวหรือน้องของดาวป่วยเป็นโรคลักษณะเดียวกันอีก มารดาของเธอก็จะซื้อยาที่มีลักษณะเดียวกัน แบบที่คุ้นเคยสั่งจากร้านขายยา “เป็นหวัดไปหาหมอหลายครั้ง เป็นจนรู้แล้วว่าหมอต้องให้ยานี้ ตัวนี้ ทุกที คราวหลังซื้อเองเลย แต่ถ้าเป็นไม่เหมือนกันก็จะพาไปหาหมอใหม่”

2. ด้านการศึกษา การพักผ่อน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

มารดาของดาวเล่าว่า ดาวไม่มีโอกาสเข้ารับการศึกษารวมทั้งในโรงเรียนแบบเต็มเวลาเหมือนเด็กคนอื่น ๆ ในวัยเดียวกัน เธอเคยส่งดาวไปเข้ารับการศึกษาศูนย์เลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนของคนไทยที่ตั้งขึ้นเพื่อดูแลเด็กที่บิดามารดาไม่มีเวลาและนำมาฝากไว้ โดยเด็กจะได้ทำกิจกรรมและเรียนหนังสือร่วมกัน การเข้าเรียนครั้งแรกของดาวเป็นการได้เรียนรู้วิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์ โดยเริ่มเรียนการหัดเขียนและอ่าน การหัดเขียนและอ่านเลข 1 ถึง 10 ร้องเพลงและเล่นกิจกรรมของเด็กตามวัย เป็นต้น ซึ่งดาวได้เดินทางไปเรียนหนังสือพร้อมกับเพื่อนคนไทยที่เป็นลูกคนงานในโรงงานแห่งนี้ ต่ออมารดาของดาวส่งให้เรียนไม่ไหว เพราะต้องมีค่าใช้จ่ายในการเรียนสูง ดาวจึงต้องออกจากศูนย์เลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน มาอยู่ที่บ้าน แต่เพื่อนคนไทยและบุตรของนายจ้างได้หัดให้ดาวอ่านและเขียนภาษาไทย และคณิตศาสตร์ด้วย ดาวจึงพูดอ่านและเขียนภาษาไทยได้ค่อนข้างดี อีกทั้งครอบครัวของดาวก็ไม่ได้ให้ดาวพยายามหัดพูดภาษากะเหรี่ยง ทำให้ดาวไม่สามารถจะพูดและฟังภาษากะเหรี่ยงได้เข้าใจมากนัก “ไม่อยากจะให้ลูกพูดได้ พูดแล้วคนอื่นก็จะรู้ว่าเป็นลูกใคร ให้มันพูดไม่ได้มันดีแล้ว มันจะได้พูดแต่ภาษาไทย ต่อไปจะได้ไม่ลำบาก” ผู้วิจัยได้พูดคุยกับดาวถึงความชอบและไม่ชอบวิชาต่าง ๆ ที่ดาวเคยเรียนมา เด็กน้อยเล่าเพียงว่าเธอชอบวาดรูป ชอบอ่านหนังสือที่มีภาพสวย ๆ แต่ดาวไม่สามารถที่จะเล่าถึงความฝันความหวังในเรื่องการศึกษากับผู้วิจัยได้ หนูน้อยตอบเพียงว่า “ไม่รู้เพียงประการเดียว”

ชีวิตประจำวันของดาวจึงเป็นไปในลักษณะของการติดตามมารดาเข้าไปทำงานบ้านและได้ช่วยมารดาทำงานบ้านบางอย่างที่ไม่หนักมากนักสำหรับเด็ก จากนั้นดาวก็จะกลับมาที่ห้องพัก เพื่อดูทีวี เล่นของเล่น และนอนพักผ่อนในช่วงบ่าย ก่อนจะไปวิ่งเล่นและอ่านหนังสือพร้อมกับเพื่อน ๆ ที่เป็นลูกคนงานไทยที่เดินทางกลับจากโรงเรียนในช่วงเย็น ปัจจุบันเพื่อน ๆ ของดาวเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาแล้ว แต่ดาวยังไม่มีโอกาสได้เข้ารับการศึกษาย่างเต็มเวลาเช่นเดียวกับเพื่อน ๆ ของเธอ มารดาของดาวได้ฝากเพื่อนคนงานไทยให้ช่วยซื้อหนังสือและอุปกรณ์การเรียนให้กับดาวด้วย เพื่อเวลาที่เพื่อน ๆ ของดาวกลับมา ดาวจะได้ไปทำการบ้านกับเด็ก ๆ เหล่านั้นและเรียนรู้จากพวกเขาบ้าง ซึ่งผู้วิจัยก็ได้แนะนำมารดาของดาวให้นำดาวไปเข้าเรียนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาภาครัฐบาล ซึ่งมีค่าใช้จ่ายที่ถูกกว่า เพื่อให้ดาวมีอนาคตที่ดี มารดาของดาวรับปากว่าจะเดินทางไปติดต่อกับโรงเรียนเมื่อมีเวลาว่าง แต่ก็มีกังวลในเรื่องการอนุญาตให้เข้าเรียน

3. ด้านการได้รับการปกป้อง ดูแลจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ กคช(ความปลอดภัยในชีวิต)

ปัจจุบันดาวอาศัยอยู่กับมารดาและบิดาของเธอภายในที่พักใกล้กับบ้านนายจ้างของมารดาและบิดาของเธอ ดาวมีสีหน้าสดใส ร่าเริงตามวัยของเธอ เด็กน้อยเคยได้รับอุบัติเหตุ คือ การหกล้มศีรษะแตก ซึ่งถือเป็นอุบัติเหตุที่ร้ายแรงที่สุดตั้งแต่เธอจำความได้ ดาวได้รับการดูแลจากมารดาเกือบตลอดเวลา เนื่องจากดาวได้ติดตามมารดาขณะที่ปฏิบัติงานในบ้านของนายจ้าง โดยที่ดาวไม่ต้องออกไปทำงานเพื่อหารายได้ เช่น เด็กอีกหลาย ๆ คนที่จะต้องทำงานตั้งแต่อายุ 9 ขวบ ประกอบกับสภาพของโรงงานที่มีความเป็นรั้วรอบขอบชิดและมียามรักษาความปลอดภัยเพื่อสอดส่องดูแล บุคคลเข้าออกตลอดเวลา การกระทำของดาวจึงอยู่ในสายตาของบุคคลหลายกลุ่มตลอดเวลา

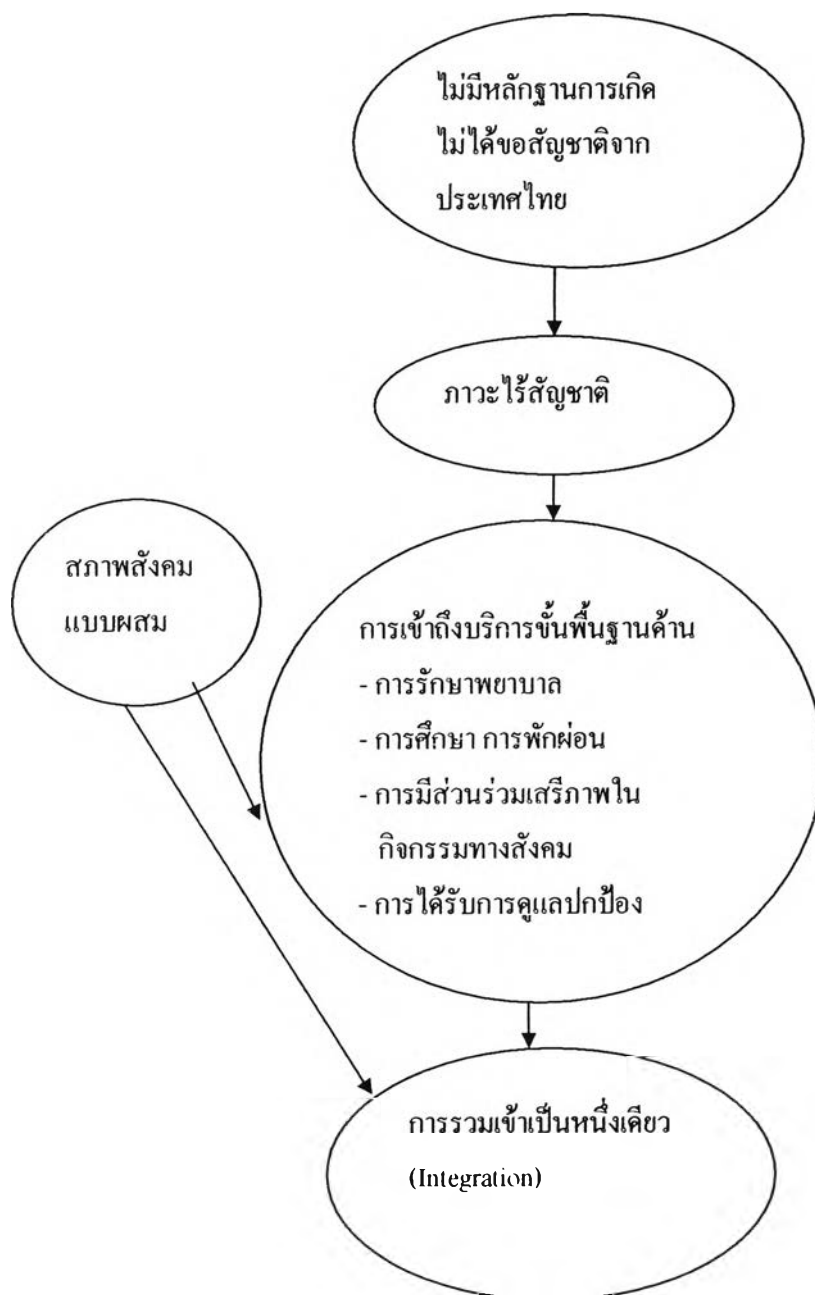
4. ด้านการมีส่วนร่วม เสรีภาพ ในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

ครอบครัวของดาวเป็นครอบครัวชาวพุทธ ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี มารดาของดาวเล่าว่าครอบครัวของเธอจะไปทำบุญที่วัดใกล้บ้านในทุกเทศกาลสำคัญทางพุทธศาสนา และมีการกราบไหว้บูชาพระในที่พักอาศัยของครอบครัวด้วย ดาวเป็นเด็กที่มีโอกาสได้เล่นและทำกิจกรรมกับเพื่อนคนไทยในวัยเดียวกันกับเธอ มารดาของดาวเล่าว่าเพื่อน ๆ คนไทยของดาวไม่เคยพูดถึงความเป็นเด็กกะเหรี่ยงหรือพม่า แต่จะเรียกดาวด้วยชื่อของเธอทุกครั้ง และดาวก็สามารถเข้ากับกลุ่มเพื่อน ๆ ได้ดี เห็นได้จากการไม่มีเรื่องทะเลาะวิวาทหรือการพูดจาว่ากันในเรื่องของชาติพันธุ์ให้เห็น แต่ดาวไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ถึงวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมของมารดาและบิดาของเธอแม้แต่น้อย เนื่องจากทั้งคู่ไม่ยอมให้ดาวมีภาพลักษณ์ของเด็ก

ต่างชาติหลงเหลืออยู่ในตัวของเธอ “อยากให้ลูกคิดว่ามันเป็นคนไทย ไม่ใช่กะเหรี่ยง เพราะยังไง มันก็ต้องอยู่ที่นี้เป็นกะเหรี่ยงมันลำบาก ไม่อยากให้มันลำบากเหมือนเรา

ไดอะแกรมกรอบการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษา

2.5. กรณีศึกษากับชุมชน : มุมมองของการอยู่ร่วมกัน

1) มุมมองของบุคคลในชุมชน

สังคมไทยมีสุภาษิตเกี่ยวกับผู้มาใหม่หรือผู้เป็นแขกของสังคมหลาย ๆ อย่าง ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ เช่น “เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตามตาม” หรือ “อยู่บ้านท่าน อย่านั่งดูดาบ ปั่นวุ้นปั่นควายให้ลูกท่านเล่น” สุภาษิตเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของสังคมเจ้าบ้านที่มีต่อผู้มาใหม่ได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับกับกลุ่มเด็กและกรณีศึกษาทั้ง 20 คน ที่มีทั้งผู้มาใหม่และผู้ถูกนิยาม เช่น ผู้มาใหม่ที่จะต้องเกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ แบบแผน ที่เจ้าบ้านตั้งไว้อย่างไม่ต้องสงสัย

ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปพูดคุยกับบุคคลอาชีพต่าง ๆ ที่อยู่ในอำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสาคร และได้เห็นมุมมองที่พวกเขาเหล่านั้นสะท้อนออกมาในเรื่องของเด็กและเยาวชนไร้สัญชาติที่เป็นบุตรของแรงงานต่างด้าว ดังรายละเอียดในแต่ละบุคคลดังนี้

1. ตำรวจ

ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ท่านนี้ในวันหยุดของกลางเดือนพฤศจิกายน ผู้ให้ข้อมูลเริ่มทำงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนที่เป็นบุตรแรงงานต่างด้าว คือตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2538 ณ สถานีตำรวจประจำอำเภอเมืองสมุทรสาคร โดยทำหน้าที่การตรวจเวร การจับกุม และการปล่อยตัวแรงงานต่างด้าว

ลักษณะของเด็กและเยาวชนที่พบ

ผู้ให้ข้อมูลเล่าว่าได้พบปะกับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้เมื่อขณะที่เข้าไปตรวจเวรตามสถานที่ที่เป็นโรงงานต่าง ๆ เช่น โรงงานแกะกุ้ง สะพานปลา ฯลฯ ในอำเภอเมืองสมุทรสาคร เด็กและเยาวชนเหล่านี้บางส่วนเริ่มเข้าสู่กระบวนการขายแรงงานแล้ว เช่น ช่วยบิดามารดาแกะกุ้ง คัดปลา ซึ่งเด็กมีอายุน้อยมากเมื่อเทียบกับอายุของบุคคลที่เข้าสู่แรงงาน ผู้ให้ข้อมูลเล่าว่าเด็กบางคนมีอายุแค่ 9 ขวบ แต่เมื่อสามารถช่วยเหลือตัวเองได้พ่อแม่ก็จะนำเด็กมาช่วยงานและกลายเป็นผู้ขายแรงงานไปในที่สุด เด็กที่พบมีทั้งเกิดและเติบโตที่นี่และบางส่วนก็เดินทางเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ยังแบเบาะ ในส่วนของเยาวชนที่ผู้ให้ข้อมูลพบนั้นบางส่วนเติบโตจากประเทศต้นทางแล้วเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเพื่อขายแรงงานและได้สร้างครอบครัว มีบุตรและมีการพำนักอาศัยอยู่ในประเทศไทยอย่างถาวรในที่สุด โดยมีนายจ้างเป็นผู้สนับสนุนที่อยู่อาศัยและให้ความคุ้มครองจากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง

ปัญหาที่เกิดขึ้นของเด็กและเยาวชน

ในความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้เห็นว่าเด็กกลุ่มเหล่านี้เกิดและเติบโตในประเทศไทยมีโอกาสในการดำรงชีวิตอยู่แต่ไม่มีสิทธิเพราะกฎหมายยังไม่เอื้ออำนวยให้และมีแนวโน้มว่าในกลุ่มชนชั้นที่ 2-3 คือ หลานและเหลนของเด็กกลุ่มนี้ในอนาคตจะมีการเรียกร้องสิทธิเช่น การแก้กฎหมายให้พวกเขามีสัญชาติ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง ปัจจุบันผู้ให้ข้อมูลพบปัญหาที่เกิดขึ้นจากการมีเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ในหลาย ๆ ด้านคือ

1. การเดินทางเข้ามาของเด็กที่มีอายุน้อยลงเรื่อย ๆ ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าภาระในหลาย ๆ ด้านของประเทศไทยในการดูแลเด็กกลุ่มนี้จะเพิ่มขึ้นและเด็กมีแนวโน้มจะปักหลักอาศัยอยู่ในประเทศไทยแบบถาวรมากขึ้นเรื่อย ๆ

2. การพยายามหัดพูดภาษาไทย การแต่งกายและการกินอยู่แบบคนไทย การใช้สินค้าตามสมัยนิยม เช่น การมีมือถือ มอเตอร์ไซด์ ซึ่งนายจ้างเป็นผู้ซื้อให้เพื่อไว้ติดต่อหากคนมาทำงานซึ่งเริ่มแผ่ขยายมากขึ้นในเด็กกลุ่มนี้ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมองว่าเป็นเสมือนการพยายามกลืนกลายเป็นคนไทย ซึ่งในอนาคตการจับกุมและการพยายามแยกคนไทยกับคนต่างด้าวออกนั้นจะเป็นเรื่องที่ยากมากหากไม่ตรวจบัตรประชาชน และบุคคลเหล่านี้ไม่มีประวัติอยู่ในที่ใด ๆ ลายมือก็ไม่มีการเก็บเป็นระบบ การตรวจสอบจึงทำได้ยากและเมื่อมีการก่ออาชญากรรมเกิดขึ้นนั้นย่อมทำให้การปราบปรามเป็นไปได้ยากลำบากมากขึ้นและในที่สุดปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยก็จะเกิดขึ้นในบ้านเมือง

3. ตลาดแรงงานในปัจจุบันในกลุ่มของแรงงานขั้นต่ำ เช่น แรงงานในโรงงานหรือสะพานปลาในอดีตถูกผูกขาด โดยแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือแต่ปัจจุบันตกอยู่ในกลุ่มของแรงงานต่างด้าวทั้งสิ้น และมีการขยายแรงงานเข้าสู่กิจการต่าง ๆ ทั้งเล็กและใหญ่ตั้งแต่ร้านขายของเล็ก ๆ ไปจนถึงโรงงานส่งออกที่ได้รับมาตรฐานสากล เพราะแรงงานเหล่านี้ไม่มีวันหยุดวันลา อู้งาน เพราะเมื่อเขาเข้ามาในประเทศไทยก็ต้องทำทุกสิ่งเพื่อความอยู่รอด และต่อมาก็จะเกิดประสบการณ์ และมีการเปลี่ยนงานไปสู่งานที่ดีและสบายขึ้น แรงงานบางคนหันมาทำงานเป็นนายหน้าหากคนมาทำงานในโรงงานแทนก็มี สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าเขาทำงานเป็นนายหน้าคือการมีโทรศัพท์มือถือที่ไว้ใช้ติดต่อในงานต่าง ๆ ปัจจุบันผู้ให้ข้อมูลเล่าว่าคนอีสานกลายเป็นแรงงานชั้นสองของโรงงาน ซึ่งมีแรงงานต่างด้าวเป็นผู้คุมอีกที ดูแล้วรู้สึกหดหู่ว่าเราเจ้าของประเทศกำลังตกเป็นรองของผู้มาใหม่ และอีกต่อไปใน 5-10 ปีข้างหน้า ลูกหลานเราจะอยู่อย่างไร แรงงานต่างด้าวบางคนอยู่ฝึกงานจนชำนาญแล้วก็แย่งงานของคนไทยไปทำ เช่น งานขายอาหาร งานใน

โรงงานต่าง ๆ แม้แต่การขายของในตลาดก็แข่งขันไปหมด ปัจจุบันบางตลาดมีคนขายของเป็นมอญ พม่าเกือบทั้งหมด คนไทยที่ไปขายของก็ขายไม่ได้ เพราะชาวต่างด้าวจะซื้อของกับผู้ขายที่เป็นเชื้อชาติเดียวกัน

4. ปัญหาที่ผู้ให้ข้อมูลมองที่ตัวเด็กและเยาวชนคือปัญหาการขาดโอกาสในสังคมที่จะเป็นปมด้อยที่จะนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ อีก เพราะเมื่อเด็กและเยาวชนเหล่านี้รู้สึกว่าเป็นส่วนเกินในสังคม เขาก็จะไม่รักสังคมนี้ เมื่อจะทำอะไรก็ตาม เขาจะนึกถึงแต่ตัวเองมากกว่าแล้วสังคมจะเดือดร้อนและเมื่อนั้นเราจะได้ศัตรูที่เราองไม่เห็นเพิ่มขึ้นในสังคมของเราและจะปราบปรามยากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะเขาอยู่กับเราเป็นส่วนหนึ่งของเราแต่เขาไม่ใช่พวกเรานี่คือสิ่งที่น่าห่วง

ความคิดเห็นในเรื่องการจัดการของประเทศไทย

ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่าอยากเห็นการจัดการในเรื่องแรงงานต่างด้าวในรูปแบบของโควตาแบบรัฐต่อรัฐ ที่ทำให้การควบคุมจำนวนและมีรายชื่อการเข้า-ออกที่แน่นอนตรวจสอบได้ ส่วนแรงงานอื่น ๆ ที่ไม่อยู่ในบัญชีเหล่านี้ก็ให้จับกุมและส่งออกนอกประเทศอย่างจริงจัง เพื่อให้การจัดการกับปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวและเด็กที่เกิดในประเทศไทยเป็นไปได้อย่างมีระบบ ผู้ให้ข้อมูลมีความวิตกในเรื่องการกลืนชาติของแรงงานต่างด้าวเป็นอย่างมาก เขามองว่าคนต่างด้าวในปัจจุบันที่เข้ามาทำงานในจังหวัดสมุทรสาคร เมื่ออายุย่างเข้าสู่วัยรุ่นคืออายุประมาณ 13-14 ปี ก็จะจับคู่แต่งงานเพื่อรักษาเผ่าพันธุ์ของตนไว้ ผู้หญิงจะหาแบ่งฝงป้องกันตัว โดยแข่งขันกันจะทำให้กลืนตัวแรง ทำให้ผู้ชายไทยไม่ยอมเข้าใกล้ เพราะกลัวว่าคนไทยจะเอาเปรียบหรือถูกทอดทิ้งหากแต่งงานกับคนไทย นอกจากนี้ สาวมอญ พม่ายังพยายามที่จะมีบุตรในประเทศไทย เพื่อจะได้บุตรได้รับสัญชาติในประเทศไทย และปัจจุบันได้มีนักรักศึกษาแพทย์จากประเทศพม่ามาเปิดคลินิกทำคลอด รักษาฟรีอยู่อย่างลับ ๆ ที่จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมองว่าต่อไปในอนาคตจังหวัดสมุทรสาครจะมีสัดส่วนของเด็กต่างชาติดกับเด็กไทยที่ใกล้เคียงกันแน่นอน

ภาพลักษณ์จากมุมมองของตำรวจ

จากความคิดเห็นของตำรวจท่านนี้จะเห็นมุมมองของการให้ความหมายตัวตนของเด็กและเยาวชนเหล่านี้ว่าเป็นเช่น “ผู้มาใหม่ที่สร้างปัญหาให้กับสังคม” ที่จะต้องมีการควบคุมกวดขันและป้องปรามให้บุคคลเหล่านี้อยู่ในอณัติเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยหรือการคงอยู่ของสังคมในแบบแผนเดิมที่มีมา

2. คุณครู

ในการเข้าไปสำรวจเด็กและเยาวชนที่ไม่มีสัญชาติในรัฐสถานศึกษาซึ่งเป็นหนทางหนึ่งของผู้วิจัยที่จะได้พบกับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ นอกจากการเข้าชุมชนและโรงงานแล้ว ในรัฐของโรงเรียน ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปพูดคุยกับคุณครูในโรงเรียนต่าง ๆ โดยได้โทรศัพท์สอบถามโรงเรียนถึงรายชื่อและจำนวนของเด็กที่ไม่มีชื่อในสำเนาทะเบียนบ้านที่เข้าไปรับการศึกษาในสถานศึกษานั้น ๆ และหากโรงเรียนใดได้รับเด็กและเยาวชนกรณีดังกล่าวไว้ก็จะขออนุญาตเข้าไปพูดคุยกับเด็กเหล่านั้นและคุณครูประจำชั้น

ลักษณะของเด็กและเยาวชนที่พบ

จากการพูดคุยกับคุณครูในโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งที่เป็นคุณครูประจำชั้นและคุณครูผู้สอนเด็กโดยตรง พบว่าคุณครูเกือบทุกท่านมีความชื่นชมเด็กเหล่านี้ในแง่ของความขยัน ความมีระเบียบวินัย สติปัญญา และความเอาใจใส่ต่อการศึกษา ทำให้เด็กกลุ่มนี้มีความโดดเด่นกว่าเด็กไทยที่เรียนอยู่ในชั้นเดียวกัน อย่างเช่น คุณครูท่านหนึ่งในโรงเรียนแถบแม่น้ำท่าจีนได้กล่าวถึงเด็กเหล่านี้ว่า “เท่าที่ครูสอนหนังสือมาตั้งแต่ปี 2525 นะ เด็กพวกนี้ที่พบจะไม่เหมือนคนไทยมาก แต่แต่งตัวเรียบร้อย พ่อแม่เอาใจใส่ดี สงสัยว่าคงจะกลัวคนไทยว่าหรือไม่ก็กลัวผิวดำเรียบ กลัวไม่ได้เรียน เขาจึงทำตามที่โรงเรียนบอกและเวลาโรงเรียนสั่งให้ทำหรือเอาอะไรมาเขาก็ให้ความร่วมมือดี เด็กพวกนี้ทุกคนตั้งใจเรียน แล้วเรียนได้ดีกว่าเด็กไทยเสียอีก มีความพยายามมากกว่าแล้วไม่ค่อยขาดเรียน เด็กมีความกระตือรือร้นที่จะพูดภาษาไทยและพูดได้ชัด มาโรงเรียนไม่นานก็พูดได้เยอะแล้ว บางคนอยู่โรงเรียนแค่ปีเดียว พูดไทยเขียนไทยได้จ้อยเลย แต่ก็ถูกเด็กไทยรังแกนะ มีบางคนถูกเพื่อนล้อเหมือนกันว่าเป็นลูกมอญ แต่เด็กไม่กล้าตอบโต้อะไร”

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเข้ามารับการศึกษาของเด็ก

คุณครูเล่าว่าปัญหาส่วนใหญ่ของเด็กเกิดจากการถูกล้อเลียนจากเพื่อนว่าเป็นลูกมอญ ไม่ใช่คนไทย นอกจากนั้นแล้วเด็กไม่มีปัญหาในการปรับตัวและการเล่าเรียนเลย และเด็กเหล่านี้สามารถรับความรู้และเรียนรู้ได้รวดเร็วกว่าเด็กไทย ในแง่ของความปลอดภัยในเรื่องการถูกจับ คุณครูกล่าวว่าเด็กไม่ได้รู้สึกกลัว หรือมีการกระทำของตำรวจในลักษณะคุกคามต่อเด็ก เพราะว่าตำรวจจะไม่มาจับกุมเด็กที่โรงเรียนหรือในช่วงที่เด็กเดินทางกลับบ้าน แต่ที่เด็กถูกจับจะเป็นช่วงที่อยู่กับครอบครัวที่บ้านมากกว่า เมื่อพ่อแม่ถูกจับไปเด็กก็จะถูกนำตัวไปด้วย เพราะไม่มีใครดูแล สำหรับผู้ปกครองคนไทยนั้น คุณครูเล่าว่า “ผู้ปกครองคนไทยไม่ได้มีปัญหา ไม่รู้สึกว่

เด็กมาแข่งที่เรียนหรือ บางรายพามาฝากด้วยซ้ำ เพราะเด็กแถบนี้พ่อแม่ทำโรงงาน ต้องเช่าบ้าน
 านไทยอยู่ ซึ่งอาหารคนไทยทาน คนไทยก็ได้ประโยชน์ มันเกือบหนุกัน บางรายพอมีลูกเกิดมา
 คนไทยก็รับเป็นลูก แต่ครูไม่รู้หรือทราบดีว่าเขาให้เงินกันหรือเปล่า เด็กบางคนจึงเป็นแบบว่าพี่เป็น
 ต่างต่างน้องเป็นคนไทย ดู ๆ แล้วก็แปลกดี คนไทยก็เป็นอย่างนี้แหละ ชี้สังสาร”

ความคิดเห็นในเรื่องการจัดการของประเทศไทย

คุณครูส่วนใหญ่กล่าวว่าไม่อยากให้เด็กได้เรียนสูงนัก เพราะกลัวจะมาแข่งอาชีพ
 ของคนไทย แต่ตามสถิติปัญญาของเด็กแล้ว เห็นว่า เด็กกลุ่มนี้มีความฉลาดและมีความพยายามกว่า
 เด็กไทยในวัยเดียวกันมาก ซึ่งหากเด็กไทยเป็นอย่างนี้ก็จะเป็นสิ่งที่ดี ในเรื่องการให้สัญชาติ
 น่าจะมีการคัดกรองกลุ่มเด็กที่มีความสามารถ ฉลาด ให้ได้สัญชาติและสนับสนุนให้เรียนต่อใน
 ระดับที่สูงขึ้น ซึ่งในการสัมภาษณ์ คุณครูในเรื่องความสนใจในอาชีพของเด็ก พบว่า เด็กโดยส่วน
 ใหญ่ยังไม่มีใครพูดถึงอาชีพที่ต้องการอย่างจริงจัง ๆ จัง ๆ มากนัก อาจจะเป็นเพราะว่าเด็กเหล่านี้อยู่
 อายุยังน้อยจึงไม่ได้คิดอะไรมากนัก แต่เด็ก ๆ ก็มีแนวคิดที่ไม่อยากจะเป็นกรรมกรแบบที่พ่อแม่
 ของเขาเป็นอยู่ในปัจจุบันแต่อยากทำงานที่สบายและไม่ต้องหลบซ่อนตัวอีกต่อไป

มุมมองของคุณครู

จากความคิดเห็นของคุณครูท่านเหล่านี้จะเห็นได้ว่า การมองแบบ “เขา” และ
 “เรา” ที่แบ่งแยกค่อนข้างเด่นชัดได้ปรากฏให้เห็น แม้ว่าจะไม่ได้มองเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ไปใน
 เชิงลบทั้งหมดก็ตาม ความรู้สึกของความเป็นเจ้าของประเทศ ความหวาดระแวงต่อศักยภาพของผู้
 มาใหม่ยังคงมีซ่อนอยู่ลึกในจิตใจ

3. พ่อค้า แม่ค้า เจ้าของบ้านเช่า

ในการทำงานลงพื้นที่เก็บข้อมูลและการสำรวจสถานที่ต่าง ๆ ของผู้วิจัยในเขต
 อำเภอเมืองนั้น หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องพบปะ พูดคุยและสอบถามบุคคลเหล่านี้ที่เป็นกลุ่มบุคคลที่
 ผู้วิจัยซึมซาบได้ถึงมุมมองในด้านบวกที่มีต่อแรงงานและบุตรของแรงงานทั้งในช่วงแรกและ
 ในช่วงท้าย ๆ ของการวิจัย พ่อค้าแม่ค้าบางคนเป็นเจ้าของบ้านเช่าด้วยและเจ้าของบ้านเช่าก็อาจจะ
 เป็นญาติกับพ่อค้า แม่ค้า ด้วย ในกรณีที่มีร้านค้าอยู่ติดกับบ้านเช่าและแม่แต่พ่อค้าแม่ค้าที่มาเปิด
 ร้านค้าขายในสมุทรสาคร หลาย ๆ คนที่ผู้วิจัยมีโอกาสดำเนินการพบปะพูดคุยด้วย จะพูดเป็นเสียงเดียวกัน
 ว่า แรงงานต่างด้าวมีผลต่อการได้กำไรและขาดทุนของพวกเขาเช่นกัน เพราะการจ้างแรงงานต่าง
 ด้าวของบริษัทต่าง ๆ ในสมุทรสาครนั้น บางบริษัทไม่ได้มีห้องพักให้ทั้งหมด แรงงานต่างด้าวจึงใช้

บริการบ้านเช่าเป็นที่พักอาศัยที่ราคาต่อห้องอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยไม่เกิน 2,000 บาท ที่แรงงานอาจจะพักอยู่รวมกันห้องละ 2-3 คน เพื่อประหยัดค่าที่พัก นอกจากปัจจัยหลักในส่วนนี้แล้ว อาหาร เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค ก็เป็นอีกปัจจัยที่แรงงานต่างด้าวจะต้องจับจ่าย ซื่อหา การจับจ่ายที่เกิดขึ้นนี้ นำมาสู่รายได้สำหรับคนไทยเช่นกัน ซึ่งในบางกรณีที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นั้น จะเห็นได้ว่าเจ้าของบ้านเช่ามีบทบาทในการช่วยนำบุตรของแรงงานต่างด้าวไปเข้ารับการศึกษาในระบบโรงเรียนด้วย การได้รับผลประโยชน์ร่วมกันจึงเป็นี่มาของการยินดีที่จะให้แรงงานต่างด้าวอยู่และทำงานในจังหวัดสมุทรสาครต่อไป “แรงงานอยู่ก็ไม่เห็นเป็นไร งานที่แรงงานทำ เราก็กไม่ทำอยู่แล้ว เหนื่อย! พวกแรงงานซื้อของดี ไม่เรื่องมาก” และผู้วิจัยได้สอบถามพ่อค้าท่านหนึ่งถึงความกลัวที่มีต่อแรงงานในเรื่องของโรคภัยหรือการถูกทำร้าย ผู้วิจัยก็ได้รับคำตอบในทำนองว่า “กลัวเหมือนกัน ไม่ได้ไปยุ่งอะไรกับเขา เขามาซื้อของแล้วก็ไป พวกนี้เขาก็ไปหาหมออะ เขาก็กลัวตายเหมือนกันแหละ คนไทยก็น่ากลัว ดูข่าวซี ฆ่าข่มจีน ยิงกัน หนักกว่าพวกนี้อีก พวกนี้เคร่งพระกว่าเราอีก”

ลักษณะของเด็กและเยาวชนที่พบ

“คูยังโง่มันก็เหมือนลูกคนไทยแหละ พุดไทยชัด ดูไม่ออกหรอก น้องคูออกเธอเดี๋ยวนี้เด็กมอญมันไม่ทาแป้งแล้วนะ” แม่ค้าสาวคนหนึ่งกล่าวกับผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยเองก็ต้องยอมรับว่าเด็กหลาย ๆ คนที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบปะนั้น หากไม่ทราบที่มาก่อนจะพบกันนั้น ผู้วิจัยก็ไม่สามารถแยกแยะเด็กคนนี้จากเด็กคนไทยได้เลย แม่ค้าหลายคนเล่าว่าเด็กบางคนอายุ 12-13 ปีก็เริ่มเข้ากระบวนการขายแรงงานแล้ว และคนไทยก็ต้องการแรงงานต่างด้าวมากเพราะราคาถูก ใช้งานอดทน “เดี๋ยวนี้พม่ามันทำงานเคลื่อนไปหมด งานอะไรก็มีแต่พม่า ที่นี่จะเป็นพม่าอยู่แล้ว” “ห้องเช่าพี่ก็มีแต่พม่ามันแหละ ไม่เคยว่าง เบื่อก็ตอนมันชอบถ่มน้ำหมาก แต่มันไม่โหวกเหวก กินเหล้าเหมือนคนไทย” “ไม่ค่อยเคยเห็นมันด่าลูกแรง ๆ นะ เด็กมันก็ไม่ชเวิบชวาบเหมือนเด็กเรา”

มุมมองของพ่อค้า แม่ค้า เจ้าของบ้านเช่า

จากการพูดคุยกับกลุ่มคนเหล่านี้ ผู้วิจัยพบว่าพ่อค้า แม่ค้า และเจ้าของบ้านเช่ามองแรงงานต่างด้าวเฉกเช่น “ลูกค้า” ที่พวกเขาจะต้องให้บริการเพื่อนำมาซึ่ง “กำไร” จากการค้าขาย การกระทำในลักษณะเชิงลบต่าง ๆ จึงไม่ได้ปรากฏให้เห็นเด่นชัด

4. โรงพยาบาลเอกชน คลินิกเอกชน กับโรงพยาบาลของรัฐบาล

ผู้วิจัยได้นำภาพของกลุ่มคนในอาชีพเดียวกันแต่อยู่ในองค์กรที่ต่างแนวความคิดกัน กล่าวคือ บุคคลที่ทำงานในโรงพยาบาลเอกชนหรือคลินิกนั้น หัวใจของงานคือการบริการให้ลูกค้าพอใจในการเข้ามาใช้บริการมากที่สุด เพื่อลูกค้าจะได้กลับมาใช้บริการอีก และหากลูกค้ามีการบอกต่อไปยังผู้ใช้บริการคนอื่น ๆ นั่นคือรายได้ขององค์กรที่เพิ่มขึ้น อันจะส่งผลถึงความอยู่รอดของพนักงานในองค์กรทั้งหมด ขณะที่โรงพยาบาลของรัฐบาลนั้น เป็นหน่วยงานของรัฐที่ให้บริการด้านสาธารณสุข การดูแลและควบคุมโรคและถือเป็นหน่วยงานที่ให้โดยไม่หวังกำไร ดังนั้น ผู้ที่เข้ามาบริการรักษาจึงมีจำนวนมาก ทำให้บางครั้งการบริการเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง จากสภาพองค์กรที่กล่าวมาแล้ว เมื่อผู้วิจัยได้มีโอกาสลงไปสัมภาษณ์และหาข้อมูลจากโรงพยาบาลรัฐบาลแห่งหนึ่ง เจ้าหน้าที่ท่านนี้ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับเรื่องของแรงงานต่างด้าวและบุตรของแรงงานต่างด้าวโดยสรุปว่า แรงงานต่างด้าวที่เข้ามาในประเทศไทยในปัจจุบันได้ก่อให้เกิดโรคที่ประเทศไทยควบคุมได้แล้วหลายโรค เช่น โรคเท้าช้าง ไข้กาฬหลังแอ่น ไข้มาลาเรีย ไข้สมองอักเสบ ทำให้กระทรวงสาธารณสุขจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มในการปราบปรามและควบคุมโรคเหล่านี้อีกครั้ง ทำให้งบประมาณของรัฐบาลที่ควรจะนำมาใช้ในการพัฒนาใหม่ ๆ หรือให้กับคนไทยจะต้องนำมาใช้เพื่อป้องกันโรคเหล่านี้ ที่บุคคลต่างด้าวนำเข้ามา นอกจากนี้ ปัญหาใหญ่อีกปัญหาหนึ่งของแรงงานต่างด้าวคือ การมีบุตรและการติดเชื้อเอชไอวีที่มีจำนวนสูงขึ้นทุกปี และกระทรวงสาธารณสุขจะต้องนำงบประมาณมาซื้อถุงยางอนามัยแจกให้กับแรงงานต่างด้าวและการฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องการคุมกำเนิดและการเลี้ยงดูบุตร เพื่อไม่ให้เด็กที่เกิดมาต้องติดเชื้อโรคหรือมีอาการท้องเสียรุนแรง พี่ว่ามันจะคุ้มไหมเนี่ย เราอยากได้แรงงานราคาถูก ๆ แต่เราก็เสียค่ารักษาโรคอีก ตอนนี้โรคทั้งหมดไปแล้วมีกลับมาอีกหลายโรคเลย พวกนายจ้างเขาไม่ค่อยรู้หรอก เขาได้เงินนี้ แต่รัฐต้องเสียปีนึงตั้งเท่าไหน” ลูกแรงงานที่เกิดมา ไม่ค่อยแข็งแรง พ่อแม่ไม่มีเวลาดู เด็กตัวเล็ก น้ำหนักไม่ถึงมาตรฐาน วัคซีนก็ไม่มาฉีด” พี่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขกล่าว “สวัสดิ์คะ เป็นคนไข้เก่าหรือเปล่าคะ มีบัตรมาด้วยหรือเปล่า ไม่มีเขียนชื่อ-นามสกุลเลยคะ” เสียงหวาน ๆ ของผู้ช่วยพยาบาลคลินิกเอกชนแห่งหนึ่งในเขตอำเภอเมืองสมุทรสาครที่บอกแก่คนไข้ที่เข้ามาใช้บริการรักษาคลินิกแห่งนี้มีแรงงานต่างด้าวเข้ามาบริการรักษาค่อนข้างหนาตา บางคนนั่งรออยู่หน้าร้าน ทำให้ผู้วิจัยสะดุดตาว่าคลินิกแห่งนี้มีอะไรเป็นพิเศษในการรักษาที่ดึงดูดให้แรงงานเหล่านี้เข้ามาบริการรักษามากมายเช่นนี้ ผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับพี่พยาบาลอยู่ครู่หนึ่งเนื่องจากคลินิกมีคนไข้มากทำให้ผู้ให้ข้อมูลไม่มีเวลามากนัก “ที่นี่ค่ายาไม่แพงเหมือนโรงพยาบาลคะ คุณหมอตรวจละเอียด แรงงานมาครั้งเดียวก็หายแล้ว ก็ไม่ได้รังเกียจนะ คิดว่าเขาเป็นเหมือนคนต่างจังหวัดที่เราต้องดูแล เขาเขามารักษาเราก็อยู่ได้ ไม่มีคนไข้พี่ก็แย่ คงดองงาน

มุมมองที่สวนกัน

จากการพูดคุยทั้งเจ้าหน้าที่ที่ทำงานในโรงพยาบาลของรัฐบาลและสถานพยาบาลของเอกชน ผู้วิจัยพบว่า สภาพความกดดันในความอยู่รอดทำให้สถานพยาบาลเอกชนมีการนิยามแรงงานต่างด้าวในรูปแบบที่เป็นบวก ในขณะที่ภาระหน้าที่ของสถานพยาบาลของรัฐบาลจะต้อง “ให้” และต้องควบคุมดูแลโรคภัยมากกว่าการค้ากำไร การนิยามจึงส่งผลให้มีการบริการในรูปแบบที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

5. นายจ้าง

“ผมว่าจำเป็นนะ จำเป็นมาก ต้องมีพวกเค้า ไม่งั้นต้นทุนผมบานแน่ ๆ คนอีสานชอบกลับบ้านบ่อย ไปแล้วไปหลายวัน บางคนกว่าจะมาอีกทีโน่น อีกปีนึง ใครจะไปรอได้ พวกนี้ผมจับตรวจโรคหมด ไม่ค่อยห่วย ผมให้ออนามัยเขามาให้ความรู้เลย เอาถุงยางมาแจก คนงานที่นี่ไม่ค่อยมีลูก มีก็ส่งกลับพม่า ไม่งั้นก็เลี้ยงไว้ในห้องพัก เด็กพวกนี้เลี้ยงง่าย” คำบอกเล่าของนายจ้างเจ้าของโรงงานทำปลาแห่งหนึ่งที่กรุณาให้ผู้วิจัยเข้าไปพบ เพื่อพูดคุย แต่ก็ได้ปฏิเสธที่จะให้ผู้วิจัยเข้าไปพูดคุยกับแรงงานและบุตรในหอพัก โดยให้เหตุผลว่า เพื่อมิให้แรงงานรู้สึกว่าเป็นส่วนตัว โอกาสของผู้วิจัยที่จะได้พบปะกับนายจ้างในโรงงานต่าง ๆ นั้นมีน้อยมาก นอกจากโรงงานบางแห่งที่เป็นญาติกับบุคคลที่ใกล้ชิดกับผู้วิจัย ผู้วิจัยจึงได้มีโอกาสพูดคุยถึงความรู้สึกที่มีต่อแรงงานต่างด้าวเหล่านี้ “ให้คนไทยทำไม่ไหวหรอก ต้นทุนสูง งานพวกนี้คนไทยก็ไม่ทำ ทำแล้วก็ต้องมีสวัสดิการ จะออกก็ต้องจ่ายล่วงหน้า 3 เดือน วันหยุดก็เยอะ”

ลักษณะของเด็กและเยาวชนที่พบ

“ที่นี่ไม่ค่อยมีเด็ก บอกให้ส่งกลับไปจะได้ทำงานเต็มที่” ก็เห็นเลี้ยงอยู่ ก็ไม่มีอะไรเลย ก็เหมือนคนไทยแหละ พวกโตก็ทำงาน”

มุมมองของนายจ้าง

“แรงงานราคาถูก” นั้นอาจจะเป็นคำสรุปจากการพูดคุยที่นายจ้างหลายท่านได้เล่าให้ผู้วิจัยฟัง เป็นที่สังเกตว่านายจ้างส่วนใหญ่แทบจะไม่ได้สนใจหรือรู้เรื่องราวเกี่ยวกับเด็กที่เป็นบุตรของแรงงานมากนัก นายจ้างบางท่านคิดว่าในโรงงานของตนไม่มีเด็กลูกแรงงาน แต่จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าในหอพักคนงานมีเด็กที่เพิ่มเตาะเตาะอยู่หลายคน

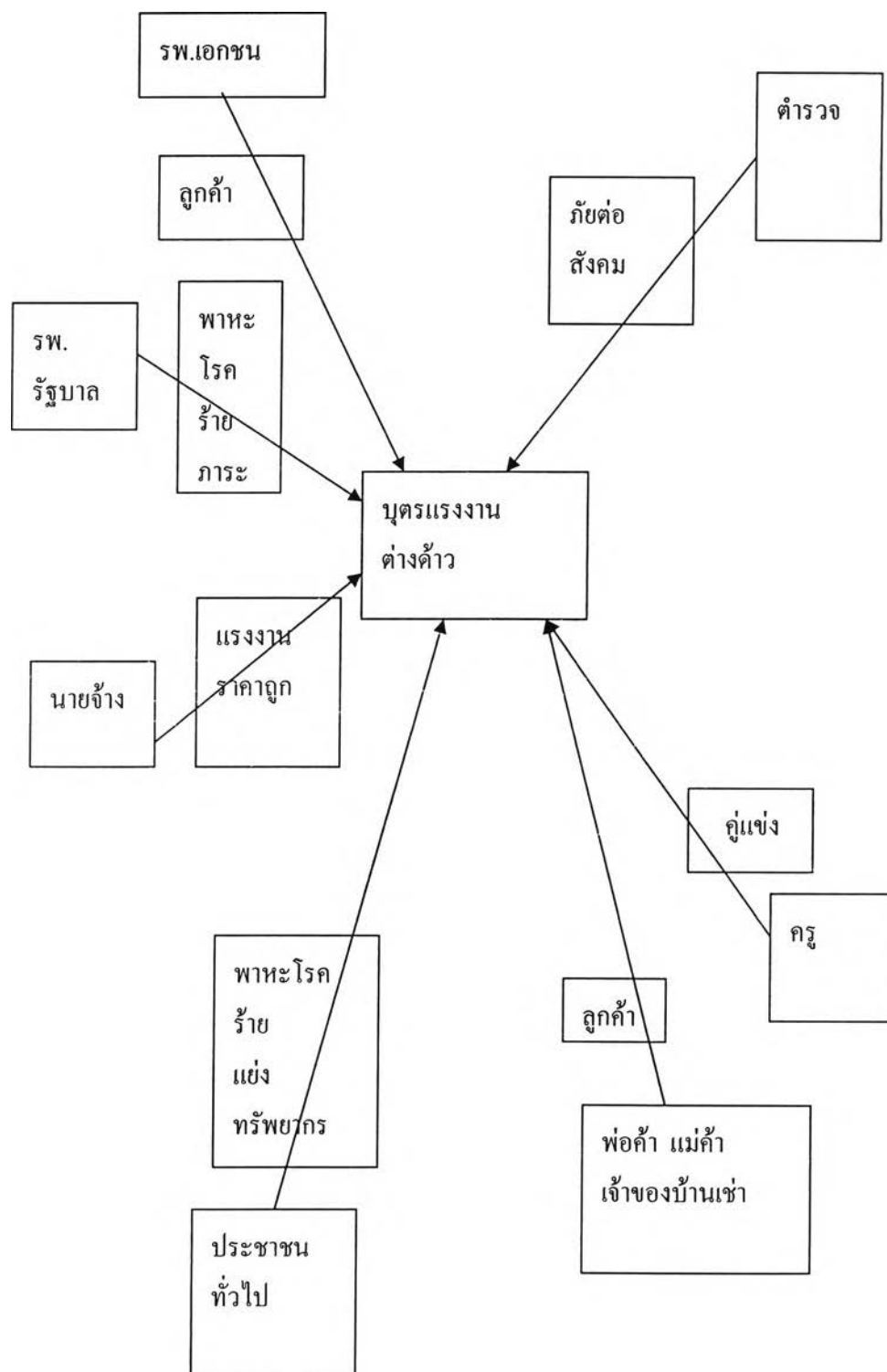
6. ประชาชนทั่วไป

“ไม่ชอบพวกนี้เลย กลัวติดโรค ถ้ารู้ว่าร้านไหนเด็กเสร็จเป็นพม่าจะไม่กินเลย ไม่รู้ว่าสะอาดหรือเปล่า” “นี่พี่จะย้ายบ้านหนีแล้ว ไม่อยากอยู่ใกล้ เห็นข่าวเรื่องเท้าช้าง พี่เป็นห่วง ลูก กลัวจะติด ทางกรรนำจะแยกคนพวกนี้ออกไปอยู่ที่อื่นนะ นี่พี่ก็ซื้อบ้านในหมู่บ้านแล้ว กะว่าเสร็จเมื่อไหร่จะได้ไปเสียบที” “ก็ธรรมดาอะพี่ หนูมีเพื่อนที่พ่อแม่เขาเป็นมอญ แต่เขาเกิดที่นี่นะ ก็ไม่เห็นเป็นไร แต่พวกแรงงานที่นุ่งผ้าถุง หนูก็ไม่กล้ายุ่ง รู้สึกไม่สนิทใจ” นี่คือนานัสนะจากการที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับคนไทยที่มีบ้านพักอาศัยอยู่ในจังหวัดสมุทรสาครมาก่อนหรือบุคคลทำงานที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือได้รับผลประโยชน์จากแรงงานต่างด้าว ผู้วิจัยพบว่า บุคคลเหล่านี้ไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องแรงงานต่างด้าวและบุตรมากนัก ส่วนหนึ่งคือความรู้สึกกลัว ในเรื่องเชื้อโรคที่ติดตัวแรงงานต่างด้าวมา จึงไม่อยากเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ ประกอบกับอาชีพและสถานภาพในสังคมที่ไม่ต้องปฏิสัมพันธ์กับแรงงานต่างด้าว จึงมาจากสื่อต่าง ๆ ที่รายงานให้ทราบมากกว่าการสัมผัสกับชีวิตของแรงงานโดยตรง ผู้วิจัยสังเกตว่า บุคคลทั่วไปไม่แยกแยะระหว่าง “แรงงานต่างด้าว” กับ “บุคคลไม่มีสัญชาติที่เกิดในประเทศไทย” บุคคลทั้ง 2 กลุ่มนี้ถูกนิยามในลักษณะว่า “คนต่างชาติ นุ่งผ้าถุง นุ่งโสร่ง ทาแป้งพม่า ใส่รองเท้าแตะ” เพียงอย่างเดียว

มุมมองของประชาชนทั่วไป

“พานะนำโรค” คือนิยามที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นคำสรุปของคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลที่พูดคุย โรคร้ายคือปัญหาใหญ่ที่คนทั่วไปตั้งข้อรังเกียจแรงงานต่างด้าวและไม่อยากเข้าใกล้

จากมุมมองของบุคคลในอาชีพต่าง ๆ ของชุมชนที่มีต่อกรณีศึกษานั้น สามารถเขียนเป็น ไคอะแกรม อธิบายได้ดังนี้

2) กรณีศึกษา : การตอบโต้มุมมองของชุมชน

ผลกระทบทันทีของการยึดถือบทบาทคือการสามารถควบคุม การโต้ตอบของเขาเอง การควบคุมการโต้ตอบของเขาเองได้ เกิดจากความสามารถของบุคคลในการสวมบทบาท(นึกถึง) ของผู้อื่นได้ เพราะการควบคุมการโต้ตอบของเขานี้เอง ที่ทำให้บุคคลสามารถเข้าใจผู้อื่น และปฏิบัติตอบได้อย่างถูกต้องในกลุ่มที่เขาสังกัดอยู่(สัญญา วิวัฒน์, 2543 : 128) เช่นเดียวกันกับกรณีศึกษาที่เป็นเด็กและเยาวชนทั้ง 20 คน ที่มีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชนและรับทราบบทบาทที่ชุมชนมอบให้ พร้อมทั้งได้มีการปฏิบัติตอบทั้งในด้านของการยอมรับและปฏิเสธสังคม จากผลการศึกษาคณะศึกษาทั้ง 20 คน เมื่อพิจารณาถึงการรับรู้ในบทบาทที่สังคมนิยามให้กับการสะท้อนให้สังคมรับทราบนั้นเป็นไปใน 2 กรณี ดังต่อไปนี้ คือ

1. ปฏิเสธบทบาทที่ชุมชนมอบให้

จากกรณีศึกษาทั้ง 20 คน พบว่าในบุคคลที่มีการกลืนกลายเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแบบปฏิบัติของประเทศไทยแล้ว เช่น กรณีศึกษาที่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนจะพบว่ามีบางส่วนที่ปฏิเสธบทบาทของการเป็น “คนต่างด้าว” ที่สังคมหยิบยื่นให้ แต่ได้นิยามตนเองเป็น “คนไทยเชื้อสาย...” แทนเพื่อที่จะตอบโต้สังคม และขอพื้นที่ในการมีสิทธิในสังคมอย่างเท่าเทียมเหมือนคนไทยคนอื่น ๆ กรณีศึกษาที่เห็นได้ชัดในประเด็นนี้คือ น้ำผึ้ง ซึ่งเธอได้รับการจัดเกลาทางสังคมจากโรงเรียนในประเทศไทย ความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับเพื่อนคนไทยทำให้น้ำผึ้งรู้สึกว่าตนเองเป็นคนไทยคนหนึ่ง และเมื่อถูกสังคมมองว่าเธอไม่ใช่คนไทย เธอก็จะตอบโต้ให้เห็นด้วยจุดยืนที่ว่าเธอคือ “คนไทยเชื้อสายมอญ ไม่ใช่แรงงานต่างด้าว” อย่างที่เข้าใจ ดังคำพูดของเธอที่ว่า “ไม่กลัวหอรอกตำรวจ เราก็เป็นคนไทย เกิดอยู่ที่นี้แต่มีเชื้อชาติมอญเท่านั้นเอง หนูไปเที่ยวกรุงเทพฯ กับเพื่อน ๆ (คนไทย) ทุกอาทิตย์แหละ ไปเดอะมอลล์บ้างแคบ้าง ไปสยามบ้าง ไม่เห็นเป็นไร ตำรวจเขาไม่มาตรวจบัตรทุกวันหอรอก พอฟังเราพูดเขาก็ไม่สนใจแล้ว หากขอบัตรเราก็บอกว่าลืมเอามา พุคก็ชัด อ่านหนังสือได้หมด เขียนก็ได้ แล้วจะจับเราอย่างไร” นอกจากนี้ น้ำผึ้งยังได้พยายามยกระดับอาชีพของตนเองให้สูงกว่าแรงงานต่างด้าวคนอื่น ๆ เช่น การทำงานที่สบายและใช้ทักษะความรู้มากกว่า เป็นต้น

2. ยอมรับบทบาทที่ชุมชนมอบให้

กรณีศึกษาของน้อยคงจะเป็นตัวอย่างที่ดีของการยอมรับบทบาทที่ชุมชนหยิบยื่นให้ดังคำพูดของเธอที่ว่า “หนูเกิดมา หนูก็รู้ว่าหนูไม่ใช่คนไทย แต่หนูก็ไม่ได้ผูกพันกับฝั่งโน้น(พม่า) หนูอยากอยู่ที่นี้ แต่หนูก็ไม่ได้หลอกตัวเองว่าหนูเป็นคนไทย” ปัจจุบันแม้ว่าน้อยจะมี

โอกาสได้เข้าทำงานในอาชีพที่คนไทยหลายคนปรารถนาคือ การเป็นล่ามและอาสาสมัคร
สาธารณสุขของโรงพยาบาลรัฐบาลแห่งหนึ่งในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร แต่เธอก็ยังคงรู้สึก
ว่าคนไทยมิได้ยอมรับเธอในฐานะ “คนไทย” คนหนึ่งอย่างเต็มตัว ซึ่งเธอก็ไม่ได้ปฏิเสธ
ความคิดนั้น เมื่อมองถึงกระบวนการของการปฏิสัมพันธ์ของน้อยกับคนไทยอื่น ๆ จะเห็นได้ว่า
แม้ว่าน้อยจะเกิดในประเทศก็ตาม แต่การถูกนำกลับไปสู่ประเทศต้นทางที่ช่วยให้เธอได้ซึมซับเอา
เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาติพันธุ์ เธอไว้อย่างเต็มเปี่ยมเพื่อเธอกลับเข้าสู่อ้อมอกของ
ประเทศผู้ให้กำเนิด เธอจึงยังคงมีการกลืนกลายที่เป็นส่วนเล็วอยู่ ทั้งนี้เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของ
เธอ น้อยจึงไม่ได้ปฏิเสธความเป็นตัวตนของเธอ และไม่คาดหวังว่าสังคมจะมองเธอในรูปแบบ
ของความเท่าเทียมกัน